

Naša GOSPA

LIST KATEDRALNE ŽUPE - DUBROVNIK

godiste XVI. - broj 42 - lipanj 2010. - ISSN 1330-7908

Prvopričesnici Gradske župe 2010.

Ana Radibratović

Ani Bratoš

Antonio Daničić

Božo Đanović

Daniela Dedaj

Dora Ivičević Bakulić

Dora Škarica

Đivo Matović

Ivan Mmarević

Mara Brautović

Mara Šaćić

Maroje Hausvička

Mateo Pleša

Nika Babić

Rea Vukosavić

Vlaho Đivanović

SADRŽAJ

Uvodnik

Svjedoci Uskrsnuća	4
Lustrum Benedikta XVI.	4
Prizori na koricama	4

Odgovornost

Nužno je priznati što je pogrešno u našem životu	5
Potres na Haitiju	6
Izazovi ekonomske krize	8
Pomoć i briga za nemoćne i bolesne u njihovoj kući	8

Uskrsni ciklus u kršćanskom životu

Vjerničko čitanje muke	9
Savjeti svetih žena	10
Poruka praznoga groba	10
Uskrsna posljednica	11
Pesah – Blagdan naše slobode	13
Duhovni je „izlazak” početak potpune slobode	14
Kristovo uskrsnuće – nenadmašni čin Božje moći	14
Gospa pozdravlja uskrsnulog Isusa	15

1039. Festa svetoga Vlaha

Novi festanjuli	16
Iz Proglasa za Festu 2010.	16
Studeno je naše srce, dotegni ga i ražeži!	17
Knjiga za svaki dubrovački dom	17
Prema raspjevanjem čašćenju našega Parca	18
Lapadska škola pod barjakom svetoga Vlaha	19
Zahvalnice za promicanje čašćenja svetoga Vlaha	20
Armenski biskup na Festi	20
Slavlje pod vedrim nebom	21
Neizbrisivi znak i sigurnost Grada	21
Pomagati svome bližnjemu	23

Iz života Katedralne župe

Naša Gospa na internetu	24
Poveznica od Biblije i od Grada	24
Naša Gospa je zaživjela	24
List koji sabire, proučava i izlaže vrednote	25
O Mariji nikad dosta	26
Obećanja gradskih vlasti	27
Predočavanje arheoloških nalaza ispod Katedrale	28
Ministarstvo kulture će pomagati	28
Višednevno biblijsko bdjenje	28
Dubrovačka biskupija ostala bez biskupa	29
Pranje nogu učenicima	33
Sveti Spas	33
Poučak o gostoprimstvu	34
Duhovna obnova u Grgurićima	34
Dubrovački bogoslov u Puli	34
Prva pričest 2010.	35
Krizma u Gospi 23. svibnja	35

Odgoj u školi

Škole za Afriku	36
Lojalnosti koje oslobađaju	37
Zajedništvo	37
Pogledaj slike bijesa da zamrziš oružje i rat!	38
Zrcalo istine	44

Ljudi koje pamtimo

Uz 90. obljetnicu rođenja dum Iva Gugića	44
Ivica Žile (1954.-2010.)	45
Književnik i kulturni radnik dr. Ernest Katić	47

„Pravo na rođenje u učenju Crkve” (3)

Titansko djelo o gorućem pitanju današnjice	49
Neka bude život!	49
Štivo o poštovanju trudnoće	51
Vitalna statistika Dubrovačko-neretvanske županije	52
Kristovo je rođenje metafora u zaštiti prava na rođenje	52
Preispitivanje odnosa prema životu	53
<i>Bijela kuga</i> u postmodernoj/posthumanoj kulturi	54

Iz župnih matica

Kršteni, vjenčani, pokopani	56
Kretanje krštenja 1994.-2009.	56
Brojidba Gradskoga župnog ureda 1968.-2009.	57

Naši pokojnici

Don Vinko Mioč (1924.-2009.)	58
Stanko Lazo (1932.-2010.)	59

Dubrovačka blaženica

Odluka o krepostima Marije Propetoga Petković	60
Prva papinska isprava izdana u Dubrovniku	62
Apostolsko pismo o dodjeli dostojanstva blaženika	62

Stvaralaštvo mladih

Škrinja	63
---------------	----

Svećenička godina

Dubrovački prostori koji nose ime po svećenicima	64
--	----

Baština

Osnove grboslovlja	72
Crkvena heraldika danas	73. 83
Dominikanski grb	76
Franjevački amblem	77
Kristov monogram – znak Družbe Isusove	77
Grb Dubrovačke Republike	77
Grb Alojzija Stepinca	78
Grb pape Benedikta XVI.	78. 83

Isusov našijenac 19 stoljeća poslije	82
--	----

Autori	82
---------------------	----

„Naša Gospa”, list katedralne župe Gospe Velike u Dubrovniku, izlazi od travnja 1995. ISSN 1330-7908. Nakladnik: Gradski župni ured, Kneza Damjana Jude 1, 20000 Dubrovnik; nasa.gospa@gmail.com. Glavni i odgovorni urednik: don Stanko Lasić (stanko.lasic@du.t-com.hr). Uredništvo: Ivo Marlais (foto.studio.placa@du.t-com.hr), Ljiljana Stjepanović, Berta Kopic, Mirjana Kaznačić, Viktor Lenert, Eržebet Đanić i Tonči Batinić. Prijelom: Daniel Bubnjarić. Tisak: Tonimir, Varaždinske Toplice.

Svjedoci Uskrsnuća

Završava uskrsni ciklus liturgijske godine. Od Pepelnice do Duhova, s pridruženim blagdanima Presvetoga Trojstva, Tijelova i Srca Isusova, u sredini stoji Uskrs kao kršćanski blagdan nad blagdanima. Dugo je bio jedini kršćanski blagdan. On se obnavlja u ritmo-

vima od sedam dana, svakoga prvog dana u tjednu – otuda je postala naša nedjelja. Na taj se dan kršćani neprekidno spominju onoga što je središnje za sveukupnu kršćansku poruku, za sve ono što je Bog poduzeo u svijetu, odnosno što je Isusu bilo središnje.

Žene iz evanđelja, koje su *vrlo rano* pošle na grob, poručuju nam da i naša ljubav prema bližnjemu mora biti u pravi čas, bez odgađanja, bilo da se radi o materijalnoj ili moralnoj pomoći (katkad i lijepa riječ tjera brige i tamu iz srca), da nam se ne događa: „Zakasnilo je vozilo hitne pomoći!”

Uskrsnuće znači prelazak iz smrti u život. A na dva se načina netko može izbaviti od smrti. Prvo, tako da se oslobodi samo od smrti koja je stvarno nastupila, to jest da počne opet živjeti pošto je umro. Novi zavjet opisuje šest takvih slučajeva: mladić iz Naina, Jairova kći, Lazar, Tabita, Eutih te ustanak iz grobova mnogih svetih kao popratni znak Kristove smrti (*Matej 27, 52*). Drugi način izbjavljenja od smrti je da se tko oslobodi ne samo od smrti, nego i od nužnosti umiranja, a što je još više, da se oslobodi od mogućnosti umiranja. To je, u stvari, pravo i savršeno uskrsnuće. Isus ga je prošao. Nama je obećano. To mislimo kad izgovaramo: „Vjerujem u uskrsnuće mrtvih.”

Mi kršćani smo svjedoci Uskrsnuća. To svjedočanstvo drugi bi trebali čitati s naših lica i opažati u našoj radosti. Gledajući našu vedrinu, ljudi koji nas susreću trebali bi barem naslutiti da mi vjerujemo u Uskrsnuće. Međutim, da naša vedrina ne bi bila površna i lažna, moramo se uistinu susresti s Uskrslim Kristom.

Isus je bio divan, zanosan, obećavajući. Ali Isus je bio i ponižen, osramoćen, popljuvan, odbačen, osuđen, ubijen. Njegov učenik uvjerava: „Toga Isusa uskrisi Bog! Svi smo mi tomu svjedoci.” (*Djela apostolska 2, 32*). Jesam li i ja? Ako jesam, kako smijem to zadržati samo za sebe? Ako jesam, i ako to ne zadržavam samo za sebe, koga sam to obradovao svojom vjerom u uskrsloga Gospodina?

Lustrum Benedikta XVI.

Sveti Otac Benedikt XVI., slavno vladajući, navršio je 19. travnja 2010. pet godina na kormilu Petrove lađe. U latinskoj kulturi razdoblje od pet godina naziva se lustrum. Pet lustruma (25 godina) obilježava se kao srebrni (pir, obljetnica), deset lustruma (50 godina) kao zlatni, a dvanaest lustruma (60 godina) kao dijamantni događaj. U čast tome Kristovu namjesniku, bogoljubnom umniku, učitelju vjere i tako toplom pastiru, čovjeku istančana sluha (svaki dan svira glasovir) i širokoga

srca, donosimo nekoliko njegovih tekstova kao i prilog o njegovu geslu, pečatu i grbu s uvodom u crkvenu heraldiku.

Lustrum je starim Rimljanima izvorno značio žrtvu očišćenja rimskoga naroda koju su ponavljali svakih pet godina. Vremena u kojima živimo iznijela su na vidjelo grijehe i propuste zataškavane desetljećima, a počinjene u više država svijeta na štetu djece. Neki zlonamjernu i nepravednu medijsku hajku na Papu proglašavaju urotom. Ali, on zna da Crkvi nitko izvana ne može naškoditi koliko ona može sama sebi iznutra nauditi izdajom vjerodostojnosti i osnovnih ljudskih i evanđeoskih načela. Sudjelovao je 1965. u pisanju čuvenoga upozorenja Drugoga vatikanskog sabora: „Zanemarivanjem vjerskoga odgoja te nedostacima religioznoga, čudorednog i društvenog života, sami kršćani više pokrivaju nego otkrivaju pravo lice Boga i religije.” (*Gaudium et spes*, br. 19). Svjestan je da su Crkvu na stup srama stavili pojedinci koji su se udaljili od Kristova duha i njegova Evanđelja pružajući svijetu, umjesto svjedočanstva života nadahnuta na vrednotama vjere – načine razmišljanja i djelovanja koji su oblici protusvjedočenja i sablazni. Zato u susretu s vodećim svjetskim stručnjacima za Sveto pismo 15. travnja kaže: „Pod napadima svijeta koji govore o našim grijesima, vidimo da je milost moći činiti pokoru. I vidimo da je nužno pokajati se, priznati ono što ne valja u našem životu.” Kajanje i pokora tvrde su riječi koje Petar naših dana vraća u optjecaj. Donosimo u cijelosti taj govor, inače prešućen u hrvatskim medijima koji prvom lustrumu Benedikta XVI. daje pečat iskonskog, žrtve očišćenja Crkve koja je – usprkos veleizdajama ljudskog elementa – „Božja građevina, zajednica pozvanih Boga živoga, stup i uporište istine” (*Prva Timoteju 3, 15*). Konačno, to je ponovio kad je na letu iz Rima u Lisabon 11. svibnja u zrakoplovu novinarima rekao: „Najveći napadi na Crkvu ne dolaze od vanjskih neprijatelja nego nastaju od grijeha u Crkvi. Crkva stoga ima duboku potrebu ponovno učiti o pokori, prihvatiti pročišćavanje, naučiti s jedne strane o opraštanju, a s druge o nužnosti pravde. Praštanje ne zamjenjuje pravednost. Jednom riječju, moramo ponovno naučiti da je bitno: obraćenje, molitva, pokora i bogoslovne kreposti. Tako odgovaramo, realisti smo u očekivanju da zlo uvijek napada, nasrće iznutra i izvana, ali i sile dobra su uvijek tu. Na kraju, Gospodin je jači od zla, a Gospa je za nas vidljivo jamstvo majčinske dobrote Boga koji uvijek ima posljednju riječ u povijesti.”

Prizori na koricama

Na **naslovnici**: Bratimi presvetoga Sakramenta, s lijeva na desno: Ivo Botica, Ivan Batinić i Miško Lazarević, nose križ u procesiji Velikoga petka 2. travnja 2010. Snimio Ivo Marlais. Na **predzadnjoj stranici**: Atributi svećeničkih grbova kleričkih osoba. Nacrtao Piotr Michał Jaworski.

Pet različitih crteža grba pape Benedikta XVI. U gornjem redu kako ga je oslikao Davor Zovko, hrvatski heraldičar koji živi u Švedskoj. U donjem redu prvi s lijeva nacrtao je Michael McCarthy, australski umjetnik, srednja dva (jedan s trokrunom i bez palija, a drugi mitrom i s palijem) Talijan Marco Foppoli, a desni Ikkon-André Yamashita, japanski umjetnik i učenik nadbiskupa Bruna Heima.

Na **zaslovnici**: Prvopričesnici s roditeljima 16. svibnja 2010. Snimio Ivo Marlais.

Bez prethodno napisanoga teksta Benedikt XVI. govorio je o prvenstvu pokoravanja Bogu i o pravome značenju pokoravanja i praštanja u kršćanskome životu na misi s članovima Papinskoga biblijskog povjerenstva. Formalno se osvrnuo na dnevna čitanja uskrsnoga četvrtka, iz Djela apostolskih (5, 27-33) i Ivanova Evanđelja (3, 31-36), ali je zapravo zborio o slobodi savjesti, diktaturi konformizma i pedofilskim skandalima. Govor je ujedno odraz duboke učenosti, misaonosti i koncentracije rimskoga biskupa kojemu teče 84. godina života.

Nužno je priznati što je pogrešno u našem životu

Draga braćo i sestre, nisam imao vremena pripremiti pravu propovijed. Htio bih samo pozvati svakoga na osobno razmišljanje predlažući i ističući neke misli današnjega bogoslužja koje se nude molitvenom dijalogu između nas i Božje riječi.

Riječ, rečenica koju želim iznijeti zajedničkom razmišljanju jest važna tvrdnja svetoga Petra: „Treba se većma pokoravati Bogu nego li ljudima!” (Djela apostolska 5, 29). Sveti Petar stoji pred vrhovnom vjerskom ustanovom kojoj bi se normalno trebalo pokoriti, ali Bog stoji iznad te ustanove i Bog mu je dao drukčiju „naredbu”: treba slušati Boga. Posluh Bogu je sloboda, pokoravanje Bogu daje mu slobodu da se opre ustanovi.

Tumači ovdje privlače našu pozornost na činjenicu da je odgovor svetoga Petra Sinedriju [Velikosvećeničkom vijeću] gotovo doslovno isti kao Sokratov odgovor na presudu atenskoga sudišta. Sud mu nudi slobodu, oslobođenje pod uvjetom da ne nastavi tražiti Boga. Ali tražiti Boga, potraga za Bogom je za njega jači nalog, dolazi od samoga Boga. Sloboda kupljena odricanjem od hoda prema Bogu više ne bi bila sloboda. Stoga se mora ne pokoriti tim sucima – ne smije kupiti svoj život gubeći sebe – nego valja slušati Boga. Poslušnost Bogu ima prvenstvo.

Važno je istaknuti da je riječ o posluhu i da je poslušnosti vlastito da daje slobodu. Moderno je doba govorilo o oslobođenju čovjeka, o njegovoj punoj samostalnosti pa time i o oslobođenju od pokoravanja Bogu. Ne treba više slušati, čovjek je slobodan, neovisan: ništa drugo. Ali ta neovisnost je laž, ontološka laž, jer čovjek ne postoji sam od sebe ni za sebe. To je politička i praktična laž, jer je suradnja, dijeljenje slobode nužno. A ako Bog ne postoji, ako Bog nije dostupan čovjeku, onda kao vrhovna mjera preostaje samo suglasje većine. Posljedično, suglasje većine postaje zadnja riječ kojoj se moramo pokoravati. A to suglasje – znamo iz povijesti prošloga stoljeća – može biti i „suglasje u zlu”.

Tako vidimo da tobožnja neovisnost istinski ne oslobađa čovjeka. Pokoravanje Bogu je sloboda, jer je istina, mjera koja se stavlja ispred svih ljudskih mjera. U povijesti čovječanstva ove Petrove i Sokratove riječi pravi su svjetionik čovjekova oslobođenja koji zna vidjeti Boga i, u ime Boga, može i mora slušati ne toliko ljude nego Njega i tako se osloboditi pozitivizma ljudske poslušnosti. Diktature su uvijek bile protiv poslušnosti Bogu. Nacistička diktatura, kao i ona marksistička, ne mogu prihvatiti da je Bog iznad političke moći, a sloboda mučenika, koji priznaju Boga, upravo u posluhu božanskoj moći, uvijek je čin oslobađanja u kojem nam se pridružuje Kristova sloboda.

Danas, Bogu hvala, ne živimo pod diktaturama, ali postoje istančani oblici diktature: konformizam da postaje obvezno misliti kako i drugi misle, djelovati kao što drugi djeluju, i suptilni nasrtaji na Crkvu ili manje suptilni koji očituju kako taj konformizam stvarno može biti prava diktatura. Za nas vrijedi ovo: više se treba pokoravati Bogu nego li ljudima. Ali to pretpostavlja da uistinu poznajemo Boga i da doista hoćemo Njega slušati. Bog nije izgovor za samovolju nego je uistinu On onaj koji zove i poziva, ako bude potrebno, i na mučeništvo. Stoga suočeni s ovom riječi što započinje novu povijest slobode svijeta, molimo nadasve da upoznamo Boga, da ponizno i istinski poznajemo Boga i, upoznajući Boga, da se naučimo pravoj poslušnosti koja je osnova ljudske slobode.

Odaberimo drugu rečenicu iz prvoga čitanja: sveti Petar kaže da je Bog svojom desnicom uzvisio Krsta kao glavu i spasitelja (Djela apostolska 5, 31). Glava je ovdje prijevod grčkoga izraza *archegòs* [*] koji uključuje dinamičnije viđenje: *archegòs* je onaj koji pokazuje put, koji predvodi, to je pokret, pokret prema gore. „Bog ga je uzvisio svojom desnicom” – tako govoriti o Kristu kao *archegosu* znači da Krist hodi pred nama, kroči ispred nas, pokazuje nam put. A biti u zajedništvu s Kristom jest biti u hodu, penjati se s Kristom. Nasljedovanje Krista je to penjanje u vis; slijediti *archegos*, onoga koji je već prošao da bi predvodio i pokazivao nam put.

Ovdje je, očito, važno da nam je rečeno kamo Krist stiže i gdje i mi trebamo prispjeti: *hypsozen* – u visine – uzaći s desne Ocu. Slijediti Krista nije samo oponašanje njegovih vrlina, nije samo življenje u ovom svijetu, koliko je moguće slični Kristu prema njegovoj riječi, nego je svrhovito putovanje. A

[*] Kašić prevodi *archegòs* riječju *poglavica*, Katančić *poglavar*, Zagoda *vladar*, Bakotić *Knez*, Šarić *vladaoc*, Rupčić *Voda*, a Duda-Fučak *Začetnik*; ostali mogući prijevodi su: vodič, čelnik, predvodnik. – op. prev.

odredište je s desne Ocu. To je Isusov hod, nasljedovanje Isusa koje završava s Očeve desne strane. Obzoru takva nasljedovanja pripada cijelo Isusovo putovanje pa i dolazak s desne Ocu.

U tom smislu, cilj toga hoda je vječni život s desne Ocu u zajedništvu s Kristom. Danas se često pribojavamo govoriti o vječnom životu. Govorimo o stvarima koje su korisne za svijet, pokazujemo da kršćanstvo pomaže i da se svijet poboljša, ali se ne usuđujemo reći da je njegova svrha vječni život i da iz te namjere zatim dolaze mjerila života. Moramo ponovno shvatiti da kršćanstvo ostaje „otkrhnuo” ako ne mislimo na taj cilj, da hoćemo slijediti archehosu do Božjih visina, na slavu Sina, koji nas posinjue u Sinu. Trebamo opet priznati da se samo kroz veliki vidik vječnoga života kršćanstva otkriva sav smisao. Moramo imati hrabrosti, radosti, veliku nadu da postoji vječni život i da je to pravi život i da od toga stvarnog života dolazi svjetlo koje osvjetljava ovaj svijet.

Ako se može reći da je – čak i ne obazirući se na vječni život koje je Nebo obećalo – bolje živjeti prema kršćanskim mjerilima, jer je živjeti prema istini i ljubavi, čak i pod tolikim progonima, samo po sebi dobro i bolje je od svega ostalog – upravo je ta volja za životom po istini i u ljubavi ono što se treba svom širinom otvoriti Božjem naumu s nama, hrabrosti da se već sada radujemo u očekivanju vječnoga života, u penjanju za našim archehosom. A *Sōtēr* je Spasitelj koji nas spašava od neznanja o posljednjim stvarima. Spasitelj nas spašava od usamljenosti, izbavlja nas od praznine koja ostaje u životu bez vječnosti, spašava nas dajući nam ljubav u njezinoj punini. On je u vodič. Krist, archegòs, nas spašava dajući nam svjetlo, dajući nam istinu, dajući nam Božju ljubav.

Zaustavimo se još na istom retku: Krist, Spasitelj podario je Izraelu obraćenje i oprostjenje grijeha (*Djela apostolska* 5, 31) – u grčkom tekstu je izraz *metanoia* – dao je pokajanje i oprostjenje grijeha. To je za mene jako važna napomena: pokajanje je milost. Postoji tendencija u egzegezi koja kaže: Isus je u Galileji bio objavio milost bez uvjeta, apsolutno neuvjetovanu, stoga i bez pokajanja, milost kao takvu, bez ljudskih preduvjeta. Ali to je pogrešno tumačenje milosti. Pokajanje je milost; milost da prepoznamo svoj grijeh, milost da priznajemo potrebu obnove, promjene, preoblikovanja svoga bića.

Pokajanje, moći činiti pokoru, dar je milosti. Moram reći da smo mi kršćani, pa i u zadnje vrijeme, često izbjegavali riječ pokora, činila nam se previše tvrda. Sada, pod napadima svijeta koji govore o našim grijesima, vidimo da je moći činiti pokoru – milost. I vidimo da je nužno pokajati se, priznati ono što ne valja u našem životu; otvoriti se praštanju, pripremiti se na praštanje, prepustiti se preoblikovanju. Bol pokore to jest očišćenja i preoblikovanja jest milost, jer je obnavljanje. Djelo je božanskoga milosrđa. I tako te dvije stvari o kojima govori sveti Petar – pokajanje i oprostjenje – odgovaraju početku Isusova propovijedanja: *Metanoēite* to jest obratite se (usp. *Marko* 1, 15). Stoga je ovo ključna točka: obraćenje nije privatna stvar koju zamjenjuje milost nego je obraćenje dolazak milosti koja nas mijenja.

I na kraju riječ iz evanđelja, gdje nam je rečeno da će vjernici imati vječni život (usp. *Ivan* 3, 36). U vjeri, u toj „preobrazbi” koju daje pokajanje, u tom obraćenju, na tom novom putu postojanja, dolazimo do života, pravog života. Dolaze mi na pamet dva druga teksta. U Svećeničkoj molitvi Gospodin kaže: ovo je život – poznati tebe i tvoga Posvećenika (usp. *Ivan* 17, 3). Poznavati bitno, prepoznati ključnu Osobu, upoznati Boga

i njegova Izaslanika jest život, život i znanje, spoznaja zbilje koja je život. Drugi tekst je Gospodinov odgovor sadužecima o uskrснуću, u kojem iz Mojsijevih knjiga Gospodin dokazuje činjenicu uskrснуća govoreći: Bog je Bog Abrahamov, Izakov i Jakovljev (usp. *Matej* 22, 31-32, *Marko* 12, 26-27, *Luka* 20, 37-38). Bog nije Bog mrtvih. Ako je Bog njihov Bog, oni su živi. Tko je upisan u Božje ime, sudjeluje u Božjem životu, živi. I tako vjerovati znači biti upisan u Božje ime. I tako smo živi. Tko pripada Božjem imenu nije mrtvac, pripada živome Bogu. U tom smislu trebamo razumjeti dinamizam vjere, a to je upisivanje našega imena u Božje ime i ulazak (stupanje) u život.

Molimo Gospodina da se to doista i dogodi, s našim životom, upoznajmo Boga da naše ime uđe u Božje ime, a naš život postane pravi život, vječni život, ljubav i istina.

U Vatikanu, u kapelici svetoga Pavla, 15. travnja 2010.

Benedikt XVI.

prema talijanskom izvorniku (*L'Osservatore Romano*, 18 travnja 2010.).

Potres na Haitiju

Među katastrofama – potresima, poplavama, drugim prirodnim nepogodama te prometnim nesrećama, najviše je pozornosti privukla tragična trešnja u Republici Haitiju u srednjoj Americi, 12. siječnja 2010. u 16.53 sati po tamošnjem vremenu. Uništavajući potres pogodio je jednu od najsiriomašnjih zemalja svijeta.

Jačina potresa od 1935. iskazuje se magnitudom potresa (prema Richteru, to je mjera za energiju oslobođenu u žarištu potresa; najveće magnitude 9,5 do danas bio je potres iz 1960. u Čileu). Potres na Haitiju bio je magnitude 7,3. Od 1917. intenzitet potresa (mjera za učinke potresa na površini Zemlje) iskazuje se stupnjevima dvanaeststupanjske Mercalli-Cancani-Siebergove (MCS) ljestvice. Potres na Haitiju bio je epicentralnoga intenziteta X stupnjeva MCS ljestvice. Aktualne mjerne jedinice su dvanaeststupanjska europska makroseizmička ljestvica (EMS) i momentna magnituda (MMS). Čile se 27. veljače 2010. tresao još jače (magnituda 8,8 MMS), ali s daleko manje ljudskih žrtava. Tako je haitianski skos s 222.517 poginulih ljudi bio jedan od najsmrtonosnijih potresa u ljudskoj povijesti, u kojem je bilo i 300.000 ozlijeđenih, a više od milijun i pol ljudi ostalo je bez domova.

Otočnu je zemlju otkrio Kristofor Kolumbo 1492. Zapadno od nje je Kuba, jugozapadno Jamajka, a istočno Puerto Rico. Ta četiri otoka tvore Velike Antile. Na središnjem je otoku onda moglo biti oko 300.000 indijanskih domorodaca.

Crkva Presvetoga Srca Isusova u Port-au-Princeu, srušena u potresu 12. siječnja 2010.

Pod ruševinama stambenih i poslovnih zgrada u Port-au-Princeu poginule su 222 tisuće ljudi, a 300 tisuća je ranjeno.

Otoku je promijenjen tadašnji naziv Haiti u Hispaniola (Mala Španjolska). Tijekom vremena otok je pokršćanjen. Španjolci i Francuzi dogovorili su 1697. i politički podijelili otok. Francuzima je pripala četvrtina (desno ili zapadno, danas Haiti, a Španjolcima ostatak: središnji i lijevi ili istočni dio, danas Dominikanska Republika. Francuski je dio bio bogat šećerom pa su vlasti dovele stotine tisuća crnaca-robova iz Afrike da rade u proizvodnji šećera. Ugovorom iz 1795. Španjolci su prepustili Francuzima svoj dio. Potkraj XVIII. stoljeća robovi su se pobunili i nakon petnaest godina revolucije 1804. konačno zadobili slobodu i državu, ponovno nazvanu Haiti (zemlja visokih planina, 27.500 km²): prva država koja je zadobila slobodu i nezavisnost s većinskim crnačkim stanovništvom. Službeni je jezik francuski, uz domaći haičanski, kreolski.

Danas Republika Haiti ima, prema *Papinskom godišnjaku 2009.* tj. prema izvješćima mjesne Crkve, oko 11 milijuna stanovnika, od toga 7,2 milijuna katolika raspoređenih u deset biskupija u kojima djeluje deset dijecezanskih biskupa, dva pomoćna i pet umirovljenih. Haiti je jedna od najsiriomasnijih zemalja na svijetu (godišnji bruto dohodak 790 dolara, ili 2 dolara po osobi na dan!). U ovoj trešnji ukupno je poginulo stotinjak svećenika i sjemeništara. Pod razvalinama Nadbiskupskoga ordinarijata u glavnom gradu Port-au-Princeu poginuo je i nadbiskup Joseph Serge Miot (rođen 1946., svećenik od 1975., nadbiskup koadjutor od 1997. koji je 2008. preuzeo upravu Nadbiskupije s 2,85 milijuna stanovnika). Susjedna Katedrala, posvećena – kao i dubrovačka – uznesenju blažene Djevice Marije na nebo, u ruševinama je. Nakon potresa nastao je opći kaos. Mnogi su ostali bez igdje ičega, i trebaju doslovno sve.

Katastrofalan potres povećao je broj siročadi, a povećat će i broj djece robova, kojih je do potresa bilo 450 tisuća, upozoravale su socijalne službe. Djeca-robovi novače se s društvenoga dna ili ih siromašne obitelji sa sela ustupaju imućnijim obiteljima u gradu koje obećavaju da će ih školovati.

Evo prigode da se evanđeoski pokažemo kršćanima prema unesrećenima i da pomognemo koliko možemo, kao što smo učinili i u drugim sličnim situacijama, kao što i sami očekujemo kad i nas pogodi bič rata ili potresa. Apostol Pavao poziva: „Svatko neka dâ kako je srcem odlučio; ne sa žalošću ili na silu jer Bog ljubi vesela darovatelja.” (*Druga Korinćanima* 9, 6-7). Naša, naime, skrb koja se očituje kroz bratsku ljubav i molitvu pruža svijetu najbolje svjedočanstvo o različitim vezama ljubavi kojima se združujemo po Evanđelju, o našoj vjeri u Boga i o istini uskrснуća Isusa Krista.

Kad se reče da se evanđeoski pokažemo, onda se misli na činjenicu da su nam u Radosnoj vijesti Isusa Krista zabilježene i predane sljedeće Spasiteljeve rečenice. Najprije zahtjevno Isusovo načelo ponašanja (zlatno pravilo): „Sve što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima” (*Matej* 7, 12), a zatim i naputak: „Dajte i dat će vam se: mjera dobra, nabijena, natresena, preobilna dat će se u krilo vaše jer mjerom kojom mjerite vama će se zauzvrat mjeriti.” (*Luka* 6, 38). Konačno i mjerilo po kojem bismo mogli biti vječno nagrađeni: „Dodite, blagoslovljeni Oca mojega! Primite u baštinu Kraljevstvo pripravljeno za vas od postanka svijeta! Jer ogladnjeh i dadoste mi jesti; ožednjeh i napojiste me; stranac bijah i primiste me; gol i zaogrnušte me; oboljeh i pohodiste me; u tamnici bijah i dodoste k meni.” (*Matej* 25, 34-36). Ili zbog čega bismo mogli propasti zauvijek: „Gospodine, a kada te to vidjesmo gladna, ili žedna, ili stranca, ili gola, ili bolesna, ili u tamnici, i ne poslužismo te?” Tada će im on odgovoriti: ‘Doista, kažem vam, što god ne učiniste jednomu od ovih najmanjih, ni meni ne učiniste.’” (*Matej* 25, 44-45).

U Hrvatskoj su u najvećoj opasnosti od potresa Dubrovnik (najjači je bio 6. travnja 1667. maksimalnog inteziteta IX °MCS) i Zagreb (najjači je bio 8. studenoga 1880. magnitude 6,3 i maksimalnog inteziteta IX °MCS). Na Uskrs 15. travnja 1979. sa žarištem u moru 15 km ispred Ulcinja bio je magnitude 7,0 i maksimalnog inteziteta IX °MCS, a 16. rujna 1996. s epicentrom kod Stona magnitude 6,0 i maksimalnog inteziteta IX °MCS.

Dubrovački Caritas, kao i najveći broj članica velike Caritasove obitelji iz 162 zemlje svijeta, organizirao je akciju prikupljanja pomoći za stradale stanovnike Haitija. Osim izravnih donacija vjernika uplaćenih u bankama, poštama, preko interneta ili pozivom na poseban telefon, u svim župama Dubrovačke biskupije na nedjeljnim misama 24. siječnja 2010. prikupljeno je 188.377,56 kuna koje su dostavljene Hrvatskom Caritasu u Zagreb da ih proslijedi na Haiti. Odazvale su se sve župe. Ponosni smo na vjernike, prijatelje Caritasa i sve ljude koji su velikodušno sudjelovali u akciji, učinili djelo milosrđa i pokazali solidarnost s onima koji su potrebni od nas. Neka dragi Bog svima uzvрати svojom milošću i ljubavlju!

Caritas u Haitiju djeluje od 1975. godine. Trenutačno oko 500 djelatnika Caritasa iz različitih zemalja koji se nalaze u Haitiju dijele hranu za više od sto tisuća ljudi. Osim toga, Caritas skrbi i za brojna sirotišta, bolnice, poljske bolnice i ambulante. Bolnici Svetoga Franje Saleškoga dostavljena je pomoć u medicinskim potrepštinama, hrani i vodi, a u pomoć su stigli i dragovoljci – liječnici i medicinske sestre. Uz pomoć

Ruševine Katedrale Velike Gospe građene 1904.-1914., posvećene 20. prosinca 1914., u glavnom gradu Haitija Port-au-Princeu. Snimak Američkoga ratnog zrakoplovstva 14. siječnja 2010.

Caritas djeluju još i tri operacijske sale (poljske bolnice) koje u prosjeku obavljaju 12 kirurških zahvata dnevno.

Ujedinjeni narodi su na Haitiju Caritasu povjerili skrb za logor Petion Ville Country Camp koji je smješten na jugoistočnom prilazu glavnome gradu Port-au-Princeu. U logoru tijekom noći boravi 50.000 ljudi, a tijekom dana još 20.000.

No, uz pomoć u hrani, vodi, smještaju i medicinskoj skrbi, Caritas – svjestan kako u kriznim stanjima najslabiji članovi društva, žene, djeca, stariji i bolesni, postaju još ranjiviji – nastoji doprinijeti uspostavljanju sigurnosti tih skupina, želeći ih zaštititi od zlostavljanja, nasilja i svakog iskorištavanja. Skoro polovica stradalog pučanstva su djeca. I prije potresa svako drugo dijete na Haitiju nije pohađalo školu. Stoga je Međunarodni Caritas u petogodišnjem planu pomoći stanovništvu Haitija kao prioritet odredio *školovanje djece*.

UN-ove stabilizacijske snage s oko 9.000 vojnika i policajaca poslane su u Haiti kako bi uvele red u tu siromašnu otočnu zemlju koju godinama muče problemi nasilja.

Kako pomoći? Uplatama na žiro račun Hrvatskoga Caritasa kod PBZ-a **2340009 – 1100080340**, za Haiti, poziv na broj 10, ili na www.caritas.hr/donacije_online.php

Izazovi ekonomske krize

Na letu iz Rima u Lisabon 11. svibnja 2010. papa Benedikt XVI. odgovarao je na pitanja novinara. Ravnatelj Vatikanškoga radija isusovac Federico Lombardi pitao je: „Gospodarska kriza se u posljednje vrijeme u Europi pogoršala. Neki europski čelnici smatraju da je budućnost Europske Unije u opasnosti. Koje pouke naučiti iz ove krize? Koji su ključevi za jačanje jedinstva i suradnje europskih zemalja u budućnosti?”

Sveti Otac je odgovorio: „Ova ekonomska kriza, s njezinom moralnom sastavnicom koju nitko ne može ne vidjeti, primjer je kako se dva odvojena kulturna strujanja moraju susresti jer inače ne nalazimo put naprijed. Tu sad gledamo lažni dualizam tj. gospodarski pozitivizam koji misli da se može ostvariti bez etičke komponente, tržište koje bi samo sebe reguliralo, pukim ekonomskim silama, a etika bi bila nešto drugo, tomu strano. Zapravo, ovaj čas vidimo da čisti ekonomski pragmatizam koji ignorira čovjekovu stvarnost – da je on etičko biće – ne završava pozitivno nego stvara nerješive probleme. Stoga, sada je trenutak da se uvidi kako etika nije nešto izvanjsko, nego iznutra pripada razumnosti i gospodarskom pragmatizmu.

S druge strane, moramo priznati i da je katolička, kršćanska vjera, često bila previše individualistička, prepuštala je konkretne stvari, ekonomiju – svijetu i mislila samo na pojedinačno spasenje, religiozne čine, a nije vidjela da oni podrazumijevaju globalnu odgovornost, odgovornost za svijet. I tu moramo ući u dijalog. U okružnici *Caritas in veritate* pokušao sam – a cijela predaja socijalne nauke Crkve ide u tom smjeru – etičko i vjersko gledište proširiti na pojedinca, na odgovornost prema svijetu, na razumnost prožetu etikom. S druge strane, nedavni događaji na tržištu u zadnje dvije, tri godine, pokazali su da je etička dimenzija unutarnja i treba ući u nutrinu ekonomskog djelovanja, jer čovjek je jedan, i riječ je o čovjeku, zdravoj antropologiji koja uključuje sve. Samo tako se rješava problem, samo tako se Europa razvija i ostvaruje svoje poslanje.”

Pomoć i briga za nemoćne i bolesne u njihovoj kući

Slučajni susret? Ne, Bogu ništa nije slučajno. On se brine za svoje. A za to treba naše ljudske zasukane rukave, ponešto dobre volje i malo više razumijevanja cijele zajednice. U srpnju 2009. dvije su naše sugrađanke Danijela Lujo i Anamarija Žegura osnovale obrt *Dobri Samaritanac* i počele organizirati pomoć i njegu starim, nemoćnim i bolesnim osobama u njihovoj kući. Imaju desetak suradnica i pokrivaju područje cijele Županije. Brinu se o samcima, polupokretnim i nepokretnim ljudima.

Ovisno o potrebama i željama korisnika one im:

- *organiziraju prehranu* (nabavu i dostavu namirnica u kuću, pomoć u pripremi obroka u stanu/kući korisnika, pranje posuđa),

- *obavljaju kućne poslove* (pospremanje stana, donošenje ogrjeva, pranje i glačanje rublja, nabavu lijekova i drugih potrepština),

- *pomažu održavati osobnu higijenu* (oblačenje, svlačenje, kupanje, previjanje) i

- *zadovoljavaju druge svakodnevne potrebe* (nabavu recepta i uputnica, pratnju i odvoženje liječniku, zubaru ili na pregled u bolnicu, vođenje kućanstva, plaćanje režija...).

Sve se usluge prilagođavaju specifičnim potrebama. U tom poslu prevladava fizički napor, a u manjoj mjeri druženje s korisnicima. No, uvijek se nađe vremena za koju lijepu riječ. „Svim našim korisnicima omogućujemo da nastave živjeti u svom okruženju, da zadrže navike koje su imali. Stoga nudimo i mogućnost dolaska frizera, pedikera, fizioterapeuta, medicinske sestre, vodoinstalatera i drugih serviseru u njihov dom”, kaže Anamarija.

Danijeli je drago što imaju više primjera suradnje s članovima uže obitelji koji svoju moralnu i zakonsku obvezu da se skrbe o nemoćnim i starijim roditeljima ili ukućanima dijele sa stručnošću i požrtvovnošću djelatnica Dobroga Samaritanca.

Zapravo, riječ je o provedbi ideje izvaninstitucionalne skrbi za starije i nemoćne osobe da bi se izbjeglo nepotrebno smještanje u staračke domove. Pothvat je prepoznat i udomačen u mnogim europskim zemljama. Svrha je osigurati i ostvariti pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba onih koji to ne mogu sami ni uz potporu članova obitelji ili dobrih susjeda. Čeljade ostaje u prostoru koji poznaje i voli, a nužnu pomoć pružaju osposobljene i provjerene osobe koje su, osim časnom zaradom, motivirane i kršćanskom ljubavlju prema bližnjem. Naime, bližnji je svaki čovjek koji se drugome približi s ljubavlju, a ljubav Isusova učenika prema bližnjemu mora biti djelatna.

U *Dobrom Samaritancu* iznenađeni su podatkom da je svako treće kućanstvo unutar Zidina samačko i da svako peto obitavaju samo po dva člana tj. da u pola nastanjenih kuća u Gradu živi samo po jedno ili dvoje čeljadi. Zainteresirani im se mogu javiti na telefon 500 091, mobitele: 098 573 120 i 091 191 8130 ili na e-mail: danijela.lujo@du.t-com.hr. Suvlasnice, Danijela (43) i Anamarija (35) su udane i majke po dvoje djece. Inzistiraju na kvalitetnoj usluzi, poštenju i motiviranosti djelatnica, da im postupanje prema korisnicima ostane pouzdano, odgovorno, iskreno i uslužno. Vjerujemo da ćemo ubuduće za njih imati samo riječi hvale.

Vjerničko čitanje muke

Nakon noći provedene usred brojnih izrugivanja, sveznoga su Isusa predali rimskom upravitelju Pilatu. Svećenički su prvaci i narodne starješine namjestili da budu naizgled nevini od svoga zlodjela. Ustezali su se dići ruku i sami pogubiti Isusa, ali su plazili oružje jezika. Nisu htjeli ubiti, ali su vikali: „Neka se razapne.” (*Matej 27, 22. 23*) Što je nepravednije od te prividne vjere? Što je okrutnije od te hinjene blagosti? Kleveta, lažno optuživanje, lažno svjedočenje, ono što s jezikom mogu učiniti – to je gore od bludničenja, gore od krađe, gore od nedolaženja u crkvu.

‘Isus stoji pred sudom. Oni koji ga optužuju, lažljivci su. Sudac je čovjek bez karaktera. Postupak je ruganje svakom pravu. Sudište pripisuje Gospodinu težak zločin. Kazna je sramotna i ujedno strašna. A Isus zna kako je čisto bilo ono što je mislio. Kako je ljubio narod i izgarao za njegov spas! Kako

bi se u meni podigao osjećaj pravde kad bi mi netko htio natovariti nezasluženu kaznu? Kako bih se branio od nesreće misleći da je ne zaslužujem! A ipak znam koliko sam već skrivio. Kako sada mora bijedna sudska komedija pogađati Gospodina do srži! No, on šuti: „I ne odgovori mi ni na jednu riječ, te se upravitelj silno čudio.” (*Matej 27, 14*). Isus preuzima osudu po slobodnoj volji, jer u tome leži najsvetija Očeva volja, jer je riječ o našem spasenju.

Gospodine, ti si išao preda mnom i utro mi put. Pouči me kako da te slijedim kada dođe moje vrijeme. Moram li slušati zapovijedi ili prijekor u oštrome tonu, pokaži mi što je u tome opravdano, i pouči me da zaboravim ono nepravedno. Ako mi se neka dužnost učini nesnosnom, u njoj ću spoznati volju Oca i poslušati. Dođu li patnje, a budem mislio da nisu zaslužene, pouči moje srce da se utekne volji moga Oca, kako si ti učinio.’ (Romano Guardini)

Pilat se nije mogao odvažiti da oslobodi onoga koga svi žele pogubiti. Sudbena istraga pokazuje da ni Pilat na optuženome nije našao krivnju niti je zadržao postojanost u svom prosuđivanju. Takvi su često ljudski sudovi! Nakon istrage sudac osuđuje onoga koga proglašava nevinim. Opakome puku predaje, kako sam kaže, „krv nevinoga” (*Matej 27, 24*). Premda je vlastitim rasuđivanjem kao i „ženinim snom” (*Matej 27, 19*) znao da se od toga mora uzdržati. Oprane ruke ne čiste nečistu dušu.

Pilat je popustio židovskim buntovnim poklicima. Gospodin je bio predan volji razjarenih. Da se izrugaju njegovu kraljevskom dostojanstvu, zapovjedili

su mu da sâm nosi svoje mučilište. Tako se ispunilo Izaijino proroštvo koje se čita na božićnoj polnočki: „Jer, dijete nam se rodilo, sina dobismo; na plećima mu je vlast.” (*Izaija 9, 5*). Gospodin je dakle nosio drvo križa i pretvorio ga u žezlo svoje moći. To je u bezbožničkim očima bilo veliko ruglo, ali je za vjernike znak pobjede.

Kristov je križ pravi razlog i glavni temelj kršćanske nade. Križ je „Židovima sablazan i poganima ludost” (*Prva Korinćanima 1, 23*), ali je nama „Božja snaga i Božja mudrost” (*Prva Korinćanima 1, 24*). Stoga to najviše i najmoćnije otajstvo božanskoga milosrđa uvijek moramo držati u srcima sa svim njegovim dostojanstvom. Ne treba mi križ na prsima, ako ga nemam u srcu. Ne treba mi zlatni križ oko vrata, ako svaki dan ne prihvaćam svoj mali, dnevni, jednostavni križ života, bolesti, odgoja, obiteljskog zajedništva. I konačno, ne treba mi križ kao ukras ako on nije temeljno opredjeljenje moga života. A ako jest, onda ću neizostavno imati Kristov križ u svojoj

kući, na počasnome mjestu. Onda ću znakom Kristova križa započinjati svaki dan kad se probudim, s tim ću znakom ići u postelju, taj ću znamen staviti na sebe prije jela.

Na putu prema Isusovu stratištu, našao se neki Šimun iz Cirene, koga su prisilili da Isusu ponese križ. Nije bilo slučajno što mu je prišao tuđinac da zajedno s njime trpi. Čovjekov je put previše težak da bi ga sâm mogao prevaliti. A ja otklanjam svaku ruku koja mi se pruža. Sam bih htio raditi, sam bih se htio boriti, sam bih htio uspjeti. Premda uza me idu: prijatelj, muž/žena, brat/sestra, susjed, kolega s posla. Gospodine, ti si ih postavio na to mjesto, samo ih ja prečesto previdim. „Nosite breme jedan drugoga, te ćete tako ispuniti zakon Kristov.” (*Galaćanima 6, 2*). Gospodine, nauči me biti solidaran!

Isus je raspet na mjestu koje se zove Lubanjsko. Apostol Matej zabilježio je da je Isus s križa rekao samo: „Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?” (*Matej 27, 46*). Prije nego je to Isus rekao „nastala je tama po svoj zemlji” (*Matej 27, 45*). Kad je Krist bio razapet, ni sunce nije htjelo sjati! Svjetlo koje upravlja danom, vjerojatno po prvi i zadnji put u povijesti utrnulo se poput svijeće u trenutku kad je, prema svakoj ljudskoj računici, moralo sjati. Kad je Božja duša bila u mraku, pomračilo se i sunce što ga je on stvorio.

Don Juraj Petrović, splitski kanonik i prepozit Prvostolnoga kaptola sv. Dujma 1455.-1478., ovako je izrezbario Isusa na križu, obojeno drvo 147 x 125 cm. Propeće se nalazi na glavnom oltaru crkve Sv. Križa u Gružu.

Snimio Božo Gjukić.

‘Uistinu, sve je bila tama! Svoju je majku predao volje-nome učeniku, a sad ga je i Bog napustio. Otajstvenim krikom izražava strahovitu tajnu Božje napuštenosti od Boga: „Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?” (*Matej 27, 46*). Sin zove Oca: Bože! Kakva razlika spram molitve kojoj je nekoć učio: „Oče naš...”! Na neki čudan način njegova ljudska narav čini se odvojena od nebeskog Oca. No, nije rastavljena. Jer kako bi inače jecao: „Bože moj, Bože moj!”? Makar je sunčeva svjetlost i toplina uzmakla od nas zamičući za oblake, ipak sunce ostaje na nebu. Ova bol i osamljenost koju je trpio za svakoga je od nas da bismo spoznali nesretnost čovjeka bez Boga, lišena božanske utjehe.

On je okajao za sve bezbožnike, za one koji su u tmini usred dana polovično vjerovali u Boga, kao što i sada u mraku praznovjerja napola vjeruju u nj, ali žive kao da nikad nisu čuli za njegovo ime; za one čiji su osjećaji kao kamenjar, na koje sjeme Božje ljubavi padne da bi bilo zapušteno. To je naknada za sve koji su imali vjeru i izgubili je, za sve koji su nekoć bili sveti, a sada su grešnici. To je božanski čin otkupljenja za svu napuštenost od Boga, jer je u trenutku ostavljenosti pribavio milost da nas Bog nikada ne zaboravi.

Konačno, riječ je o ispaštanju za nemar ljudskoga društva koje se ponaša kao da nikad nije bilo betlehemske jaslje ili kalvarijskoga križa; to je naknada za sve koji se kockaju dok se odvija otkupiteljska drama; za sve koji sebe smatraju većim dobrom od svojih dužnosti, a ipak se ni na što ne obvezuju. Nakon svih stoljeća kršćanstva, ravnodušnost današnjice više ga muči i propinje na križ nego golgotske patnje. S pravom se može vjerovati da trnova kruna i nesmiljeni čavli nisu tijelu našega Spasitelja tako užasni kao naš suvremeni nemar u kojem se Kristovom srcu niti ruga niti moli.

Isuse! Sada ispaštaš za one trenutke kada smo ni topli ni hladni; ni na nebu ni na zemlji. Trpiš između ostavljenosti od jednoga i napuštenosti od ostalih. Budući da se ti ne želiš odreći čovječanstva, tvoj je Otac prikrio svoje lice od tebe; a jer ne želiš ostaviti Oca, čovječanstvo ti je okrenulo leđa. Na taj način si nam u svetom zajedništvu ujedinio oboje. Ljudi više ne mogu reći da Bog ne zna kako srce pati u osamljenosti, jer si sad ti prepušten boli; ubuduće se ne mogu žaliti da Bog ne razumije promašaje istraživačkoga duha koji ne nalazi božansku blizinu, jer je draga nazočnost baš od tebe skrivena. Isuse, sada shvaćam očaj, napuštenost i muku videći kako i sunce ima svoje pomrčine. Ali, Isuse, zašto ja ne učim? Nauči me da kao što ti sebi nisi izradio križ, ni ja ne smijem stvarati svoj, nego prihvatiti onaj koji si mi pripratio. Pouči me da je sve na svijetu tvoje, osim jedne stvari - moje vlastite volje. To je jedini i stvarni poklon kojim mogu darivati kao svojim. Daj mi doživljeno reći: „Ne moja nego tvoja volja, Gospodine, neka bude!”. Udijeli mi milost vjerovati, unatoč i usprkos svemu, čak i kad si mi zastrt. Kaži mi koliko dugo, koliko dugo ću te, o Bože, ostavljati da se grčevito svijaš na križu?” (*Fulton Sheen*)

Isus je umro. Za nas. Istodobno je počeo novi svijet: iz Isusove smrti - takve smrti - niknula je prva vjera novih učenika. I to između neposrednih sudionika u Muci. Među njima je neimenovani satnik. Isusova smrt je bila jedinstvena – svjedočanstvo koje je izazvalo satnikovu vjeroispovijest. Bogoslužje želi da mi danas, za cijelu godinu, posebno za svaku nedjelju, u srcu probudimo istu vjeru: „Doista, ovaj bijaše - jest - Sin Božji!” (*Marko 15, 39*).

Savjeti svetih žena

Vi dobro znate kako koraci teturaju
u noći sumnja i straha.
Recite nam kako tragove izbrisati stopa
što ih prema grobu bol i očaj guraju?

Stupite odvažno u grob
(Ne bojte se njegova praha!)
što svaki ga čovjek za života kopa.
To mjesto je gdje vječnost silazi,
mjesto odahnuća.
Tu anđeo nasmijan prilazi,
anđeo uskrsnuća!

Rajmund Kupareo, 1994.

Poruka praznoga groba

Ja nemam groba. Moga groba nema.
Prijatelju, imam samo tvoje srce.

Umotaj me u plahu svoje ljubavi,
pomaži me mirisom svojih molitava,
obuci me u dostojanstvo svojega čovječstva,
pokrij me svojom plemenitošću
i pokaži me onima koje voliš!

Okopaj taj vrt u koji me polažeš
i vjeruj u riječ Istine:
„Ni jedan koji živi i vjeruje u mene,
ne će umrijeti zauvijek!” (*Ivan 11, 26*)

Osokoli dobre žene da se ne boje,
svakoga dana, nanovo, pristupiti kamenu!
Bez obzira koliko će trebati koraka,
bez obzira koliko će biti probdjevenih noći,
iz zvjezdanog neba sinut će zora
novoga jutra!

Prijatelju, ja nemam groba!
Ja imam samo tvoje srce!
Ti pričekaj anđele života i radosti
i kad im čuješ glas – kad te pozovu,
hrabro ukloni kamen
pa će i tebi, umjesto smrtnoga mraka
sinuti zraka novoga života.

don Ante Mateljan, 3. IV. 2010.

Uskrsna posljednica

U broju 41 Naše Gospe (str. 6-9) objavljena je božićna pjesma *Laetabundus* i objašnjenje što je to posljednica. Sada objavljujemo i uskrsnu sekvenciju, *Victimae paschali*. Naime, u Gospi i u nekoliko drugih dubrovačkih crkava očuvana je tradicija pjevanja uskrsne posljednice, po dubrovačkome napjevu i u prepjevu Dubrovčanina, kanonika dum Vice Medinija (1865.-1928.). Tekst je objavljen u dubrovačkom Evandelistaru 1921. Note je digitalizirao vrijedan suradnik Naše Gospe, prof. Viktor Lenert. Dakle, *Svetilištu vazmenome* je pjesma u osmercu koja se u Dubrovačkoj biskupiji pjeva na Uskrs i tijekom uskrsnih blagdana.

Prethodna tri stoljeća (1641.-1920.) na isti se napjev po dubrovačkim crkvama pjevala posljednica *Svetilištu vazmenomu* u prepjevu oca Bartula Kašića (1575.-1650.), a zadnjih su desetljeća u nekim prigradskim župama pobacili i dubrovački napjev i prepjev te prešli na stihove *Svetoj žrtvi*, kako je preveo drugi isusovac, otac Milan Pavelić (1878.-1939.) i što se upotrebljava u drugim hrvatskim krajevima. No, vrijedno je očuvati pokoju posebnost, pa i u bogoslužju, po kojoj je dubrovački kraj jedinstven i koji je prinos bogatstvu katoličke liturgije.

Vremenski najranija izvedba posljednice bude na Uskrs u šest sati ujutro. Tada, u zoru, u Bijelijeh se fratar vadi Hostija iz Svetohraništa i stavlja u Pokaznicu da se svima nazočnima Uskrsnuli pokaže u prilici posvećenoga kruha pretvorenoga u njegovo proslavljeno Tijelo. Prema Jandelovu *Ceremonijalu* (Rim, 1869., str. 453) i Cormierovu *Procesionaru* (Rim, 1913., str. 34) to se čini u „osvit blagdana Uskrsa”, a „po klastiru se, uz veliku svečanost, nosi euharistijsko Svetootajstvo”. Običaj se, od cijele Hrvatske i jugoistočne Europe, očuvao samo u Dubrovniku. U ophodu se pjeva *Svetilištu vazmenome*. (U Gospi i drugdje pjeva se tijekom mise, nakon poslanice,

Fr. Ivo Plenković predvodio je ophod s Presvetim na uskrsnu zoru 4. travnja 2010. kroz dominikanski klaustar.

a prije aleluje i evanđelja.) Dakle, dok sviće, ide procesija s Presvetim iz sjevernih vrata crkve Sv. Dominika kroz klaustar do Rozarija pa na južna vrata natrag u crkvu.

U procesiji se pjeva i *Kraljice neba*. Tom se molitvom pozdravlja blaženu Djevicu Mariju od Uskrsa do Duhova ujutro, na podne i navečer, kad zvoni Zdrava Marija. Prvi pjev Gospi prije svanuća Uskrsa podsjeća kako je samo ona očuvala vjeru Crkve nakon Isusove smrti, da će njezin propeti i pokopani Sin ustati od mrtvih „kako je rekao”, i na kršćansku predaju da je uskrsnuli Gospodin nju prvu posjetio. Otkad postoji, Crkva pjeva hvale Gospodinu u zoru. Kršćani nastavljaju biti stražari koji čekaju svitanje, kako bi mogli podijeliti svoju nadu s drugima koji ne vide znak izlazećeg sunca. To može onaj tko je nekako osjetio njihov mrak i možda ga prepoznao kao svoj vlastiti, ali sad može dijeliti iskustvo o milosrdnom srcu našega Boga.

Svetilištu vazmenome

zanosno

dum Vice Medini (1865.-1928.) / dubrovački napjev - koral

1. Sve ti - li - štu va - zme no me,	svi krš-ća - ni hva - le daj te,
2. Ja ga - njac je ot - ku - pi o,	ov - ce svo - je kr - vi dra gom,
3. Smrt i ži - vot su - ko - blje ni,	hr - va - hu se na meg da nu,
4. O Ma - ri - jo, re - ci na ma,	što s'na pu - tu o - pa - zi la,
5. Kri sta ži - va sam vi - dje la,	gdje us - kr - snut sla - vom sja je,
6. Ah, us - kr - snu, ne mre ve će,	bla - gi I - sus, raj - ska di ka,
7. Is pred vas u Ga - li - le ju,	ka - ko re - će sad će po či,
8. I su - kr - ste! Zna - mo sta vno,	da s'od mr - tvih us - kr - snu o,

1. pro - sla - vlje - nom Gro - bu kto - me,	pje - smu sla - ve za pje - vaj te.
2. gre - šne sBo - gom po - mi - ri - o,	ne - vin I - sus mo - ćnom sna gom.
3. Vođ ži - vo - ta u - smr - će - ni,	da kra - lju - je živ u sta nu.
4. kad si stvo - jim dru - ži - ca - ma,	Grob po - ho - dit zo - rom bi la.
5. dva svje - do - ka, dva an - de - la,	pla - tno, u - brus, po - ve - za je.
6. za - log vje - čne mo - je sre - će,	mo - ja na - da sva ko - li ka.
7. gdje će te ga u ve - se - lju,	svi za - jed - dno vi djet mo či.
8. po - mi - luj nas kad si sla - vno,	Kralj do - bi - tnik o sva nu - o: → A - men. A - le - lu ja!

latinski izvornik	prepjev Bartula Kašića	prepjev dum Vice Medinija	prepjev Milana Pavelića
Víctimae pascháli laudes ímmolent Christiáni. Agnus redémit oves: Christus ínocens Patri reconciliávit peccatóres. Mors et vita duéllo conflíxere mirándo: dux vitae mórtuus regnat vivus. Dic nobis, Maríá, quid vídísti in via? Sepúlchrum Christi vivéntis: et glóriam vídi Resurgéntis, angélicos testes, sudárium et vestes. Surréxit Christus spes mea: praecédet vos in Galilaéam. Scimus Christum surrexísse a mórtuis vere: tu nobis, victor Rex, miserére. Amen. Allelúia. Vipo iz Burgundije <i>Missale Romanum Pauli PP. VI. cum lectionibus</i>, II, Vaticani, 1977., str. 372-373.	Svetilištu vazmenomu začinjajte svi krstjani; hvale i časti radosnomu Isukrstu spjejte znani. Jaganjac je odkupio ovce svoje krvi dragom, grešne Ijezus zamirio s Bogom duše moćnom snagom. Smrt i život čudnovato hrvaše se među njimi: od života obilato jak vojvoda dobit primi. Ki bi mrtav, živ kraljuje, u blaženstvu on počiva vrh nebasa gospoduje a zemaljska posvojiva. O Marija, reci nami, što s' na putu ti vidila s ostaliem tad drugami Gospodina ištuć mila? – Vidjela sam s môm radosti grob Jezusa živućega uskrsnuta u svjetlosti u ljubavi gorućega. Angeli su svjedočili uskrsnuće prizamjerno. I ubručić još pribili s haljinami, bi sve vjerno. Ma ufanca Jezus blagi uskrsnuo je pun svjetlosti; obraz mu je l'jep i dragi blago svacjeh od radosti. Galileju u rečenu prid nami će brzo poći gdje će slavu sviem žuđenu on proslavljen odkrit doći. O Jezuse, vjerno znamo da s' od mrtviah uskrsnuo i dobitnik kralj (pjevamo pomiluj nas) živ svanuo. Amen. Aleluja. 1641., 1784., 1841.*	Svetilištu vazmenome svi kršćani hvale dajte, proslavljenom Grobu k tome pjesmu slave zapjevajte! Jaganjac je odkupio ovce svoje krvi dragom, grešne s Bogom pomirio nevin Isus moćnom snagom. Smrt i život sukobljeni rvahu se na megdanu; Vođ života usmrćeni da kraljuje, živ ustanu. O Marijo, reci nama, što s' na putu opazila kad si s tvojim družicama Grob pohodit zorom bila? – Krista živa sam vidjela gdje uskrnut slavom sjaje; dva svjedoka, dva anđela, platno, ubrus, povezaje. Ah, uskrsnu... ne mre veće blagi Isus, rajska dika, zalog vječne moje sreće, moja nada svakolika! Ispred vas u Galileju, kako reče, sad će poći, gdje ćete ga u veselju svi zajedno vidjet moći. Isukrstite! Znamo stavno, da s' od mrtvih uskrsnuo; pomiluj nas kad si slavno Kralj dobitnik osvanuo! Amen. Aleluja. <i>Evangelistar... dozvolom pape Pija X. udijeljenom dubrovačkom biskupu dr. Josipu Marčeliću, priredio Petar Vlašić, U Dubrovniku 1921., str. 117.</i>	Svetoj Žrtvi uskrsnici dajte slavu, krštenici! Janje ovce oslobodi, Krist nas grješne prèporodi. Sa Životom smrt se sasta i čudesna borba nasta: Vođa živih pade tada, i živ živcat opet vlada. Marijo, o reci, što je? Što ti oko vidjelo je? Grob ja vidjeh Krista Boga, svijetlu slavu Uskrsloga, anđele i platno bijelo, u kom bješe sveto tijelo Ufanje mi uskrslo je: Krist, moj Gospod i sve moje. Pred vama će tamo, gdje je cvjetna strana Galileje. Znamo da si doistine uskrsnuo, Božji Sine: Pobjedniče, Kralju divan, budi nama milostivan! Amen. Aleluja. Milan Pavelić, <i>Crkveni himni</i>, Zagreb, 1945., str. 75-76.

* Ritmički, stih je trohejski osmerac s naglascima na neparnim slogovima. Prepjev Bara Kašića objavljen je 1641. (*Vanghielia i pistule istomaccene... u jesik dubrovacki*, Romae, 1641., str. 127-128) i pretiskan dva puta: u *Vandjeeja i kgnighe apostolske... poklognene... Garguru Lazzari arkibiskupu dubrovackomu* (Ragusa, 1784., str. 150) i *Evangelgia i knjighe apostolske... poklonjene Antunu Giuricèu biskupu dubrovackomu* (U Dubrovniku, 1841., str. 120-121). U tim pretiscima napravljene su, osim pravopisnih, i manje sadržajne promjene: u sedmoj kitici angeli (1641., 1841.) / anđeli (1784.); u osmoj: Ma ufanca (1641., 1784.) / Mê ufanje (1841.); u devetoj: proslavljen (1641., 1784.) / proslavljen (1841.). Pravopis je ovdje prilagođen današnjem.

Manje poznate riječi
megdanu bojištu, dvoboju
mre umire, gine
posvojiva prisvaja, osvaja
prizamjerno prelijepo, predивно,
izvršno, čudesno
spjejte ispjevajte, opjevajte
stavno sigurno, pouzdano
svakolika svekolika, sva, ukupna
svacjeh svih, svakih, svakakvih

svetilištu žrtvi (vazmenoj)
ubručić rupčić, ubrusac
ufanca (po)uzdanje, ufanje
veće više
začinjajte pjevajte
zamiro smirio, zaliječio, učinio da
zaraste (rana)
znani ugledni, slavni, glasoviti

„Krist je uskrsnuo u praskozorje, kad se već dan pojavljuje da označi kako nas je svojim uskrsnućem uveo u svjetlo slave, kao što je umro u predvečerje koje teži prema noći, da bi pokazao da svojom smrću uništava tmine grijeha i kazne.” (sv. Toma Akvinski, *Suma teologije*, III, 53, 2, ad 3).

U Pismima nigdje nije jasno rečeno kako se dogodilo Isusovo uskrsnuće. No, Novi Zavjet govori o susretima s Uskrsnim. Sveti Albert Veliki (1193.-1280.) ističe da „nitko ne zna u koji je sat Isus uskrsnuo. Sveti Grgur misli da je uskrsnuo oko ponoći, a u prilog svoga mišljenja služi se Samsonom koji je oko ponoći ponio gradska vrata iz Gaze na vrh brijega (*Suci* 16, 3). Samson označuje Isusa, a Gaza donji svijet; jer kao što je Samson razbio vrata od Gaze, tako je Isus razbio vrata od pakla. Skoro svi drugi sveci drže da je Isus uskrsnuo u zoru. A tko je odvalio kamen? Kako se čini sâm Isus, kao što je i Samson sam odnio sa sobom vrata od Gaze. Ili je Isus izišao svojim proslavljenim tijelom ne otvorivši grob, kao što je kasnije došao k učenicima kroz zatvorena vrata. Anđeo je kasnije odvalio kamen pred stražarima da bi žene mogle ući u grob i da učenici ne bi sumnjali o njegovu uskrsnuću.”

Stihovi uskrsne posljednice nadahnuti su slikama iz *Otkrivenja* (Janje, borba), a sadrže i razgovor s Marijom Magdalenom, Kristovom sljedbenicom koja ga je posluživala (*Luka* 8, 2-3; *Marko* 15, 40), stajala podno Križa (*Ivan* 19, 25) i sjedila nasuprot Grobu (*Matej* 27, 61). Ljubav prema Isusu nije je bila napustila ni kad je izgubila vjeru u njega. Njoj se, prema evanđeljima, Uskrsnuli Isus prvoj ukazao, „o sunčevu izlasku” (*Marko* 16, 1), da je obrađuje i poslao je da javi učenicima kako je živ (*Marko* 16, 9; *Ivan* 20, 11-18) te joj objavio: „*Uzlazim Ocu* koji je to meni po naravi, a vama ljudima po milosti; *Ocu* koji je mene rodio prije vjekova, a vas posinio. *Uzlazim Bogu* pred kojim sam čovjek i između kojeg i vas sam posrednik. *Uzlazim Bogu svomu* jer sam bio sišao i *Bogu vašemu* da uzadete.” (Raban Maur, *Patrologia latina* 112, 1475) Isus je zove po imenu da bi ga prepoznala. A ona polijeće k njemu, obujmljuje mu noge i ničice se klanja (*Matej* 28, 1). Sveta Marija Magdalena prva je svjedokinja uskrsnuća; prva vjerovjesnica, prva propovjednica radosne vijesti Kristove pobjede nad smrću, dojavljivačica Uskrsnuloga, apostolica apostola.

Albert Veliki piše da je Božja mudrost dopustila da žene prve saznaju za Isusovo uskrsnuće zbog toga da ženu podigne na prvotno dostojanstvo. Kako je žena u zemaljskom raju donijela čovjeku vijest o smrti, kraju zemaljskoga života, tako je žena sada trebala biti glasnicom vječnoga života.

Magdalena i u pjesmi ponavlja da je vidjela povoje i ubrus na svome mjestu, kao da se hoće reći kako nije bilo krađe ni prijevare. Nitko izvana nije ništa dirao. Samo što je tijelo nestalo; mrtvački su povoji tamo gdje trebaju biti.

U Dubrovniku se čuva nekoliko moćnika desne ruke svete Marije Magdalene: tri u Riznici (XXV., XXX. i CXLIV.) i jedan u dominikanaca. Stoljećima su tu. Većina je djelo dubrovačkih zlatara od prije sedamsto godina. Teško je reći jesu li u tim rukama od srebra – pozlaćenim, iskucanim, graviranim – doista dijelovi kostiju svete Pokornice i Apostolice ili je netko u srednjem vijeku podvalio pravovjernim Dubrovčanima, no bitno je od Mandaljene naučiti ostati u vrtu, tražiti Gospodina, biti spreman čuti Boga kad nam se obraća i onda, dijeliti s drugima ne samo gubitak, čuđenje i bol nego, osvjeđeni, podijeliti s njima i svoj susret s Uskrsnulim.

Pesah – Blagdan naše slobode

Proljetni blagdan Pesah (po grčkome jeziku u kršćanskoj kulturi zvan Pasha) najstariji je židovski blagdan, obljetnica dana kojega su Židovi prvi put proslavili zajedno, kao narod, 2448. godine prema židovskome tradicijskom računanju (drži se da to odgovara 1312. godini prije kršćanske ere). On sjeća na židovstvu najvažniji događaj u povijesti stvorenoga svijeta: izlazak iz Egipta u slobodu pustinje oko dva i pol milijuna potomaka praoca Avrahama (u standardnom hrvatskom prijevodu Abrahama), prvoga čovjeka s kojim je Bog sklopio Savez. Od skupine rođaka, koja je brojala sedamdeset duša, postali su veliki narod. Bilo je to nakon četiri stotine i trideset godina boravka u Egiptu, a polovinu od toga, dvije stotine i deset godina, proveli su kao robovi.

Knjiga Izlaska priča tu priču koja je postala središnji teološki motiv židovske religije. Čak se i među Deset zapovijedi na visokome četvrtom mjestu našla opomena pobožnima da kao sjećanje na šestodnevno stvaranje svijeta svetkuju posvećeni tjedni dan, šabat (subotu), upravo kao znak zahvalnosti za izbjavljenje iz ropstva: *Sjeti se da si bio rob u zemlji egipatskoj i da te je odatle izbavio Gospodin, Bog tvoj...* (*Ponovljeni zakon* 5, 15). I na više drugih mjesta u biblijskome tekstu Bog se svome narodu predložuje kao onaj koji ga je izbavio iz egipatskoga ropstva. Stoga bi se čak i samo dragocjeno Božje darivanje šabatnoga dana židovskome narodu moglo protumačiti kao naknada za patnje u Egiptu koju je Bog dao svome ljubimcu, svome izabranom narodu, Izraelu.

Riječ Pesah se na hebrejskome piše slovima pe-sameh-het (p-s-h), a taj jezični korijen se tumači kao „preskakanje, zaobilazanje” odnosno „pošteda”. Jer Bog je poručio Židovima zatočenima u Egiptu: *Gdje god* [na dovratnicima i nadvratniku kuće] *spazim krv* [žrtvovane životinje], *zaobići / poštedjet ću...* (*Izlazak* 12, 12-13). Time je objavio da će, u noći koja je označila okončanje ropske patnje njegova naroda i vrhunac čina njegova oslobođenja, usmrćujući egipatske prvorodence zaobići (*pasah*) odnosno poštedjeti (*upsahti*) židovske domove i njihove prvorodence.

Predaja drži da Tanah (hebrejska Biblija, a to je kršćanima većina knjiga Staroga Zavjeta) predstavlja točnu povijest židovskoga naroda. Biblijski tekst već u prvoj knjizi, Postanku, prepričava povijest praotaca i dospijeće Josipa i njegove braće u Egipat, a u drugoj, Izlasku, opisuje tamošnje dugotrajno robovanje njihovih potomaka. Židovi su u to doba sebe nazivali Hebreji – *Ivrim*, a naziv njihova jezika bio je hebrejski – *ivrit*. Ime kojima egipatski tekstovi iz toga doba označavaju Židove, Habiru, druga je inačica izgovora riječi *Ivrim*, koja dolazi iz istoga semitskog korijena h-b-r / i-v-r. Premda se čini da egipatski tekstovi ne spominju biblijske događaje, višekratno spominjanje naroda Habiru potvrđuje židovsku nazočnost na egipatskome tlu u doba koje Sveto pismo opisuje.

Ovaj blagdan se biblijskim riječima naziva danom Izlaska, a tradicijski je poznat kao Blagdan Pesah (*Hag haPesah*), Blagdan beskvasnoga kruha (*Hag hamacot*), Proljetni blagdan (*Hag haaviv*, prema dobu proslave u trećemu tjednu proljetnoga mjeseca nisana), Blagdan slobode (*Hag haherut*), Blagdan naše slobode (*Hag herutenu*) te Doba našega oslobođenja (*Zeman herutenu*).

mr. Julija Koš, voditeljica Knjižnice Židovske općine Zagreb;
7palmtrees@gmail.com, iz buduće knjige *Dogodine u Jeruzalemu*

Duhovni je „izlazak” početak

Uskrsnuli, minijatura iz XV. stoljeća, Himnarij Svete Grate, list 126 (Biskupska kurija u Bergamu)

potpune slobode

„*Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est*” (Pjevajmo Gospodinu jer se slavom proslavio – *Liturgija časova*, Uskrs, Služba čitanja, antifona 1.).

Donosim vam navještaj Uskrsa ovim liturgijskim riječima, u kojima iznova odjekuje drevni hvalospjev Židova nakon prolaska kroz Crveno more. Knjiga *Izlaska* (usp. 15, 19-21) nam pripovijeda da su,

kada su prešli more i stigli na drugu obalu i vidjeli potopljene Egipćane, Mojsijeva i Aronova sestra Mirjam i druge žene zaplesale pjevajući: „Zapjevajte Gospodinu jer se proslavio! Konja s konjanikom u more je survao.” Tu pjesmu zahvalnicu kršćani cijeloga svijeta ponavljaju na uskrsnom bdjenju, a posebna molitva objašnjava njezino značenje, molitva koju sada, u punoj svjetlosti uskrsnuća, radosno ponavljamo: „Bože, i u naše vrijeme svjedoci smo sjaja tvojih drevnih čudesa: ono što je tvoja moćna ruka učinila da bi oslobodila samo jedan narod od faraonova tlačenja, ti sada činiš po vodi krštenja za spasenje svih naroda; daj da svi ljudi budu pribrojeni među sinove Abrahamove i budu dionici dostojanstva izabranoga naroda.”

Evangelje nam je objavilo ispunjenje drevnih obećanja: svojom smrću i uskrsnućem Isus Krist oslobodio je čovjeka od najvećeg ropstva, od ropstva grijehu i otvorio mu put prema Obećanoj zemlji, kraljevstvu Božjemu, sveopćem kraljevstvu pravde, ljubavi i mira. Taj se „izlazak” ponajprije događa u samome čovjeku, u novom rođenju Duha Svetoga, što je učinak krštenja koji nam je Isus darovao upravo u uskrsnjem otajstvu. Stari čovjek ustupa mjesto novome; ostavlja iza sebe stari život i kreće u novi (usp. *Rimljanima* 6, 4). Ali duhovni je „izlazak” početak potpune slobode koja je u stanju obnoviti svaku ljudsku, osobnu i društvenu dimenziju.

Da, braćo, Uskrs je pravo spasenje čovječanstva! Da Isus – Božje janje – nije prolio svoju krv za nas, nikakve nade ne bismo imali, naš udes i udes cijeloga svijeta bila bi neizbježna smrt. Ali Uskrs je sve to promijenio: Isusovo uskrsnuće novo je stvaranje, poput kalema što obnavlja cijelu biljku. To je događaj koji je duboko promijenio tijek povijesti, pretegnuvši je jednom za svagda na stranu dobra, na stranu života, oprost. Slobodni smo, spašeni smo! I zato naša srca mogu klicati: „Slavimo Gospodina! Doista je velik!”

Kršćanski narod, izašavši iz voda krštenja, poslan je u svijet da svjedoči o tom spasenju i da svima donese plod Uskrsa koji je novi život oslobođen grijeha, vraćen u prvotnu ljepotu, dobrotu i istinu. Tijekom dvije tisuće godina, kršćani su – osobito sveci – plodili povijest živim iskustvom Uskrsa. Crkva je narod izlaska jer neprestano živi uskrsnje otajstvo i širi njegovu obnavljajuću snagu u svakom dobu i na svakom mjestu. I danas je čovječanstvu potreban „izlazak”. Ono ne treba površne promjene, nego moralno i duhovno obraćenje. Potrebno mu je spasenje iz evanđelja da bi izašlo iz krize koja je duboka i traži duboke promjene, počevši od savjesti.

Od Gospodina Isusa molim da na Bliskom istoku, a osobito u zemlji posvećenoj njegovom smrću i uskrsnućem, narodi postignu pravi i konačni „izlazak” iz rata i nasilja prema miru i slozi. Neka kršćanskim zajednicama koje, osobito u Iraku, trpe iskušenja i patnje, Uskrsnuli ponovi riječi utjehe i ohrabrenja koje je uputio apostolima na Posljednjoj večeri: „Mir vama!” (*Ivan* 20, 21)

Latinsko-američkim država i Karibima koje trpe od opasnog porasta zločina povezanih s trgovinom droge, Kristov Uskrs neka bude znak pobjede mirnoga suživota i poštovanja zajedničkoga dobra. Neka dragi narod Haitija, pogođen strašnom tragedijom potresa, ispuni svoj „izlazak” iz tuge i očaja prema novoj nadi potpomognutoj međunarodnom solidarnošću. Ljubljani građani Čilea, također pogođeni strašnom katastrofom, neka, potpomognuti vjerom, započnu obnovu.

Neka se u snazi uskrsnulog Isusa u Africi okončaju sukobi koji uzrokuju razaranja i patnje i postignu mir i pomirenje koji su jamstvo razvoja. Posebno preporučam Gospodinu budućnost Demokratske Republike Kongo, Gvineje i Nigerije.

Neka Uskrsnuli pomogne kršćanima koje se zbog njihove vjere proganja pa čak i ubija, kao u Pakistanu. Zemljama pogođenim terorizmom i društvenim i vjerskim nepravdama, neka On dade snagu da krenu putem dijaloga i mirnog suživota. Odgovornima u svim narodima neka Kristov Uskrs donese svjetlost i snagu da ekonomsko i financijsko djelovanje napokon vode prema načelima istine, pravde i bratske pomoći. Neka spasiteljska moć Kristova uskrsnuća prožme cijelo čovječanstvo kako bi moglo prevladati mnoga i tragična očitovanja „kulture smrti” koja se širi, i postaviti temelje budućnosti ljubavi i istine u kojoj će svako ljudsko biće biti poštovano i prihvaćeno.

Draga braćo i sestre! Uskrs ne stvara nikakvu čaroliju. Kao što su Židovi iza Crvenog mora našli pustinju, tako Crkva, nakon Uskrsnuća, uvijek nalazi povijest s njezinim radostima i nadama, bolima i strepnjama. Ipak, ta se povijest promijenila, obilježili su je novi i vječni savez i doista je okrenuta budućnosti. Zato, spašeni u nadi, nastavimo naše hodočašće, noseći u srcu taj drevni, a uvijek novi pjev: „Slavimo Gospodina! Slavom se proslavio!”

U Vatikanu 4. travnja 2010. u poruci Gradu i svijetu

Benedikt XVI.

s talijanskoga prevela Mirjana Obuljen

Papa mladim Dubrovčanima

Kristovo uskrsnuće – nenadmašni čin Božje moći

Na susretu s hodočasnici okupljenima na Trgu svetoga Petra, među kojima su bili i krizmanici dubrovačke Gradske župe predvođeni don Stankom Lasićem i pastoralnom suradnikom Ljiljanom Stjepanović, papa Benedikt XVI. na Uskrsnu srijedu 7. travnja 2010. rekao je:

Uobičajena opća audijencija srijedom danas je preplavljena svjetlom uskrsne radosti. Ovih dana, naime, Crkva slavi otajstvo uskrsnuća i kuša veliku radost koju joj daje radosna vijest Kristove pobjede nad zlom i nad smrću. Ta se radost osjeća ne samo u Uskrsnoj osmini, nego se proteže na pedeset dana, sve do Duhova. Nakon plača i straha Velikoga petka i nakon šutnje pune iščekivanja Velike subote, odjeknuo je divni navještaj: „Doista uskrsnu Gospodin i ukaza se Šimunul!” (*Luka* 24, 34). To je, u čitavoj povijesti svijeta, „radosna vijest” u pra-

vom smislu te riječi, to je „evanđelje” koje se naviješta i prenosi stoljećima, iz naraštaja u naraštaj.

Kristovo uskrsnuće je najviši i nenadmašni čin Božje moći. To je apsolutno izvanredan događaj, najljepši i najzreliji plod „Božjeg otajstva”. Tako je izvanredan da je neopisiv u onim svojim vidicima koji izmiču našoj ljudskoj sposobnosti spoznaje i istraživanja. A, ipak, to je također „povijesni”, stvarni događaj, o kojem postoje svjedoci i pisana svjedočanstva. To je događaj na kojem se temelji čitava naša vjera. To je središnji događaj u kojeg vjerujemo i glavni razlog zbog kojeg vjerujemo.

Novi zavjet ne opisuje kako se zbilo Isusovo uskrsnuće. Prenosi samo svjedočanstva onih s kojima se Isus osobno susreo nakon što je uskrsnuo. Tri sinoptička evanđelja nam pripovijedaju kako su taj navještaj – „Uskrsnuo je!” – najprije proglasili anđeli. To je, stoga, navještaj koji dolazi od Boga; no Bog ga povjerava odmah svojim „glasnicima” da ga ovi prenesu svima. Tako sami anđeli pozivaju žene, koje su se rano ujutro uputile na grob, da žurno pođu reći učenicima „da uskrsnu od mrtvih. I evo, ide pred vama u Galileju. Ondje ćete ga vidjeti.” (Matej 28, 7). Na taj način, po ženama iz evanđelja, to Božje poslanje dolazi do svih i svakog čovjeka kako bi i oni sami prenijeli drugima, s vjernošću i hrabrošću, istu vijest: lijepu, veselu vijest koja donosi radost.

Dà, dragi prijatelji, čitava se naša vjera temelji na stalnom i vjernom prenošenju te „radosne vijesti”. I mi, danas, želimo izreći Bogu duboku zahvalnost za bezbrojne čete onih koji su prije nas kroz mnoga stoljeća vjerovali u Krista, jer nisu nikada propustili izvršiti temeljno poslanje naviještati evanđelje koje su primili. Radosna vijest Uskrsa, dakle, traži oduševljene i hrabre svjedoke. Svaki Kristov učenik, i svaki od nas, je pozvan biti svjedok. To je precizno, zahtjevno i oduševljeno poslanje uskrsloga Gospodina. „Vijest” o novom životu u Kristu mora blistati u vjernikovu životu, mora biti živa i djelatna kod

Uskrsnuli Isus, vitraž Josipa Botterija iz 1989. u crkvi Sv. Dominika u Dubrovniku

onoga koji je donosi, stvarno kadra promijeniti srce, cio život. Ona je živa prije svega zato što je sam Krist njezina živa i životvorna duša. To nas podsjeća sveti Marko na kraju svoga Evanđelja, gdje piše kako apostoli „odoše i propovijedahu posvuda, a Gospodin surađivaše i utvrđivaše Riječ popratnim znakovima” (Marko 16, 20).

Iskustvo apostola je također naše iskustvo i iskustvo svakog vjernika, svakog učenika koji je „navjestitelj”. I mi smo, naime, sigurni da Gospodin, danas kao i jučer, djeluje zajedno sa svojim svjedocima. To možemo prepoznati svaki put kada vidimo da niču klice istinskog i trajnog mira, tamo gdje su zalaganje i primjer kršćana i ljudi dobre volje nadahnuti poštovanjem prema pravednosti, strpljivim dijalogom, uvjerenim poštovanjem drugih, nesebičnošću, osobnom i zajedničkom žrtvom. Nažalost, u svijetu također vidimo toliku patnju, toliko nasilje, tolika nerazumijevanja. Proslava uskrsnog otajstva, radosno razmatranje Kristova uskrsnuća, koje pobjeđuje grijeh i smrt snagom Božje ljubavi je prava prigoda za ponovno otkrivanje i ispovijedanje s većim uvjerenjem naše vjere u Gospodina uskrsloga, koji prati svjedoke svoje riječi čineći čuda zajedno s njima. Bit ćemo doista i do kraja svjedoci Isusa uskrsloga kada pustimo da iz nas odsijeva čudo njegove ljubavi; kada se u našim riječima i, još više, u našim djelima, u punoj dosljednosti s njegovim evanđeljem, bude mogao prepoznati glas i ruka samog Isusa.

Posvuda nas, dakle, Gospodin šalje kao svoje svjedoke. Ali možemo to biti samo polazeći od uskrsnog iskustva i stalno se nadahnjujući na njemu, onog iskustva koje Marija Magdalena izražava naviještajući drugim učenicima: „Vidjela sam Gospodina” (Ivan 20, 18). U tome osobnom susretu s Uskrsnim krije se neuništivi temelj i središnji sadržaj naše vjere, svježi i neiscrpnjivi izvor nade, gorljivi dinamizam naše ljubavi. Tako će se sam naš vjernički život potpuno podudarati s navještajem: „Krist Gospodin doista uskrsnu”. Pustimo, zato, da nas obuzme čar Kristova uskrsnuća. Neka nas Djevica Marija podupire svojom zaštitom i pomogne nam u punini kušati uskrsnu radost, da je znamo nositi svoj našoj braći.

Još jednom, sretan Uskrs svima!

U Vatikanu 7. travnja 2010.

Benedikt XVI.

Gospa pozdravlja uskrsnulog Isusa

Znala je da će doći treći dan prije svanuća.
On je to njoj mnogoput pred smrt govorio.
I kad se potresla zemlja od silna ganuća,
što zasjaše opet oči Boga koji je sve stvorio,
On je ušao k njoj kroz vrata, a da ih nije otvorio
i donio prvij vijest svoga uskrsnuća.

Nije se usudila da Ga zagrlji (premda joj se lice od žara zagrijalo):
iz Njegova tijela nadzemaljsko je svjetlo izbijalo,
I vatra je gorjela u dubinama ruku i nogu
što se po sobi u dugim plamenima gubila.
Ona je klečeći Njegove rane ljubila
i duboko se klanjala svojem Bogu.
A kad je poljubila ranu, na prsima što je,

pričini joj se da bi svi ljudi u njoj mogli da stoje.
Ni opazila nije da ju je On zagrljio
i otkrio tajnu zbog koje je u smrt pohrlio.
Šutjela je (velika je sreća šutljiva ko morska dubina)
i slatko osjećala ljubav svojega sina.

Rajmund Kupareo, u Dubrovniku 1937.

Izabrani, potvrđeni, imenovani i proglašeni

Novi festanjuli

Bratovština festanjula svetoga Vlaha iz Dubrovnika, koja okuplja 58 živućih festanjula, između šest predloženika, sukladno svom Statutu, 7. prosinca 2009. tajnim je glasovanjem izabrala festanjule Feste svetoga Vlaha 2010. i to: iz reda pomoraca, kapetana Jakšu Margaretića (64), a iz reda obrtnika, soboslikara Nikolu Kristovića (47). Njihov izbor potvrdio je dubrovački biskup dr. Želimir Puljić te ih je 22. prosinca imenovao, a 29. prosinca novim festanjulima u Biskupskome dvoru u Gospinu polju uručio povelje o imenovanju, da bi neposredno zatim na tiskovnoj konferenciji i proglasio njihov izbor.

Izbor festanjula baš između pomoraca i obrtnika uspomena je na kršćanski i slobodarski duh Dubrovačke Republike koja je pod zaštitom svetoga Vlaha uživala samostalnost i blagostanje od rada prvenstveno tih uslužnih i proizvodnih zanimanja.

Glavno mjerilo kojim se članovi Bratovštine vode pri izboru novih festanjula jesu čestitost i stručnost; da su u svome zvanju radišni i odgovorni, da ih prati dobar glas ljudskoga i kršćanskog ponašanja, da su praktični vjernici, ugledni i omiljeni na poslu, u obiteljskom i osobnom životu.

Jakša Margaretić, sin Đura i Anđelke rođene Slakić, rođen je u Dubrovniku 14. svibnja 1945. gdje je završio Višu pomorsku školu. Radni vijek proveo je kao časnik i zapovjednik duge plovidbe domaćeg brodarata Atlantska plovidba iz Dubrovnika, a 2005. otišao je u mirovinu. U kršćanskom je braku s Anom rođenom Šunjić više od 40 godina (vjenčali su se u župnoj crkvi Sv. Nikole u Cavtatu 5. listopada 1969.). Otac je dvoje djece, kćeri i sina, od kojih ima i petero unuka. Živi na području Župe svetoga Petra na Boninovu.

Nikola Kristović, podrijetlom iz Postranja, sin Ilije i Mare, rođen je 5. listopada 1962. u Dubrovniku gdje je završio srednju školu za soboslikara-ličioaca. Radi kao kućni meštar na Sveučilištu u Dubrovniku. U 2010. će slaviti srebrni pir s Ivankom rođenom Bevanda (kojom se oženio u župnoj crkvi Sv. Ane na Brgatu 23. lipnja 1985.). Otac je jedne kćeri koja je sada apsolutentica. Stanuje na području Župe svetoga Andrije na Pilama.

Riječ festanjulo (nekad se čuje i festanjo) znači voditelj svečanosti, svetkovnik. U sakristiji zborne crkve Svetoga Vlaha čuva se popis festanjula od 1874. do danas s tim da nisu bili imenovani za feste 1917., 1918., 1942.-1944. i 1949.-1969.

Festanjuli sastavljaju proglas za godišnju Svečanost svetoga Vlaha, skrbe se za priređivanje i tijekom proslave, a i sami postaju njezini čuvari kad u procesiji gradskim ulicama prate najveću dubrovačku svetinju, moći glave svetoga Parca.

Novi festanjuli dužni su tijekom siječnja osobno pohoditi sve župe od Vitaljine do Stona i pozvati tamošnje župljane i župnike da dođu na Festu zaštitnika grada Dubrovnika i Dubrovačke biskupije koja je nedavno proglašena i nematerijalnom baštinom cijeloga čovječanstva, duhovnom vrijednošću ljudskoga roda. Župnim i samostanskim crkvama, školama i drugim institucijama predaju tiskane proglase i programe Feste. Na Koločep, Lopud, Šipan i Mljet festanjulo kapetan šalje proglas i program po kolegi zapovjedniku broda koji povezuje te otoke s Gradom. Župama u Pelješkom i Korčulanskom dekanatu proglas i program šalju se poštom.

Antonio Nardello, *Sveti Vlaho*, litografija, 477x360 mm, oko 1843. Gore: sveti Vlaho s dva anđela blagoslivlja Grad; dolje: veduta Dubrovnika s istoka (s Ploča). Nakladnik otiska je dubrovački tiskar i knjižar Petar Franjo Martecchini (1806.-1900.).

Iz Proglasa za Festu 2010.

Sveti naš Vlaho! Tvoj život i muka su nam stalni putokaz i uzor da i mi budemo prvenstveno Kristovi, čestiti, nepotkupljivi, dosljedni.

Ovaj jedinstveni Grad pod Srdem vjekovima je bio izložen nebrojenim nevoljama, a Ti si ga svojim zagovorom pred svevišnjim Tvorcem uvijek branio, obranio i za nas sačuvao. Blagoslovi naše familje da u njima bude sloge i djece!

Tijelu nam zdravlje isprosi, a mir udijeli pameti!

Čuvaj nas, najdraži naš sveti Starče, u godinama koje dolaze kao što si nas čuvao i sačuvao kroz godine koje su minule. Na svemu ti hvala!

Pred Vlasice 2010.

festanjulo Jakša Margaretić, kapetan
festanjulo Nikola Kristović, obrtnik
don Toma Lučić, rektor crkve Svetoga Vlaha

Studeno je naše srce, dotezni ga i ražeži!

Slavni Dubrovniče, moje rodno mjesto! Ako je u tebi priko svega godišta koji svijetli i veseli dan, ovo ima bit najprvi, najveći, osobiti ovo je tvoj dan, dan uspomene sveca koji je tebe nad sve ine gradove, nad sve ine narode obljubio, tebe uresio.

Prosteri svoj pozor put onega otara, pogledaj one moći, spoznat ćeš obilježje prem žestoke ljubavi koji ti nosi i nosaše. Eto blaga kojijem te obogatio, eno zlata s kojim te uresio.

Ljubav je neki slatki primili vez koji srce k srcu priteže i veživa. Cjeća česa [*zbog toga*] priča je od razumnijeh da mi živimo većma u onoj stvari koju ljubimo negli u istijem nami. O njoj mislimo, o njoj besjedimo, k njoj hrlimo, kod nje uživamo; a od nje nadaleko nemir, nepokoj mi kušamo. Mnogo može ljubav dokle živi općimo ovdj na zemlji, nu nje silovita vlast još se i po smrti prostire. Cječ česa tko je koga živ ljubio š njim se žudi mrtav združiti, u istom grobu počivat, da budu tjelesa nerazdružena kako bijahu srca s ljubavi svezana.

Gine pamet kad razmišljam mjeru i broj milosti koje si nami udijelio. Ti si nas obljubio prije nego smo te čuli, nego smo te poznali; ti si nami poslao svete moći, š njima ti si uresio dubrovački grad, nijesi uresio samo, nu priobilno obogatio i okoristio: ti sveder bdiš i čuvaš život naš i zdravlje, osobito dobro koje imamo na svijetu. Nu ako nijesmo mi podobni zadovoljno tebi odvratit, ti si podoban priobilno nas obdarit. Budi dakle unaprijed, kako si i do sad nami ljubljelživ i milostiv; nemoj sutegnut, pruži tvoj prst čudotvorni; slaba je naša pamet, dotezni je i prosvijetli; studeno je naše srce, dotezni ga i ražeži; nekrepko je naše tijelo, dotezni ga i pokrijepi. Uzdigni tvoj prst, zaprijeti i začeraš silne naše neprijatelje i protivnike. Budi parac našega života, budi parac naše duše da budemo ovdj na svijetu živjeti u tvomu krilu, a odvek prići k tebi, u raju s tobom za uživat.

bijeli fratar Arkandeo Kalić (1739.-1816.), u Dubrovniku 1778.

Knjiga za svaki dubrovački dom

Armand Tchouhadjian [čita se *Arman Čuhadžian*], Francuz armenskoga podrijetla, oduševio se otkrivši da je davni Armenac *sourp Vlas*, biskup i mučenik iz Sebaste, planetarno popularan svetac, pa je istražio raširenost njegova čašćenja u zapadnoj kulturi. Predsjednica Europskoga doma Dubrovnik, naša sugrađanka Adriana Kremenjaš-Daničić prevela je njegovu knjigu, pribavila mnoštvo divnih fotografija s različitih kontinenata, opisala ih te dogovorila s don Tomom Lučićem da za hrvatsko izdanje napiše poseban prilog o čašćenju svetoga Vlaha ili Blaža u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Rezultat je bogato ilustrirana knjiga od 127 stranica *Sveti Vlaho, biskup iz Sebaste*, tiskana u siječnju 2010., koju bi trebala nabaviti svaka dubrovačka kuća. Stranac iz daleka svijeta u proslavu kaže da je Dubrovnik europska prijestolnica svetoga Vlaha, a onda knjiga od zemlje do zemlje opisuje kako sveti Vlaho predstavlja nepresušno vjerničko i umjetničko nadahnuće i kako je njegovo ime utkano u nazive crkava (20 u Hrvatskoj), naselja (u Hrvatskoj 12, u BiH 8), gradskih četvrti, općina, otoka, zaljeva, rtova, rijeka, župa (sedam u Hrvatskoj),

prezimana obitelji (47 izvornih hrvatskih naziva obiteljskih rodova) i krsnih imena – u nas: Vlaho, Blaž, Blaženka, Blaženko, a drugdje: češki Blažej, engleski Blaise, francuski Blaise, grčki Blásios, kastilski (španjolski) Blas, katalonski Blai, latinski Blasius, nizozemski Blasius, njemački Blasius, poljski Błażej, portugalski Brás, rumunjski Blasiu, ruski Vlasij, slovenski Blaž, srpski Vlasije, švedski Blasius, talijanski Biagio, turski Vlas, ukrajinski Vlasij.

U knjizi su i tekst grlićanja na 15 jezika, poslovice i recepti vezani uz Vlahov blagdan.

Daljnja istraživanja trebala bi pokazati popularnost svetoga Vlaha u slavenskome dijelu Europe, Grčkoj, zemljama bivšega sovjetskog bloka, Australiji, Oceaniji i Africi. Pomorci i putnici iz Grada, slikavajte i po svijetu prikupljajte brošure koje upućuju gdje je sve Vlaho poznat i čašćen! Kao što je već više puta javno rečeno, vrijeme je da naš Parac, čija je Festa prošle godine postala i duhovna baština čovječanstva, u svojoj prijestolnici dobije muzej, referentno mjesto za prikupljanje i proučavanje Svečeva čašćenja ne samo u nas, nego diljem svijeta.

I za kraj, kako sve ne bi završilo samo na riječima, nego na konkretnim djelima u Svečevu duhu, gospođa Adriana i don Toma predstavili su 30. travnja knjigu u Stonu, darovavši pritom u ime Europskoga doma Dubrovnik stonskome župniku don Vojislavu Vlašiću sto primjeraka knjige. Prihod od njihove prodaje namijenjen je obnovi nadžupne crkve Sv. Vlaha u Stonu, teško oštećene u potresu 1996.

Prema raspjevanijem čašćenju našega Parca

„Koliko sam plakao slušajući tvoje himne i tvoje pjesme, snažno dirnut slatkim glasovima kojima je odjekivala tvoja Crkva! Ti su glasovi ulazili u moje uši, u srce mi se točila istina i odande rasplamsavao osjećaj pobožnosti.”

sveti Augustin, *Ispovijesti*, 9, 6, 14

Zanimanje za glazbu jedno je od očitovanja suvremene kulture. Mogućnost da se u domovima i u prijevoznim sredstvima, pa čak i hodajući putem mogu slušati glazbena djela (radio, MP3, CD, televizija, internet) ne samo da nije umanjila želju za slušanjem glazbe uživo nego ju je, dapače, povećala. To je jako dobro jer glazba i pjevanje pomažu uzdizanju duha. A i na koncertima slušateljstvo se uključuje u izvođenje tako da zapravo naše doba sve više prihvaća načelo da u bogoslužju trebaju pjevati svi vjernici. Da bi to mogli, trebaju naučiti glazbu i riječi čemu će pomoći pjesmarice.

Kršćane koji se okupljaju zajedno očekujući dolazak Gospodina, apostol Pavao opominje da od srca pjevaju hvalu Bogu (*Kološanima* 3, 16). Štoviše: „Razgovarajte među sobom psalmima, hvalospjevima i duhovnim pjesmama! Pjevajte i slavite Gospodina u svom srcu!” (*Efežanima* 5, 19). Pjevanje je znak ushićena srca, pa sveti Augustin kaže: „Pjevanje je vlastito onomu tko ljubi.” (*Cantare amantis est*: Govor 336, 1; *Patrologia latina* 38, 1472) i već je u давнини nastala uzrečica: „Dvostruko moli tko dobro pjeva.” (*Bis orat qui bene cantat*). Pjesmu hvale koja se na nebesima vječno pjeva i koju je Isus Krist prenio u ovozemaljsko progonstvo, Crkva ustrajno i vjerno nastavlja kroz tolika stoljeća u divnoj raznolikosti obreda.

Drugi vatikanski sabor u dokumentu *Sacrosanctum Concilium* od 4. prosinca 1963. svim krštenicima poručuje: „Glazbena baština sveopće Crkve blago je od neprocjenjive vrijednosti jer se ističe među ostalim izrazima umjetnosti zato što sveto pjevanje, združeno s riječima, tvori nužan i sastavni dio svečanoga bogoslužja. Sveta glazba ugodnije izražava molitvu, promiče jednodušnost i čini obrede svečanijima. Svrha je svete glazbe Božja slava i posvećenje vjernika. Crkva smatra grgursko pjevanje vlastitim rimskom bogoslužju. Ostali rodovi svete glazbe, poglavito polifonija, nipošto se

Don Stanko na predavljanju knjige i izvođenju njezinih skladbi 30. siječnja 2010. Snimila Berta Kopic.

ne isključuju sve dok odgovaraju duhu bogoslužnoga čina i dok promiču sudjelovanje svih vjernika. Neka se brižljivo njeguje pučko vjersko pjevanje... Neka skladatelji, prožeti kršćanskim duhom osjećaju da su pozvani njegovati svetu glazbu i povećavati njezino bogatstvo. Neka skladaju napjeve koji će se isticati odlikama uistinu svete glazbe i koje će moći pjevati ne samo veći zborovi pjevača nego će odgovarati i manjim zborovima te promicati djelatno sudjelovanje cijeloga skupa vjernika. Riječi određene za sveto pjevanje trebaju biti u skladu s katoličkom naukom i neka se najradije uzimaju iz Svetoga pisma i bogoslužnih vrela.” (br. 112, 116, 118 i 121).

U pripremi proslave tristote obljetnice posvete naše sadašnje Gospe, treće ili čak četvrte stolne crkve na istome mjestu, koja će biti 2013. godine, pokrenuto je nekoliko znanstvenih projekata. Oni će osvijetliti bogatu duhovnu i kulturnu baštinu dubrovačke Katedrale. Već sada tu obljetnicu dočekujemo vrijednom knjigom o glazbenom blagu iz njezine pismohrane. Prije nekoliko godina maestro Josip degl' Ivellio, Dubrovčanin koji živi u Zagrebu, ponudio je znanstveni projekt „Himni, Mise i druge skladbe na čast svetoga Vlaha” iz arhiva dubrovačke prvostolnice i započeo istraživati katedralnu glaz-

Knjiga se može kupiti u Gradskom župnom uredu u Dubrovniku, Damjana Jude 1.

Zbor na Festi 3. veljače 2010. Snimio Ivo Marlais.

benu pismohranu. Tamo je, u ostavštini Antuna Đivanovića, pronašao puno zanimljivoga glazbenog materijala. Istražujući dalje put ga je odveo u druge arhive čak do Slovenije gdje je pronašao obiteljsku ostavštinu zaboravljenoga nekadašnjeg janjinskoga župnika don Koste Selaka. U višegodišnjem radu okupio je vrsne suradnike s kojima je uspješno doveo do kraja zamisao da Dubrovniku podari iznimno glazbeno djelo.

Sabrane skladbe svjedoče, u pisanome obliku, kako je sveti Vlaho nadahnuće vrsnih glazbenika, voditelja zborova, orguljaša, liturgičara i skladatelja. Tim djelom napravljen je novi iskorak u promicanju čašćenja svetoga Vlahu u Dubrovniku i diljem Hrvatske i svijeta. Istodobno, tom se knjigom izriče priznanje Katedralnome pjevačkom zboru koji od osnutka 1926. do danas njeguje liturgijsko zbornu pjevanje najviše razine. A voditelji zbora budućim su naraštajima ostavili neizbrisive pisane tragove vrhunskih glazbenih djela.

Crkveno učiteljstvo ističe veliku važnost glazbe, ne samo one što izravno služi nedjeljnom bogoslužju, nego sveukupnoj duhovnoj baštini. Vječnu poželjnost glazbe valja posvjedočiti i izvanliturgijskim izvođenjem djela nadahnutih Božjom riječju, pa i onih čisto instrumentalnih. Pjevački zbor u crkvi dio je okupljene zajednice vjernika koji ima osobitu službu da, prednjačeći u pjevanju, učini bogoslužje plemenitijim. Hvalospjevi ili himni po svojoj su lirskoj osobitosti prikladni da se njima hvali Boga. Osim toga, daju pučki ugođaj te ističu obilježje pojedinoga blagdana; potiču i privlače duh na pobožno slavljenje. Tu djelotvornost često pojačava i njihova književna ljepota. Premda se u časoslovu najčešće izgovaraju, oni su po sebi određeni za pjevanje.

Kao što pokazuju istraživanja fr. Antonina Zaninovića i mo. don Miha Demovića, pjevanje je konstanta dubrovačkoga načina života, vjere i molitve. Malo je zborova koji se mogu pohvaliti tako dugim i kontinuiranim radom na slavu Božju i na radost vjerničkoga puka kao što je Mješoviti zbor dubrovačke katedrale. Entuzijazam kojim su 1926. godine započeli, očuvali su do danas. Zahvaljujući vrsnim i stručnim voditeljima, dirigentima i orguljašima, Zbor nije prestajao usavršavati pjevačko umijeće i težiti najvišim dometima crkvenoga zbornog pjevanja.

U glazbenome životu Grada svetoga Vlahu, Mješoviti katedralni zbor uživa nepodijeljene simpatije i dobiva priznanja sa svih strana, a sudjelovanje na svim važnijim crkvenim i društvenim priredbama najbolja je potvrda njegova ugleda. Nedjeljna i blagdanska slavlja u Stolnoj crkvi, božićni i uskršni koncerti, proslava sv. Vlahu, Velike Gospe i Krista Kralja postali su uobičajeni i tradicionalni glazbeni programi koji privlače sve više posjetitelja i slušatelja. Pozivi koji stižu iz drugih gradova i nastupi izvan domovine, te onaj pred papom Ivanom Pavlom II. u Rimu dali su Zboru novi poticaj za rad i usavršavanje. Polustoljetni boljševički, komunistički i socijalistički sustav posredno je od Zbora stvorio čvrstu zajednicu katoličkih intelektualaca koji se nisu dali zastrašiti, nego su baš u to vrijeme svjedočili kako je Crkva promicatelj kulture i kao takva integralni dio Grada. U Domovinskom ratu Zbor je pridonio stvaranju ozračja i osjećaja nepobjedivosti Grada i kraja nastupajući u skloništim, na javnim mjestima, na misama za domovinu i osobito za poginule branitelje.

Prireditelj knjige neput je našega sugrađanina koji je skladao himnu svetoga Vlahu, a on sâm je skladatelj, muzikolog i zborovođa u Zagrebu i Petrinji. Knjigom *In honorem sancti Blasii* obdaruje nas ljubavlju prema rodnome gradu koja je

Dubrovčanima motiv i nadahnuće za stvaralaštvo. Kao poznavatelj dubrovačke duhovne i kulturne baštine dobro je uočio dva nerazdvojna temeljna stupa duhovnosti: Majku Božju i svetoga Vlahu. Ovo djelo želi još jednom posvjedočiti kako Gospa, kako Dubrovčani nazivaju svoju katedralu, i sveti Vlahu idu zajedno više od tisuću godina što je najvidljivije iz tradicionalnoga liturgijskog programa Feste svetoga Vlahu. Ova knjiga još je jedna čvrsta duhovna poveznica Stolne crkve Gospe Velike i Zborne crkve Svetoga Vlahu i odlično će poslužiti za cjelokupni glazbeni i liturgijski program Feste.

U Dubrovniku 19. siječnja 2010.

don Stanko Lasić

rektor Stolne crkve Gospe Velike u Dubrovniku

Lapadska škola pod barjakom svetoga Vlahu

Ushićeni zbog uvrštenja Feste svetoga Vlahu na Popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, učenici VII.e razreda Osnovne škole Lapad sa svojom razrednicom, odlučili su ovu važnu odluku na svoj način ovjekovječiti – oslikati svojim rukama barjak svetoga Vlahu! Pripreme su trajale dva mjeseca jer je najprije valjalo svladati tehniku slikanja na svili te likovno i duhovno osmisliti barjak. Veliku pomoć u brojnim dvoumnim trenutcima pružila nam je gospođa Jelena Klekar, majka u našem razredu, ali i uspješna umjetnica u slikanju na svili. Zahvalni smo joj jer je imala puno pacijence za svijeh – a bilo nas je dvadeset i sedam. I ne samo to: poklonila nam je svilu i boju za slikanje. Marljivo smo radili četiri mjeseca i uspjeli. Ponosimo se djelom naših ruku u kojem vidimo odsjaj naše ljubavi i vjere u svetoga Vlahu. Svečevo lice je mlado i nasmijano, iako ga uokviruje brada. A kako bi drugačije dragu osobu djeca i mogla dočarati?! Ruka u kojoj drži Grad opuštena je i mirna – kao da ga miluje dajući odgovor našem Luku Paljetku da se nikad ne će umoriti štitajući ga. Svi se dive baš tom detalju, tako vješto dječjim rukama oslikanom. Sveti

Msgr. Želimir Puljić kao dubrovački biskup bez poteškoća je otvorio 20 festa (1990.-2009.), ali na dvadeset i prvoj koju je otvarao bijela golubica dugo nije htjela odletjeti iz košare nego je odsjela na biskupov desni pa lijevi kažiprst. Na pastirovoj se ruci osjećala dobro i smireno. Ili je htjela malo postati predosjećajući da će i on uskoro iz Grada, put Zadra? Snimio Ivo Marlais 2. veljače 2010. u 15.57.

Vlaho je na oblacima – mekanoplavim: baš kao što su, i nebo nad Gradom, i more oko mira. Rimskim brojevima ispisana je godina nastanka, a uz nju ime naše škole. Dno krasi želja – molitva – povjerenje, a sačinjena je od jednostavnih, ali snažnih i iskrenih riječi, krasopisom ispisanih: Sveti Vlaho, moli za nas (podmisao, objašnjenje: A što bi mi bez tebe sveti Vlaho, tko bi se za nas pred Bogom molio?).

S velikim zadovoljstvom, ponosan na nas, naš biskup Želimir Puljić blagoslovio je barjak i sve nas sjedinjene pod barjakom u Parčevoj crkvi uoči same Feste. Moramo spomenuti i radost na licu našeg don Tome Lučića koji je zadovoljno rekao: „Pa, to je pravi barjak!“ Ljepšu pohvalu nismo mogli dobiti. Ponosni smo jer je naša škola prva u Dubrovniku koja ima barjak svetoga Vlaha, što ostaje zapisano za budućnost. Lapadski će ga učenici nositi u procesiji na parčevu Festu.

Pod barjakom svetoga Vlaha Dubrovnik plovi dalje, isponova se sidreći uz jednu jedinu hrid – uz svoju Laus stijenu, ljubomorno čuvajući svoju očevinu, svoj patrimonij. Oni su pravi učenici – navjestitelji sigurne sutrašnjosti – oni su djeca svetoga Vlaha.

Mirjana Kaznačić, razrednica VII.e Osnovne škole Lapad

Zahvalnice za promicanje čašćenja svetoga Vlaha

Bratovština festanjula svetoga Vlaha dodijelila je 2. veljače 2010. zahvalnice za promicanje kulta svetoga Vlaha dr. don Stanku Lasiću, poduzeću za prijevoz putnika Libertas Dubrovnik d.o.o., Gradskoj glazbi Dubrovnik te limenim glazbama Zaton i Komolac.

Gradska glazba Dubrovnik na otvaranju Feste 2. veljače 2010. Snimio Ivo Marlais.

Armenski biskup na Festi

Sveti Vlaho iz Sebaste (današnji turski grad Sivas) bio je po narodnosti Armenac. U njegovu rodnom kraju Armenici su istrijebljeni od 1915.-1918. godine. No, kao i katolici i pravoslavni, svetoga Vlaha časte i njegovi sunarodnjaci, a većina ih pripada Armenskoj Crkvi koja sebi pridjeva nazive apostolska i ortodoksna. Ta drevna kršćanska zajednica (danas 9 milijuna vjernika) prema predaji potječe od apostola Bartolomeja i Jude Tadeja. Nije u jedinstvu s pravoslavnom Crkvom ni s Katoličkom Crkvom jer ne priznaje Papinu vlast ni sveopće crkvene sabore. Naime, Armenija je prva zemlja koja je prihvatila kršćanstvo kao službenu vjeru (301. godine), ali nije bila dio Rimskoga Carstva. Zato nije imala ni izaslanike na svim sveopćim crkvenim saborima koje su sazivali rimski carevi i koje priznaju katolici i pravoslavni ni na preostalih 14 sveopćih sabora Katoličke Crkve. Godine 1058., bježeći s narodom pred Seldžucima, sjedište poglavara Armenske Crkve preneseno je iz Armenije u Ciliciju. Godine 1441. obnovljeno je sjedište u Etchmiadzinu u Armeniji i od tada u toj Crkvi postoji podjela. Poglavar u Etchmiadzinu nosi naslov *katolikos svih Armenaca* (od 1999. to je Njegova Svetost Karekin II.), a poglavar u Anteliasu u Libanonu *katolikos Velike kuće Cilicije* (od 1995. to je Njegova Svetost Aram I.). Cilicijski katolikos priznaje samo prvenstvo časti onom u matičnoj zemlji. Cilicijski katolik ima 14 biskupija.

Postoje i armenski katolici, ima ih 540 tisuća po svijetu, u jedinstvu su s Papom od Sabora u Firenci 1439. Kao i drugi istočni kršćani imaju svoj obred i svoje pravo (Zakonik kanona istočnih Crkava). Na čelu im je *armenski katolički patrijarh Cilicije* koji od 1749. ima sjedište u Bzoummaru u Libanonu. Imaju pet nadbiskupija, šest eparhija, dva apostolska egzarhata i tri patrijarška egzarhata. Crkva pripada skupini Crkvi istočnih katoličkih obreda i služi se armenskim obredom i armenskim jezikom u bogoslužju. Od 1999. na čelu joj je Njegova Blaženost Nerses Bedros XIX., patrijarh Cilicije Armenaca.

Festa svetoga Vlaha 2010. prvi je put slavljena kao svjetski priznata nematerijalna baština čovječanstva. Na otvaranju Feste 2. veljače okupljene je pozdravio i armenski biskup Nareg Alemezian, izaslanik katolikosa Arama I. iz Cilicije. O duhovnoj vezi koja je stoljećima spajala hrvatski i armenski narod u pozdravnom govoru dubrovački biskup Želimir Puljić rekao je: „Armenski sveci ugrađeni su u duhovne temelje Grada preko sv. Zenobija iz Cilicije, sv. Vlaha i četrdeset drugih mučenika iz Sebaste. Upravo zbog povijesnih i duhovnih korijena pozvali smo ove godine predstavnika armenske mučeničke crkve Arama I. na svečanost sv. Vlaha. Nije mogao osobno doći, ali je poslao svoga izaslanika biskupa Narega Alemeziana. Od srca ga pozdravljamo. Armenska Crkva vodi s Katoličkom aktivni i plodni dijalog. Posebice to čini Katolik iz Cilicije koju ovdje predstavlja njegova ekselencija Alemezian. Kad je 10. svibnja 1967. tadašnji poglavar Koren I. posjetio Papu, Pavao VI. je rekao: ‘Nastojmo svim silama preskočiti zapreke i ukloniti razlike kako bi naša celebracija postala jednom koncelebracija’. Biskup Alemezian ne će moći sutra s nama koncelebrirati, jer još nije postignuto puno jedinstvo. No, ako se nastave plodni susreti i razgovori, nije isključeno da to u skoroj budućnosti i doživimo, kako se nedavno i molilo u Tjednu za jedinstvo kršćana.”

Armenski biskup Nareg Alemezian (desno) na otvoru Feste.

Armenski biskup Nareg Alemezian s moćnikom ruke svetoga Armenca

bez obzira na našu različitost i zemljopisnu udaljenost, sveci nas zbližavaju u duhovnu zajednicu. Stoga nas slavljenje svetaca potiče produbiti zajedništvo u vjeri i poslušnosti našem zajedničkom Gospodinu Isusu Kristu.”

Cilicijski katolikos Aram I. u poruci za Festu svetoga Vlaha istaknuo je da je sveti Vlaho, na armenskom sourp Vlas, jedan od popularnijih i čašćenih svetaca u kršćanstvu. „Pripisuju mu se mnoga čudesa. Bio je predani navjestitelj i snažni branitelj kršćanske vjere. Za svetoga Vlaha kršćanska vjera bila je kvaliteta života isprepletena vrijednostima Evanđelja i izvor njegova služenja siromasima, nevoljnima, potlačenima i bolesnima. Sveti je Vlaho podrijetlom povezan s armenskom Cilicijom i armenskom Crkvom. Zapravo,

Barjak katedralnog Bratstva presv. Sakramenta, kao domaćin, stupa zadnji u povorci barjaka u procesiji Svetoga Vlaha. Snimio Ivo Marlais 3. veljače 2010.

Euharistiju je slavilo šest biskupa i sedamdesetak svećenika, a propovijedao je šibenski biskup Ante Ivas. Od državnih čelnika nazočio je predsjednik Hrvatskoga sabora. Po sunčanom, ali vrlo hladnom vremenu, duga procesija sa 123 barjaka razvila se, kao i svake godine, od Poljane Marina Držića ulicom Od Puča preko Place. Svakom sudioniku procesije na vratima zborne crkve Sv. Vlaha njezin rektor osobno je pružio ruku. Isusovu pelenicu u procesiji su nosili članovi Bratstva presvetog Sakramenta, a nebnicu nad njom dubrovački sportaši. Misu je uživo prenosila Hrvatska televizija, ali ni ove godine nije prenošena procesija.

Slavlje pod vedrim nebom

Na središnje slavlje Feste svetoga Vlaha u srijedu 3. veljače 2010. pristigli su hodočasnici iz raznih krajeva Hrvatske i susjednih država. Najbrojniji su i ove godine bili Dubrovčani, od Konavala, Župe, Grada, Primorja i Otoka (od Koločepa do Vele Luke na Korčuli), oni koji žive izvan Grada, ali su svake godine za Svetoga Vlaha tu, a slijedili su ih hodočasnici iz župe Srca Isusova i Katedralne župe u Šibeniku, župa Kruševo, Jablanica i Jare kod Mostara, Skopaljska Gračanica i Uskoplje, Svetoga Mihovila iz Tomislavgrada, Knešpolje kraj Širokoga Brijega, Katedralne župe Makarska i Međugorja. Najviše kilometara prešli su vjernici iz Veloga Rata s Dugog Otoka te hodočasnici iz Soljana u Slavoniji u narodnoj nošnji i s tamburašima. Šarenilu Feste, uz narodne nošnje dubrovačkog kraja, pridonijeli su i povijesna postrojba iz Kostela, Otočki graničari, Gradska straža iz Bakra te vjernici u nošnjama iz Bosne i Hercegovine kao i Hrvati iz Boke.

Trznice na Svijećnicu prinose darove Parcu. Snimio Ivo Marlais.

Neizbrisivi znak i sigurnost Grada

„Živio sveti Vlaho!” Tako danas, po više od tisućiti put, Dubrovnik pozdravlja svetoga Parca, odvjetnika i zaštitnika. Sveti Vlaho nije festa od jednoga dana na godišnje, on je trajna sveta duhovna baština ovoga Grada. I do sada je Grad to znao, vjerovao i čuvao ga kao dragocjenu baštinu, miraz i nasljedstvo, kao svoj patrimonij, očevinu, dar Očev, dar Božji, nebeski, pa je od te svete baštine živio slobodno i časno, gradio svoju kulturu i njome bogatio svaki novi naraštaj u svim vremenima, koja su često bila na smrt prijeteća, od velike Trešnje do Dakse, još neisplakane u svom vapaju za pravdom, i do krvave Opsade, razaranja i domovinske obrane. I zajedno s Gradom sav je hrvatski narod to vjekovima znao i vjerovao (iako su mnogi htjeli da se to zaboravi). A baš minule 2009. godine i svijet je to prepoznao, i Festu svetoga Vlaha (zajedno s hvarskom procesijom „Za križem”) uvrstio na UNESCO-v Popis svjetske nematerijalne (tj. duhovne) baštine. Kao da su neki dobri i mudri, i za sudbinu svijeta zabrinuti ljudi, htjeli poručiti svemu svijetu, a ponajviše staroj Europi da ne zaboravlja olako svoju duhovnu baštinu, svoju kršćansku kulturu života, ako želi dobro sebi i svojoj djeci.

Sveti Vlaho jedan je od onih velikana svjetske kršćanske povijesti koji su Božjim darom vjere otkrili, živjeli i radosno pjevali: „Ti si Gospodine baština moja”, najsvetija, najveća, nepotrošiva, vječna. Sveti Vlaho je povjerovao riječima Evanđelja da je Isus Krist, najveća i najsvetija baština svijeta, najdragocjeniji patrimonij, tj. najveći Očev dar ovoj zemlji. On je svojim učenicima rekao: „Ja vam predajem u baštinu Kraljevstvo što ga je meni predao moj Otac: da jedete i pijete za mojim stolom u kraljevstvu mome...” (Luka 22, 29-30). Ne znam može li za nas „zemljanike” i grešnike i smrtnike na

Biskup Krešimirova grada govorio je o svetome Vlahu kao potrebi i osloncu dubrovačke sadašnjosti.

Snimio Ivo Marlais.

Zemlji biti neko veće Evandjelje, neka radosnija vijesti nego što je ova: da je čovjek dragocjena Božja baština, jer je stvoren na Božju sliku, jer ga Bog ljubi u osobi Sina svoga Isusa Krista, Boga koji je čovjekom postao. Da ga ljubi do kraja do smrti na križu, i do beskraj, do uskrsnuća od mrtvih. Da nas Bog ljubi unatoč svim našim ljudskim optužbama, obezvrjeđivanjima i nijekanjima, unatoč Judinim izdajama i pilatovskim osudama, usprkos svim razapinjanjima njegova Krista, njegova djela i njegove Crkve, njegovih vjernika i službenika, sve do danas. Unatoč stalnim povicima da siđe s križa, da ode s ovoga svijeta, da se povuče iz javnosti, jer da nam ne treba, da je On mit i utvara, opijum za narod. Unatoč tolikim porukama da za njega i njegovu baštinu ne žele ni čuti ni znati, Evandjelje poručuje da je čovjek biće u tako čudesnom životnom Savezu i zajedništvu s Bogom, da je pozvan za njegovim stolom jesti i piti njegovo Tijelo i Krv, da se može hraniti i napajati Njime, ljubavljju njegova križa i slavom uskrsnuća. Poručuje da je čovjek osoba koja može postati sposobna ljubiti Boga i bližnjega, i da u toj ljubavi, istini i slobodi Božjoj možemo graditi bolji, sretan i blagoslovljen svijet, za sve ljude i narode.

Tu je Božju baštinu u Kristu, upoznao, vjerom prihvatio i živio sveti Vlaho u poniznoj ljubavi prema Bogu i junačkoj ljubavi prema bližnjima, bolesnima, nemoćnima i siromašnima, djeci i starcima, u biskupskom služenju svojoj Crkvi, sve do vlastitog križa i mučeništva u IV. stoljeću. Tako je on svojom vjerom i životom postao baština Kristove Crkve koju je prepoznao i prihvatio ovaj Grad, od svećenika dum Stojka, koji ga je 971. „susreo” na Pustijerni u crkvi sv. Stjepana, kako s „nebeskom vojskom” čuva Grad od mletačkih osvajača, do gradskih čelnika koji su poslušali poruku da se za svoj Grad i njegovu slobodu i vrednote i sami moraju žrtvovati i boriti.

Zato i danas pozivamo svetoga Parca, da siđe sa svoga trona, sa svojih mira i fortECA, sa svojih barjaka, da izađe iz svojih zlatnih moćnika, da ožive njegove svete moći, njegova baština među nama. Neka prošeće s nama Gradom, Placom i cijelom Croatijom, pa da i danas u nama i među nama osnaži slobodu, istinu i ljubav, ono Božje u nama, ono moćno, iskonsko, baštinsko, sudbinsko i vječno.

Trebaš nam i danas sveti naš Vlaho, jer „ovaj je suvremeni tehnicistički duh do te mjere ogolio čovjekovu nutrinu da se svijest o ontološkoj dimenziji ljudske duše i njezinim dubinama, kojima su upravo sveci znali odrediti mjeru, sve više

i sve brže gubi (kao da nestaje čovjek u cjelovitosti njegova dostojanstva i veličine). A sav je problem razvoja čovjeka i čovječanstva tijesno združen s poimanjem ljudske duše, s razumijevanjem (ili nerazumijevanjem) duhovnoga života i duhovnih vrijednosti, i duhovne baštine. Mnogi danas ne žele priznati da razvoj čovjeka i naroda ovisi i o rješanju problema duhovne naravi. Da pravi razvoj mora uključivati i duhovni rast, ne samo materijalni, jer je čovjek ‘dušom i tijelom jedan’, rođen iz stvaralačke Božje ljubavi i određen i za vječni život. Ako je daleko od Boga, čovjek je nemiran i bolestan. Društveno i psihološko otuđenje, kao i tolike neuroze (i krize) koje pogađaju ljudsko društvo., imaju uzroke i duhovne naravi. Za nove oblike ropstva i za očaj u koji upadaju tolike osobe (obitelji, skupine ljudi pa i cijeli narodi) ne postoji samo sociološko i psihološko, još manje samo materijalno, gospodarsko ili političko objašnjenje, nego je bitno i duhovno objašnjenje. Praznina koja se čuti u dušama (pojedinaца i naroda), rađa patnjom, nasiljem (potkupljivošću i terorom svake vrste). I nema globalnoga razvoja i sveopćega zajedničkog dobra bez duhovnoga i moralnog dobra osoba, u cjelini njihove duše i tijela. Čovjek bez Boga ne zna kamo ide, a još manje razumije tko je on sam (i tko je drugi). (Istiniti) razvoj podrazumijeva pozornost i na duhovni život, na ozbiljno promišljanje o Bogu, na povjerenje u Boga. Traži oslon, ne na silu i vlast, nego na služenje, na prihvaćanje ljubavi, pravde, mira i jednakog dostojanstva za svakoga čovjeka”, piše Benedikt XVI. (okružnica *Caritas in veritate*).

Zato se danas svetome Vlahu i molitvom utječemo. Jer on je (za razliku od mnogih drugih koji su to htjeli biti), postojani zaštitnik Grada, njegov trajni i neizbrisivi znak i znamen. Sveti Vlaho na svojim brojnim likovima, drži Grad u svojoj ruci. Grli ga kao majka koja rađa, odgaja i brani svoje čedo, diči se s njime i pokazuje ga drugima. On nas i danas dočekuje na gradskim vratima i uvodi u Grad. Pokazuje nam ljepotu njegovih kamenih zdanja, ali još više ljepotu i snagu njegove duše, ljudske, kršćanske, hrvatske uljudbe. On nas i ispraća iz Grada duhovno obogaćene i ohrabrene. Sveti Vlaho je sigurnost ovoga Grada, ali nema ni oružja ni znakova moći, nego biskupski štap kao znak služenja. On uzdignutom desnicom sve blagoslivlja, a nikomu ne prijeti. Uvijek je u Gradu između Grada i Neba, da nam, kao s kipa na Revelinu u svojem pastirskom štapu pokaže lik žrtvenog Janjeta, da nam

Kameni reljef svetoga Vlahu u luneti ulaznih vrata Braće Andrijića 4.

poruči i da nas pouči kako je u žrtvi Kristova Križa i Uskrsa punina našega oslobođenja i slobode. Krist je naša sloboda, „dar u kom sva blaga Višnji nam Bog je do!” I dariva! On je naša prava spasonosna baština.

A baština se ne smije obezvrijediti, ni prodavati, niti rasprodavati u besćenje. Velika je šteta ne prepoznati je, ne mariti za nju, biti ravnodušan prema njoj i njezinim životnim porukama i putokazima. Baština, patrimonij, traži odgovor u istinitom patriotizmu, tj. u ljubavi prema očevini. Baština se ne smije izdati ili predati bilo kome, nikakvom blagu, ni ikakvoj sili ili politici, za interes. Zločin je nad baštinom činiti nasilje, izbacivati je iz memorije povijesti, iz obrazovanja i života i prešućivati je, naročito djeci i mladima. Sveti Vlaho je svetac koji liječi „sve bolesti grla i glasnica”, da možemo slobodno udisati čisti zrak (usred sveopće zagađenosti), slobodno i razgovijetno govoriti, da usred navala vijesti koje izluđuju i truju međuljudske i međunarodne odnose, budemo anđeli, tj. dobri i odgovorni glasnici radosnih vijesti koje ohrabruju i zbližavaju, ne ruše nego grade.

Sveti Vlaho je u Dubrovniku kao uljanica s trajno upaljenim žiškom (luminom). Vlahova uljanica gori trajno i stoga jer joj svaki naraštaj dolijeva u posudicu novo ulje, ulje vlastitih nadanja i očekivanja, ljubavi i služenja, ulje osobne vjere i molitava. Zato je On svome Gradu i narodu nazočan na uvijek nov i svjež, na životni način.

Dolijmo i mi danas svoga ulja da nam iz Vlahove uljanice zasvijetli svjetlo Kristove baštine, i rasvijetli nam putove. Podignimo, razvijmo i izvijmo barjake, raširimo i otvorimo jedra duhu svetoga Parca, Duhu Svetom, da lađe ovoga slavnoga Grada, naših obitelji, Crkve i domovine Hrvatske, napunjene Božjom i narodnom baštinom, sigurno plove pučinama i bespućima ovoga vremena, nasuprot svim zlima i suprotnim vjetrovima, svim olujama, neverama, nevjerama i nemjerama. U Dubrovniku 3. veljače 2010.

msgr. Ante Ivas, šibenski biskup

Pomagati svome bližnjemu

Naš ovogodišnji proglas počinje pjesmom koja izražava osjećaj i ljubav ovoga Grada i ovoga naroda:

„Ti slušaš mora pjesmu bajnu
ti znaš svaku našu tajnu.

Tebi svaki od nas oči diže

k tebi uzdisaj naš uvijek stiže:

Sveti Vlaho naš!”

U ime svoga kolege festanjula obrtnika gospara Nikole Kristovića, u ime dviju gospođa, naših supruga koje predstavljaju žene i majke ovoga Grada, i u svoje osobno ime kao festanjul kapetan duge plovidbe, u ime puka ove Dubrovačke biskupije kojoj je zaštitnik sveti Vlaho, pozdravljam pastira ove naše Crkve, biskupa dr. Želimira Puljića. Pozdrav Vama, oci nadbiskupi i biskupi, i vama svećenici i redovnice koji ste nam došli i dopratili svoje vjernike, uvijek nam drage goste, štovatelje našega Parca. Dobro nam došli i osjećajte se ugodno među nama.

U Dubrovniku nema veće časti za pomorskoga kapetana i obrtnika nego što je čast biti festanjul Svetoga Vlaha. To je čast za koju se ne možeš izboriti nego si izabran bez osobnoga sudjelovanja u promidžbi koja je tajna, kao što je i glasovanje tajno, sve dok ne dobijemo službeno imenovanje od biskupa. Kad su nam javili da smo izabrani, bili smo sretni. Kad smo

Nicola Grassi (Formeaso di Zuglio, Udine, 1682. – Venecija, 1748.), Sveti Vlaho, ulje na platnu, 100x80 cm, oko 1741. Snimio Živko Bačić. Slika se nalazi u Trogiru, u benediktinskoj crkvi Sv. Nikole. Sjedobra-di svetac prikazan je do pojasa, u biskupskoj odjeći (alba, stola) sa zlatnim plaštem, pastirskim štapom u desnoj ruci i odloženom mitrom. U lijevoj ruci drži gargaše (greben, gargaču) za češljanje vune kojima su ga mučili. Staračko, ali čvrsto lice okrenuto je, kao i cijelo tijelo, ulijevo, dok plave, iskričave oči usmjerava u visinu, piše dr. Radoslav Tomić.

bolje upoznali dužnost festanjula na Festi, a i u Bratovštini, bili smo još sretniji.

Postali smo redovni članovi Bratovštine festanjula svetoga Vlaha koja broji 59 članova, zrelih i časnih muževa ovoga Grada. Brinu se o Festi, o štovanju svetoga Vlaha i planski čine dobra djela koja su bit kršćanskoga svjedočenja. Ta je spoznaja za nas nove festanjule bila novost. Prošlogodišnji festanjuli s darovima posjećuju bolesnu djecu u ustanovi Dva skalina. Mi smo posjetili školu djece s posebnim potrebama na Ilijinoj Glavici, a drugi opet Dom za napuštenu djecu Maslina. Za Božić se posjećuju siromašne obitelji i svima se, koliko je u našoj ljudskoj moći, gleda pomoći i uljepšati život. Bratimi imaju dužnost posjećivati bolesnike i ispraćati pokojnike. Tako smo vidjeli da se ova Bratovština primakla istinskoj svrsi svakoga, a napose vjerskoga društva: iz ljubavi prema Bogu i svetome Vlahu pomagati svome bližnjemu.

Poštovana i časna gospodo! Vaš dolazak na ovu Festu potpora nam je i poticaj da nastavimo i ustrajemo na putu dobra. Zato vam od srca hvala i dođite nam i dogodine.

Živio sveti Vlaho!

Na svečanom objedu o Festi 3. veljače 2010.

kapetan Jakša Margaretić, festanjul

Naša Gospa na internetu

O Velikoj Gospi 2009. www.tonimir.hr/NasaGospa40.pdf

Gradska župa Gospe Velike u Dubrovniku objavila je 28. srpnja 2009. jubilarni, 40. broj časopisa *Naša Gospa* pred svetkovinu Velike Gospe, naslovnicu Prvostolne crkve i blagdan zaštitnice Gradske župe, Gospe od Porata. Časopis je podijeljen katoličkim obiteljima u Gradu, a elektronička verzija svima je besplatno dostupna na internetu.

Na naslovnici je starohrvatski (ranoromanički) zabat s Koločepa iz XI. stoljeća s poprskjem anđela kao metaforom nevinih ljudskih bića koje se pobačajem ubija još u majčinoj utrobi. Teme broja su prvi odjeci knjige *Pravo na rođenje u učenju Crkve* (str. 4 i 26-47) i prilog uz Svećeničku godinu s popisom 760 svećenika koji su u zadnja dva stoljeća djelovali u Dubrovačkoj biskupiji (48-66). Tu je i prikaz moćnika XCII i XCIII iz Katedralne riznice (19), leksikon riječi i izraza o Bogu u dubrovačkomu govoru (20-23), vijest o čašćenju i povijesti slike čudotvorne Gospe od Porata (17-18) i njezina obnovljena slika iz XV. stoljeća na zaslovnici (68) te druge vijesti iz života Crkve u Gradu (5-12, 14-16), fotografije prvopričesnika (2) i krizmanika (67).

O Božiću 2009. www.tonimir.hr/NasaGospa41.pdf

Božićni, ukupno 41. broj *Naše Gospe* objavljen je 15. prosinca 2009. u elektroničkoj i u tiskanoj verziji. Na naslovnici je Gospa s Djetetom Nikole Božidarevića iz 1517. Na ukupno 88 stranica donosi se pregršt zanimljivoga vjerskoga, biblijskog, kulturnog i glazbenog štiva. Tu su demografski grafikoni o stanju duša unutar Zidina (str. 30) te o rađanju i pobačajima u Općoj bolnici u Dubrovniku (60-62), rječnik božićnih riječi u govoru dubrovačkoga kraja (46-59), dva prijevoda i komentar božićne posljednice (6-9), evanđeoski zapis o Isusovu rođenju u dubrovačkom prijevodu iz 1570. (46), opis Badnjaka u Konavlima iz pera biskupa Mata Vodopića (9-10), dubrovačko Pijeće (11) i Himna svetoga Vlaha s notama (23), prikaz otkrića ispod Katedrale (40-44), biografski intervju s don Tomom Lučićem (32-36), blok o 20-oj obljetnici biskupstva Želimira Puljića (63-73), napisi o počecima čašćenja svete Male Terezije u Gradu (74-76) i svjedočanstvo dum Pava Poše kako ga je Udba prebila 1953. (76-86). Tu su i stalne rubrike Odgoj u školi (31), Stvaralaštvo mladih (12), Iz života Katedralne župe (13-30); popis krštenih, vjenčanih i pokopanih od 16. VII. do 5. XII. 2009. (37-38).

Pisma čitatelja

Poveznica od Biblije i od Grada

Prolistao sam božićni broj *Naše Gospe* [41/2009.]. Jesi se, brate, namučio, ali vrijedi zlata, i to onoga dubrovačkoga – za koje se ne daje sloboda! Već po preglednu sadržaju vidiš da sliči pravoj i zdravoj publikaciji.

Božićna posljednica s dva prepjeva, Budrovićevim i Kolimbatovićevim, uz izvorni latinski, ugodan uvod u duhovni ugođaj Spasiteljeva rođenja. I tumačenje po stihovima sveobuhvatno izloženo: biblijski, teološki, jezično; dobro i -gotovo. Bijelim fratrima dostatno posvećeno, kako i valja. U Dubrovniku smo, gosparu!

U Rječniku Ti ispalo slovo u „purificatio beatae Mariae”.

U dum Mata Vodopića, koji onako književno i običajno opisuje Božić i spominje „božu”, za koju nisam prije čuo, nego tek u tumačenju riječi, mogao si za nj još dodati: trebinjsko-mrkanski apoštolski upravitelj (1882.-1890.)

Nisam nikada sumnjao da je Dubrovnik uvijek bio katolički, ali evo i arheološki potvrđeno, iz temelja!

Uz ono o biskupskom ređenju pod vedrim nebom, „sub divo” – ima u puku: „Nema ga pod Bogom!” i: „pod milim Bogom”.

Dobar si komentar dao o dum Pavu Poši, i sasvim umjesno istaknuo da u prikazu nema proplamsaja vjere i uvjeravanja da za Evanđelje i jedinstvo Crkve valja trpjeti (osim što se ne odreće Rima, bez obzira iz inata ili iz ljubavi!) jer to je mučeništvo... Pada mi na pamet kako je bilo nekoliko naših svećenika: don Čedomil Čekada, don Mate Nuić, don Ilija Rezo... koji su bili po osam, 12 godina u zatvoru. I nikada nigdje, ništa nisu zapisali o tome. Kao da su rekli neka to ostane naša tajna, naše trpljenje...

Vjerujem da će i ovaj broj *Naše Gospe* naići na aplauz i biti mala senzacija u Dubrovniku, pogotovo među vjernicima.

Samo se tomu mogu radovati kad vidim kako je povijesna poveznica i od Biblije i od staroga Dubrovnika vrlo nazočna.

Bog blagoslovio urednika i suradnike!

Sretan Ti Božić sa svim potrebnim milostima

U Mostaru 15. prosinca 2009.

msgr. dr. Ratko Perić
mostarsko-duvanjski biskup i trajni apostolski upravitelj
trebinjsko-mrkanski; biskupija.mostar@gmail.com

Naša Gospa je zaživjela

Čast mi je biti jednom od predstavljačica četrdeset i prvoga broja časopisa *Naša Gospa*. Raduje me činjenica da je 15 godina prošlo od više nego skromne pojave prvoga broja ovoga glasila koji je pokrenuo tada mladi župnik, pun svježih ideja, silne radne energije na svim područjima duhovnoga i materijalnog oživljavanja povjerene mu župe. List je zaživio i bez prekida izlazi najmanje dva puta godišnje: o Velikoj Gospi i oko Božića.

S vremenom list se i grafički i tematski obogaćivao i dotjerivao pa pri usporedbi ovoga s prvim brojem možemo odmah zaključiti kako se uz ljubav, upornost, znanje i trud glavnoga urednika i njegovih suradnika te potporu žitelja naše Župe može dosegnuti zavidna razina i tekstualno i ilustrativno.

Ovaj broj lista možemo podijeliti na nekoliko tematskih cjelina koje zajedno dotiču sve segmente života ove župe u sadašnjosti i prošlosti. U uvodnom dijelu zastupljeni su tekstovi posvećeni blagdanu Božića, stvaralaštvu mladih, zatim slijede tekstovi u kojima je obuhvaćen cjelovit život u Župi u proteklom šestomjesečnom razdoblju, od čega valja posebno istaknuti onaj koji se odnosi na popis broja stanovništva unutar zidina i onaj o već iščezlom dubrovačkom govoru. Uz informacije o vjenčanim, krštenim i umrlim članovima, posebnim su napisima istaknuti Stijepo Petković, Lucija Carić i Josip Stošić kao iznimno zaslužni, te svećenici koji su u prošlosti ovdje živjeli i djelovali. Nije izmakla ni jedna značajna obljet-

nica kao ni istaknute aktualnosti u proteklom šestomjesečju.

Zadržat ću se samo na autobiografskim zapisima dvaju svećenika: don Tome Lučića i dum Pava Poše.

Pod naslovom „Propovijedam ono u što sam osvjedočen i iza čega stojim”, u vidu intervjua s don Tomom Lučićem, čitatelj koji ga ne poznaje susreće se s njegovom životnom pričom od rođenja do danas. Vedrina, radost, ljubav i duboka vjera prožimaju ovaj istaknuto optimističan životni stav. Kultura duha, široko obrazovanje i otvorenost prema svijetu prožimaju njegov optimizam prema svijetu, iskustvom i svećeničkim djelovanjem usmjeren prema bližnjemu. Mi koji poznajemo njegovu živu riječ dobro znamo koliko njegovo promatranje života s najljepše strane ljekovito djeluje na sve nas koji imamo sreću poznavati ga i s njim se družiti.

Nasuprot veselosti i ponesenosti koji zrače iz ovoga kratkog životopisa, na str. 76 pod naslovom „Vrijeme u kojem je napadnut dum Pavo Poša” priređivač teksta uvodno nas obavještava o stavu prema Crkvi tadašnje vlasti, početkom pedesetih godina XX. stoljeća. Zatim slijedi autentični potresni dum Pavov zapis pod naslovom „Stvarnost.” u kojem opisuje svoje stradanje, patnje i mučeništvo 1953. godine pod komunizmom. Obilježen i tjelesno i psihički trajnim posljedicama do kraja života, njegov skamenjen izraz lica kao da nije gledao svijet oko sebe nego negdje duboko u sebi. Ne zalazeći u detalje želim samo napomenuti da sam vremenski i sama svjedok nemilih događaja kad su se danomice zbivala zlostavljanja. Vrlo se dobro sjećam vijesti koja se Gradom šaptom širila da su neki skojevci dum Pava premlatili u gruškoj luci i bacili ga u more. Upamtila sam i ime jednoga mladića koji je u tom zločinu bio glavni vođa. Svi su ga još dugo poslije toga izbjegavali, pogotovo što to nije bio njegov jedini zločin... Ali kazna ga je stigla još u ovom životu, u njegovim najboljim godinama. Bolovao je dugo svjestan svoje teške, neizlječive i vrlo rijetke bolesti jetre s neminovnim smrtnim ishodom u velikim mukama.

Na kraju, ne mogu završiti ovaj prikaz, a da don Stanku posebno ne zahvalim što je objavio božićni blok s akcentima dubrovačkog govora.

U Dubrovniku 20. siječnja 2010.

mr. sc. Eta Rehak
umirovljena profesorica književnosti

List koji sabire, proučava i izlaže kršćanske i dubrovačke vrednote

Lista dubrovačke Katedralne župe *Naša Gospa* već 15 godišta sabire i uređuje, a dobrim dijelom i stvara marni i poduzetni katedralni župnik don Stanko Lasić.

O jubilarom, 40. broju *Naše Gospe* prethodni predstavljajući biranim su riječima donijeli valorizaciju ovoga vrijednog i potrebnog časopisa kao onog koji „informira i formira vjernike i povjesničare”, kao „dragoj navici, riznici baštine i okviru sjećanja”, kao zbiru štiva potrebnih čovjeku i vjerniku.

U dogovoru sa supredstavljateljicom 41. broja, dodijeljena mi je zadaća pregleda kulturno-povijesnih, umjetničkih i tradicijskih tema i vrednota novoizšlaoga broja.

Tri su glavne cjeline ovoga broja, od kojih je prva posvećena Božiću. Uz znalački proslav o civilizacijskim i vjerskim stečevinama Božića, najdražega kršćanskog blagdana – misterija rođenja u gradu Davidovu koji je obilježio civilizaciju

trajnom porukom mira svim ljudima dobre volje – pozornost plijeni objava Božićne posljednice ili sekvencije, odnosno srednjovjekovne pjesme, koja na neke svetkovine u misi slije-di prije aleluje, a objavljena posljednica *Laetabundus* može se čitati ili pjevati na dnevnoj božićnoj misi, na Bogojavljenje i na Kandeloru. Iznimno lijep poetski tekst posljednice donesen je u latinskom izvorniku s dva hrvatska prepjeva. Valja reći kako mu je autor ni više ni manje nego sv. Bernard iz Clairvauxa, cistercit, crkveni naučitelj iz XII. st., kojega je Bog bio obdario izuzetnom ljepotom govora, pa od njega potječe i sintagma „antemurale christianitatis” (predziđe kršćanstva), dok mu je u transeptu dubrovačke prvostolnice posvećen oltar. Eto, dakle primjera na koji prožimajući način list *Naša Gospa* educira i obogaćuje svoje čitateljstvo: i objavom božićne posljednice, i informacijom o sv. Bernardu, o njegovom mjestu u dubrovačkom kulturnom prostoru, nadalje upoznaje svoje čitateljstvo s dvojicom uglednih hrvatskih prevoditelja, svećenicima XX. st.: dr. Dominikom Budrovićem, zadnjim provincijalom Dalmatinske dominikanske provincije i pučkim misionarom fr. Dragom Kolimbatovićem. Napose se osvrćem na popratni, stručni teološko-ikonografski aparat, odnosno bilješke koje prate svih 12 kitica Božićne posljednice, upućujući, objašnjavajući, oplemenjujući svoje vjerničko i ostalo čitateljstvo. Ako ovoj božićnoj osnovi pridodam opis Badnjaka u Konavlima, dubrovačko Pijeće, posebice rubriku Dubrovački govor s božićnim riječima dubrovačkoga kraja, milozvučnom dijalektalnom glazbom u kojoj se prepliću drage domaće riječi kao što su: andio, Betlem, Bambin, mali Jezus, čast, dub, festa, fogaca, krostula, luk i lonza, istoznačnice: tuka i vintuša, pa Očiči, Materice i pastijeri, sklapa se božićna freska u prepletu materijalne i nematerijalne kulturne baštine, životno i identifikacijski važne za svaku sredinu – poput svojevrsnog imaginarnog muzeja zajednice.

Pažnju privlači i naš omiljeni i sveprisutni sveti Vlaho, čiji su kult i Festa tisućljetno ishodište vjerskoga i kulturnog prostora Grada, povezujući tvarnu i neopipljivu kulturnu baštinu prožetu snažnom duhovnom dimenzijom. I kao takva stečevina je prepoznata i odlukom UNESCO-va Međuvladina odbora za očuvanje nematerijalne kulturne baštine u dalekom Abu Dhabiju 30. rujna 2009. upisana na Listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Čast i ponos, dubrovački i hrvatski prinos „obrazu ljudske vrste”, kako je zapisano u *Našoj Gospi*, s posebnim osvrtom na ponosnoga rektora Zborne crkve sv. Vlaha, don Tomu Lučića koji je 8. listopada 2009. u prepunoj Svečevoj crkvi slavio misu zahvalnicu povodom toga upisa.

Prilika je ovo istaknuti definiciju te baštine, sukladno Konvenciji o UNESCO-voj nematerijalnoj kulturnoj baštini, a ona je: „Usmena predaja uključujući jezik kao sredstvo komunikacije, reproduktivne umjetnosti, društvene prakse, obredi i svečani događaji, tradicionalna znanja i prakse u vezi s prirodom i svemirom – dakle, prakse, predstave, znanja, vještine, instrumenti, predmeti, rukotvorine, cijeli kulturni prostori koje zajednice, skupine i pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine.”

Vrijedno je i važno iznova shvatiti kako su Dubrovnik i Hrvatska po prvi put u svojoj povijesti, među ostalim vrednotama i s Festom sv. Vlaha postali baština čovječanstva. No, ta Festa ne može biti svjetska ako istodobno ne bude i ostane i crkvena, i dubrovačka i nacionalna, ponajprije vjerska, jer su to njezini korijeni.

Ne bi bilo dobro kada bi ona postala samo turistička smotra, ali sam sigurna da će dubrovački puk uz zagovor svoga Parca znati sačuvati identitet, dražest, milinu, ljepotu i istinski zanos za Festu svoga nebeskog odvjetnika i svoje zaštitničke uzdanice.

Želim izraziti i veselje zbog činjenice kako je rektoru crkve Sv. Vlaha, dragom don Tomi Lučiću UNESCO-vo priznanje Feste došlo Božjom milošću u pravi trenutak, u godini proslave 40. obljetnice njegova svećeništva, kao potvrda i nagrada za predani rad i rijetku sposobnost čovjeka i svećenika koji dobro razumije ljude i želi im pomagati. Srdačne čestitke!

Čestitati valja i dubrovačkom biskupu monsinjoru dr. Želimiru Puljiću, koji je 7. XII. 2009. proslavio dvadeset godina od biskupskoga imenovanja, a kojega se u ovom listu apostrofira kao biskupa hrvatske slobode, jer je među zadnjim hrvatskim biskupima čije je imenovanje objavila Apostolska nuncijatura u Beogradu. I ovom se zgodom prisjećam preteških ratnih dubrovačkih dana u vrijeme bezočnih i tragičnih srpsko-crnogorskih napada i posezanja za hrvatskim teritorijem 1991., vrijeme neviđenog urbocida i egzila, te vapaja biskupa Želimira koji je bio sa svojim pukom i hrabrio ga spasonosnim riječima: „Ne bojte se, ostanite ovdje, ne idite!”

Najposlije, ističem vrlo vrijedan baštinski prilog u spomen Josipu Stošiću, vrsnom arheologu, povjesničaru umjetnosti, pjesniku, konceptualcu i intelektualcu, koji je Dubrovnik i hrvatsku kulturu posebno zadužio, a ovaj je svijet napustio 13. srpnja 2009. Njegovo kapitalno otkriće podzemnih graditeljskih slojeva ispod današnje dubrovačke Katedrale doista se može smatrati senzacionalnim i epohalnim, a dogodilo se 1982. nakon potresa koji je pogodio Grad i njegovo područje 1979. Josip Stošić, voditelj tadašnjeg istraživanja ispod današnje Katedrale Gospe Velike i Bunićeve poljane – prvi je pronalazač romaničke biskupske crkve u Dubrovniku, a uz nju i još jedne starije crkve iz kasnoantičkoga razdoblja. Josip Stošić, kako smo ga zvali Pepi, pisac je prvih tumačenja pronađenih nalaza, a sukladno njegovoj interpretaciji, na osnovi međusobnih prostornih odnosa i stilskih karakteristika očito je da su građevine pripadale trima različitim vremenskih epohama: kasnoj antici, ranom srednjem vijeku, te zreloom srednjem vijeku i da su na tom urbanom prostoru sukcesivno nastajali. Najstariji, uvjetno rečeno, bizantski sloj datira u IX. st., a kasniju romaničku Katedralu, s kojom je bizantska i dalje supostojala datira približno između 1132. i 1158. godine. Kako je poznato ta je velebna Katedrala srušena u trešnjoj 1667., a nad njom je nastala, današnja barokna iz XVIII. stoljeća. Uz nalaze oko tisuću fragmenata fresaka u podzemlju današnje Katedrale, od čega je, za katoličku povijest Dubrovnika, važno istaknuti fragment freske gdje je ispod lika sv. Petra apostola odmah nakon istočnog raskola dopisano „veritas”, istina, što nedvojbeno dokazuje da se Dubrovnik u crkvenom smislu odmah svrstao uz Zapad – ovo epohalno otkriće ne samo da je izmijenilo do tada poznatu povijest Dubrovnika u okviru nacionalne ranosrednjovjekovne povijesti pomaknuvši granice nastanka Grada – nego to sjajno otkriće Stošićevo (uz niz njegovih vrijednih suradnika, posebno se ističe nedavno preminuli, zaslužni arheolog mr. sc. Ivica Žile) nije ni do danas na pravi način sagledano. Osim što je izazvalo znanstvene i do danas neriješene prijepore, ono samo po sebi nije prezentirano, ni dostupno. Zamislite imati takvu znanstvenu atrakciju, a ne objaviti je zorno, imati prostor na kojem su građene tri katedrale, a ne prezentirati ih zajedno s freskama – znači ne

znati sagledati pravu vrijednost otkrivenoga. Unatoč dvama projektima za prezentaciju podzemlja Katedrale, ni jedan nije ostvaren, a vlaga neumitno oštećuje i „jede” nalaze! Doista je vrijeme da Dubrovnik ne samo na pravi način zahvali istraživaču svoje Katedrale, nego da se kulturna, stručna i građanska javnost konačno upozna s tim epohalnim nalazima, da to ne bude tek povlastica strukovnih pojedinaca.

I na kraju, od srca želim čestitati don Stanku Lasiću, dobrom i poduzetnom duhu ovoga Lista i njegovim suradnicima i za ovo izdanje, kao i za sva dosadašnja – koja traže puno dobre volje, znanja, truda, umijeća i elementarnoga razumijevanja za potrebe predstavljanja svih vidova kulture i umjetnosti unutar ovog časopisa, riznice baštine i potrebe čovjeka. Hvala Bogu na takvim ljudima, a vama na pozornosti.

U Dubrovniku 14. veljače 2010.

mr. sc. Maja Nodari
povjesničarka umjetnosti i konzervatorica, maja.nodari@min-kulture.hr

O Mariji nikad dosta

Kad je prije dvije i pol godine Hrvatski mariološki institut iz Zagreba na čelu s biskupom dr. Vladom Košićem za znanstveni skup izabrao temu „Duhovna baština Dubrovnika posvećena Bogorodici“ i sa skupinom eminentnih stručnjaka došao u naš Grad održati znanstveni skup, svi smo bili uvelike počašćeni i sretni. Danas smo jednako sretni imajući pred očima opsežnu knjigu Velika Proteturica, od 444 stranice – zbornik radova toga izvrsno pripremljenog skupa.

Velika Proteturica je naziv za Gospu koji je prvi upotrijebio književnik Ivo Vojnović u pismu Melku Čingriji godine 1913., premda je u Dubrovniku češći izraz Parčica.

Dvadeset zanimljivih predavanja i 25 priloga koji su tiskani u knjizi svjedoči o velikom zanimanju za temu jer do sada nikada nije bio toliki broj priloga ni na jednom mariološkom simpoziju koji je organizirao i na njemu sudjelovao Hrvatski mariološki institut.

Knjiga sadrži radove koji su u pravom smislu znanstveni u skladu sa suvremenim znanstvenim kriterijima. Budući da su prilozi kratki od najviše desetak stranica čitatelj im prilazi s lakoćom svjestan da ih u jednom dahu može pročitati. Kad se k tome nadoda da svaki prilog ima uvod, zaključak i sažetak na hrvatskom i jednom stranom jeziku te upotrijebljenu literaturu i izvore, knjiga predstavlja pravo remek djelo suvremene mariologije. U njoj će naći zanimljivo štivo i teolog i povjesničar, duhovnik, glazbenik, umjetnik, a ponajviše štovatelji presvete Bogorodice kojima je prvenstveno ova knjiga namijenjena.

Mi smo u Dubrovniku i cijeloj našoj Biskupiji koja je ovom knjigom obuhvaćena od Konavala, Primorja, Pelješa, Korčule do Mljeta i drugih otoka, posebno zadovoljni što na jednom mjestu imamo sabran uvid u najvrjednije što je o Majci Božjoj od najranijih vjekova do naših dana napisano, ispisano, izmoljeno i izrečeno iz pera najvećih umova: padra Ruđera Boškovića, dum Mavra Vetranica, Junija Palmotića, dum Marina Držića, Petra Kanavelića, Inoćencija Grgića, o. Ardelija Della Belle, dum Bernarda Sorkočevića, fr. Ljudevita Radića, fr. Vinka Gučetića, fr. Augustina Đurđevića, Marije Bettera Dimitrović i drugih.

Obradene su bratovštine svetoga rozarija pri Samostanu bijelih frataru, Gospine bratovštine pri samostanu Male braće,

Devetnica na čast Neoskrvnjenoga začeća, dubrovački zavjetni obredi u čast Gospi s glazbenim aspektom molitvenih obrazaca, liturgijsko-marijanski elementi u dubrovačkom glazbenom rukopisu; marijanska pučka blagdanska imena i višestoljetne marijanske pučke pobožnosti, svetišta Gospe od Porata i Gospe od Danača, Marijini prikazi u likovnoj umjetnosti starog Dubrovnika, hodočašća Konavljana Gospi od Milosrđa, likovni tragovi Marijina štovanja na Pelješcu, pretkršćanski korijeni nekih Marijinih crkava u Hrvata.

U uvodnom prilogu „Presjek kroz povijest Dubrovnika“ povjesničar msgr. dr. Eduard Peričić zaključuje: „Uz crkvu Svetoga Vlaha, Dubrovnik je sa svojom Katedralom rastao, padao i ustajao. Svojom impozantnošću i ljepotom arhitektonski ona se uklapa u okoliš Grada i pruža mu skladnu ljepotu. Ona je sigurno bila i žarište iz kojega se širila pobožnost Dubrovčana prema svojoj velikoj Proteturici, Gospi od Milosrđa u Gospinu polju, Gospi od Danača na hridinama tik iznad mora, Gospi od Srca Isusova uz samostan Male braće, Nuncijati na brežuljku poviše Gruža, Gospi Karmelskoj u samom Gradu, Navještenju ispod gradskih zidina na Pločama. Marijanski duh iz Grada sv. Vlaha razvio se u Gospinim svetištima u Čari, na Badiji, u Orebićima, Kuni, Orašcu, na Lopudu i Mljetu. Razvio se i traje na još 32 mjesta u Biskupiji. Doista Velika Proteturica, vjerujemo može biti zadovoljna s ukupno 46 posebnih središta Njoj posvećenih“.

I malo je rekao jer je blaženoj Djevici Mariji u Dubrovačkoj biskupiji posvećeno čak 128 crkava, crkvice i kapelica: 21 Velikoj Gospi, 19 Maloj Gospi, Nuncijati 18, od Karmela 11, Gospi bez posebnog naslova deset, od rozarija 9, od zdravlja 9, od milosti 6, Neoskrvnjenom začeću pet, snježnoj pet, Pohodenju četiri, Pomoćnici kršćana tri, od Loreta dvije, od obrane dvije, Očišćenju (Kandelori) jedna, od savjeta jedna, Srcu Marijinu jedna i Žalosti jedna. Tih 128 Gospinih bogomolja je tri puta više nego ijednom drugom svecu (Nikola 42, Juraj 25, Ivan Krstitelj i arkandeo Mihael po 24, Petar 22, Roko 21, Antun 18, Ana 17, Stjepan 15, Ilija 14, Vlaho i Vid po 12, Luka i Martin po 11, Ivan, Jeronim i Josip po 10, Kuzma i Damjan 6, Magdalena 6...). I premda je svaka kršćanska crkva posvećena Svevišnjem, a na čast nekomu svecu, sakralnih objekata posvećenih isključivo Bogu u Dubrovačkoj biskupiji je dvostruko manje nego Gospinih: svega 67 i to: Presvetom Trojstvu 22, Duhu Svetom pet, a Isusu ukupno 40 i to: svetome Spasu 15, časnome svetom križu 15, presvetom Srcu Isusovu četiri, svetoj Obitelji tri, preslavnom Imenu Isusovu jedna, Kristu Kralju jedna i Preobraženju jedna.

U ovom zborniku brojni prilozi svjedoče kako su dubrovački svećenici, redovnici, ali i laici dobro poznavali teologiju i ne samo onu koju su učili na najpoznatijim europskim teološkim učilištima nego i onu koju su sami u našim stranama predavali i razvijali. Petnaestak dubrovačkih dominikanaca piše o Marijinu poslanju u povijesti spasenja, njezinim krepostima i milostima koje vjernici dobijaju od Boga posredstvom Bogorodice. Fr. Vinko Marija Gučetić u razmišljanjima o ružariju oko tristo godina prethodi nauci pape Pavla VI. o marijanskoj pobožnosti iz pobudnice *Marialis cultus* (1974.) gdje se navodi da svaka marijanska pobožnost, pa tako i ova, treba imati biblijsko, liturgijsko, ekumensko i antropološko usmjerenje.

Časoslov benediktinca Bernarda Sorkočevića odigrao je važnu ulogu u poznavanju Marijina lika i njezine uloge u djelu spasenja. Gospin oficij na hrvatskom jeziku pomogao

je širenju marijanske pobožnosti, koja se na temelju starozavjetnih psalama i uglavnom novozavjetnih antifona mogla hraniti izvornom Riječju Božjom. Dubrovački i ostali Gospini štovatelji susretali su se možda prvi put s biblijskim molitvenim blagom na svome materinskom jeziku.

U hrvatskom prepjevu staroga latinskog himna „Ave Maris Stella“ koji nam je ostavio laik Petar Kanavelić, a prenijeli ga i dubrovački molitvenici XIX. stoljeća, osobito lijepo zvuči simboličan izraz „netegnuta“ za Bogorodicu čime teološki govori: Majka Božja je ljudsko biće bez grijeha, jedina je ljudska osoba koja se ne podlaže sudu pravde jer je savršeno duševno biće bez mogućnosti procjene svih njezinih vrednota“.

Zanimljivo je da se samo u Dubrovniku slavi Gospa pod imenom Naša Gospa presvetoga Srca Isusova. Tu je pobožnost donio u Dubrovnik o. Robert Menini, kapucin, godine 1874. kada je održao duhovnu obnovu u crkvi Male braće. Oduševio je Dubrovčane za tu pobožnost i za osnivanje bratovštine i za podizanje oltara Gospi u čast kao i nabavu kipa.

Naš ugledni glazbenik i muzikolog don Miho Demović u svom prilogu ističe: „Manje je poznato da se stari Dubrovčani nisu oslanjali samo na ljudsku djelatnost nego su se u kontinuitetu iz dana u dan javno i privatno molili za svoj Grad, a u svim prijetecim opasnostima činili zavjete na prvom mjestu Majci Bogorodici Svetoj Mariji, a potom brojnim drugim svecima zaštitnicima. Svoje su zavjete iskazivali u gradnji zavjetnih crkava, izradi zavjetnih oltara, kipova i slika, održavanjem zavjetnih procesija, slavljenjem zavjetnih misa i drugih molitvenih obreda, postom i osobnom molitvom, dodjeljivanjem milostinje siromasima i drugim djelima kršćanskog milosrđa. Svi spomenuti vidovi dubrovačkih zavjetnih čina, povijesne su činjenice zasvjedočene brojnim arhivskim dokumentima pa bi ih u tumačenju slavne političke i kulturne prošlosti trebalo uzimati u obzir i iznositi pred kulturnu javnost“.

Ova knjiga zaslužuje svaku pohvalu ne samo sadržajem nego i opremom koja nije nimalo luksuzna nego primjerena našim sadašnjim ekonomskim mogućnostima, zadržavši pritom vrlo lijep izgled. Ona će dobro poslužiti u svakoj našoj kršćanskoj kući poput molitvenika, katekizma i pjesmarice.

Blažena Gospa i sveti Vlaho dva su temeljna stupa dubrovačke duhovnosti što se najbolje vidi ne samo po tome što se moći svetoga Vlaha čuvaju u Moćniku Gospine katedrale nego iz cjelokupne liturgijske proslave Feste svetoga Vlaha u Svečanom otvaranju, Svečanoj večernjoj, Misi i procesiji. Tu dugu tradiciju treba ne samo čuvati nego i razvijati i promicati te prenositi na buduće naraštaje.

Na predstavljanju zbornika Velika Proterurica, u Dubrovniku 21. siječnja 2010.

don Stanko Lasić

Obećanja gradskih vlasti

Sadašnja, barokna katedrala Gospe Velike u Dubrovniku otvorena je 1713. pa će 2013. slaviti tristo godina sadašnje građevine.

U govoru na svečanoj sjednici Gradskoga vijeća u povodu Dana Grada, dubrovački gradonačelnik dr. Andro Vlahušić je 2. veljače 2010. rekao: „**Želimo dostojno proslaviti 300 godina dubrovačke Katedrale otvaranjem podzemlja Katedrale posjetiteljima**, otvaranjem Biskupske palače s mu-

zejom sakralne umjetnosti, izgradnjom Križnoga puta na Srđ te crkve i pastoralnoga centra u Mokošici. Nadamo se skorom završetku sportsko-rekreacijskog parka u Gospinu polju uz punu potporu Crkve, kakvu će Grad pružiti pri izgradnji sakralnih objekata.”

Pismo ministru kulture mr. Božu Biškupiću

Predočavanje arheoloških nalaza ispod dubrovačke Katedrale

Poštovani gospodine Ministre,

ovim putem želim Vas zamoliti za potporu našoj namjeri da se omogući prezentacija arheoloških nalaza ispod dubrovačke Katedrale.

Kao što Vam je poznato, istraživanja podzemlja dubrovačke Katedrale, velikim stručnim, organizacijskim i financijskim zalaganjem Zavoda za obnovu Dubrovnika trajala su od 1981. do 1988. godine i rađena su pod nadzorom Službe zaštite spomenika. Voditelj istraživanja bio je Josip Stošić iz Instituta za povijest umjetnosti iz Zagreba, a najbliži suradnici Ivica Žile, Ivan Tenšek i Krešimir Tadić. Istraživanja su urodila iznimnim rezultatima i nalazima među kojima se ističe otkriće do tada nepoznate bizantske bazilike iz IX.-X. stoljeća s memorijom i ostacima fresaka u svetištu, ostatci ranije romaničke katedrale, te temelj gotičkoga zvonika krstionice i ostatke kasnoantičkog obrambenog zida na Bunićevoj poljani. Ovi nalazi su iz temelja promijenili spoznaje o postanku Dubrovnika.

U prosincu 2009. napravljen je Idejni projekt prezentacije podzemlja Katedrale koji je izradio Alfa plan d.o.o. s glavnim projektantom dipl. ing. arhitekture Stijepom Butijerom. Posjet podzemlju Katedrale potrebno je oplemeniti i nalazima koji su tamo pronađeni. Na žalost okolnosti Domovinskog rata koje su nas zatekle nakon istraživanja onemogućile su daljnja istraživanja te usporile i zaustavile valorizaciju nalaza. Najveći dio pronađenih dobara pohranjen je već više od 20 godina u potkrovlju Katedrale gdje čeka stručnu obradu. Manji dio bio je predan Dubrovačkim muzejima, a numizmatička zbirka je na obradi u Arheološkom muzeju u Zagrebu gdje se na njezinoj obradi i konzervaciji kontinuirano radi.

Molim Vas da imenujete stručni tim koji će obraditi i valorizirati nalaze pronađene ispod dubrovačke Katedrale, koji će predložiti opseg materijala koji će se izložiti *in situ* ispod Katedrale te koji će nam pomoći u koordiniranju konzervacije nalaza i njihove prezentacije. Molim Vas također da u sagledavanju financiranja zaštitnih radova na kulturnim dobrima Republike Hrvatske u sljedećim godinama ovom projektu, u skladu s mogućnostima, date prednost jer nam je želja do blagdana Velike Gospe 2013. godine, kada obilježavamo 300 godina od posvete današnje Katedrale, omogućiti prezentaciju svih njezinih slojeva, a što će u konačnici, posve sigurno predstavljati jedan od najvrjednijih kulturnih sadržaja Dubrovnika.

U nadi da ćete podržati naša nastojanja srdačno Vas pozdravljam.

S poštovanjem,

U Dubrovniku 29. ožujka 2010.

dr. don Stanko Lasić
rektor Katedrale i gradski župnik

Ministarstvo kulture će pomagati

Projekti oko prezentacije arheoloških nalaza ispod Katedrale i Bunićeve poljane u Dubrovniku razmatraju se već više godina. Proveden je niz arheoloških istraživanja koja su dala iznimno vrijedne povijesne podatke. Želja je na odgovarajući način povijesna saznanja predložiti građanima Dubrovnika i posjetiteljima. Nositelj kompletnoga projekta je Zavod za obnovu Dubrovnika. Suradnjom Dubrovačke biskupije, Zavoda za obnovu Dubrovnika, Međunarodne savjetodavne komisije za obnovu Dubrovnika i stručnjaka Ministarstva kulture izabran je Idejni projekt prezentacije otkrivenih spomenika. U nastavku potrebno je izraditi Glavni projekt u suradnji sa stručnjacima nadležnoga Konzervatorskog odjela u Dubrovniku. Ministarstvo kulture će sukladno svojim mogućnostima i po provedbi javnoga natječaja za dodjelu sredstava i dalje pomagati ovakve projekte.

U Zagrebu 29. travnja 2010.

mr. Jasen Mesić

ravnatelj Uprave za arhivsku djelatnost i arheološku baštinu u Ministarstvu kulture; Jasen.Mesic@min-kulture.hr

Javno danonoćno čitanje Svetoga pisma od korica do korica

Višednevno biblijsko bdjenje

Prije mnogo stoljeća (između prvog i šestog stoljeća kršćanske ere) biblijska mudrost i sveta Božja riječ posijana je i primila se na pitomom dubrovačkom tlu. Prevođena je, čitana i slušana. Našla je odjeka u ljudskim srcima. Po srcima se nastanila u sva područja ljudskoga života. Rasijano zrnje Božje riječi kao da je izgubilo snagu zgusnute cjeline Božje poruke. Planski ili spontano, ne znam, u ovoj godini 2010. dogodilo se nešto izvanredno. Božja riječ, Biblija, čitava Knjiga nad knjigama pročitana je i odslušana u „jednom dahu” u našem Gradu.

Bilo je to u trećem korizmenom tjednu. Točno u pola noći s nedjelje na ponedjeljak, sa 7. na 8. ožujka katedralni župnik don Stanko Lasić započeo je čitanje s Knjigom Postanka. Mala crkva Svetoga Josipa u ulici Od puča bila je ispunjena vjernim i radoznalim slušateljima Božje riječi. Čitači su se smjenjivali svako pola sata, a slušatelji su znali ostati prikovani uz Božju riječ po dva i više sati. Danonoćno se čitalo ponedjeljak, utorak, srijedu, četvrtak i završeno Knjigom Otkrivenja u petak 12. ožujka u jedan sat poslije pola noći. Čitalo se 97 i pol sati. Izmijenilo se 195 čitača. Broj slušatelja kretao se između 2 (najmanje) i 52 (najviše). Završno, poslije ponoćno slavlje bilo je svečano i radosno. Žalosni su bili oni koji nisu mogli biti upisani u red čitača. Dah Božje riječi zahvatio je čitav grad. Toplina Vesele vijesti širila se ulicama grada. Na završnom slavlju, u osvit trećega korizmenog petka izgovorene su riječi: „Božja Riječ je posijana. Čvrsto vjerujemo da ne će ostati besplodna.” U tebe se, Gospodine, uzdamo da će tako i biti.

Inače, neprestano čitanje Svetoga pisma od korica do korica, sve 73 knjige, u obliku višednevnoga biblijskog bdjenja prvi je put održano u Velikoj Gorici 2001., tijekom pet dana i noći, a počelo je na Pepelnicu. Ideja se rodila među tamošnjim vjernicima župe Navještenja blažene Djevice Marije, a prihvatio ju je župnik Josip Frkin. O iskustvu organiziranja čitanja Svetog pisma u crkvama govorio je jedan od pokretača toga potpisa hrvatski poduzetnik Marijan Bušić 12. veljače u Saloči

od zrcala Narodne knjižnice Grad. Tom prigodom prikazan je i dokumentarni film Dražana Bušića „Biblijsko bdjenje”.

Javno čitanje Biblije prvi je put u Vatikanu bilo upriličeno u povodu biskupske Sinode o riječi Božjoj. Započeo ga je 5. listopada 2008. papa Benedikt XVI., a 11. listopada završio državni tajnik Svete Stolice, kardinal Tarcisio Bertone.

don Toma Lučić, toma.lucic@yahoo.com

Dubrovačka biskupija ostala bez biskupa

Dubrovačka je biskupska stolica ispraznjena. Grad pod Srđem ostao je bez apostolskog nasljednika, pastira i nadglednika koji ga po evanđelju i euharistiji sabire u područnu Crkvu. To se nije dogodilo zbog biskupove smrti, umirovljenja, odreknuća ni oduzeća službe, nego zbog premještaja dosadašnjega biskupa u drugo biskupsko sjedište. Zadnji takav slučaj u Dubrovniku se dogodio prije 290 godina, 3. srpnja 1720., kad je dubrovački nadbiskup Giovanni Battista Conventati premješten Terracinu, 100 km jugoistočno od Rima. Sada je, odlukom pape Benedikta XVI. od 15. ožujka 2010., dubrovački biskup dr. Želimir Puljić premješten u Zadar nakon iznenadne smrti zadarskoga nadbiskupa Ivana Prende (25. siječnja 2010.).

Papina bula *Nobis dilectissima* o premještanju msgr. Puljića
„Benedikt, biskup, sluga slugu Božjih.

Časnome bratu Želimiru Puljiću, dosad dubrovačkome biskupu, a sada izabranom nadbiskupu Zadarske Crkve, pozdrav i apostolski blagoslov.

PREDRAGA NAM je Zadarska Crkva koju neprestano imamo pred očima, sjajna po spomenicima drevne Dalmacije i svjedočanstvima svježe vjere. Budući da se ondje zbog pobožne smrti Našega brata Ivana Prende želi novoga poglavara svetinja, hitamo povjeriti joj brižljiva pastira.

Ti pak, časn timerate, urešen prikladnim vrlinama i primjerenom uvježban ranijim službama u upravljanju Dubrovačkom biskupijom, činiš se sposoban za prihvaćanje ove službe. Stoga, Našom apostolskom vlašću, tebe, riješena veza prema prijašnjoj Crkvi i od njega oslobođena, proglašavamo zadarskim nadbiskupom, dajući ti obveze i prava, koja su prema propisima svetih kanona povezana s tvojim stanjem i tvojim određenjem.

Nadalje, svoj ćeš izbor naznačiti kleru i vjernom puku, što ih već sada sve potičemo na jači žar i da te skladno poštuju. Napokon, časn timerate, čini se da ne preostaje ništa drugo nego da ti pokažemo Naše povjerenje predajući u tvoje ruke to Gospodinovo stado da ga paseš. Držimo sigurnim da ćeš, jačan višnjom pomoći te potican glasovitošću Stolice i svjedočanstvima ljudi, svima pokazivati Kristov lik i njegovu dobrostivost.

Dano u Rimu, pri Svetome Petru, petnaestoga dana mjeseca ožujka godine Gospodnje dvije tisuće desete, pete Našega papinstva.

papa Benedikt XVI.”

Dvadeset i četiri dubrovačke godine

Dubrovački biskup Želimir **ostaje u sjećanju** po angažmanu u ratu za hrvatsku neovisnost, kad je u jesen 1991. pozivao dubrovački puk da ne bježi iz Grada i podizao duh klonulim i prestrašenim srcima, šćućurenim po skloništima. Prosvjedovao je protiv bešćutnosti međunarodne zajednice da zaustavi ratna razaranja srbijanskih i crnogorskih snaga po Dubrovniku i Hr-

Biskup Želimir Puljić 3. veljače 2010. Snimio Ivo Marlais.

vatskoj; u pismima Papi, američkom predsjedniku i drugim moćnicima opisivao stanje u Gradu pod opsadom, gađanom s kopna, mora i iz zraka. Nakon rata založio se za obnovu srušenoga križa na Srđu i 1998. uveo pobožnost Puta od križa do na vrh Srđa na petu korizmenu nedjelju. Osnovao je (14. IX. 1990.) Biskupijski karitas da u višestranačkom demokratskom društvu i dubrovačka Crkva bude prepoznatljiva u ljubavi, a njezini se vjernici obogate darežljivošću davanja i primanja. Godine 1992. osnovao je Katehetsko-teološki institut u Dubrovniku koji je u nekoliko godina djelovanja osposobio dvadesetak vjeroučitelja za školski vjeronauk. Od države je dobio povrat Samostana svete Klare za Biskupski ordinarijat i Samostan svete Marije na Velikom jezeru na Mljetu. Povećao je broj drugih biskupa koji redovito dolaze na Festu svetoga Vlaha, a gradskim je ulicama gotovo redovito vodio procesije što ih je obnovio don Stanko Lasić: s moćima svetoga Križa na Veliki petak, s presvetim Oltarskim Sakramentom na Tijelovo i sa slikom čudotvorne Gospe od Porata na Veliku Gospu. Osnovao je jednu novu župu, Svete Obitelji u Novoj Mokošici (10. X. 1997.). Doveo je salezijance u Novu Mokošicu i nakratko benediktince na Mljet. Šestoga lipnja 2003. bio je domaćin Papi u Čilipima, Gružu, Gospinu Polju i u Gradu.

Želimiru Puljiću Zadar je deveto prebivalište: živio je u Kamennoj kod Mostara (1947.-1958.), Vranjevićima (1958.-1960.), Mostaru (sedmoškolac 1960.-1961.), Požegi (osmoškolac 1961.-1962.), Dubrovniku (ukupno 24 godine: kao gimnazijalac-sjemeništarač 1962.-1966. i kao biskup 1990.-2010.), Splitu (kao bogoslov 1966.-1970.), Rimu (kao student 1970.-1978.) i Sarajevu (kao odgojitelj i profesor 1978.-1989.). Vojsku je služio u Podgradu kod Ilirske Bistrice, na putu od Rijeke prema Trstu od listopada 1968. do listopada 1969.

Rođen je u Kamennoj u nedjelju 2. veljače 1947., kao peto dijete Ivana Puljića Vlahića i Ane rođene Raguž. Ime mu je nadjenao krsni kum Mato Gagro na krštenju koje je primio iz ruku fr. Honorija Čilića u župnoj crkvi Presvetoga Trojstva u Blagaju. O tome danas kaže: „Tata mi je htio dati ime Krešimir, ali je kum inzistirao na imenu Želimir. Nikoga u obitelji nismo imali s tim imenom. Tata je popustio jer mu je

Gospodine, dobrostivo usliši naše molbe. Ti nam daješ milost da se uzdamo u tvoju dobrotu. Zato se udostoj, po zagovoru svetoga Vlaha, našega parca, udijeliti nam prikladnoga biskupa koji će se smatrati sretnim ne zbog vlasti kojom vlada, nego zbog ljubavi kojom služi i koji će, hodeći putom mudrosti i svetosti, vjerničku zajednicu naše Biskupije voditi prema krepostima.

Biskup Želimir Puljić s djecom 2. veljače 2010.

Snimio Ivo Marlais.

bilo stalo da Mato bude kum (on je, naime, pjevao poslanicu u crkvi i bio pošten i ugledan čovjek u župi). Kum je već davno pokojni, pa nikada nisam doznao zašto mi je dao to ime. Dakle, kršten sam na ime Želimir, a Željko je skraćena. Budući da se pradjed mogao oca zvao Vlaho, njegovi su potomci dobili nadimak Vlahići, za razliku od Vlahovog brata Vide koji su dobili nadimak Vidići.” Kao Željko Puljić-Vlahić krizman je u Blagaju 9. prosinca 1956., a u rujnu 1962. upisao je prvi razred Humanističke srednje škole za odgoj klera u Dubrovniku kao Željko Puljić, a u lipnju 1966. položio ispit zrelosti. Tako se vrijeme prvoga boravka u Dubrovniku zvao Željko, a za vrijeme drugoga boravka u Dubrovniku bio je „naš biskup” Želimir.

Premještaj biskupa

Biskup na prstenjaku desne ruke nosi prsten, znak vjernosti i zaručnikoga jedinstva s Crkvom, svojom zaručnicom. Prsten je simbol biskupove vezanosti uz Crkvu kojoj je postavljen za nadglednika da bi tu područnu Crkvu čuvao netaknutu kao Božju zaručnicu. Ta povezanost biskupa i dodijeljene mu biskupije, putem prstena i njegova sadržaja, usporediva je sa ženidbom, a ona je u Katoličkoj Crkvi praktički nerastavljiva. Stoga je i premještaj biskupa (latinski: *translatio*) iznimno rijetka pojava. Ipak, i sveti je Petar najprije bio andio Crkve u Antiohiji, a onda u Rimu.

U povijesti biskupskog sijela u Dubrovniku bilo je podosta premještaja. *U dolasku*: **Salvije Dubrovčanin**, lokrumski opat, mrkansko-trebinjski biskup (od 1245.) pa dubrovački nadbiskup 1276.-1279.; **Benedikt**, svački biskup pa dubrovački nadbiskup 1317.; blaženi **Petar Calice**, biskup Ostunija pa dubrovački nadbiskup 1370.-1385.; fr. **Rajmund Jelić Galani**, Dubrovčanin, ancirski (ankarski), pa dubrovački nadbiskup 1722.-1727.; fr. **Jacint Marija Milković**, Dubrovčanin, stonski biskup (1745.-1752.), premješten je za dubrovačkoga nadbiskupa (1752.-1756.); **Nikola Pugliesi** iz Zatona Velikog bio je nikopoljski, pa dubrovački nadbiskup (1767.-1777.); dr. **Vinko Čubranić** (Zubranich) iz Baške na Krku, kotorski (od 1854.), pa dubrovački biskup (1856.-1870.); **Ivan Zaffron** iz Korčule, šibenski (od 1863.), pa dubrovački biskup (1872.-1881.), dr. **Josip Marčelić** iz Preka na Ugljanu, kotorski apostolski upravitelj (od 1893.), pa dubrovački biskup (1894.-1928.), a **Pavao Butorac** premješten je 1950. s kotorske na dubrovačku biskupsku stolicu.

Još je češća pojava bila da se nadbiskupi u Dubrovniku nakon nekog vremena odlazili drugamo. Tako je **Bernard**,

dubrovački nadbiskup 1197.-1203., nastavio biti crkveni predvodnik u Carlisleu, na sjeverozapadu Engleske; **Aleard Sardus**, dubrovački nadbiskup 1258.-1268., premješten je u Oristano na Sardiniji; **Andrija Gausoni**, dubrovački nadbiskup 1268.-1274., premješten je u Zadar; **Bartolomej iz Tranija**, dubrovački nadbiskup 1312. - 1317., premješten je u Trani u Pulji; **Mafej Lampugnana**, dubrovački nadbiskup 1385.-1387., premješten je u Krakov; fr. **Nikola de Hortis** dominikanac iz Imole, dubrovački nadbiskup 1393.-1401., premješten je u Manfredoniju (Sipont) u Pulji; **Antun d'Agli** iz Firenze, dubrovački nadbiskup 1465.-1467., premješten je u Fiesole u Toskani; **Timotej Maffei** augustinijanac iz Verone, dubrovački nadbiskup 1467.-1470., premješten je u Milano; **Ivan Sacco**, dubrovački nadbiskup 1490.-1505., premješten je u Jakin (Ankonu) u Markama; **Vincenzo Portico** iz Lucce, dubrovački nadbiskup 1575.-1579., premješten je u Anagni u Laciju; **Gerolamo Matteucci**, dubrovački nadbiskup 1579.-1583., premješten je u Sarno u Kampanji; fr. **Aurelio Novarini** iz Kremone, dubrovački nadbiskup 1591.-1602., premješten u San Marco Argentano u Kalabriji; dr. **Vincenzo Lanteri**, dubrovački nadbiskup 1616.-1628., premješten u Veroli u Laciju; dr. **Antonio Severolo** iz Faventine u Emiliji, dubrovački nadbiskup 1634.-1639., premješten za nazaretskoga nadbiskupa u Barlettu u Pulji; dr. **Pompeo Mignucci**, dubrovački nadbiskup 1647.-1650., premješten je u Acquapendente u Laciju; **Pietro de Torres**, dubrovački nadbiskup 1665.-1668., premješten je u Potenzu u Bazilikati; **Vincenzo Luchesina**, dubrovački nadbiskup 1669.-1693., premješten u Asiz; **Placido Scoppa** (Stoppa), dubrovački nadbiskup 1693.-1699., premješten u Venosu u Pulji; **Andrea Roberti**, dubrovački nadbiskup 1708.-1713., premješten u Policastro u Kampanji, a **Giovanni Battista Conventato** iz Picene, dubrovački nadbiskup 1714.-1720., premješten u Terracinu u Laciju, na Tirenskom moru. Sada, nakon gotovo tri stoljeća, **Želimir Puljić**, dubrovački biskup 1990.-2010., premješten je u Zadar.

Veze Dubrovačke i Zadarske Crkve

Prije nadbiskupa Želimira Puljića, Dubrovnik je već davao Zadru nadbiskupe: **Andrija Gausoni** bio je 1268.-1274. dubrovački, pa 1288.-1290. zaderski nadbiskup. **Dominik Tobia**, stonsko-korčulanski biskup (1350.-1357.) premješten je za zadarskog nadbiskupa, kao i **Miho Triali**, korčulanski biskup 1761.-1771. i **Ivan Kršana** (Carsana), korčulanski biskup 1771.-1774. Dubrovčanin **Grgur Rajčević** (1826.-1899.) bio je zadarski nadbiskup od 1891. do smrti.

U suprotnom smjeru, spomenuti Miho Triali, Ivan Kršana kao i **Antonio Belglava**, korčulanski biskup 1781.-1787., bili su Zadrani, a dr. **Josip Marčelić**, svećenik Zadarske nadbiskupije, bio je dubrovački biskup 1894.-1928.

Dakle, iz Dubrovačke biskupije u Zadar je otišlo šest biskupa, a iz Zadarske dijeceze na područje današnje Dubrovačke došla su četiri biskupa.

Dubrovnik je od 1830. do 1922. bio sufraganska biskupija Dalmatinske crkvene pokrajine (metropolije) sa sjedištem u Zadru. U tom razdoblju mnogi dubrovački bogoslovi u Zadru su studirali filozofiju i teologiju, a neki dubrovački svećenici su predavali na zadarskoj gimnaziji i bogosloviji.

Nakon što je Kraljevina Italija bila zauzela **Lastovo** 1918., crkvenu upravu toga otoka Sveta je Stolica 10. kolovoza 1922. bila povjerila apostolskom upravitelju dijela Zadarske nad-

biskupije koji je potpao pod Italiju. Lastovo je 1. kolovoza 1932. bilo izdvojeno iz Dubrovačke biskupije i pripojeno Zadarskoj nadbiskupiji da bi ga, na traženje dubrovačkoga biskupa Pavla Butorca i uz suglasnost zadarskoga nadbiskupa Mata Garkovića, Sveta Stolica 8. travnja 1963. ponovno pripojila Dubrovačkoj biskupiji. No, don Miro Babić, dubrovački svećenik, upućen je na Lastovo još 1947., a Konzistorijalna kongregacija je 27. studenoga 1950. imenovala dubrovačkoga biskupa apostolskim upaviteljem Lastova. Tako su nadbiskupi iz Zadra od 1922. do 1950. imali Lastovo pod svojim okriljem.

Prazna stolica

Dubrovačka nadbiskupija više je puta na dulje od godinu, pa čak i 15 godina ostajala bez nadbiskupa: od 1252.-1256., 1274.-1276., 1279.-1281., 1360.-1362., 1460.-1465., 1574.-1575., 1669.-1701., 1720.-1722., 1799.-1800., 1815.-1830. Stonska biskupija imala je sedisvakanciju 1582.-1584. i 1807.-1830., a korčulanska 1702.-1708. i 1802.-1830. Mrkan-sko-trebinjska biskupija nema vlastitoga biskupa od 1819. sve do danas. Dubrovačka biskupska stolica bila je nepopunjena 1842.-1843., 1870.-1872., 1928.-1929. i 1940.-1950. Dok Sveta Stolica ne imenuje novoga biskupa, kanonskim pravom je propisano tko i kako upravlja Biskupijom.

Sukladno kanonima 416 i 418 *Zakonika kanonskoga prava* Dubrovačka biskupija izgubila je 15. ožujka 2010. svoga dijecezanskog biskupa, a 24. travnja 2010. postala je prazna (*sedes vacat*, nastupila je sedisvakancija), sve zbog premještaja dotadašnjeg biskupa. U razdoblju od obavijesti o premještanju do kanonskoga preuzimanja nove biskupije u posjed (tj. od 15. ožujka do 24. travnja 2010.) premješteni biskup u Dubrovačkoj biskupiji imao je vlast dijecezanskoga upravitelja, a prestala je svaka vlast generalnoga vikara i biskupskoga vikara, snagom kanona 418 paragrafa 2.

Zamoljen da pojašni situaciju, stručnjak za kanonsko pravo dr. fr. Viktor Nuić piše: „Kanon 418 je potpuno jasan. Od trenutka sigurne obavijesti o premještanju, premješteni biskup prestaje biti dijecezanski biskup biskupije iz koje je premješten, ali do preuzimanja nove biskupije ili nadbiskupije, svejedno, upravlja bivšom biskupijom kao dijecezanski upravitelj, što znači da se kroz to vrijeme ne bira neki drugi dijecezanski upravitelj kao u slučaju smrti dijecezanskoga biskupa. Biskupija iz koje se biskup premješta postaje upražnjena tek kad premješteni biskup preuzme novu biskupiju. U konkretnom slučaju se ni nakon što je premješteni biskup Puljić preuzeo novu biskupiju (titularnu Zadarsku nadbiskupiju) ne bira dijecezanski upravitelj Dubrovačke biskupije jer je dr. Puljića Sveta Stolica ujedno imenovala i apostolskim upraviteljem Dubrovačke biskupije dok ne bude izabran neki drugi biskup za Dubrovnik. On je od trenutka sigurne obavijesti o premještanju postao zadarski nadbiskup, ali je tek preuzimanjem Zadarske nadbiskupije dobio vlast u njoj. Sve dotle je dotadašnji dijecezanski upravitelj Zadarske nadbiskupije, unatoč imenovanju novoga nadbiskupa, obavljao u njoj vlast dijecezanskog upravitelja. Dobivanjem sigurne obavijesti o premještanju u Zadar, Želimir Puljić je razriješen obaveza prema Dubrovačkoj biskupiji kao dijecezanski biskup, ali je *ipso iure* (po samom pravu) dobio obaveze prema njoj kao dijecezanski upravitelj dok ne preuzme novu (nad)biskupiju. U svemu tome mediji ni internetski portali ne mogu ništa promijeniti. Očito su vijesti pisali nedovoljno upućeni ljudi.”

Posljedica prazne stolice jest da se u euharistijskoj molitvi ne spominje ime biskupa da se označi kako on predsjedava pojedinačnoj Crkvi – jer ga nema. Tako se misa i dalje slavi u zajedništvu sa svom Crkvom – nebeskom i zemaljskom, živih i mrtvih, i u zajedništvu s crkvenim pastirima, s papom, svim biskupima svijeta zajedno s njihovim Crkvama, te svećenstvom i pukom mjesne Crkve, ali bez dijecezanskoga biskupa – vidljivoga počela i temelja jedinstva mjesne Crkve i njezinih članova. Zato se u misnome kanonu u vrijeme dok je biskupska stolica prazna jednostavno ispušta izraz „i biskupom našim *Ime*”. Isto vrijedi i za spominjanje pape u vrijeme sedisvakancije Petrove stolice, od smrti jednoga do izbora novoga pape. Svetom Stolicom u tom razdoblju upravlja kardinal-komornik (kamerlengo), ali se toga upravitelja nikad ne imenuje u euharistijskoj molitvi za Crkvu. Kad je pojedina biskupija nepopunjena, njezin je jedini biskup tada Papa kao pastir opće Crkve na ovoj zemlji. On, naime, snagom svoje službe Petrova nasljednika, ima u Crkvi vrhovnu, potpunu, neposrednu i opću redovitu vlast.

Sukladno kanonu 419, od 24. travnja 2010. vlast upravljanja Biskupijom sve do postavljanja dijecezanskoga upravitelja, trebao je imati Zbor savjetnika osim ako Sveta Stolica ne uredi drukčije. No, apostolski nuncij u Hrvatskoj msgr. Mario Robero Cassari na kraju mise ustoličenja novoga nadbiskupa u Zadru 24. travnja, proglasio je Odluku *Ad melius consulendum* Zbora za biskupe br. 156/2010 od 24. travnja 2010. o imenovanju apostolskoga upravitelja Dubrovačke biskupije:

„Da bi se bolje pobrinuo za upravu Dubrovačke biskupije, ispražnjene nakon imenovanja preuzvišenog gospodina Želimira Puljića zadarskim nadbiskupom, Vrhovni Svećenik Benedikt, božanskom Providnošću papa XVI., ovom odlukom Zbora za biskupe imenuje i postavlja istoga preuzvišenog gospodina Želimira Puljića, zadarskoga nadbiskupa, apostolskim upraviteljem prazne stolice spomenute Crkve, dok biskup kojeg treba izabrati ne preuzme kanonski posjed biskupije, te mu podjeljuje prava, ovlasti i obveze koje sukladno pravu pripadaju dijecezanskim biskupima.

Što god se tomu protivi nema nikakvu snagu.

Dano u Rimu, u zgradi Zbora za biskupe, 24. ožujka 2010.

Giovanni Battista kardinal Re, predstojnik”

Ta odluka Zbora za biskupe znak je da novi dubrovački biskup možda ne će biti izabran tako brzo. Njome je djelomično preinačena odredba Papina apostolskog pisma od 40 dana ranije kad je nadbiskup Puljić „riješen veza prema prijašnjoj Crkvi i od njega oslobođen”. Imenovanje apostolskog upravitelja nagovještaj je da traženje novoga biskupa može potrajati.

Apostolski upravitelj

Upravitelj (*administrator*) odgovara pojmu *obnašatelj dužnosti* u hrvatskome građanskom pravu, a pridjev *apostolski* u tom izrazu znači da je upravitelja imenovala Sveta Stolica.

Prema tome, msgr. Želimir Puljić ostaje prvi čovjek Dubrovačke biskupije. Ne više kao njezin biskup (što je bio 14. I. 1990. – 14. III. 2010.), ni kao dijecezanski upravitelj po

Bože, vječni pastiru, ti trajno štitiš i upravljaš svoje stado. Molimo te, udijeli Dubrovačkoj Crkvi biskupa koji će tvome puku biti uzor života i učitelj istine. Obdari ovu Biskupiju vrijednim pastirom koji će svetošću života tebi ugoditi, a svome narodu pomagati i koristiti.

Pranje nogu učenicima

Na Veliki četvrtak, 1. travnja 2010. na misi Večere Gospodinove, imenovani zadarski nadbiskup i upravitelj Dubrovačke biskupije msgr. dr. Želimir Puljić, po uzoru na Isusa koji je takav primjer dao svojim apostolima na Posljednjoj večeri, oprao je noge dvanaestorici uglednih kršćanskih muževa. Tako su 2010. učenici bili: Miško Lazarević, Božo Burić, Pero Baule, Ivan Konjevod, Mario Kaznačić, Hrvoje Dunatov, Drago Bokić, Željko Čatić, Maro Kalauz, Pero Matić, Mato Stjepanović i Kristijan Čupić.

Pranje nogu je čin koja označava kako se treba predati bratskome služenju dok nasljedujemo Krista. Njime se, osim toga, može izraziti pomirenje, znakovito sadržano u tome obredu.

Samo pranje obavlja se tako da učenici sjednu i izuju desnu cipelu i bječvu. Poslužitelji nose vrč vode, zdjelu i ubrus uz predvoditelja slavlja koji poklekne pred svakoga, opere mu nogu i obriše je. Za to se vrijeme pjeva: „Gdje je ljubav, prijateljstvo, ondje je zajedništvo svetih. Ondje srđbe nema niti zlovolje, nego čvrsta ljubav u vijeke. Krist je došao svijet otkupiti, osloboditi čovjeka od smrti: primjer je dao svojim učenicima da jedan drugom peru noge.” Svrhu toga postupka sažima molitva: „Bliz budi, Gospodine, našoj poniznoj službi! Ti si se udostojao oprati noge svojim učenicima. Ne prezri što si učinio i nama zapovjedio obdržavati: iznutra nas operi od grijeha kao što mi ovdje peremo vanjsku nečistoću.”

Isus pere noge Petru

Evandelistar Benediktinskoga samostana u Prümü iz XII. stoljeća (Ms. lat. 17325 Nacionalne knjižnice u Parizu)

Sveti Spas

Na Spasovdan 17. svibnja 1520. jak je potres pogodio Dubrovnik. Mnoge su kuće bile porušene, crkve oštećene. Peti dana nakon toga, 22. svibnja, Vijeće umoljenih Dubrovačke Republike određuje da se izgradi zavjetna crkva Svetoga Spasa. Izričito se spominje da ih je potres naveo na misao graditi crkvu Kristu Spasitelju. Određeno je mjesto gradnje: „u dvorištu pred franjevačkom crkvom pokraj zdenca”. Nad ulaznim vratima crkve uklesano je zašto je ona podignuta: „da se otkloni Božja srđba u prevelikom potresu zemlje” (*Ad avertendam coelestem iram in maximo terrae tremore*).

Graditelj je bio domaći meštar, Korčulanin Petar Andrijić. Gradnja je trajala osam godina. Kad je dovršena 1528. godine već su bili gotovi oltari, ukrasi i sve potrebno za bogoslužje.

U gradnji su sudjelovali svi žitelji Grada, novcem ili radom, kako je već tko znao i mogao. Kao zavjetni dar i u znak pokore dubrovačke su gospođe bosonoge nosile kamenje i potreban materijal za gradnju. Po završetku crkve Dubrovnik je 139 godina bio pošteđen od potresa. A onda, 6. travnja 1667. snašao ga je onaj razorni potres koji je izmijenio lice dubrovačke zemlje. Stradale su crkve i samostani. Kuće porušene redom. I ako se što otelo potresu, izgorjelo je u požaru.

Jedna od rijetkih građevina koja je ostala neoštećena jest crkva Sv. Spasa. Stisnuta između gradskih mira i samostana Male braće, renesansna građevina s gotičkim elementima zapne za oko svakom prolazniku. Iako malena u odnosu na okolne građevine, arhitektonskom čistoćom i proporcionalnom skladnošću dominira prostorom.

Dva puta u godini služe se mise u njoj. Na blagdan sv. Spasa – Gospodinovo Uzašašće i na zavjetni dan – dan Velike trešnje 6. travnja. Davno je bio Veliki potres, prije 343 godine. Naši pređi učinili su zavjet spominjati se vazda velike nevolje koja je zatekla Grad i ljude u njemu. I moliti da nas Svemogući oslobodi od biča trešnje. I muškarci i žene ponavljaju: „Dragi Bože, oprosti uplašenima i smiluj se moliteljima. Daj da uvijek osjećamo tvoju blagost koja iscjeljuje satiranja potresa.” Baš u crkvi Svetoga Spasitelja koja je ostala neoštećena. Učinili smo to i ove godine 6. travnja svečanom jutarnjom i večernjom sv. misom. Crkva je bila dupkom puna i posjećivana cijeli dan.

Prolazeći pokraj nje sjetimo se da je dirljiva molitva u obredu Velikoga petka: „Sveti Bože, sveti Jaki, sveti Besmrtni, smiluj se nama!” nastala u vrijeme jednoga potresa u petom stoljeću i da je tada ušla u bogoslužje.

don Toma Lučić, toma.lucic@yahoo.com

Poučak o gostoprimstvu

Benediktinci su monaški red koji je snažno obilježio povijest Dubrovnika: muška opatija Svete Marije na Lokrumu djelovala je 1023.-1799., u Svetom Jakovu 1222.-1806., a priorat na Svetom Andriji 1234.-1799. Najvažnije benediktinsko središte na dubrovačkom području je još uvijek pusta opatija Svete Marije na Mljetu. Unutar Zidina do potresa 1667. postojalo je čak pet ženskih samostana (Sveta Marija od Kaštela, Sveti Šimun, Sveti Bartul/Marko, Sveti Toma, Sveti Andrija), a onda do pada Republike Sveta Marija od Kaštela. Četiri dubrovačka nadbiskupa, tri stonska biskupa i dva mrkansko-trebinjska biskupa bili su benediktinci kao i hrvatski književnici: dum Mavro Vetranić, dum Lujo Tuberón Crijević, dum Ignjat Đurđević i dum Anselmo Bandur.

Na Uskrsnu srijedu 7. travnja 2010., u sklopu emausa (uskrsnog izleta) trojica benediktinaca: brat Damjan Kružičević, brat Ivan Krstitelj Kostić i brat Leopold Ninoslav Jagešić iz priorata Svetoga Kuzme i Damjana na Čokovcu (otok Pašman), posjetili su Dubrovnik. Tom smo prilikom doznali da imaju vrijedne internetske stranice www.benediktinci.hr s kojih prepisujemo misli o gostoprimstvu.

Bog rado boravi s čovjekom, dolazi mu u goste. Na počecima Biblije je slika da Bog šeće vrtom za dnevnog povjetarca i traži čovjeka, dolazi mu u posjet (*Postanak* 3, 8). Razgovara s Abrahamom, svojim prijateljem, dolazi mu u šator, sjeda za njegov stol, blaguje s njim. Abraham ga dočekuje i ispraća (*Postanak* 18).

No Bog ne želi biti samo naš gost, posjetitelj koji dođe i pođe. Vrhunac ljubavi i želje da bude među nama i s nama pokazuje u utjelovljenju svoga Sina. Tako više nije gost koji dolazi i mora otići, nego je tu i ostaje s nama. Prepoznavamo ga i iskazujemo mu ljubav u tisućama lica u kojima On objavljuje svijetu svoju nazočnost: „Stranac bijah i primiste me, žedan i napojiste me” (*Matej* 25, 35). U Betaniji je Isus prihvaćen kao doma, među svojim; odaziva se na Zakejev poziv i donosi spasenje njegovu domu. Predzadnja rečenica u Bibliji poziv je onih koji iščekuju Njegov Dolazak: „Dodi, Gospodine Isuse!” (*Otkrivenje* 22, 20)

Benedikt iz Nursije (480.-543.) želio je živjeti Božju riječ sa svojom braćom i u ovoj svakodnevnoj dimenziji gostoprimstva. U poglavlju 53. *Pravila* piše kako se u gostima prima Krista; stoga monasi koji budno iščekuju Kristov dolazak s radošću primaju i uslužuju svakoga gosta i tako ostvaruju evanđelje ljubavi. U Benediktovo vrijeme nije bilo jednostavno ni bezopasno putovati. Stoga je benediktinskim monasima važno biti sigurno utočište na putu, uvijek spremno ugostiti i pomoći, i to radi Krista.

Sveti Benedikt, od 1964. službeni zaštitnik Europe, u tančine opisuje kako primiti goste. S njima se treba najprije pomoliti, onda im čitati iz Svetog pisma i potom ih srdačno pogostiti. U ovom je posebnost monaškog gostoprimstva. Gosta se hrani najprije duhovnom hranom, a potom tjelesnom, posvećuje mu se vrijeme, tko god on bio, **braća koja ga susretnu traže blagoslov od njega jer u njemu prepoznaju Krista**. Toga nema u gostinjcima suvremenoga svijeta – hotelima. Stoga su sve brojniji oni koji dolaze u samostane da bi moleći i radeći s braćom potražili odmor svojem umoru, sigurnost u vlastitoj nesigurnosti, utjehu i razumijevanje u poteškoćama života.

S obzirom da Dubrovnik živi od turizma, više duhovnos-

Tri benediktinca i tri dominikanska novaka u samostanu Sv. Dominika u Dubrovniku 7. travnja 2010.

ti i kršćanskoga ophođenja u susretanju s turistima bilo bi dobrodošlo za one koji nas posjećuju i blagoslov za one koji pružaju gostoprimstvo.

Duhovna obnova u Grgurićima

U Gospinu domu u Grgurićima pokraj Slanoga, duhovnoj oazi i prostoru za posebni apostolat Gradske župe, 16. i 17. travnja dvadeset djevojaka iz Ploča i Dubrovnika molilo je, razmišljalo i družilo se u ozračju teme: „Ljubljeno si dijete Božje“. Duhovnu obnovu vodile su s. Agneta Juka i potpisana, a euharistiju je u subotu popodne slavio fr. Ivo Plenković.

Plod zajedničkoga boravka su sljedeća uvjerenja sudionica: „Ljubav je važna u životu jer bez ljubavi život ne bi imao smisla. Svaki čovjek treba ljubav da bi se osjećao ispunjenim i sretnim. Ljubav je sama sebi svrha.” i: „Današnji je čovjek izgubio prvobitni smisao ljubavi, novac, moć počinje nadilaziti ljubav što ne smijemo dopustiti. Ljubav mora biti čisti i bezuvjetni osjećaj.”

Vjerujem da su djevojke kroz molitvu, meditaciju, predavanje, igru i zajedništvo doista mogle iskusiti dubinu i istinitu ljubav Nebeskog Oca. Svjedoče o tome njihova radosna lica te riječi: „Iako sam prvi put na ovakvim susretima, jako mi se svidjelo i željela bih doći opet.” (Magda K.)

Zahvaljujemo Gospodinu na daru njegove beskonačne ljubavi i molimo da po zagovoru bl. Marije Propetog, mognemo svjedočiti taj dar u svakodnevnicima našega konkretnog vremena, umnažati i usavršavati dijeleći ga s drugima.

s. Jelena Krilić, jelenakrilic@yahoo.com

Dubrovački bogoslov u Puli

Porečko-pulski biskup Ivan Milovan podijelio je u četvrtak 22. travnja 2010. u neokatekumenskom bogoslovnom sjemeništu Redemptoris Mater u Puli službu lektorata četvorici i službu akolitata trojici bogoslova. Među ostalima, u službu čitača postavljen je Gaetano Lazari iz Dubrovnika. Sukladno odluci pape Pavla VI. službe čitača i akolita može se od 1. siječnja 1973. povjeriti kršćanskim laicima, a ne samo kandidatima za sveti red. Prema časnoj predaji Crkve ustanova čitača i akolita pridržana je muškarcima. Čitač se postavlja za čitanje Božje riječi na bogoslužnom skupu. Stoga je u misi i ostalim svetim činima njegova dužnost čitati čitanja iz Svetoga pisma, ali ne Evanđelja. Ako nema psalmista, recitira psalam između čitanja. Ako nema đakona ili pjevača, najavljuje nakane sveopće molitve, ravna pjevanjem i usmjerava

sudjelovanje vjerničkoga puka; poučava vjernika da dostojno prime svetootajstva. Može se pobrinuti i za pripremu drugih vjernika koji će po privremenom ovlaštenju čitati Sveto pismo u liturgijskim činima. Svjestan važnosti te službe pozvan je marljivo razmišljati o Svetom pismu i poznavati ga da postane što savršeniji Gospodinov učenik.

Prva pričest 2010.

U nedjelju 16. svibnja 2010. prvi je put Gospodinovu stolu pristupilo 16 djece, vjeroučenika naše Župe iz trećeg razreda, čak 10 manje nego lani. I bijelom odjećom pokazujući da

su iznutra i izvana čisti, iz ruku župnika don Stanka Lasića primili su Isusa pod prilikama kruha. Abecedom prezime- na to su: Nika Babić, Ani Bratoš, Mara Brautović, Antonio Daničić, Daniela Dedaj, Božo Đanović, Vlaho Đivanović, Maroje Hausvička, Dora Ivičević Bakulić, Đivo Matović, Ivan Mrnarević, Mateo Pleša, Ana Radibratović, Mara Šaćić, Dora Škarica i Rea Vukosavić.

Krizma u Gospi 23. svibnja

Dvadeset i treći svibnja 2010., na svetkovinu Rusalja ili Duhova, dan kad je Mojsije primio Deset zapovijedi i na dan kad se Kristova Crkva očitovala svijetu, svetootajstvo potvrde ili krizme, polaganjem ruku i pomazanjem svetim uljem na čelu u prvostolnici ujedno i našoj župnoj crkvi primilo je 40 mladih kršćana. Naša župna zajednica raduje se njihovoj kršćanskoj zrelosti koju će od sada moći svjedočiti drugima u svome životu i djelovanju, na ponos svojim savjestima, obiteljima,

našemu Gradu, Biskupiji, Narodu i Državi. Ovogodišnji katedralni potvrđenici su (abecedom prezimena): Josip Aerlić, Romana Bačić, Jelena Batinić, Tea Bilić, Petra Bobić, Zrinka Borić, Ana Brassard, Deša Brnada, Tiffany Cvjetković, Vlaho Čerjan, Eva Čorić, Jozef Dedaj, Karmen Đanić, Noemi Gašpar, Lucija Janjalija, Petra Kisić, Paula Knego, Rebeka Kralj, Nikola Kraljić Popović, Alen Markišić, Vlaho Matić, Matija Medović, Ivana Mustahinić, Periša Mustahinić, Ivona Padovan, Nikola Pavlina, Ante Petrović, Frano Putica, Tomislav Radić, Brigita Siništaj, Orsat Spajić, Ana Staničić, Luka Stanišić, Pero Stanoš, Ivan Škarica, Lucija Šuljak, Ivan Tomšić, Marijana Vlahinić, Nika Vlahinić i Lukša Žuvela.

Bog ih je preporođene vodom i Duhom Svetim učinio svojom djecom: neka ih čuva dostojnima svoje očinske ljubavi. Jedinorođeni Božji Sin obećao je Crkvi Duha istine; neka ih potvrdi svojom moći u ispovijedanju prave vjere. Duh Sveti je u srcu učenika zapalio oganj svoje ljubavi: neka sve koji svjedoče kršćansku vjeru privede nebeskoj radosti.

Sadržajno, na strani potvrđenika, bitno je da slobodno, svjesno i voljno obnove ona obećanja koja su za njih i u njihovo ime na krštenju dali roditelji i kumovi. Krizmanici su dovoljno odrasli da se mogu sami opredijeliti i da pripadnost Isusu Kristu više ne bude izraz brižljivosti drugih za njihovo vječno spasenje nego da to postane životno opredjeljenje tih mladih katolika.

Predvoditelj slavlja – djelitelj potvrde i nazočni svećenici držeći ispružene ruke nad potvrđenicima mole: „Svemogući Bože, Oče Gospodina našega Isusa Krista! Ti si ove slugе svoje nanovo rodio vodom i Duhom Svetim i oslobodio ih od grijeha. Pošalji, Gospodine, na njih Duha Svetoga, Branitelja/Tješitelja; daj im daha mudrosti i razuma, duha znanja i pobožnosti; ispuni ih duhom svoga straha.” Zatim djelitelj potvrde palcem desne ruke umočenim u sveto ulje čini znak križa na potvrđeničovu čelu, dok kum drži desnu ruku na desnom ramenu svoga kumčeta.

Obiteljska proslava mora biti doista obiteljska, nastavak crkvene, a ne stvaranje besmislenih dugova, kredita, tereta i hipoteka. Katolik se ne krizma radi ljudskih obzira, „radi reda”, zbog darova ili radi čašćenja brojnih uzvanika nego radi duhovnoga dozrijevanja u vjeri. Raskošna i rasipna vanjska proslava nije znak sazrijevanja u vjeri nego natjecanja u troškovima i nekršćanskom ponosu. Takve troškove Bog ne očekuje!

Katedralni krizmanici 23. svibnja 2010. s don Mirkom Maslačem i svojim župnikom. Snimio Ivo Marlais.

Škole za Afriku

Temelj vjere jest okrenutost drugome. Živeći i trpeći vrtoglavu promjenljivost univerzalnih vrijednota i njihovo banaliziranje, ne smijemo posustati ni obeshrabriti se. Sve dok postoji i jedno biće koje zlu suprotstavlja dobro, neljudskosti ljudskost, čovjekoljublje sebezljublju, sve dok postoji diskriminacija između dobra i zla, nada u pobjedu dobra nad zlom nije izgubljena, a svatko od nas može svjedočiti postojanje hrabrih i postojanih ljudi koji su svuda oko nas, ali ih ne vidimo, ili nam ne daju da ih vidimo nudeći nam surogate. Svatko, tko po pravilu ogledala duše, zaviri u dubinu samoga sebe, pronaći će ono najbolje u sebi što smo u životnoj teci zatomili ili zaboravili da je dio nas. Svaki čovjek nosi u sebi obilje dobrote koja je mnogima potrebna kao spasonosna kap vode. Najmoćnija riznica dobrote jesu djeca, a zadaća odraslih jest tu dobrotu poticati i oplemenjivati: „Propovijedati, govoriti, opominjati, uporan biti...” (usp. *Druga Timoteju* 4, 2).

Ropstvo otuđenosti – usamljenost i sebezljublje, bolesti su konca XX. i početka XXI. stoljeća. Život nas zorno opominje (brojne elementarne nepogode – istovremeno u raznim dijelovima svijeta, nove neizlječive bolesti, ovisnosti, ekonomske krize, krize obitelji, zlostavljanje djece i odraslih...) da nismo sami i da ne možemo opstati sami. Moramo se okrenuti jedni drugima: „nositi breme jedan drugoga” (usp. *Galačanima* 6, 2), naučiti biti solidarni, međusobno suosjećajni. Otudenošću gubimo slobodu koja je čovjeku kao dar Božji poklonjena: slobodu da biramo između dobra i zla. Gubitkom slobode gubimo i moć kreativnosti. Nekreativan čovjek usamljen je i nesretan, bolestan čovjek. Na svakom kantunu nude nam se surogatska rješenja vrijednosti po kojima je čovjek stvoren na sliku i priliku Božju. Neprijeporno je da sreću i prijateljstvo ne možemo kupiti, ali ih možemo pokloniti. Kako se to radi najbolje svjedoče djeca. To se uči od najranije dobi. Ima jedan divan tekst koji kaže: „Sve što trebam znati naučio sam u vrtiću” (Robert Fulghum). I doista. U vrtiću naučismo moć i ljepotu četiriju jednostavnih, ali po značenju golemih riječi: hvala, molim, oprosti, izvoli. Hvala i oprosti stameni su kamen i učenja Crkve. Riječ hvala utkana je u dvije divne riječi stranoga podrijetla, koje su zbog posljedičnoga značenja postale i svehrvatske: CHARIS – hvala, i CARITAS – pomoći ne očekujući hvala.

Škola, kao sljedbenica obiteljskoga i vrtićkog odgoja, najplodnije je tlo za oplemenjivanje odgojnih, svevremenskih vrijednota. Svaki školski sat, nastavni predmet nova je prigoda za odgoj jer škola jest prvotno odgojna ustanova. Odgoj ne može i ne smije čekati. Našoj djeci koja su svakodnevno zasuta negativističkim pristupom životu, koji im nudi iskrivljenu sliku životne stvarnosti, moramo jednakom snagom i silnom upornošću ponuditi sliku života koji je lijep i dar Božji bez obzira na teškoće na koje nailazimo. Moramo im znati objasniti zašto smo na ovome svijetu i kamo idemo. Radeći s djecom, učiteljima se pruža povlaštena mogućnost prenositelja radosnih vijesti brojnim učenicima, i to svakodnevno desetljećima.

Humanost na djelu, po već uhodanoj rečenici koja je poprimila poslovično značenje: „Dobro je činiti dobro”, potvrđena je metoda koja djecu oplemenjuje i čini sretnima. Razred – skup

tako različitih bića kojima je zajednička radoznalost i životno neiskustvo, obvezuje nas da budemo svjedoci života i svjetionici u trenutcima kad se nađu u velikim i za njih teškim dvoumnostima. Nema mjesta na kojem možemo bolje primijeniti i do cilja dovesti Isusovu gotovo imperativnu poruku: „Sve što želite da ljudi vama čine, činite vi njima.” (*Matej* 7, 12) Škola, u kojoj radosno živim svoje učiteljske dane već 25 godina umrežena je u Međunarodni lanac UNESCO-ovih škola, jer ustrajno njeguje i na najmlađe prenosi moć baštine naših predaka, pa nam je omogućeno i sudjelovanje u brojnim humanitarnim akcijama. Jedna, u nizu brojnih, tijekom ove školske godine, bila je UNICEF-ova Škole za Afriku. Darovane su nam male kasice u obliku zamišljene afričke škole. Mjesecima su iskrene i dobre željne dječje ruke ubacivale novčiće u kućicu koja se zvala Škola. U početku im bijaše dječji čudno da netko toliko želi škole, a onda su shvatili koliko su sretni što svakodnevno mogu učiti i živjeti u svojoj školi. Bila je to prigoda da se prisjetimo i teških dana Domovinskoga rata kad smo pod granatama učili i zorno mogli shvatiti što se događa kad se čovjek okrene protiv čovjeka. Imenica škola postala je velika u njihovim razgovorima, a želja da djeci u Africi pomognu svojom štednjom sve veća i veća. Nije teško rasplamsati dječja srca, pogotovo srca dubrovačke djece koja baštine snošljivost, humanizam, sklad i slobodarski duh uklesan u svaki kamen našega Grada. Štedjeli su, nisu kupovali nepotrebno, oduzimali su sebi da bi dali onima koji nemaju to što se njima činilo normalnim imati. Uživali su u plodovima svoje humanosti, a ja u njihovim sretnim očima i zadovoljnim osmijesima. Postali su bliži, složniji. Ljubav prema drugima povezala ih je. Pred Festu svetoga Vlaha prikupljene solde uplatili smo na UNESCO-ov račun. Pljeskali smo jedni drugima jer smo bili zadovoljni prikupljenim iznosom. Shvatila su mila dječica i značenje narodne mudroslovnice: „Zrno po zrno pogača, kamen po kamen palača.” Zamišljali smo školu, tamo negdje u Africi, u koju će biti ugrađena i naša ljubav, prijateljstvo i ljudskost. Bio je to naš CHARIS svetome Vlahu što dajemo, a ne tražimo, naš CARITAS – poklon ljubavi ne očekujući – hvala. Hvala je ipak stigao. Kakve li radosti. Napisao ga je i potpisao Zlatan Stipišić Gibonni. Radosti ovih malih lapadskih humanih ljudi, ljudi u razvoju – odrastanju nije bilo kraja. Akcija traje i dalje, a najmlađi Lapadani i danas se vesele radosti afričke djece koja idu možda baš u onu školu čiji kamen temeljac krije i trajno čuva njihovu ljubav prema drugima, različitim, ali pred Bogom jednakima. Naučili su važnu lekciju o humanosti, oni su veleposlanici dobrote. Osobno zahvaljujem Bogu što sam odabrala poziv koji me svakodnevno oplemenjuje iskrenom dobrotom koju djeca nose u svojim srcima, a na svojim dlanovima nesebično poklanjaju.

Pridružite nam se u nastojanju da zajedno stvorimo svijet u kojem svako dijete ima pravo na život, život kao moj i tvoj. I Vaša donacija može dati životnu prigodu siromašnoj djeci u južnoj Africi da ostvare jedno od osnovnih dječjih prava, pravo na školovanje. Projekt možete poduprijeti uplatom na žiro račun 2360000-1500124852, poziv na broj 2010-071-98 (više na www.unicef.hr).

Mirjana Kaznačić, prof.

Lojalnosti koje oslobađaju

Zbog isticanja prava i slobode pojedinca razne vrijednosti u suvremenom društvu slabe. Među njima je i lojalnost (odanost, privrženost). Američka psihijatričarka Catherine Ducommun-Nagy, autorica knjige *Lojalnosti koje oslobađaju* (izdanje Provincije franjevac trećoredaca, Zagreb, 2009., 200 str., Biblioteka Oko tri ujutro, 27) već samim naslovom daje naslutiti da lojalnostima želi osigurati mjesto koje im pripada.

Lojalnost povezuje s vjernošću, s poslušom pravilima, sa sposobnošću ispunjavanja vlastitih obveza. Uvjerena je da lojalnost ni izdaleka ne priječi našu slobodu, nego je dapače jača. Lojalnost nam omogućuje prepoznavanje sebe u susretu s drugim, kao znakovito iskustvo vlastitoga postojanja.

Lojalnost se ponajviše povezuje sa smislom pripadnosti: obiteljskom sustavu, prijateljskoj skupini, radnom okolišu ili poduzeću, zavičaju. Odatle prijeti i pogibao sukoba lojalnosti zbog dvostruke pripadnosti: obiteljske, nacionalne, etničke, religijske ili koje druge.

U knjizi se osobito razlaže lojalnost u obiteljskom sustavu. Čovjek je po svojoj stvorenosti programiran za uzajamnost, u odnosu je prema drugima. U susretu s drugim učimo se prepoznavati sebe i stječemo iskustvo svo-

jega postojanja. Osobito smo vezani uz one s kojima imamo biološke, krvne veze. To je „jedina veza koja ne može biti osporena, jedina veza koja ne može biti prekinuta” (str. 89). Naši su nam biološki roditelji „dali svoje gene i ni u jednom slučaju ne mogu ih od nas natrag uzeti” (str. 90). Lojalnost je jedina veza koja preostaje između roditelja i djece u situacijama u kojima su sve druge veze razorene. Biološka veza, međutim, ne povezuje samo roditelje i djecu, nego i bračne drugove, štoviše, i njihove obitelji.

Obitelj je, ističe se u knjizi, najkonzervativnija od svih ljudskih skupina, zato što nikad stvarno ne gubi svoje članove, pa ni kad oni preminu ili nestanu. Kad istupimo iz nekoga društva, prestajemo pripadati mu. Umremo li, poništava se naša članska iskaznica. No, obitelj ne funkcionira tako. Da se sakrijemo na drugi kraj svijeta kako bismo izbjegli svaki dodir sa svojim ili da umremo, mi im svejedno uvijek pripadamo. Od svih ljudskih skupina obitelj je najpostojanija.

U svjetlu te činjenice drukčije odzvanjaju mnoge dvojbe pred kojima se nađu današnje obitelji: rastave, posvajanje djece, heterološka umjetna oplodnja... Knjiga može biti vrlo korisna obiteljima i pojedincima da bolje shvate dubinske veze koje pridonose osmišljavanju življenja, ali i svima koji se na bilo koji način bave pitanjima obiteljskoga života.

dr. fr. Petar Bašić

Uzdaje mladencima

Zajedništvo

Bog sami zna koliko smo puta čuli pitanje: „Što radiš?” Jesmo li ikad sami sebi, a ne onome tko nas pita, dali pošten odgovor?

„Svakog jutra odlazim na posao i poslije podne se vraćam istim putem. Manje-više, na istom putu u isto vrijeme susrećem iste ljude. Pozdrav i spontano pitanje: kako si? **Što radiš?** A ja, da se riješim pitanja i onoga tko me pita, odgovaram: imam posla, žurim, trčim, samo što ne letim. No, jednoga dana posla i preko glave. Došao sam doma sav skrhan. Gladan i umoran odlazim u postelju. Pokušavam se opustiti i zaspati, ali ne ide. Odjednom mi dođe na pamet, zanimljivo, danas kad sam imao toliko posla, nitko nije pitao Ivane (Petre, Kate, Luce), što radiš. Sad mi se samom nametnulo to pitanje. Što ja to, zapravo, radim? I nakon dubokog razmišljanja u dugoj besanoj noći odgovorio sam: **Ja živim!**” (Slobodno prepričano prema jednoj meditaciji dr. Ivana Goluba).

Na ovo isto pitanje ne može svatko odgovoriti – živim. *Živim – može reći samo onaj tko svjesno živi. A svjesno živi samo onaj tko ljubi.* Živjeti ne znači egzistirati, opstojati. Kad bi to tako bilo, kamen, cvijet i crv bi mogli kazati – živim. Živim – može reći samo onaj tko svjesno živi, a svjesno, pak, živi, tko živi u ljubavi. U mržnji se ne živi svjesno. U mržnji se ne djeluje svjesno. U mržnji se, naime, ruši, razara, pustoši, uništava, zatire, ubija. Gdje je tu svijest? Nema je.

Ni u ravnodušnosti se ne živi svjesno. Ravnodušnost ne primjećuje stvari, ni ljude, a ni promjene na njima. Ravnodušnost je monotona, nemarna i dosadna. Nema svijesti tamo gdje se ne primjećuje razlika između cvijeća i drače. U ravnodušnosti se živi polusvjesno.

Samo se u ljubavi živi svjesno. Svjesno se poklanja cvijet voljenoj osobi. Svjesno se dobro dijete pomiluje po glavi. Svjesno se planira i gradi dom, uređuje okoliš i ukrašava dnevni boravak.

Svjesno se izabire životno zvanje i traži suputnika na životnom putu. Suputnika, s kojim se može podijeliti dobro i zlo, radosti i nevolje života.

Pravi sudrug, suputnik i supružnik je onaj s kim se može jasno, iskreno i istodobno, na pitanje što radite, odgovoriti: *mi živimo to jest mi ljubimo.*

Prvenstveno da bude red i da najprije ljubimo Boga koji nas je u život pozvao. Volimo one koji su nas kao Božji suradnici na svijet donijeli – svoje roditelje. Već unaprijed volimo i one koji će po našoj ljubavi na svijet doći. Želimo da naša ljubav ogrije sve koje ćemo u životu sresti. To je i takva je bračna, supružnička ljubav. U Kini se bračni drugovi uspoređuju s plemenitim stablom. Ono je od korijena do vrha usmjereno na plod. Za korijen, deblo, grane, listove i cvjetove može reći – to je moje. Za plodove, pak, ne. Plodove bere drugi, jer drugom i pripadaju. A zanimljivo, zar ne, upravo za plodove i samo za njih prima se nagrada. Tko se ljubi i donosi plodove ljubavi prima nagradu već ovdje na zemlji, a u nebu se ta nagrada stostruko uvećava.

don Toma Lučić

Pogledaj slike bezumnikova bijesa da zamrziš oružje i rat!

Teška je stijena i težak pijesak,
ali je od obiejuh teža srdžba mahnitoga.
Izreke 27, 3; preveo Bartul Kašić 1625.

Na području bivše Općine Dubrovnik, od Vitaljine do Imotice, od ukupno 27.633 kuće i stana u „školskoj” godini 1991./1992. srpsko-crnogorski zavojevač oštetio je 7.831, a od toga je 2.071 stambena jedinica spaljena ili potpuno uništena. Što je još gore, prema podacima Policijske uprave dubrovačke, ubijeno je 114 civila, od toga 14 djece (godiste 1976.-1990.). Naknadno su obitelji 22 poginula civila za njih ishodile priznavanje statusa poginuloga branitelja pa u dubrovačkom Muzeju suvremene povijesti računaju 92 ubijena civila. Ranjena su 1.324 civila. Sto četrdeset civila, među kojima 35 djece u vrijeme ranjavanja, ostali su doživotni invalidi. Tijekom Domovinskoga rata na području Županije dubrovačko-neretvanske ranjeno je više od 900, a poginulo je 430 branitelja, od kojih 190 pripadnika dubrovačkih postrojbi. Podatci o gubitcima na napadačevoj strani nisu utvrđeni. U logorima u Morinju i Bileći tijekom listopada i studenoga 1991. mučena su 423 zarobljenika s dubrovačkoga područja, tri do smrti, a ostali s fizičkim i psihičkim ozljedama.

Od 1. listopada 1991. do 25. srpnja 1992. bilo je 60 općih i zračnih uzbuna, a one su trajale ukupno 1.214 sati i 11 minuta. Nastava u školama bila je prekinuta od 21. rujna 1991. do 27. siječnja 1992. U progonstvu se našlo 22.510 ljudi s okupiranih područja od Primorja do Konavala, ne računajući one koji su bježali ili su se sklanjali iz Grada na sigurno.

**Lisačke Rudine u svibnju 1992., križanje za Lisac.
Izvaljena kapelica Gospe od Karmena i tenk T-34.**

Ljudska pravda ni nakon dva desetljeća nije zadovoljena: za sva zla, ratne zločine, umorstva, ubojstva, mučenja, razbojstva, pljačke i razaranja pravomoćno su osuđena samo dva napadača: general potpukovnik Pavle Strugar odležao je pet godina, a viceadmiral Miodrag Jokić četiri i pol godine. I to je sve! Nijedan drugi nalogodavac ni izvršitelj.

Duboki ratni ožiljci i jedna od najtežih kušnji koje je hrvatski jug ikad doživio još nisu historiografski i sudbeno valjano istraženi, prikladno obilježeni ni predani pamćenju budućih naraštaja.

Na „dubrovačko ratište” od Vitaljine, Debeloga brijega i Bjelotine do Brgata, Golubova kamena, Osojnika, Trnove, Čepikuća i Imotice bilo je upućeno između 22 i 30 tisuća vojnika *Jugoslavenske narodne armije* (2./Titogradski korpus s Petom proleterskom motoriziranom brigadom iz Podgorice i Orjenskim bataljunom; 37./Užički korpus s oklopno-mehaniziranim bataljunom 252. oklopne brigade iz Kraljeva te Bilećki korpus s X. Hercegovačkom brigadom i 472. trebinjskom motoriziranom brigadom), *Jugoslavenskoga ratnog zrakoplovstva* (dijelovi 1. Beogradskog i 3. Niškog korpusa Ratnog zrakoplovstva iz Mostara i Podgorice), *Jugoslavenske ratne mornarice* (9. Vojnopomorski sektor Boka iz Kumbora), *Teritorijalne obrane Crne Gore*

Svetome Martinu, rimskom vojniku iz Panonije, koji je svoj plašt podijelio sa siromahom, zavojevač je odsjekao glavu i ruke. Kip se nalazi u crkvi Glavosjeka sv. Ivana Krstitelja u Trnovi.

(Partizanska brigada 'Sava Kovačević' iz Nikšića, Partizanska brigada 'Veljko Vlahović' iz Kolašina) i *Teritorijalne obrane općine Trebinje* te raznih *četničkih* dragovoljačkih postrojbi (Srpska specijalna milicija iz Trebinja, dobrovoljačke brigade iz Nikšića i Podgorice...), s 50-ak tenkova, 50 oklopnih transportera, 120 topova te nekoliko brodova topovnjača. Zapovijedala im je *Druga operativna grupa* sa zapovjednim mjestom u Kifinu selu kraj Trebinja. Nasuprot tom Golijatu stajao je David – 410 branitelja početkom napada odnosno 881 hrvatski gardist i policajac s ukupno pet topova, tri mitraljeza, 27 bacača i 741 puškom (1. XII. 1991.). Na prvim crtama obrane Grad su 6. prosinca 1991. branila 163 branitelja, od čega 31 u tvrđavi Imperijal na Srđu.

Konavle, Rijeka, Župa i Primorje okupirani, opljačkani i spaljeni. Grad u obručima sa svih strana, razaran radi razaranja; ljudi u njemu taoci, moreni strahom, žeđu, glađu, hladnoćom, nestašicom. Katedralni župnik don Stanko Lasić pisao je 8. studenoga 1991. papi Ivanu Pavlu II. da je Dubrovnik najveći zatvor na svijetu u kojem stradava 60 tisuća zatočenika (stanovnika i prognanika).

Opsada Dubrovnika trajala je od utorka **17. rujna 1991.** (početak pomorske blokade) ili od noći 23./24. rujna kad su pripadnici JNA pucali iz pješačkoga oružja po Vitaljini, preko Svete Male Terezije (utorak 1. listopada: opći napad iz kopna, mora i zraka: uništena opskrba Grada strujom i vodom, bombardiran odašiljač na Srđu), Tjedna užasa (svakodnevno granatiranje od zore do mraka 8.-14. studenoga) i Crnoga petka (Sveti Nikola, 6. prosinca 1991.: zviždanje granata, zaglušujući praskovi i podrhtavanja tla; sumpor, vatra, dim, krv; leševi ljudi, ptica i životinja na svakom koraku... apokaliptična grozota pustoši iz *Daniel* 9, 27; 11, 31; 12, 11; *Prva Makabejca* 1, 54; *Matej* 24, 15; *Marko* 13, 14) do srijede **21. listopada 1992.** (oslobođenje Konavala).

Prijeke na Crni petak dubrovački, 6. prosinca 1991.

Mali nosač na Prijekome. Sjeverni dio Grada opskrbljivao se vodom iz gustijerne Dominikanskog samostana.

Blaženi Ivan Dominici (1355.-1419.), dubrovački nad biskup i kardinal, napisao je prvi pedagoški priručnik u Europi, knjigu *Lucula noctis* (*Malo svjetlo u noći*). Iz nje je pamćenja vrijedna rečenica: „Neka vaša djeca vide sliku pokolja nevine dječice da zamrze oružje i rat.” Slično možemo i moramo ponoviti i danas, šesto godina kasnije: „Neka naša djeca i svi naši posjetitelji vide slike srbijansko-crnogorskoga divljanja po dubrovačkom kraju da zamrze oružje i rat.”

Ratne fotografije nisu samo prilog statistikama. Svjetlopiši Boža Gjukića iz doba opsade dio su istine jače od laži velikosrpske promidžbe. Tko ih još nije vidio, neka svakako pođe na izložbu koja je od prosinca postavljena u tamnicama Kneževa dvora.

Na njima je meštar kadra i svjetla, skroman čovjek i pravi umjetnik, sazeo stradanje Dubrovnika i hrvatskoga juga kroz puste ulice, rasplamsale požare palača i gradske luke, sablasne oblake dima od ognja i granata, spaljene samostane, probijena zvona, unakažene kipove svetaca, prorezane oltarne slike, srušene kapelice, pogođene zvonike, samostane, kupole, pročelja i svetišta crkava. Gledatelja će često više od krhotina granata i oštećenih građevina dirnuti ljudska patnja i strah zabilježen u očima iz skloništa ili odlučnost na licima onih koji raščišćuju ruševine. Iz Grada i s njegovih poljana sklonili su se poklici radosti i veselja, prigušile pjesme djece i namuranijeh; miri – opustošeni, bez stanovnika; sveta mjesta – poharana: gomila kamenja, ruševine, razvaline.

Nitko Boža nije angažirao da škljocanjem bilježi divljanje migova, minobacača, topovnjača i višecjevnih raketnih bacača; učinio je to samoinicijativno, kako je rekao deset godina kasnije: „da sačuva ljepotu dok je Grad još sličio na

sebe”. Štoviše, tih ratnih i poratnih dana okupljao je u Foto klubu i druge koji su fotoaparat doživljavali kao najjače oružje u obrani svoga doma i Domovine.

Snimane i razvijane u nemogućim uvjetima, kad je Dubrovnik prvo 86 dana (1. X. – 26. XII. 1991.), zatim još 53 dana (22. V. – 14. VII. 1992.) bio bez struje i vode (a digitalna fotografija još nije postojala), prvotno umnažane da se dijele novinarima i europskim promatračima kako bi se probudila savjest velikih sila, objavljivane od Amerike do Australije i Starog Kontinenta, te su fotografije probijale blokadu Grada i pozivale mirotvorce da ne stoje skrštenih ruku. Božovi ratni prizori viču o stradanju Hrvatske. Da bi ovjekovječio mnoge motive, snimatelj se hrabrošću branitelja izložio opasnosti ne samo za zdravlje, da padne s mjesta na koja se verao ili da mu se na glavu sruše ostatci krovišta, nego i za goli život slikavajući pod minobacačkom vatrom, pred buktinjom požara ili probijajući se po miniranom terenu do brojnih crkvice s kraja Primorja do na kraj Konavala.

Nenametljiv, diskretan, sveobuhvatan, a ponajviše dojmljiv ton Božovih fotografija precizno bilježi teško breme koje je Dubrovnik podnio za slobodu. Snimao je ratnu stvarnost sugrađana i razaranja Grada u kojem mu je djed imao butigu na Stradunu, a on sam se, radeći kao tajnik Foto kluba Marina Getaldića u Čubranovićevoj, fotograf Društva prijatelja dubrovačke starine i Zavoda za zaštitu spomenika, stopio s kamenom u kojem, kako kaže Ivo Vojnović, živo bije srce svetoga Vlaha.

Osim nekoliko godina na studiju u Zagrebu, Božo u Dubrovniku živi od rođenja 13. travnja 1956. U listopadu 1990. postavio je prvu i do sada jedinu izložbu o Daksi, prekrasnom otoku i zagonetnom stratištu (ponovljena u Studentskom centru u Zagrebu u listopadu 1992.), u siječnju 1991. o Festi svetoga Vlaha 1941. s nadbiskupom Stepincem

Zgarište župnoga dvora u Liscu.

Razrušena crkvice svetoga Ilije u Čepikućama.

Prasak granate pred Gospom 6. prosinca 1991.

i hrvatskim banom Šubašićem (predvorje Kazališta Marina Držića; ponovljeno u Hrvatskom kulturnom klubu u Zagrebu u siječnju 1993.)...

Božidar Gjukić nije dobio status hrvatskoga branitelja kao mnogi drugi fotografi i novinari. Nije dobio nikakvo odličje Republike Hrvatske ni nagradu Županije ili Grada. Štoviše, Zajednica tehničke kulture i Grad Dubrovnik ustrajno prebacuju odgovornost pa mu za sve ratne i poratne godine do danas nije priznat ni uplaćen staž mirovinskoga osiguranja.

Ali, neometan banalnostima zbilje, Božo fotoaparatom nastavlja svjedočiti o bijedi razarača, promicati nenasilje i ljepotu mira. Nije se zaustavio na stradanju Grada. Tijekom ljeta 1992. i 1993. kao član Povjerenstva za procjenu ratnih šteta na sakralnim objektima u Dubrovačkoj biskupiji fotoaparatom je dokumentirao kako je od napada srbijanske i crnogorske vojske na području Dubrovačke biskupije oštećeno ili uništeno 206 bogoslužnih prostora (29 župnih crkava, 37 crkava, 94 crkvice i 46 kapelica) te 59 crkvenih ustanova (27 župnih dvorova, 24 samostana, pet redovničkih kuća, Nadbiskupska palača, Biskupski dvor i Sjemenište). Također je zabilježio kako su građevinski oštećene ili obeščašćene 404 grobnice na 38 grobljā od Topologa do Vitaljine te brojni križevi i zavjetni krajputaši. Tako je nastala najveća sustavna privatna zbirka ratnih zapisa. Dio tih fotografija objavljujemo ovdje sa stihovima iz tužaljki kojima je prorok Jeremija opisao opsadu Jeruzalema 589.-586. godine prije Krista:

Ah, kako pust leži grad – nekoć bogat stanovnicima!
Postade kao udovica, nekoć velik među narodima.

Kip svetog Jeronima (isklesao Marin Radica 1905.) i jugoslavenski pozdrav Dubrovniku na kupoli Katedrale, odaslan 6. prosinca 1991.

Crkva svetoga Stjepana u Sustjepanu.

Noći provodi gorko plačući, suzama pokriva obraze.
Nikog nema da ga utješi, od svih koji su ga ljubili.

Granatama po mrtvačkim kostima (groblje Svetoga Križa na Boninovu).

Zvonik Male braće sa zastavom Crvenog križa pogođen je protivno običajima i pravilima ratovanja, zdravom razumu, čojstvu, Ženevskim i Haaškim konvencijama.

Putovi sionski tuguju jer nitko ne dolazi na svetkovine.
Sva su njegova vrata razvaljena, svećenici uzdišu.
Djevojke su njegove pune jada. I sâm je jadan.
Povukla se od Kćeri sionske sva slava njezina.
Jeruzalem se spominje dana bijede i lutanja.
Tlačitelji ga gledahu smijući se njegovoj propasti.
Skuti su mu uprljani, nije ni sanjao što ga čeka.
Duboko je pao, a nikog da ga tješi.
„Pogledaj, Gospodine, moju nevolju: jer neprijatelj likuje.”
Neprijatelj poseže za svim dragocjenostima njegovim.
Sav narod njegov jeca, tražeći kruha;
svi daju dragulje za hranu da bi ponovo živnuli.
Evo, Gospodine, pogledaj kako sam prezren.
Svi vi što putem prolazite, pogledajte i vidite
ima li boli kakva je bol kojom sam ja pogođen.
S visine pusti oganj, utjera ga u kosti moje.
Pred noge mrežu mi razape i tako me nauznak obori.
Sve junake iz moje sredine Gospodin odbaci:
digao je zbor protiv mene da uništi uzdanicu moju.
U tjesku izgazi Gospodin mene, djevicu, kćerku Judinu.
Zato moram plakati, oči mi suze liju.
Sinovi su moji poraženi, odveć silan bijaše neprijatelj.
Sion pruža ruke: nema mu tješitelja.
Jeruzalem postade strašilo.
Srce mi se u grudima grči jer bijah opako prkosan!
Vani mač pokosi moje sinove, a unutra - smrt.

Čuj kako jecam: nema mi utješitelja!

iz Prvoga plača proroka Jeremije

Kako mrakom zastrije Gospodin Kćer sionsku.
Svoj je žrtvenik Gospodin odbacio,
zgadilo mu se Svetište njegovo.
U ruke neprijatelja predao je bedeme svoje i dvorove.
Bučili su u Domu Gospodinovu, kao u dan blagdanski.
Predziđe, zidine zavi u tugu: oronuše zajedno.
Djeca i dojenčad umiru po trgovima Grada.
Kao more tvoja je nesreća neizmjerana. Tko će te iscijeliti?
„Je li to grad na glasu ljepotom, milina svemu svijetu?”
Na tebe otvaraju usta svi neprijatelji tvoji, zvižde,
škrguću zubima i govore: „Proždrijesmo ga!
To je dan za kojim čeznusmo, doživjesmo, vidjesmo!”
iz Drugoga plača proroka Jeremije

Ja sam iskusio nevolju od pruta gnjeva njegova.
Mene je odveo i natjerao da hodam u tmini i bez svjetlosti.
Iscijedio je moje meso, kožu moju, polomio kosti moje.
Nasitio me gorčinom; dao mi pelin da pijem.
Puštao me da zube lomim kamen grizući, dao mi pepeo da jedem.
Rekoh: Dotrajaao je život moj i nada koja mi od Gospodina dolazi.
Spomeni se bijede moje i stradanja! To nosim u srcu i gojim nadu.
Dobrota Gospodinova nije nestala, milosrđe njegovo nije presušilo.
Oni se obnavljaju svako jutro: tvoja je vjernost velika!

**Svetište spaljene župne crkve
Svetoga Đurđa na Osojniku.**

U spaljenom franjevačkom samostanu Svetoga Vlahu u Pridvorju ostali su samo zidovi.

Križ na Srđu iz 1935. srušen je 6. prosinca 1991. nakon nekoliko stotina promašaja. Kapetan JNA Jovica Nešić, zapovjednik Protuoklopne čete 3. motoriziranog bataljuna, stacionirane na Žarkovici, polovinom prosinca 1991. predložen je za izvanredno unaprijeđenje i posebno pohvaljen za odličan pogodak topom i rušenje križa.

„Gospodin je dio moj”, veli mi duša, „i zato se u nj pouzdam.”
Dobar je Gospodin onom koji se u nj pouzdava, duši koja ga traži.
Dobro je u miru čekati spasenje od Gospodina!
Dobro je čovjeku da nosi jaram za svoje mladosti.
Neka usne priljubi uz prašinu, možda još ima nade!
Jer Gospodin ne odbacuje nikoga za vazda.
Ispitajmo, pretražimo pute svoje i vratimo se Gospodinu.
Dignimo svoje srce i ruke svoje k Bogu u nebu!
Razjapili su usta na nas svi neprijatelji naši.
Užas i jama bila nam sudbina, propast i zator!
Moje oči liju suze bez prestanka, jer prestanka nema
dok ne pogleda i ne vidi Gospodin s nebesa.
Uporno me k'o pticu progone svi što me mrze, a bez razloga.
U jamu baciše moj život i zatrpashe je kamenjem.
Voda mi dođe preko glave, rekoh sam sebi: „Pogiboh!”
I tada zazvah ime tvoje, Gospodine, iz najdublje jame.
Bio si blizu mene, kad sam te zvao, rekao si: „Ne boj se!”
Ti si, Gospodine, vodio stvar moju, izbavljao si život moj.
Ti si, Gospodine, vidio kako me tlače, dosudi mi pravdu.

iz Trećega plača proroka Jeremije

Ah, kako je poblijedjelo zlato, kako se pokvarila kovina plemenita!
Razasuto je sveto kamenje po uglovima svih ulica.

iz Četvrtoga plača proroka Jeremije

Samostan bijelijeh frataru pogodilo je ukupno 27 projektila (12. XI. i 6. XII. 1991. te 31. V. i 19. VI. 1992.). Krhotina jednog 6. prosinca se zabila i ostala u desnom kažiprstu sv. Rajmunda Penjafortskog na platnu Sveti razgovor dominikanskih svetaca, koji je naslikao Fran-cesco De Maria iz Napulja (1623.-1690.), a nalazi se na srednjem oltaru sjevernoga zida u crkvi Sv. Dominika.

Ratni autoportret.

Sve fotografije na str. 38-43 snimio Božo Gjukić.

Zrcalo istine

Živio nekada siromašan seljak, a zvao se Jan Skiba. Živio je sa ženom i tri kćeri, u kolibi s jednom jedinom prostorijom i slamnatim krovom, izvan sela. U kući se nalazila postelja, klupa i peć, ali nije bilo zrcala. Zrcalo je za siromašnog seljaka bila raskoš. A i za što bi mu bilo potrebno? Seljaci ne mare za izgled.

U kolibi su živjeli i mačka i pas. Pas se zvao Lajko, a mačka Maca. Oboje su se okotili istoga tjedna. Ma koliko seljak oskudijevao hranom za svoju obitelj, nije dopuštao da njegovi pas i mačka gladuju. Budući da pas nikada nije bio vidio drugoga psa i budući da mačka nikada nije bila vidjela drugu mačku, nego su stalno gledali jedno drugo, pas je mislio da je mačka, a mačka je mislila da je pas. Istina, naravi im nisu bile slične. Pas je lajao, a mačka je mijaukala. Pas je jurio za zečevima, a mačka je lovila miševe. No zar bi sva bića morala biti poput nas? Ni seljakova djeca nisu bila sva jednaka. Lajko i Maca dobro su se slagali, često su jeli iz iste posude i pokušavali oponašati jedno drugo. Kada bi Lajko lajao i Maca bi pokušavala lajati, a kada je Maca mijaukala i Lajko je pokušavao mijaukati. Maca je ponekad trčala za zečevima, a Lajko se trudio uhvatiti miša.

Trgovci koji su kupovali zob, kokoši, jaja, med, telad i sve ono što su seljaci u selu prodavali, nikada nisu navraćali u kolibu Jana Skibe. Znali su da je toliko siromašan da nema ničega za prodaju. No jednoga dana tu je slučajno zabasao neki trgovac. Kada je ušao i počeo pokazivati svoju robu, žena i kćeri Jana Skibe bile su očarane privlačnim drangulijama. Iz svoje torbe trgovac je vadio nizove žutih perla, naušnice, prstenje, broševe, raznobojne rupce, podvezice i druge sitnice. No žene je najviše očaralo zrcalo u drvenom okviru. Upitale su trgovca za cijenu, a on je rekao: „Pola guldena.”, što je za siromašne seljake bilo previše. Uskoro Marijana, žena Jana Skibe, predloži trgovcu da mu za zrcalo mjesečno otplaćuje po pet groša. Trgovac je oklijevao. Zrcalo je u torbi zauzimalo previše mjesta, a uvijek je prijetila i opasnost da se razbije. Stoga je odlučio pristati, uzeo prvu ratu od pet groša i ostavio zrcalo. U taj kraj navraćao je često, a znao je da su Skibe poštena obitelj. Postupno će dobiti vrijednost zrcala, a još će i zaraditi.

Zrcalo je u kolibu unijelo uzbuđenje. Do tada, Marijana i djevojčice jedva da su sebe ikada vidjele. Prije nego su stekle zrcalo, vidale su sebe samo na zrcalnoj površini vode u bačvi pred vratima. Sada su se mogle jasno vidjeti, te su na svojim licima počele nalaziti nedostatke koje ranije nisu zamjećivale. Marijana je bila lijepa, ali nedostajao joj je jedan prednji zub; osjećala je da ju to čini ružnom. Jedna od kćeri otkrila je da joj je nos odveć tupast i širok, druga da joj je čeljust preuska i preduga, a treća da joj je lice osuto pjegicama. I Jan Skiba bacio je pogled u zrcalo: bio je nezadovoljan tankim usnama i zubima koji su stršali izvan njih. Toga su dana žene bile toliko obuzete zrcalom da nisu skuhalo večeru ni pospremilo postelje, a zanemarile su i druge kućanske obveze. Marijana je čula da u velikom gradu postoji zubar koji će joj ugraditi zub, ali to je skupo. Djevojke su se pokušavale međusobno tješiti da su ipak lijepe, te da će naći muževe, ali nisu bile toliko radosne kao ranije. Zarazile su se taštinom gradskih djevojaka. Ona sa širokim nosom stalno ga je stiskala prstima, kako bi postao uži; ona s predugom čeljusti udarala je po njoj šakom, kako

bi ju skratila; ona s pjegicama razmišljala je o tome postoji li u gradu kakva krema koja bi ih uklonila. No otkuda novac za vožnju do grada? I otkuda novac za kremu? Prvi put je Janova obitelj duboko osjetila svoje siromaštvo i pozavidjela bogatima.

A nisu bili pogođeni samo članovi obitelji. I psa i mačku uznemirilo je zrcalo. Koliba je bila niska, te je zrcalo visjelo nad samom klupom. Kada je mačka skočila na klupu i ugledala svoj lik u zrcalu, vrlo se zbunila. Nikada ranije nije vidjela takva stvora. Brci su joj se ispravili, počela je mijaukati i podigla je šapu, a ona spodoba je također mijaukala i podigla šapu. Uskoro je i pas skočio na klupu, a kada je ugledao drugoga psa, pobijesnio je. Lajao je na drugog psa, ali i taj je lajao i kesio zube. Lajko i Maca tako su se uznemirili da su se prvi put okrenuli jedno protiv drugoga. Lajko je ugrizao Macu za vrat, a ona je njega ogrebala po njušci. Oboje je počelo krvariti, a pogled na krv ih je tako razjario da su se međusobno gotovo osakatile i poubijali. Članovi obitelji jedva su ih razdvojili. Pas je jači od mačke, stoga su njega vezali u dvorištu, pa je danonoćno zavijao. U svojoj patnji, i pas i mačka su prestali jesti.

Kada je Jan Skiba uvidio kakvu je nevolju zrcalo donijelo njegovoj obitelji, shvatio je da im ono nije potrebno. „Zašto bi čovjek sam sebe gledao”, rekao je sebi, „kad može gledati nebo, sunce, mjesec, zvijezde, zemlju, šume, doline, rijeke i biljke, diveći im se?” Skinuo je zrcalo sa zida i spremio ga u drvarnicu. Kad je trgovac došao po sljedeću ratu, Jan Skiba mu je vratio zrcalo, a umjesto njega ženi i kćerima kupio rupce i papuče. Kada je zrcala nestalo, i Lajko i Maca vratili su se u prijašnje raspoloženje. Ponovno je Lajko mislio da je mačka, a Maca je bila sigurna da je pas. Unatoč svim nedostacima koje su na sebi pronašle, djevojke su se dobro udale.

Svećenik iz sela čuo je što se dogodilo u Janovoj kući i rekao: „Zrcalo pokazuje samo površinu. Prava slika duše je u nečijoj želji da pomogne sebi i svojoj obitelji, i – koliko je moguće – svima bližnjima. Samo takvo zrcalo pokazuje čovjekovu dušu.”

Isaac Bashevis Singer (1904.-1991.)
s engleskoga prevela Julija Koš

Ljudi koje pamtim

Uz 90. obljetnicu rođenja Iva Gugića

Plodan vjerski i povijesni pisac, hrvatski politički uznik (bio je dva puta u zatvoru), dubrovački svećenik od 13. kolovoza 1944., kanonik i pomoćni biskup od 1961., generalni vikar Dubrovačke biskupije, profesor na Biskupijskoj klasičnoj gimnaziji u Dubrovniku (1948.-1961.), župnik Lapada i Gruža (1944.-1967.), sudionik Drugoga vatikanskog sabora, predsjednik Odbora za proslavu 13 stoljeća kršćanstva u Hrvata, pomoćni biskup sa sjedištem u Trogiru (1967.-1983.) pa kotorski biskup, msgr. dum Ivo Gugić, rođen je Veloj Luci prije 90 godina, 2. ožujka 1920., a ubijen je (zadavljen žicom) u Kotoru 3. lipnja 1996. Pokopan je 7. lipnja 1996. na Mihajlu.

Objavio je knjige: Marijansko klasje (1959.), Euharistijsko klasje (1961.), Zlatno klasje (1961.), Hvalite Gospodina (1962.), Svjetionik na stazi života (1962.), Naše dužnosti (1964.), Miljenici vječnoga kralja (1968.), U slavu svetoga Vlaha (1976.), Dubrovnik - jedna vrata prema Zapadu (1979.),

Biskupski grb dum Iva Gugića sadržavao je simbol euharistije – pelikana koji svojom krvlju hrani mlade, kakav je isklesan na oltaru Svetoga Križa u dubrovačkoj prvostolnici. Snimio Božo Gjukić.

U zagrljaju grada Dubrovnika : Gruž u prošlosti i sadašnjosti (1980.), Zaustavljene misli (1986.) i Svi smo pozvani (1987.), a pred smrt mu je objavljen i zbornik *Uvijek na istom putu* (1996.).

Umjesto opširnijega članka o njemu, podsjećamo na neke njegove aktualne misli.

Tako je govorio ubijeni biskup Gugić

Tko nikad nije osjetio ljubav, može imati samo nejasan pojam o Bogu.

Mučeništvo za vjeru žrtva je od koje se ne očekuje neposredan vidljiv učinak.

Ako čovjek sustavno izbjegava istinu, ona će mu se na kraju ukloniti.

Tko hoće pridobiti čovjeka za nešto veliko i plemenito, treba i sam biti i velik i plemenit.

Želimo li pokazati svojoj braći kako zvijezde sjaje, prvo trebaju nas obasjati.

Osjećaj dužnosti traži se od svakoga na kojemu god položaju bio; no, to je tek uvod u pošten život.

Kršćanska je misao odbacila svaku diskriminaciju osim one između dobra i zla.

Domovina je tlo na kome si nikao, jezik koji si majčiniim mlijekom usisao, zajednička svijest i zajednički osjećaj kojima si s okolinom srastao. Ljudi bez domovine nisu potpuni ljudi.

Domovina se ne čuva frazama, nego sviješću i žrtvom.

Kult domovine ne može zamijeniti religiju. Ako se odbaci Bog, postoji opasnost da se i zločini počine u ime domovine.

Domovina je kao i umjetnost: nekome ideal, nekome trgovačka roba.

Zajednica ne zatire individualnost. To se događa samo u autokratskom sustavu.

Kolektiv i zajednica nisu istoznačnice. Kolektiv je zbroj, a zajednica rezultat duhovnih veza.

Ako sposoban vođa popusti hirovima mase, demokracija će se pretvoriti u bezvlade. Ako masa svjesna i zrela, a to je rijetkost, ne može obuzdati prohtjeve vođe, demokracija će se izroditi u samovlade.

Suvremenoj monarhiji dopušteno je zadržati nešto od starih aristokratskih navika; suvremenoj republici ništa osim aristokracije duha.

Lakše je neku vlast zbaciti, nego nakon nje uspostaviti društveni sklad.

Mali okrutnici u svakidašnjim odnosima više ogorče život nego veliki, jer tiranija velikih ne dopre uvijek do pojedinca.

dum Ivo Gugić
iz „Zaustavljenih misli” (1986.)

Na rastanku s čovjekom i arheologom

Ivica Žile

(13. listopada 1954. – 23. siječnja 2010.)

Rodbina, kolege, prijatelji i poštovatelji nazočili su 25. veljače 2010. u Stolnoj crkvi Gospe Velike zadušnici za pokojnoga Ivicu Žilu. Naime, mjesec dana ranije, 23. siječnja u Dubrovniku je u 56. godini života preminuo Ivica Žile, viši znanstveni savjetnik – konzervator za arheološku baštinu Konzervatorskoga odjela u Dubrovniku. Tijekom više od tri desetljeća plodnoga istraživačkog i publicističkog rada Ivica Žile radio je na gotovo svim važnim povijesnim lokalitetima grada Dubrovnika i dubrovačkog kraja. Uz strukovne udruge bio je aktivni član i tajnik dubrovačkoga ogranka Matice hrvatske i urednik nekoliko njezinih izdanja. U Društvu prijatelja dubrovačke starine bio je jedan od voditelja uređenja i obnove Stonskih zidina. Aktivno je sudjelovao u kulturnom životu Grada – brojna su njegova predavanja, predstavljanja, članci, reagiranja, izložbe i popularizacija dubrovačke povijesti.

Godine 1978. diplomirao je na Odsjeku za arheologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Završio je poslijediplomski studij arheologije na istom fakultetu i 2002. obranio magistarski rad pod naslovom *Predromanika otoka Koločepa*. Nastavio je spremati doktorat pod radnim naslovom „Predromaničko crkveno graditeljstvo Elafita”, ali mu je 6. lipnja 2005. na Filozofskome fakultetu u Zagrebu tema proširena naslovom „Sakralna arhitektura dubrovačkoga područja između kasne antike i romanike”. Doktorat je trebao biti spoj rezultata istraživanja do tada poznatih i istraženih spomeničkih

cjelina, ali i novoistraženih, do tada neobjavljenih. Njome je htio, uz kataloge arhitekture i skulpture dubrovačkog područja od VIII. do XI. stoljeća, uspostaviti prvu sintezu sveukupne monumentalne umjetničke baštine dubrovačkoga kraja u ranom srednjem vijeku. Taj zamašan zadatak uključuje i arhitekturu i njezine liturgijske instalacije te podrazumijeva temeljitu analizu svakog po-

jedinog segmenta: arhitekturu na tipološkoj razini, a skulpturu unutar radioničke produkcije, odnosno stilske analize. S druge strane, s obzirom da obuhvaća razdoblje od VIII. do XI. stoljeća analiza podrazumijeva bavljenje dvama stilskim segmentima, predromaničkim i ranoromaničkim. Inzistirao je na problemu kontinuiteta između kasne antike i romanike, što je ključno i za nastanak Dubrovnika. Nažalost, doktorat nije priveo kraju.

Od 1981. do 1983. bio je kustos Arheološkog odjela Dubrovačkih muzeja u Dubrovniku. Od 1983. godine radi u Zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode Dubrovnik (danas: Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine - Konzervatorski odjel Dubrovnik). Radio je kao vanjski suradnik Instituta za povijest umjetnosti na projektima „Povijest naselja i oblikovanja prostora Hrvatske” do 1990., a od 1991. na projektu Graditeljska baština od XVI. do XIX. stoljeća.

Nakon potresa 1979. godine radio je na gotovo svim spomenicima povijesne jezgre Dubrovnika i šireg područja nekadašnje općine Dubrovnik (Katedrala, Muzička škola, blok Kino-Kavana-Teatar /nekadašnji prostor Arsenala/, crkve: Sv. Bartula (uz Biskupsku palaču), Sigurata i Sveti Vlaho; palače: Androvićeva 1, Restićeva 7, Miha Pracata 1, Marojice Kaboge 2-4, Gundulićeva poljana 1; Dom Marina Držića, arheološki lokalitet Na Andriji i sonda na istraživanju srednjovjekovne kanalizacije grada Dubrovnika, kule Ribarnice i crkve Sv. Vlaho; izvangradsko područje: crkva Sv. Petra na Šipanu, samostan Sv. Jeronima u Slanome, tvrđava Veliki Kaštio, samostan Sv. Nikole, crkva Gospe od Lužina, crkva Sv. Martina i crkve Sv. Mihajla u Stonu te crkva Sv. Đurđa u Ponikvama. Istraživanja i konzervacija arheološkog lokaliteta Sv. Pavla na otoku Mljetu /pronađeni ostatci dvaju sakralnih građevina/, crkvi sv. Maura na Lopudu, Sv. Nikole i Sv. Mihajla na Koločepu). Na otoku Lokrumu na ostacima crkve Svete Marije provodio je višegodišnje konzervatorske zahvate i arheološka istraživanja.

Gdje pročitati objavljene Žiline radove?

Knjige: *Predromaničko crkveno graditeljstvo otoka Koločepa*, Dubrovnik, 2003.; *Ranosrednjovjekovna crkva Sigurata na Prijekomu u Dubrovniku*, Split, 1999. (koautor sa Željkom Pekovićem).

Članke u časopisima, zbornicima i knjigama:

Anali (Dubrovnik), 30 (1992.), 7-24 (Rezultati arheoloških istraživanja u dvorištu palače Restić na predjelu Pustjerne u Dubrovniku).

Arheološki pregled (Ljubljana): (1985.), 170-171 (Dubrovnik - Miha Pracata 1); (1986.), 267-268 (Istraživanja na lokalitetu Sv. Đurđa Ponikve - Ledinići); (1987.), 164-165 (Srednjovjekovni sustav kanalizacije); (1987.), 180-181 (Franjevački samostan sv. Jeronima - Slano).

Dubrovnik (Dubrovnik), (1992.) 2, 223-228 (Sve opsade Dubrovnika: Fortifikacijski sustavi u svijetlu recentnih arheoloških nalaza); (1997.)

4, 97-119 (Naselje prije Grada); (2002.) 1-2, 271-276 (Ispravljeni tlocrt kasnoantičke palače u polačama na otoku Mljetu, suautor); (2010.) 1, 27-33 (Otvorenje Stonskih zidina).

Izdanja Hrvatskog arheološkog društva (Zagreb), 12 (1988.), 175-188 (Spolia i ostali nalazi skulpture i plastike u Dubrovniku do pojave romanike).

Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva, 2 (1996.), 31-34 (Starohrvatska crkva Sv. Petra i Pavla na lokalitetu Crkvine - otok Mljet).

Opuscula arheologica, 23-24 (1999.-2000.), 336-346 (Arheološki nalazi unutar perimetra povijesne jezgre grada Dubrovnika).

Prirodne značajke i društvena valorizacija otoka Mljeta, Zagreb, 1995., 629-639 (Predromanika otoka Mljeta).

Radovi instituta za povijest umjetnosti (Zagreb), 12-13 (1988.-1989.), 49-57 (Rezultati arheoloških istraživanja u Domu Marina Držića); 16 (1992.), 18-27 (Rezultati arheoloških istraživanja u palači Kaboga 2-4 u Dubrovniku); 17/1 (1993.), 64-79 (Ratna razaranja spomeničke baštine u Dubrovniku i okolici).

Starohrvatska prosvjeta, 21 (1996.), 145-158 (Predromanička skulptura s otoka Lokruma, Rožata i Komolca u Rijeci dubrovačkoj); 30 (2003.), 185-191 (Novi prilozi graditeljskoj baštini poluotoka Pelješca).

Starohrvatska spomenička baština - Rađanje prvog hrvatskog pejzaža, Zagreb, 1996., 279-295 (Novi nalazi predromaničke plastike u dubrovačkom kraju).

Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta, Zagreb : Leksikografski zavod Miroslava Krleža, 2006., 74-77 (Dubrovačko-neretvanska županija), 122-123 (Dubrovnik), 210-211 (Polače).

Tisuću godina dubrovačke (nad)biskupije, Dubrovnik, 2001., 455-515 (Kameni namještaj i arhitektonska plastika prve dubrovačke katedrale).

Zbornik Dubrovačkog primorja i otoka, 8 (2001.), 59-82 (Arheološka istraživanja samostana sv. Jeronima).

Zbornik Tomislava Marasovića, Split, 2002., 254-267 (Novi nalazi predromaničke skulpture s otoka Koločepa).

Zbornik Župe dubrovačke, 2 (1996.), 40-63 (Arheološka baština Župe dubrovačke u kontekstu dubrovačkog kraja).

Otkopavatelj dubrovačke sakralne baštine

U ime crkvenih ustanova i službenika Dubrovačke biskupije: biskupa, svećenika, redovnika i redovnica i osobito naše Katedrale želim na bolnom rastanku izreći nekoliko zahvalnih riječi dragom Pokojniku i izraziti sućut njegovoj obitelji, rodbini i Konzervatorskom odjelu (bivšem Zavodu za zaštitu spomenika kulture).

Zahvalni smo Bogu što je našega Ivicu obdario darovima uma i srca koje je uz pomoć roditeljskoga odgoja, škole, stručnoga rada i istražiteljskoga zanosa razvio do najveće moguće mjere. Još kao student ubrojen je među najbolje i

Ivica Žile u vrijeme zaštitnih arheoloških radova na ostacima Samostana svetoga Andrije benediktinskih koludrica (Na Andriji, Dom Domus Christi).

Ivica Žile u svetištu predromaničke Katedrale.

predodređen za izvrsne znanstvene projekte i poslove i mogao je birati i sanjati o europskim sveučilištima i katedralama. Iza-
brao je svoj Dubrovnik, tu je otkopao prve otvore i nije nikad
požalio jer su malo pomalo cijeli Grad i dubrovački kraj, Ston,
Konavle i otoci postali njegova sveučilišna katedra na kojoj
je izrastao u vrsnoga arheologa i znanstvenika, zaljubljenog u
starine i osobito u dubrovačku sakralnu baštinu.

Podzemlje Dubrovačke katedrale bilo je za mladog Ivicu
najveći izazov i tu je uz Milana Preloga i u suradnji s nedavno
preminulim Josipom Stošićem zaslužan za epohalno otkriće
prve Katedrale kojim je povijest Dubrovnika dobila nove po-
glede i valorizacije.

Ivica Žile bio je najbolji poznavatelj arheoloških iskopa-
vanja, pronalazaka i ostataka koji se danas čuvaju na više
mjesta u Gradu, a ponajviše u potkrovlju Katedrale. Bio je
mala enciklopedija najvažnijih podataka o svakom iskapanom
i sačuvanom kamenčiću i ulomku i stalni vodič stručnim
skupinama koje su sa svih strana svijeta dolazile na razgleda-
nje i usavršavanje.

Prava je sreća što je Ivica Žile svoja stručna saznanja
bilježio, znanstveno obrađivao i objavljivao što će budućim
naraštajima odlično poslužiti, ali je toliko toga ostalo što je
samo on znao i što nitko osim njega ne će moći tako zorno
ispričati, objasniti i predočiti.

U pokojnom Ivici nismo gledali samo ozbiljna stručnjaka
i znanstvenika nego i krasnoga skromnog čovjeka i prijatelja
koji je uvijek zračio dobrotom i plemenitošću, životnim opti-
mizmom koji ga nije nikada napuštao. U običnom susretu na ulici
obogaćivao nas je uljudbenošću, humanošću i zreloom osobnošću
koja nam je puno značila i koja će nam odsada nedostajati.

Ovo je prilika da mu za sve učinjeno, rečeno i napisano za-
hvalimo i da to lijepo i nezaboravno pamtimo. Grad je izgubio
još jednoga Gospara koji ga je neizmjereno volio i sve svo-
je biće ugradio u njegovu veličinu kako onu iz prošlih tako
i onu budućih vremena. U broj najzaslužnijih Dubrovčana u
posljednjih trideset godina bit će zasigurno ubrojen i arheolog
Ivica Žile, a njegov lik i djelo ostaje upisano velikim slovom u
novijoj povijesti našega Grada i kraja.

Bože daj da, vođeni njegovim primjerom, pođu mladi
istraživači dubrovačke starine dajući se do kraja u muko-
trpnome radu koji ne obećava materijalnu korist nego samo
stvaralački zanos i priznanje koje obično dolazi dugo nakon smrti.

Dragi Ivica, bio si drag svima, a osobito nama svećenicima,
redovnicima i redovnicama s kojima si uvijek rado surađivao i
sve nas iskreno poštovao pa Ti za uzvrat obećavamo da ćemo
rado i trajno moliti za tvoju plemenitu dušu i u svetim mi-
sama spominjati tvoje ime. Počivaj mirno u stonskoj zemlji,
u Česvinici, s pogledom na zidine u koje si uložio radnu en-
ergiju i na drevnu ranohrvatsku crkvicu Sv. Mihajla, a tvoj
Dubrovnik bit će ti uvijek blizu.

Na ispraćaju na Boninovu 25. siječnja 2010.

don Stanko Lasić

Književnik i kulturni radnik dr. Ernest Katić (1883.-1955.)

Stariji će se župljani sjetiti tko je bio Ernest (Nesti) Katić.
Ostali će sada doznati da je bio jedan od vodećih dubrovačkih
intelektualaca u razdoblju između dva rata, književnik i
pokretač brojnih važnih inicijativa u Dubrovniku. Premda je
napisao i tiskao više stotina stranica, režirao nekoliko svojih
drama, redovito objavljivao u tadašnjim dubrovačkim novina-
ma danas je pao u najobičniji, opasni zaborav. Jedna stara
poslovica govori kako samo zahvalni narodi imaju budućnost.
Ali da bismo bili zahvalni moramo poznavati i mora nam biti
stalo.

Dr. Ernest Katić rođen je 1883. u građanskoj obitelji u
Dubrovniku gdje je završio osnovno i srednje obrazovanje.
U Grazu je studirao i 1907. doktorirao pravo. Zaposlio se u
Zadru, u Financijskom odjelu Namjesništva za Kraljevinu
Dalmaciju („Ministarstvu financija” pokrajinske vlade). Zadar
je tada bio dalmatinski glavni grad i važno kulturno središte.
Katić se odmah uključio u bogati kulturni život upoznavši broj-
ne Dubrovčane koji su tada zbog posla živjeli i djelovali u
Zadru (npr. Baldo pl. Gradi, Vlaho Turčinović, don Ivo Pro-
dan, Josip Bersa) kao i tadašnju zadarsku kulturnu elitu hrvat-
ske orijentacije (književnici Rikard Katalinić-Jeretov i Milan
Begović, novinari Juraj Biankini i Vinko Kisić, slikarica Zoe
Borelli i drugi). Nakon propasti Austro-Ugarske Monarhije u
jesen 1918. i okupacije Zadra od strane talijanske vojske, Katić
se vraća u rodni Dubrovnik gdje je neko vrijeme radio kao šef
ispostave Financijskog odjela Dalmatinske pokrajinske vlade
(koja se u međuvremenu iz Zadra preselila u Split), a potom je
1923. otvorio odvjetnički ured u svojoj kući na Gundulićevoj
poljani. Ostatak radnoga vijeka proveo je kao ugledni odvjet-
nik. Iz Zadra je bila i njegova supruga Delfina Luxardo (iz
poznate obitelji vlasnika tvornice likera „Maraska”) s kojom
se 1925. vjenčao u Svetoga Vlahu; nisu imali djece. Njegov
stariji brat, ugledni liječnik i ravnatelj dubrovačke bolnice dr.
Milo Katić, bio je predsjednik Društva za promicanje inte-
resa Dubrovnika, poznatijega kao „Dub”. Ernest Katić umro
je 1955. i pokopan je u obiteljskoj grobnici na Boninovu.
Rukopisna ostavština čuva mu se u Državnom arhivu u Du-
brovniku.

Njegovo javno djelovanje može se podijeliti u tri polja:
književni rad, očuvanje baštine i karitativno-crkveni rad.
Odrastao u obitelji koja je bila potpuno prožeta kršćanskom
vjerom, zahvaljujući svome dundu Ernestu Katiću (po kojemu
je dobio ime i koji je bio dogradonačelnik Dubrovnika nakon
pobjede hrvatskih snaga na lokalnim izborima i katedralni cr-
kovinar) okružen krugom dubrovačkih narodnjaka s kraja
XIX. stoljeća ili barem uspomenom na njih (Pero Čingrija,
Rafo Pucić, Vlaho de Giulli, Miho Klaić) on je odmalena upio
ljubav za domaću riječ, dubrovačku povijest, narodne običaje i
život običnoga puka. Prvi rođak njegova oca bio je dum Gjuro
Pulić (1816.-1883.) filozof, književnik i domoljub, kanonik
Zavoda sv. Jeronima u Rimu, na čijim se moralnim i domoljub-
nim zasadama – premda ga nije nikad osobno upoznao – Er-
nest odgojio. Stoga nije ni čudno da je cijeli njegov književni
opus posvećen isključivo temama iz dubrovačke povijesti ili iz
svakodnevnoga života u Gradu i da mu svako djelo ima jasnu
moralnu poruku. Pjesmu *Gradu* tiskao je 1908. u spomenici u
povodu stote godišnjice propasti Dubrovačke Republike. Prvi
veliki dramski uspjeh bila je drama *Jakobinka* koju je 1914.

dr. Ernest Katić oko 1940.

objavila Matica hrvatska, a potom izvelo Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu. Poznate su mu i drame *Vlastela u bjekstvu* i *Izvan ograda* koje je 1928. također izvelo Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu. Godine 1935. napisao je i za Festu svetoga Vlaha sâm postavio komediju *Ljubav na Prijekomu*, a maturantima raznih dubrovačkih škola rado bi napisao jednočinke za njihove zabave, pa su tako nastale drame *Imbarak* i *Petka*.

Posljednja objavljena drama je *Cvijeta Zuzorić* iz 1940. koja je u ranijoj verziji bila uspješno izvedena i kao radio-drama. Osim toga napisao je i više ogleda, novela i epitafa (nekrologa), a pokušao je dovršiti nedovršeno djelo *Denevrija* biskupa-književnika Mata Vodopića. U dubrovačkom tjedniku *Narodna svijest* javljao se zanimljivim člancima o dubrovačkim običajima za blagdane (Božić, Uskrs, Vlasići, Mrtvi dan, poklade, itd.), o važnim osobama ili događajima, a ponekad je objavljivao članke dubrovačke tematike i u zagrebačkim novinama *Obzor*.

Novinskim napisima, ali i dramama borio se protiv zaborava. Tako je djelovao i na području očuvanja kulturne baštine: kad se od 1920.-1922. gradio mauzolej obitelji Račić u Cavtatu upoznao je kipara Ivana Meštrovića i ostali su cjeloživotni prijatelji. Katić je prvi objavio književni tekst o cavtatskom mauzoleju. Potom, kad je Meštrović na zamolbu Gradske uprave uređivao Vrata od Pila izgrađivši balustradu i reljef kralja Petra Karađorđevića, upravo je Ernest Katić, kao član gradskog organizacijskog odbora, inzistirao da se za tada praznu nišu iznad unutrašnjih gradskih vrata od Pila dâ izraditi kip svetoga Vlahu koji se tamo nalazi i danas (reljef kralja Petra skinut je 1941.). Ernest Katić je cijeli život neumorno promicao čašćenje svetoga Vlahu. Zadivljen Katićevim oduševljenjem za dubrovačke starine i za svetoga Vlahu, Ivan Meštrović mu je darovao sadreni model kipa koji je izradio kako bi po njemu klesao u kamenu. Katić je taj kip poklonio Zbornoj crkvi Svetoga Vlahu u čijoj se sakristiji još uvijek nalazi. Katić je (uz tadašnjeg konzervatora starina Marka Murata) bio jedan od autora ugovora o povratu nekretnina kojima je država 1921. vratila brojne gradske nekretnine u vlasništvo gradske uprave i time ispravila nepravdu koju je učinila još austrijska okupacijska vojska. Također, kad su 1927. iz Londona prenošeni posmrtni ostaci političara Frana Supila dr. Katić je bio jedan od članova gradskog odbora za pripremu svečanosti i predložio je da Supilovu grobnicu i spomenik izradi Ivan Meštrović (na što je veliki umjetnik i pristao), ali se zbog neodlučnosti gradske uprave projekt nije ostvario. Katić je bio i član gradskog Uresnog povjerenstva (koje je odobravalo građevinske dozvole na zaštićenim spomenicima kulture), što je – kao i članstvo u navedenim odborima – bilo veliko priznanje Katićeve stručnosti i predanosti budući da nije bio član nijedne političke

stranke. Zauzeo se i u organizaciji povijesnoga XI. Kongresa PEN-a koji se 1933. održao u Dubrovniku i koji je bio jedna od prvih osuda nacizma u svijetu (spomen-medalju kongresa izradio je, na Katićev nagovor, naravno Meštrović). Još jedno veliko priznanje doživio je 1937. izborom za predsjednika dubrovačkog odbora Matice hrvatske.

Treće polje njegovoga rada je ono crkveno i karitativno. Bio je jedan od aktivnih članova Katoličkoga društva „Bošković“. Često su njegovi novinski prilozi opisivali kakav zaboravljeni običaj ili kakvu crkvenu ličnost (književno je možda najuspjeliji ogled „Poezija Danača“ o znamenitome ženskom samostanu ili onaj o fr. Urbanu Taliji), ali se njegov kršćanski nazor očitovao i u dramama, u likovima prostodušnih seljaka iz dubrovačke okolice koji služe u dubrovačkim vlasteoskim kućama ili u likovima pobožnih osiromašenih vladika, kao i u njegovoj želji da prikaže kako je svaki ljudski čin ovisan o Stvoritelju. Kao dugogodišnji crkvinar zborne crkve Svetoga Vlahu (tada su uprave crkava obično bile sastavljene od upravitelja koji je bio svećenik i dvojice crkvinara-laika) brinuo se o uređenju i održavanju crkve, o tome da se izvršavaju zavjeti, da se posebno potiče pobožnost prema svetome Vlahu, da se proslave blagdana (a posebno Festa svetoga Vlahu, i zimska i ljetna) održavaju u skladu s tradicijom i što dostojnije, da se u crkvi služe mise povodom različitih godišnjica zaslužnih Dubrovčana ili povodom važnih društvenih događaja (npr. tragedija parobroda „Daksa“ ili godišnjica smrti Iva Vojnovića). Predložio je da se u modernome duhu izrade nove brončane vratnice na glavnom portalu, ali se zbog nedostatka novca od toga odustalo. Bio je desna ruka prvodum Matu Vlahušiću, plebanu od 1896.-1934., a potom i dum Miru Taljeranu, rektoru od 1936.-1942., s kojim je bio veliki prijatelj. Kao član uprave Zaklade „Blago djelo“ uspio je prebroditi gospodarsku krizu 30-ih godina i nedaće Drugoga svjetskoga rata, ali je bio prisiljen zaključiti račun Zaklade i predati papire tadašnjem gradskom Narodnom odboru kad je, voljom komunističkih vlasti, Zaklada ugašena 1949. Ne bez ironije konstatirao je kako je u dugom nizu onih koji su upravljali Zakladom tijekom nekoliko stoljeća njezina postojanja baš njemu pripala ta „čast“. Koliko je mogao podupirao je – što javno, što skrovito – brojne karitativne ustanove (Dječje zaklonište, Trpezu svetoga Vlahu, Domus Christi) i pojedince, a pomogao je da se osnuju ili ožive neke plemenite namjere i zaklade sukladno oporukama bogobojasnih sugrađana (npr. slikarice Flore Jakšić koja je svu svoju imovinu ostavila u dobrotvorne svrhe). Kad je 1938. pokrenuta akcija kako bi se u crkvi Male braće pronašao i obilježio grob pjesnika Ivana Gundulića bio je član Povjerenstva za obilježavanje pjesnikova groba. Među klerom, njegovi su nerazdvojni suradnici bili njegov vršnjak, kanonik i povjesničar dum Niko Gjivanović, spomenuti dum Miro Taljeran i dominikanac, prior i provincijal fr. Markolin Knego. Kad se posljednjih desetak godina života osamio i iz svoga stana, koji je s jedne strane gledao na trbuh Grada s Gundulićevim kipom, a s druge strane na Gospu i Dvor, kao iz nekog opservatorija pratio što se u Dubrovniku događa (interes za gradska zbivanja nije ga nikada napustio) oni su bili njegovi gotovo jedini redoviti posjetitelji.

Ivan Viđen; ivanvigjen@yahoo.com

Osvrti i prikazi knjige *Pravo na rođenje u učenju Crkve* objavljeni su u *Našoj Gospi* br. 40 (kolovoz 2009.), na stranicama 4 i 26-47 i br. 41 (prosinac 2009.) na stranicama 60-62. Ovdje objavljujemo u međuvremenu pristigle. Ove se godine, 25. ožujka, navršilo petnaest godina otkako je Ivan Pavao II. 1995. objavio okružnicu *Evangelium vitae* koja sažima učenje Crkve o nepovredivoj vrijednosti ljudskoga života. Popravljeni i potpuni prijevod te okružnice kao i drugi važni dokumenti o pravu na rođenje u cijelosti su objavljeni u toj knjizi.

O knjizi i ponešto iz nje pogledajte na www.tonimir.hr/pravo_na_rođenje.htm

Titansko djelo o gorućem pitanju današnjice

Knjigu *Pravo na rođenje u učenju Crkve* napisao je vrhunski teološki stručnjak, a objavio Tonimir iz Varaždinskih Toplica u suradnji s Centrom za bioetiku Družbe Isusove. Moram iskreno priznati da sam se zaprepastio opsežnošću i studioznošću ove sveobuhvatne knjige. Tema je uvijek aktualna i uvijek će biti. Riječ je o upravo titanskom djelu o jednom od gorućih moralnih pitanja današnjice koja se ima ticati svakoga od nas.

Denis Peričić
književnik iz Varaždina, denis.pericic@vz.t-com.hr

Neka bude život!

Ova se knjiga i te kako tiče našega naroda koji izumire! Ona je napomena i opomena svim liječnicima i svima koji se brinu za čovjeka, da ne zaborave tko je čovjek. Djelo je napisano „s Božje strane” – i poticaj je da mi, teolozi – a posebno moralisti – ne zanemarimo svoje poslanje, za čovjeka, u Božje ime!

Sveti Pavao piše Timoteju: *Propovijedaj, govori, opominji, karaj, uporan budi...* (Druga Timoteju 4, 2) a o samom sebi veli: *Jao meni ako ne navješćujem Evanđelje!* (Prva Korinćanima 9, 16). Zašto tako!? Riječ je vjerojatno najjače oruđe što ga čovjek ima. Ne oružje – nego oruđe, sredstvo kojim se radi, dostiže i postiže visoko postavljen cilj! Riječ u kulturi neizostavno je oruđe. Riječ života u kulturi smrti, riječ spasenja na strmoglavici propasti.

A nalazimo se u kulturi smrti – u bespoštednoj borbi protiv života. Kultura života veli: život je od Boga – a Bog je ljubav. Život po ljubavi i u ljubavi konačna je riječ, konačna potvrda života. A kultura smrti veli: život je tek ne/sretni slučaj, život je samo treptaj u hodu k ponoru. Život je neizlječiva bolest! Zato ga treba skrivati i ne smije ga se nazivati pravim imenom, jer će se onda izgubiti užitak života. Zato treba stvoriti novo pojmovlje, terminološki inženjering u kojem će se prekrojiti istina, naći nove riječi, pa onda ubojstvo postaje samo rješavanje problema ili čak čišćenje.

Pa zar vrug nije ubojica od početka, onaj koji živi od nečisti, živi lešinar!? I taj je strvinar upleo prste u ljudske zakone! Gledaj, koji su to, u modernoj povijesti, prvi ozakonili

Čovjek u šestom tjednu nošenja, visok 1,3 cm
(Peter Tallack, *In the Womb*, Washington : National Geographic, 2006., str. 55).

pobačaj: SSSR 1920.; zatim Hitler 1935., nakon Drugoga svjetskog rata redom komunističke zemlje; pa 1968. Velika Britanija; 1973. SAD; 1975. Francuska i Njemačka...

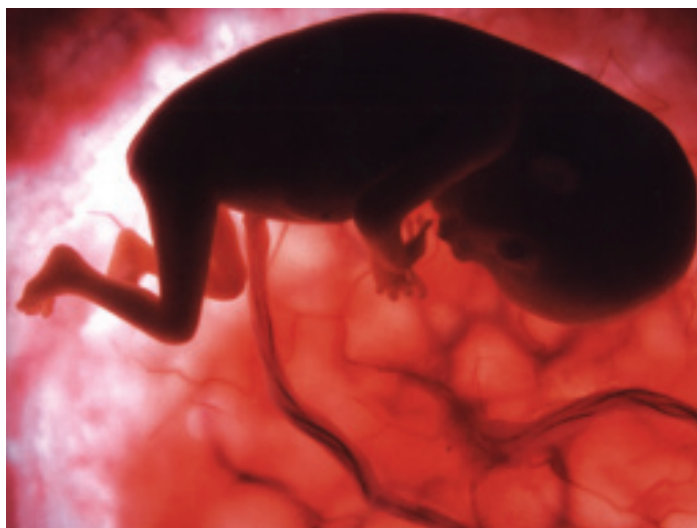
No, nije to ništa nova. I u stara vremena borila se ista bitka. Istina, drugim sredstvima, ali s istim ciljem. Ulog je isti: život! Zašto bi nas trebalo čuditi da već u najstarijim kršćanskim spisima nalazimo oštre osude pobačaja. Pisac *Uputa apostolskih* jednostavno, oko 100. godine, veli: „Ne ubij dijete pobačajem, i ne ubij ga pošto se rodilo”.

Don Stanko se temeljito pozabavio prikazom najvažnijih dokumenata crkvene nauke o pravu na život. Spomenimo samo tridesetak stranica prikaza učenja svetoga Tome Akvinskoga – o nepovredivosti ljudskoga života pod fiziološkim, filozofskim, teološkim i pravnim vidom – koji će biti vrlo važan za argumentaciju u crkvenim dokumentima (što se odnosi i na život prije rođenja), navlastito onima velikoga Tridentskog sabora.

Devetnaesto i početak dvadesetog stoljeća doveli su, kroz istraživanja, do velikog razvoja medicinskih znanosti i otvorili vrata mnogim postupcima koji traže nove odgovore. Teološka pitanja koja dolaze u središte tiču se učenja o stvaranju ljudske duše te opet postaje aktualno stajalište o istodobnosti tjelesnoga začeca i stvaranja duše odnosno nauke o neposrednosti veze duše i tijela. Odjednom postaje suvremeno ne samo antropološko učenje, nego i kristološke definicije, posebno ona kalcedonskoga sabora o hipostatskom sjedinjenju.

Autor nadalje prezentira posljedice takvog učenja Crkve. Zakonik kanonskoga prava iz 1917. kažnjava automatskim izopćenjem – isključenjem iz zajednice Crkve – sve one koji su učinili ili naveli na pobačaj. Tu je odredbu osnažio papa Pio XI. 1930. godine. U tekstovima pape Pija XII. ističe se odgovornost zdravstvenih djelatnika, a Ivan XXIII. posebno ističe svete dužnosti i odgovornost roditelja za život nerođenoga djeteta.

Drugi vatikanski sabor iznio je jasan stav o dostojanstvu ljudske osobe od začeca do naravne smrti u više dokumnata, izjavljujući da to dostojanstvo dolazi od samoga Boga, a nije rezultat ljudskoga dogovora ili tek pravna formulacija.

Ljudsko biće u dvanaestom tjednu nošenja, visoko 8,6 cm, teško 45 grama

(Peter Tallack, *In the Womb*, Washington, 2006., str. 73).

Gaudium et spes govoreći o bračnoj ljubavi i odgovornom roditeljstvu, doslovno tvrdi: Pobačaj je užasan zločin! Upravo to će još jače postaviti u središte papa Pavao VI.: „Poštovanje ljudskoga života od začeća do smrti – pitanje je našega istinskog čovječstva”. Na tom je tragu *Izjava* Zbora za učenje vjere *O izravnom pobačaju*, koju je 1974. priredio odbor pod vodstvom kardinala Šepera, a koja u savjesti obvezuje sve katolike.

Ivan Pavao II. potvrđuje u Zakoniku kanonskoga prava iz 1983. da „svi koji sudjeluju u izvršenju pobačaja upadaju u unaprijed izrečenu kaznu izopćenja”. Taj Papa bio je nebrojeno puta jasan: „Pobačaj je izravno zakonito ubojstvo čovjeka! To je tako veliko zlo, da po sebi isključuje iz zajedništva Crkve – jer se izravno protivi naravnom i pozitivnom Božjem zakonu koji jednostavno glasi: *Ne ubij!*”

Naputak *Donum vitae* (str. 211-229) veli da hitan odgovor danas traže pitanja naravi i identiteta ljudskoga zametka; prenatalne dijagnostike i genetičke eugenike; istraživanja na ljudskim zametcima; umjetne oplodnje i odnosa braka i rađanja; te prava na dijete i prava nerođene ljudske osobe! Sadašnji papa Benedikt XVI. od početka pontifikata potvrđuje protivljenje Crkve svakoj manipulaciji ljudskim životom, i samim zametkom – koji se treba tretirati kao pravi subjekt, ljudska osoba.

Zanimljivo je da se ovih dana dogodilo nešto stravično, a prošlo je nezapaženo: U *Singapuru* je donesen zakon o legalnoj trgovini ljudskim organima, dakle o kupovanju i prodaji ljudskih organa, kao i trgovini zametcima za provedbu pokusa. I tome se nitko izgleda ne protivi, jer očito su u pitanju velika zarada i enormni interesi velikih farmaceutskih grupa. I u drugim se zemljama prakticiraju takve stvari, pa Izrael dopušta proizvodnju i izvoz ljudskih zametaka za obavljanje pokusa, i to u zemlje kao što je primjerice Njemačka, gdje nije legalno stvarati zametke u kušalici za pokuse; ali zakonodavac nije predvidio mogućnost da se oni uvoze i da se nad njima obavljaju pokusi! Eto u kakvom svijetu živimo!

Kršćaninovi odgovori zasnivaju se na zdravom razumu i Objavi. A Objava svjedoči da je čovjek od Boga – da je Božji, i da mu od Boga dolazi vrijednost i dostojanstvo. To vrijedi za svakoga pojedinog čovjeka, od začeća do naravne smrti.

Ključ kojim se otključava i pravo razumije Objava jest osoba i događaj Isusa Krista. U Kristu je Bog pokazao koliko mu je stalo do čovjeka. I ljudi su pokazali koliko im je stalo do Boga. I oni dobri, i oni zli!

Don Stanko u knjizi panoramski prikazuje tu problematiku i svu njezinu težinu i posljedice ljudskih izbora i djela. Sve je ilustrirano dodatcima o poštovanju, ali i kršenju prava na život. To je priručnik, da bude pri ruci! Važan izvor podataka za sve koji se bave životom, i za one koji su poslani služiti životu, i naviještati život! Posebna dragocjenost za nas je pismo blaženoga Alojzija Stepinca, a za mnoge će biti i dugi prikaz statističkih podataka, kojima se možemo korisno poslužiti, jednako kao i popisom literature, te pojmovnikom, za kojega Anto Mišić ustvrdi da bi trebao biti poticaj na izradu Hrvatskog bioetičkog leksikona!

Knjiga je vrijedan izvor informacija, ali je i izvor strašnih spoznaja. Osamdeset i jedan posto Hrvata smatra da je pobačaj ubojstvo, a 64 posto ga opravdava i odobrava. Tu nije samo u pitanju (ne)suglasje s Crkvom u pitanjima spolnosti – nego temeljno neslaganje u bitnim stvarima vjere i morala. Tko je onda zapravo vjernik?

Ova nam je knjiga izazov da učinimo nešto već danas, jer sutra je kasno! Nakladnik upozorava: „Imamo katoličku malonogometnu ligu; katolički radio i novinsku agenciju, ali nemamo SOS telefon za one koji su u trudnoći.” To imaju neki drugi koji će ih uputiti na put smrti! Nemamo strukturu za spašavanje života (što je s Caritasovim savjetovalištem za život u našoj Nadbiskupiji, po našim bolnicama?).

	Rang lista hrvatskih stratišta u 2008. (zvala su se „rodilišta”)	ukupno pobačaja
1.	Klinički bolnički centar, Rijeka	1.270
2.	Klinička bolnica, Osijek	956
3.	Klinička bolnica Sestara milosrdnica, Zgb	913
4.	Klinička bolnica Merkur, Zagreb	768
5.	Opća bolnica, Pula	668
6.	Opća bolnica, Sisak	619
7.	Opća bolnica Sveti Duh, Zagreb	581
8.	Opća bolnica, Varaždin	513
9.	Opća bolnica, Zadar	479
10.	Klinički bolnički centar, Split	445
11.	Klinički bolnički centar Zagreb, Petrova	441
12.	Opća bolnica, Virovitica	347
13.	Županijska bolnica, Čakovec	280
14.	Opća bolnica, Koprivnica	266
15.	Opća bolnica, Dubrovnik	240
16.	Opća bolnica, Bjelovar	227
17.	Opća bolnica, Karlovac	215
18.	Opća bolnica, Šibenik	215
19.	Opća bolnica, Vukovar	210
20.	Opća bolnica, Slavonski Brod	186
21.	Opća bolnica, Vinkovci	167
22.	Opća bolnica, Gospić	113
23.	Opća županijska bolnica, Pakrac	106
24.	Opća bolnica, Požega	93
25.	Opća bolnica, Zabok	89
26.	Opća bolnica, Nova Gradiška	69
27.	Opća bolnica, Ogulin	61
28.	Opća županijska bolnica, Našice	52
29.	Dom zdravlja, Sinj	15
30.	Opća bolnica, Knin	11
31.	Dom zdravlja, Metković	1

izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, srpanj 2009., www.hzjz.hr

Da sve ipak ne bi bilo tako strašno, evo za kraj što mi je ljetos rekla starija časna sestra: „Moj sinko, ja ti se ne bojim smrti! Mene će dočekati na vratima raja oni moji anđeli što sam ih spasila od nasilne smrti. I da znaš, često se sjetim Dubrovnika u kojemu sam radila u bolnici, jedne žene koju su ranjenu doveli na blagdan Svetoga Nikole 1991. Kad se oporavila, reče mi: ‘O moja časna – vi se mene ne sjećate! Ja sam vam sve izgubila. Kuća mi je izgorjela. Ali, usred ovoga rata sretna sam kao nikada u životu. Prije trideset godina vi ste sa mnom razgovarali, i odgovorili ste me da ne učinim pobačaj. Boga radi! To moje dijete – moj sin, danas je liječnik u ovoj bolnici – i spašava ljude! Tek sada shvaćam što sam mogla učiniti, i od čega me je Bog sačuvaao, i kakav mi je blagoslov namijenio!’”

Svima koji su se oko ovoga djela trudili – od srca hvala! Neka bude trud - za život!

A ti, Gospodine, smiluj se nama!

U Splitu 7. prosinca 2009.

prof. dr. don Ante Mateljan
profesor dogmatske teologije u Splitu; ante.mateljan@st.t-com.hr

Štivo o poštovanju trudnoće

Bernard Nathanson, tvorac filma *Nijemi krik* (The Silent Scream, 1984.), nije samo čuo taj krik, nego je, nakon što je prepoznao vapaj nerođenih za životom, promijenio i svoj život. Svojedobno je bilo sporno prikazivanje toga filma mladima zbog strahote koju prikazuje, a koje tek strahote ostaju kada se neprepoznato i neupućeno upušta u izazvani pobačaj! To vrijedno djelo može pomoći mnogima da progledaju ili čuju i nijemi krik.

Knjiga *Pravo na rođenje u učenju Crkve* pisani je spomenik rođenima i nerođenima. Krik nerođenoga ovdje nije nijem, što govore i njezine 704 stranice. Tu se može saznati do koje mjere je liječnicima dopušteno upetljati prste u proces rađanja, a ostalo je liječničko umijeće, pravo priziva na savjest i poštovanje života od začeća.

Medicinari znaju da se važni i teški ispiti spremaju iz velikih debelih knjiga. Pravo na rođenje i tako važna i neprocjenjiva vrijednost kao što je život zahtijeva i još deblju knjigu. Danas, u doba interneta, kratkih sms-poruka i mnoštva svakojakih brzih informacija, čitanje knjiga, pogotovo obimna sadržaja, teško je jer za to treba izdvojiti vremena. No, postoje struke koje ne mogu bez stalnoga čitanja, usavršavanja i usklađivanja s izazovima vremena. Liječnici su upravo među njima. Prisegnuvši da ćemo poštovati život od trenutka začeća, svakodnevno se susrećemo s izazovima života. Pacijent nije samo čovjek – osoba, sa svojim dostojanstvom, nego i – jedna jedina stanica koja ima genetički kod.

Znanost i tehnika proširile su polje svjetlosnoga mikroskopa. Mogućnost izvantjelesne oplodnje dovodi u pitanje manipulacije genetičkim materijalom i onim što je za čovjeka bilo, jest i bit će dužno poštovanja, a to je život. Ako ne bude više poštovanja prema životu doći će u pitanje i sam život.

Duboko sam zahvalna dr. don Stanku Lasiću i mr. Petru Radelju na iznimnome trudu koji su uložili da danas imamo knjigu, bolje rečeno enciklopediju obrane života i dostojanstva ljudskog rađanja, ujedno i leksikon pojmova koji se odnose na život. Tu je sabrano gotovo sve o početku života.

Što je to u njoj što je poželjno za svakoga liječnika, ali i za roditelje, odgojitelje, studente, vjernike i sve ljude dobre volje

**Dijete u 24. tjednu nošenja,
visoko 23,11 cm, teško 817 grama**
(Peter Tallack, *In the Womb*, Washington, 2006., str. 104).

koji još uvijek sa strahopoštovanjem izgovaraju riječ život i prihvaćaju ga kao najvrjedniji i neprocenjivi dar, pronaći ćete sami, a ja ću samo navesti nekoliko primjera: „Naše je doba nikad moćnije tehnikom, vezama, znanjem, silom, životnim standardom... A ipak mu prijeti da bude obilježeno kao ono u kojem *nema snage da se rodi dijete* i da se na naše dane primijene Izaijine riječi: ‘Ovo je dan nevolje, kazne i rugla: prispješe djeca do porođaja, a nema snage da se rode.’ Napredak medicine zaustavio je masovni pomor majki i novorođenčadi; iskorijenjene su i suzbijene brojne smrtonosne zarazne bolesti; etničko čišćenje i rasizam progone se kao međunarodni zločin protiv čovječnosti... No, fetusu su i dalje skupina ljudi koja još uvijek masovno umire. I to voljom i namjerom drugih ljudi. U javnom životu i medijima podignut je zid šutnje o doporođajnoj smrtnosti” (str. 11). „Medicina koja ne brani život *nije medicina*” (str. 48). „Narod koji ubija vlastitu djecu narod je bez budućnosti” (315). „Obitelj je svetište života” (str. 233). „Oboje, muškarac i žena, trebaju zajedno, pred sobom i pred drugima, preuzeti odgovornost za novi život koji su potaknuli” (243). „Nužno je da obitelji budu istinske škole ljubavi” (str. 248). „Budućnost čovječanstva ovisi o tome hoće li se svima zajamčiti pravo na život” (str. 337). „Ozakonjenim se pobačajem ne ubija samo nedužnog čovjeka nego i savjest” (207). „Pobačaj je umorstvo nedužna djeteta i izravna povreda osnovnoga prava svakoga ljudskog bića na život (209), „neprestani holokaust nedužnih ljudskih života” (320). „Danas je najveća prijetnja miru upravo pobačaj. Ako prihvatimo da majka može ubiti svoje dijete, kako možemo ljudima reći da se prestanu međusobno ubijati?” (str. 318). „Korijen pobačaja jesu sebičnost i sumnje u vrijednost života i budućnost” (str. 339). „Život je svet od samog začeća” (str. 177).

Počevši svetoga Pavla koji kaže: „Dogovorite se i ne uskraćujte se jedno drugome osim nakratko” (*Prva Korinćanima* 7, 5), učenje Crkve ističe bračnu ljubav i odgovorno roditeljstvo. Čovjeku podarena sloboda vladanja prirodom i svijetom postala je izazov kad je u pitanju poštovanje ljudskoga života i odnosa prema Stvoritelju. Životno je umijeće gospodariti svojim nagonima i istodobno biti slobodan i zahvalan za svaki dar života. Ova je knjiga doprinos i dar svima koji za tim teže.

Koliko je važno pomoći supružnicima u ostvarenju njihova poziva govori i činjenica da je papa Pio XII. svakodnevno molio da znanstvenici pronađu način kako pomoći supružnicima da ne budu u prevelikom iskušenju. Papa Pavao VI. stao je u obranu dostojanstva bračne ljubavi, nedjeljivosti bračnoga čina od sjedinjenja i rađanja, odgovornoga prihvatanja života od samoga začeća, nenarušavanja prirodnoga procesa rađanja. Njegovo proročko „Ne!” pokazuje se snažnim i danas kad čitamo o fatalnim posljedicama oralnih kontraceptiva.

Od 1432. dubrovačko Nahodište bilo je dom za napuštenu djecu, utočište za trudnice i pripomoć roditeljstvu. I danas nam nedostaje takvih ustanova, a posebno mreža ustanova za potporu životu!

Sve pozivam da ne stoje skrštenih ruku, za početak barem da počnu moliti da se ne ubijaju začeta djeca, nego da se na miru rode i s ljubavlju prihvate.

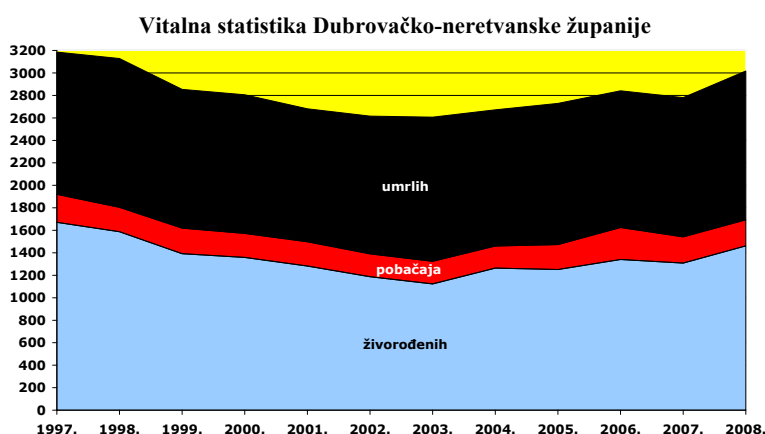
U Splitu 7. prosinca 2009.

dr. Danijela de Micheli Vituri
liječnica u Splitu, specijalistica obiteljske medicine,
majka osmero djece; danijela.dmv@st.t-com.hr

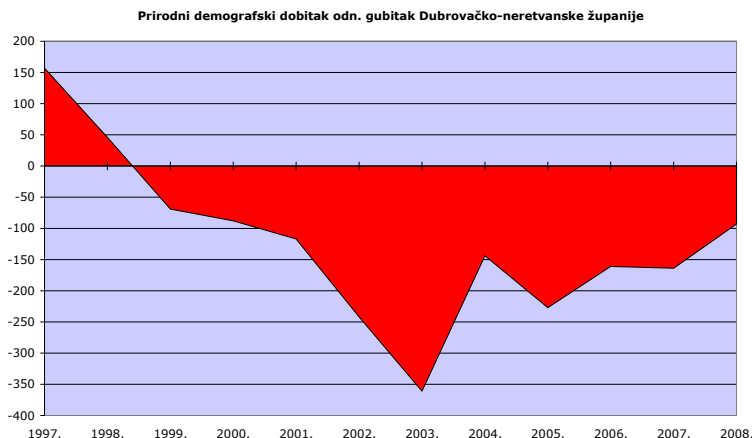
Vitalna statistika Dubrovačko- -neretvanske županije

godina	živorođeni	pobačaja	umrlih	demografski dobitak
1997.	1.671	249	1.265	157
1998.	1.587	218	1.323	46
1999.	1.392	227	1.234	-69
2000.	1.359	214	1.233	-88
2001.	1.282	216	1.183	-117
2002.	1.187	204	1.225	-242
2003.	1.123	201	1.283	-361
2004.	1.264	197	1.211	-144
2005.	1.251	222	1.256	-227
2006.	1.340	285	1.216	-161
2007.	1.308	234	1.238	-164
2008.	1.462	232	1.323	-93

Donji, plavi pojas označava broj živorođenih. Na njega je dodan crveni pojas (broj pobačaja) te crni – broj umrlih te godine.

Kad se od broja živorođenih oduzme broj pobačaja i umrlih dobije se stvarni dobitak ili gubitak stanovništva te godine (uglavnom i stalno u minusu)! /na vrhu sljedećega stupca/

Kristovo je rođenje metafora u zaštiti prava na rođenje

Želim svima sretnu i blagoslovljenu novu godinu s manje društvenih i osobnih stresova, s više solidarnosti, s više brige za obitelj i djecu, i s više kršćanske ljubavi u cijelom društvu!

Pravo na život je širok pojam koji se odnosi i na nerođene i već rođene, i bolesnike, i one s posebnim potrebama, i stare i nemoćne. Naprotiv, pravo na rođenje ima samo onaj tko je začet, a još nije rođen. To je čovjekovo temeljno pravo koje proizlazi iz naravnoga zakona koji je Bog usadio u čovjeka i koje treba poštovati. Čovjek drugome čovjeku nema pravo oduzeti to pravo ili učiniti da pravo na rođenje izgubi svoju vrijednost. Jer da ga svi mi koji danas dišemo i hodamo ovom zemljom nismo iskoristili, zar bismo mogli steći ili imati bilo koje drugo pravo? Na dobar glas, na školovanje, na zasnivanje obitelji, na državljanstvo, na vlasništvo, na vozačku dozvolu itd.

Želio sam vidjeti što Crkva, ne samo papa, biskupi, teolozi, nego i obični ljudi – jer svi koji su kršteni čine Crkvu – misle i govore o ovom važnom pitanju. Problem prava na rođenje trajno je aktualan. Njime su se ljudi bavili još od staroga vijeka. Početkom XVIII. stoljeća prije Krista u drevnoj Mezopotamiji *Hamurabijev zakonik* kažnjavao je pobačaj, makar nesvojevoljan i slučajan, novčanom kaznom od dva do deset šekela srebra. U petom stoljeću prije Krista živio je grčki liječnik Hipokrat, a u prisezi koja se zove Hipokratova liječnici se do danas zavjetuju: „Nikome ne ću, makar me za to i zamolio, dati smrtonosni otrov, niti ću mu za nj dati savjet. Isto tako ne ću dati ženi sredstvo za pometnuće ploda.” Pri tom katolički moral smatra da je pobačaj ne samo izbacivanje nezreloga ploda nego i ubijanje toga ploda koje se izaziva na bilo koji način i u bilo koje vrijeme od trenutka začeća. Razlozi svetosti života od njegova nastanka, a ne primjerice od desetog tjedna, kako određuje sadašnji zakon u Hrvatskoj, su: individualnost, to je od početka život različit od očeva i majčina, i kontinuitet razvoja (nema kvalitativnog skoka između kraja devetog i početka desetog tjedna ili bilo kojeg drugog vremenskog praga, osim prije i nakon začeća).

Pravo na rođenje provlači se kroz misao svih velikih kršćanskih mislitelja, od apostolskih i crkvenih otaca do većine crkvenih naučitelja. Od pape Stjepana V. iz IX. stoljeća do sadašnjega pape Benedikta XVI. u rimskim biskupima o toj temi postoji kontinuitet učenja koji se samo nastavlja. Papa Pavao VI. je rekao: „Ova se nauka nije mijenjala niti se može promijeniti.” A Ivan Pavao II.: „Vlašću koju je Krist

dao Petru i njegovim nasljednicima, u zajedništvu s biskupima Katoličke Crkve, potvrđujem da je izravno i namjerno ubojstvo nevinoga ljudskog bića uvijek vrlo nečasno. Izjavljujem da je pobačaj, izravno izazvan ili namjeravan kao cilj ili sredstvo, uvijek teški čudoredni poremećaj.”

Crkva se specijalizirala za humanost, ona je stručnjak za čovječnost, za promicanje prava čovjeka, nezaštićenog, obespravljenog. Uvijek je zastupala da je ljudski život svet i nepovrediv i to je obrazlagala u svjetlu vjere, teološkim, filozofskim, antropološkim i zdravorazumskim razlozima. Zbog svega toga knjiga „Pravo na rođenje u učenju Crkve” je zahtjevno, ali ne teško štivo.

U Starome zavjetu čitamo kako se slave rođenja Izaka, Jakova, Mojsija, Samuela, Samsona. Ne s bukom, mnoštvom i rasipnošću, nego je riječ o dubokoj, iskrenoj, unutarnjoj radost roditelja, rodbine Ivana Krstitelja. Isusovo rođenje dalo je čovječanstvu neobičnu pouku. Isus se u Betlehemu lišio i toploga doma, i kuće, stana, i hrane, i obilatoga stola, **ali se nije lišio toploga majčinskoga srca** i blizine njezina zaručnika, topline srca svoga poočima. To je ostavio kao nešto što se ne može ukinuti. Ljudski život nema smisla ako nema preduvjeta da se razvije u zreo, prihvaćen, željen život, dostojan čovjeka. Većina dobronamjernih ljudi to poštuje, cijeni, prihvaća i tako se ponaša.

U XX. stoljeću građanski zakoni su učinili da je ubojstvo nevinih, začelih, a nerođenih ljudi, postalo praksa koja potresa savjest čovječanstva. Pobačaj je od pogrešnoga čina i kaznenog djela došao u sferu građanskih sloboda. I to je moralna nit samoga pojma pravo na rođenje. Život je Božji dar, Bog ga je zaštitio kad je zapovjedio: „Ne ubij!” I Bog ga prati. Nije Bog samo rekao, nego želi biti suradnik, suputnik, pomoćnik, ne samo da se dijete rodi, nego da se razvije u zrelu osobnost, da svaki čovjek koji dođe na ovaj svijet ima ono potrebno za život.

Hrvatski radio – Radio Dubrovnik, 3. siječnja 2010. u 10.15 (Plavi razgovori, emisija Jelene Obradović)

don Stanko Lasić

Preispitivanje odnosa prema životu

„Pravo na život najvažnije je od svih ljudskih prava” – tvrdnja je koja se na više mjesta i u više oblika nalazi među koricama ove divot knjige. Iz te bazične tvrdnje proizlazi da je život najveća i najuzvišenija vrijednost čovječanstva, i da svatko, ama baš svatko, od začeca do naravne smrti ima pravo na život, i to, dakako, na dostojanstven život. Ništa i nitko ne smije ugroziti to pravo, a ponajmanje izazvati nasilan prekid života.

Jasno je, s druge strane, da život ima više različitih aspekata, odnosno, da se njemu može i treba pristupati s različitih motrišta, argumentirano i dokumentirano, bez niskih strasti i verbalnih ekscesa.

Knjiga *Pravo na rođenje u učenju Crkve* autora dr. Stanka Lasića i priređivača mr. Petra Marije Radelja otvara i potiče tu raspravu i u hrvatskoj javnosti, i to na način lišen svake isključivosti utemeljene na predrasudama i stereotipima. Pitanju životu i prava na njega pristupa iz vrijednosnoga okvira koji izvire u kršćanskom uljudbenom krugu, a to znači da izvire iz ljubavi prema Bogu i čovjeku.

Ovoj knjizi koja pravu na život i rođenje pristupa iz različitih vidova – očekivano, ponajviše iz teološkoga, ali i iz antropološkog, etičkog, moralnog, pravnog pa i demograf-

Plod u 32. tjednu nošenja, visok 30 cm, težak 2087 grama

(Peter Tallack, *In the Womb*, Washington, 2006., str. 124).

skog – možemo pristupiti na dva načina. Ona je kapitalno znanstveno i stručno djelo, vrlo informativna, činjenicama i argumentima te statističko-demografskim priložima potkrijepljena znanstvena studija, koja jest ili će biti nezaobilaznim vrelom za sve koji se žele ili trebaju baviti složenim religijskim, medicinskim, pravnim, društvenim i drugim pitanjima života. Studija je plod ustrajnoga rada, dubokoga promišljanja i izuzetnog poznavanja materije koja se problematizira, grozničave potrage za izvorima i dokumentima. Držim da je njezina najveća vrijednost u činjenici da potiče i na dublja promišljanja odnosa pojedinca i nas samih kao i društva u cjelini, napose društvenih i državnih institucija, prema rođenju i životu. To, dakako, otvara sasvim novu dimenziju ili perspektivu knjige jer ona ulazi u naizgled složena, a u svojoj biti zapravo jednostavna civilizacijska i kulturološka pitanja, prije svega u osnovno pitanje: ima li itko pravo spriječiti, odnosno, prekinuti rađanje novoga života ili oduzeti već rođeni život? Jesmo li u osobnom odnosu prema tom pitanju zagovornici civilizacije ljubavi i života ili kulture smrti? Knjiga traži od nas vlastito duhovno promišljanje i zauzimanje stava – ili smo za život od začeca, ili smo protiv njega. Ako se opredijelimo za život Kristovi smo učenici, a ako smo protiv njega, onda nemamo vjere i gradimo kulturu smrti.

Ujedno, djelo otvara novo poglavlje u raščlambi odnosa prava i nepoštovanja prava na rođenje spram demografske problematike svijeta, a osobito Hrvatske. Naime, u trećem dodatku knjige, na 150-tak stranica priređivač donosi „statistiku poštovanja i kršenja prava na život”, odnosno, višegodišnje brojčane pokazatelje o rađanjima i obavljenim pobačajima u čak 57 država svijeta, uključujući i našu zemlju, što nije bilo lako prikupiti. Tako je knjiga postala i vrijednom statističko-demografskom dokumentacijom koja nažalost zorno oslikava sve tragičniji odnos ljudske zajednice prema životu. Od Albanije, preko Hrvatske, do Uzbekistana redaju se podatci koji nisu samo brojke, jer se iza svake od njih nalazi rođeno dijete i novi život, ali i nerođeno dijete i prekinuti život; drugim riječima, to je statistika života kao i smrti, koja je u utrobi i pod srcem majke jednom bila život. Nije, dakako, riječ o statistici radi statistike, nego o pokazateljima koji su krajnji brojčani izraz nepoštovanja prava na život i prava na rođenje.

Jedna od najljepših vijesti koju možemo čuti je da u obitelj dolazi braco ili seka.

naročito neomaltuzijanstvu druge polovine XX. stoljeća koji ne prezaju niti od primjene prisile u ograničavanju rađanja. Tako su i međunarodne konferencije o stanovništvu u organizaciji Populacijskoga odsjeka Ujedinjenih naroda u XX. stoljeću mnogima, a razvijenima, služile kao poligon za nametanje i realizaciju vlastitih, uskih interesa, osobito interesa industrije koja se bavi proizvodnjom kontracepcijskih i abortivnih sredstava. Plašeći svijet da će jednoga dana postati prenapučen i potpuno zanemarujući istinu da se siromaštvo u svijetu nerazvijenih ne širi zbog novoga života nego zbog nekad besprijazne kolonijalne, a danas neokolonijalne (treba čitati globalizacijske) pljačke ljudi, dobara i resursa od strane većine danas razvijenih, donedavno kolonijalnih velesila svijeta. Naime, procjenjuje se da danas 20% stanovništva svijeta koji žive u razvijenim zemljama troše čak 75%, a 80% svjetskog stanovništva u nerazvijenim državama samo 25% svjetskih resursa. Drugim riječima, nejednaka razvijenost i nepravedna raspodjela dobara u korijenu su siromaštva. Koliko se daleko išlo i još uvijek ide u tome da se nametne „filozofija” kontrole nataliteta, svjedoči i činjenica da se svojedobno u medijima, ali i u stručnim krugovima Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju u Kairu 1994. godine nazivala „konferencijom o pobačaju”, pa čak i „eugeničkom konferencijom”, a sve pod plaštem naizgled bezopasnog i svima prihvatljivog pojma – „planiranje obitelji”. Takav je pristup, promoviran u Sjedinjenim Američkim Državama još sredinom XX. stoljeća pod okriljem Rockefellerove populacijske komisije, postao osnovom restriktivnih populacijskih politika koje se, s malo rezultata i promjenjivoga uspjeha, provode, primjerice, u Kini i Indiji, u dvije najmnogoljudnije države svijeta.

Drugo, što se u Hrvatskoj događa po pitanju demografskog konteksta prava i kršenja prava na život? Statistika je tu, nažalost, neumoljiva i više nego zabrinjavajuća. Naime, u našoj su zemlji od 1971. do 2007. godine rođena 1,972.983 djeteta. Istodobno, prema službenim, ali i necjelovitim podacima Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo, broj pobačaja iznosio je 1,363.826, od kojih se 7,9% odnosilo na spontane

Izvrсна je ovo prigoda da ukažem na dvije stvari povezane uz odnos demografije i života.

Prvo, dio međunarodne akademske i šire zajednice koja se bavi pitanjima populacijskoga, društvenog i ekonomskog razvoja svijeta, drži da je ograničavanje nataliteta kroz kontrolu rađanja, a time i afirmaciju kontracepcijskih sredstava i abortivnih postupaka, jedini i nesumnjivi odgovor na ubrzani demografski rast u nerazvijenim državama svijeta kao i odgovor na uklanjanje ili ublažavanje rastućeg siromaštva u njima. Temelji takve politike imaju duboke korijene u maltuzijanstvu XVIII. i

pobačaje, čak 84% na inducirane pobačaje i 8,1% na ostale pobačaje. Da nije prekinut život nerođena djeteta u induciranim pobačajima, Hrvatska bi između 1971. i 2007. godine imala više od 3 milijuna rođene djece što bi, nema nikakve sumnje, pozitivno utjecalo i na njezinu crnu demografsku sliku, osiromašenu ratovima, emigracijom i napose denatalitetnim konceptom u reprodukciji, poznatijim kao „bijela kuga”. Statistika, doduše, pokazuje da je od početka 1990-ih godina broj induciranih pobačaja u Hrvatskoj znatno smanjen, no kako to nije praćeno s primjetnijim porastom nataliteta (on se također dramatično smanjuje), opravdano se pitamo – nije li riječ o uljepšanim podacima, odnosno, rade li se pobačaji u inozemstvu ili u Hrvatskoj, a bez evidencijske kontrole hrvatskih zdravstvenih ustanova?

Pokušavajući dati barem neke odgovore na duboku demografsku krizu u Hrvatskoj, Hrvatski je sabor u jesen 2006. godine donio Nacionalnu populacijsku politiku, kroz koju je definirao načela, ciljeve, mjere, rokove i nositelje aktivnosti u sedam područja djelovanja. Jedno od tih područja je i *Zdravstvena zaštita majke i djeteta*, u kojemu se posebno apostrofirano pitanje zaštite djeteta, to jest čeda u trudnoći. Nažalost, osim navođenja nekoliko podataka o broju spontanog i induciranih pobačaja u Hrvatskoj, izostala je dublja i slojevitija analiza tog fenomena, pa – sukladno tome – nisu navedene nikakve mjere kojima bi se u zakonodavnom ili savjetodavnom smislu utjecalo na smanjenje broja izazvanih pobačaja, odnosno, na njegovu potpunu eliminaciju kao jednog od izrazito društveno i civilizacijski neprihvatljivih čimbenika reprodukcije.

Svaka populacijska politika, prema suvremenim načelima, treba počivati na tri stupa: na poštovanju ljudskih prava, na dobrovoljnosti i na odgovornom roditeljstvu. A kako je temeljno ljudsko pravo, pravo na život, onda se četvrti stup politike gradi upravo na poštovanju prava na život i rođenje. Ne može se to pravo potisnuti na račun prethodna tri načela, nema za to nikakvih ljudskih, a još manje Božjih opravdanja.

Knjiga snažno i dojmljivo upozorava da se svijet današnjeg vremena nalazi u dubokoj vrijednosnoj i moralnoj krizi, da ona prodire sve dublje u naš život prijeteci da ga svede na objekt interesa velikih i moćnih.

Bog daje da se u svakom novom životu Njegova slika iznova začne i rađa za nas. Imamo li pravo prekidati tu vezu i tu ljubav?

U Vinkovcima 17. veljače 2010.

prof. dr. Dražen Živić
demograf, drazen.zivic@pilar.hr

Bijela kuga u postmodernoj/ posthumanoj kulturi

Knjiga *Pravo na život u učenju Crkve*, u kojoj se interdisciplinarnim pristupom izlaže kršćansko učenje o pravu na život od Pracrkve, crkvenih sabora i crkvenih otaca do suvremenih uvažanih teologa, uz teološki i povijesni aspekt, uvažava i suvremena postignuća komparativnih humanističkih, društvenih i prirodnih znanosti prizivajući tako otvoreni dijalog teologije sa svim mislećim ljudima dobre volje. Uz teološko-znanstvenu ovjerenost, metodologijsku usustavljenost i izgrađeni znanstveni stil, iznimna je vrijednost knjige u njezinoj dijalogičnosti, koju apologetska nakana autora da progovori u obranu života upravo podupire.

Sekularno obrazovani čitatelj mogao bi se upitati: zašto je danas u svekolikoj ekspanziji borbe za prava upravo kršćanstvo, napose Katolička Crkva, ako ne jedino, a ono najglasnije u obrani prava na život? Pitanje prava na rođenje ili kraće *prava na život* nije naime „ekskluzivno” pravo koje se razvija u kršćanskome učenju nego prva vrjednota ispred svih ostalih. Ako se kršćani zalažu za život, za pravo na život, ne čine time ništa posebno, jer se nalaze na istoj univerzalnoj razini na kojoj se nalaze i svi drugi ljudi. Pravo na život nije pitanje samo jedne vjere, ideologije, određenog svjetonazora niti je to pravo jedne vjerske zajednice. To je pravo čovjeka ispred svih građanskih i političkih prava. Božja zapovijed: „Ne ubij!” (*Izlazak* 20, 13) temeljno je načelo i norma *naravnoga* moralnog zakona upisanoga u savjest svakoga čovjeka. Tek poslije, ta se zapovijed može artikulirati u pravnu normu i time postati pokazateljem odnosa civilizacijske sredine ili kulture prema životu.

Kršćani, ipak, imaju poseban razlog zauzimati se za pravo na život barem iz dvaju razloga: 1. čovjek je prema prvim stranicama Biblije ne samo Božje stvorenje nego i slika Boga (*imago Dei*); 2. čovjek je *osoba* i upravo je cjelovito personalno poimanje čovjeka razlikovna točka između židovsko-kršćanske misli i mnogih drugih, posebno istočnjačkih filozofijskih sustava i religija, kao i danas sveprisutne new-age „duhovnosti”. U tim dvjema temeljnim ontološkim i antropološkim postavkama leži sva težina posebne odgovornosti kršćana da ustraju u borbi za život i tada kada se u današnjoj kulturi, koja se upravo po plodovima razaznaje kao *kultura smrti*, njihov glas može učiniti kao glas *vapijućega u pustinji*.

No, i prije nego što je moderna kultura prepoznata kao *kultura smrti* i prije nego što je prema novim nihilističko-hedonističkim arhitektonskim nacrtima ona postala vladajuća kulturna paradigma, ruralna je predmoderna Slavonija proživljavala kroz „bijelu kugu” iskustvo smrti. Među ostalima, o tomu svjedoče strani putopisci iz XVIII. st. (Piller, Mitterpacher), književnici (M. A. Relković, V. Došen), a sliku „bijeke kuge” u Slavoniji nadopunjuju u XX. stoljeću etnološki zapisi i etnografske studije, filmovi (J. Ivakić, *Grješnice* 1930.), književni tekstovi. U etnološkom istraživanju provedenom od 1937. do 1941., a objavljenom 1971. u knjizi *Jugoslavenska porodica u transformaciji*, Vera Stein Erlich navodi da u Slavoniji tri četvrtine sela pripadaju kategoriji čestih pobačaja. „Bijela kuga” kao sustav obitelji s jednim ili dvoje djece smanjuje priraštaj stanovništva i opustošio je Slavoniju. Novi tip nuklearne obitelji ni materijalno blagostanje, smatra Erlich, nisu spriječili ograničavanje poroda i masovne pobačaje. Knjiga Nade Sremec *Nismo mi krive*, objavljena 1940., govori o životu Šokica prije Drugoga svjetskog rata. Slavonke progovaraju o pobačaju za kojega kažu „utrošile su” i otkrivaju razloge koji nisu ekonomski. „Sebe sam trovala, bola, bušila, ciganke me dropile i gnjavile, da me samrtni znoj oblivo, samo da ne narodim dice. A zašto? Zato da živima bude lipo, na žive sam mislila, za nji sam se patila i svoje tilo mučila”. O posebnoj ženidbenoj cijeni sinova *jedinaka* pjeva se u šokačkim *pismicama*, a Ivan Kozarac u lirskim fragmentima *O Slavoniji* progovara na usta Šokaca: „A za koga i da čuvamo (imanje), komu da namirimo?... Dice nemamo, žene nam nisu rađale! A zašto. Zašto nisu? Aj! – odmahuju oni rukom i kao da tim odmah kažu: Pa to je jasno. Taka su soja. Ne vole dreku i plač:

I ljepota se s djecom gubi!” U romanu *Đuka Begović* pripovijeda Ivan Kozarac o mladoj Polki Adamovićevoj koja moli svoju strin-Ivku neka joj na „proštenju u Ilači” izmoli *milost* da više ne rađa: „Imam te dičurlije, strina! Uvrh su mi glave!... Zato evo ti svića, evo tkiva što ga curom još sam tkala, dok još nisam rađala. Sve to prikaži dragoj Gospi na dar.”

No, dok Šokice u ruralnoj kulturi iskazuju kakvu-takvu svijest o grijehu, u urbanoj modernoj i postmodernoj kulturi „utrošiti plod”, uz kontracepciju, postaje temeljna poluga emancipacije žene, a posljednja brana koja stoji pred potpunim oslobođenjem žene u koju su borbene feministice uložile golem napor jest „mit o majčinstvu”. Postmoderna kultura, kultura u kojoj se nestale ili izgubile na vjerodostojnosti *velike priče* (Lyotard), doba znanstveno-tehnološke civilizacije, u novije vrijeme nazvano i posthumana kultura, priznaje samo *male priče*. Umoran i iscrpljen razum više ne traži istinu i priznaje svoju nemoć, tražeći utočište u *slaboj misli* (Vattimo). U neprijateljstvu prema „jakim identitetima”, traži se *raspršeni* identitet, pluralitet labavih identitetskih uloga, bez središta i s mnoštvom rubova. Ako se hoće kršćanstvo, onda to može biti samo „nereligiozno kršćanstvo”, kršćanstvo bez Crkve, kršćanstvo bez križa, po mjeri subjekta. Mit o napretku kao „velika priča” optimističkoga modernizma, zamijenile su u postmodernizmu „male priče” o pluralitetu istina. U vremenu posvemašnje inverzije između stvarnoga i virtualnoga svijeta, vrijedi tek dogma o relativitetu. Subjekt – a ne osoba – usamljen, ciničan i sumnjičav prema svim sustavima, u beskonačnoj relativizaciji i dekonstrukciji svih vrjednota i neprekidnoj bitci za uvijek više užitka ostaje zarobljen mnoštvom strahova, od kojih je svakako najneobičniji strah od života koji bi se lako mogao preimenovati u strah od djeteta ili u strah od ljubavi.

Kakvog li paradoksa: kršćanstvo koje je od mnogih – među njima najglasnije od Nietzschea – odbačeno kao „religija slabih i nemoćnih, onih koji bježe i plaše se života” ustaje u obranu života, sažimljući sve moralne norme na zapovijed ljubavi. Privlačna snaga kršćanstva danas, kao i oduvijek, počiva na snazi svjedočanstva Kristove ljubavi kao konačnoj objavi Božje ljubavi za čovjeka, što čini bit moći kršćanske objave, posve drukčijega reda u odnosu na svaki mogući društveni utjecaj Crkve. To je snaga istine koja raskrinkava skrivene opasne nakane samozvanih „malih priča” i mora se izgovarati i danas kada je – barem u odabranim intelektualnim krugovima – „potrebno pretvarati se da ne vjerujete, jer se otvoreno javno priznanje vlastite vjere doživljava kao nešto sramotno, egzibicionističko” (Žižek).

Kršćanski govor o pravu na život, pravu na rođenje – ma kako danas „tvrdo zvučao” – ne može se prilagođavati „duhu vremena” i ima istu snagu svjedočanstva ljubavi kao na Početku. Treba ga čuti. Govor dr. Stanka Lasića znanstveni je i argumentirani teološki govor, ali iznad svega *čisti* govor koji se napajao izvorima.

U Vinkovcima 17. veljače 2010.

doc. dr. Ružica Pšihistal

voditeljica Odsjeka za hrvatski jezik i književnost
Filozofskoga fakulteta u Osijeku; rpsihistal@ffos.hr

**Knjigu možete naručiti od Nakladničke kuće Tonimir za
245 kuna (poštarina uključena): mob. 098 446 190; tel.
042 63 34 30; faks 042 63 34 80, e-mail: info@tonimir.hr**

KRŠTENI

Krštenik ... je primio prvi i osnovni sakrament dana...; roditelji mu se zovu...

Rafael Lakić	26. XII. 2009.	Srđan i Antonija r. Radić
Marko Skvrce	27. XII. 2009.	Ivan i Nikica r. Mirošević
Sofia Kaplan	27. XII. 2009.	Ori i Ivona r. Lukić
Miho Marko Tomić Zuber	19. XII. 2009.	Robert i Diana r. Roko
Petra Đivanović	9. I. 2010.	Ivan i Ivona r. Stazić
Nicol Aerlić	6. II. 2010.	Ivan i Antonija r. Varezić
Đivo Laus Lučić Kovačević	14. II. 2010.	Matija i Silva r. Lučić
Ivan Lale	14. II. 2010.	Željko i Nikolina r. Đurić
Nikola Lale	14. II. 2010.	Željko i Nikolina r. Đurić
Mihaela Franušić	4. IV. 2010.	Tomislav i Marijana r. Rogić
Petra Vučica	4. IV. 2010.	Ivica i Sanja r. Živac
Daniel Schlachter	4. IV. 2010.	Roger i Helena r. Begenišić
Marko Ivo Urljević	10. IV. 2010.	Vlaho i Nikolina r. Vukanović
Gabriel Dugandžić	11. IV. 2010.	Đani i Daniela r. Vujačić
Leonora Nada Brigović	17. IV. 2010.	Dino i Sanja r. Marić
Vlaho Matić	24. IV. 2010.	Abraham i Tea r. Puljizević
Nikol Rilović	9. V. 2010.	Toni i Ivana r. Prižmić

VJENČANI

5. XII. 2009.	Jakov Prkačin i Zrinka Lasić
27. XII. 2009.	Jozef Hrošik i Romana Capor
16. I. 2010.	Nikola Smojver i Ivana Nikolić
22. I. 2010.	Tomislav Vuksanović i Marinela Matić
6. II. 2010.	Ivan Aerlić i Antonija Varezić
4. IV. 2010.	Damir Marić i Silvia Dadić
10. IV. 2010.	Donald Begu i Marijana Čulić
10. IV. 2010.	Antun Grdović i Ana Levi
10. IV. 2010.	Mato Stjepanović i Valentina Kulaš
17. IV. 2010.	Nikola Raguž i Kristina Jurenić
1. V. 2010.	Killian Buckley i Anne McDonnell
1. V. 2010.	Boris Vetma i Ivona Lučin
1. V. 2010.	Patrick Rattery i Sinead O'Dee
8. V. 2010.	Robert Farac i Ana Lončarica
15. V. 2010.	Robert Trojić i Ileana Smokvina
15. V. 2010.	Matko Jelić i Jean O'Rourke
15. V. 2010.	Đino Baraba i Tina Ivanović

POKOPANI

Kata Marčinko	(15. IV. 1922. – 18. I. 2010.)
Ivan Škarica	(28. I. 1944. – 28. I. 2010.)
Jozefina Kerner	(15. II. 1917. – 14. II. 2010.)
Jelka Srzić	(6. XI. 1923. – 17. II. 2010.)
Ante Juroš	(10. VII. 1927. – 24. II. 2010.)
Vicko Beusan	(17. IV. 1931. – 3. III. 2010.)
Antonina Matić	(5. II. 1929. – 7. III. 2010.)
Ivo Mrčela	(21. XII. 1946. – 11. III. 2010.)
Niko Karlić	(22. XII. 1915. – 27. IV. 2010.)
Hrvoje Šimunović	(13. III. 1955. – 2. V. 2010.)

**Svemogući
Bože, ti veseliš
kršćanske roditelje
nadom vječnoga
života što po
krštenju zasja
njihovoj djeci.
Blagoslovi ih i
daj da riječju i
primjerom budu
prvi svjedoci vjere
svome djetetu.**

Kretanje krštenja 1994.-2009.

U šesnaest zadnjih godina za koje su digitalizirani upisi u matice Gradske župe, od 1994. do 2009. godine, krštene su 693 osobe, 357 muških i 336 ženskih. To je malkice čudan omjer jer se prirodno rađa nešto više žena.

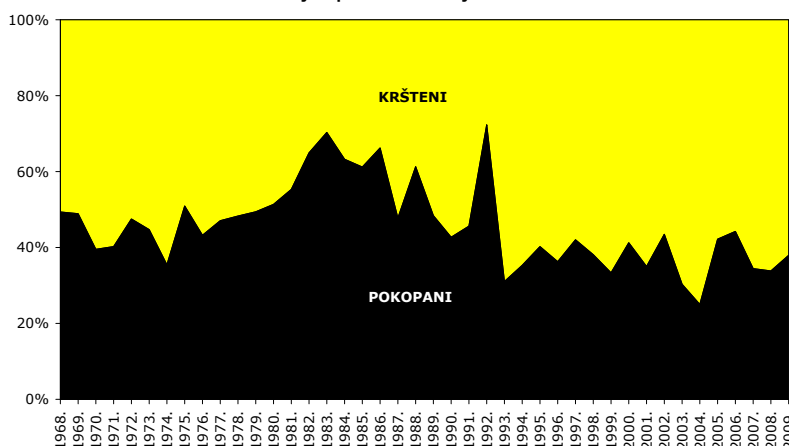
Krštenih koji nisu iz Katedralne župe bilo je 387 tj. čak 56% krštenja je obavljeno na području Grada jer su roditelji ili sami krštenici izrazili takvu želju; znači da u prosjeku 24 obitelji svake godine osjećaju Grad kao snažno duhovno središte pa iz daleka i iz bližega žele primiti krštenje baš u majci svih crkava Biskupije, prvostolnici Gospe Velike.

Istodobno je u zadnjih 16 godina krštenje primilo 306 župljana (stanovnika Grada). Od toga muških 164, a ženskih 142. To znači da je prosječno prirodna rodnost (natalitet) katolika na području Grada samo 19 djece godišnje! A istodobno je pokopano 410 ljudi ili 26 godišnje. Zbog toga je omjera (godišnje se rodi sedam katolika manje nego ih umre!), a ne samo zbog iseljavanja, u Gradu sve manje ljudi.

Od 1994. do 2009. u dobi do godine dana života kršteno je 298 muške i 273 ženske djece, ukupno 571 ili 82% svih krštenika; u dobi od 1 do 7 godina krstilo se 56 djece (32 dječaka i 24 djevojčice), od 7 do 15 godina 28 (12 mladića i 16 djevojaka), a starijih od 15 godina 38 osoba (16 muškarca i 22 žene).

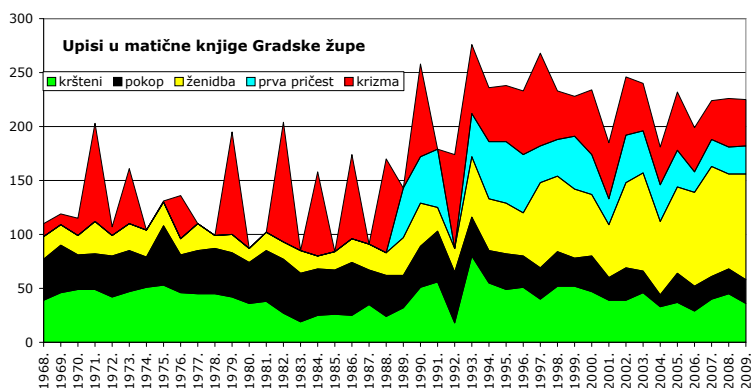
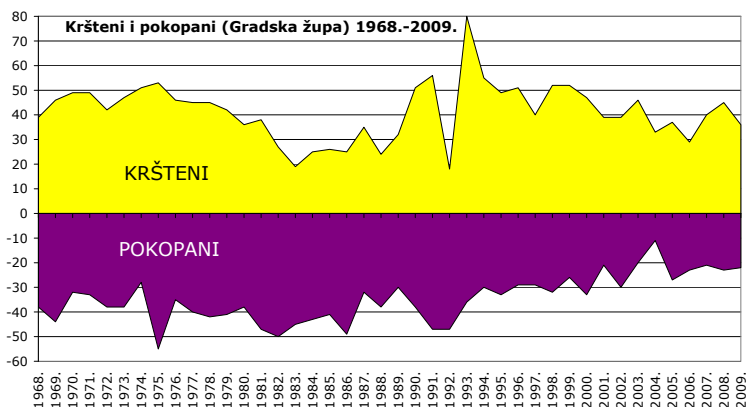
Berta Kopic

Omjer sprovoda i krštenja u Gradu

Brojidba Gradskoga župnog ureda 1968.-2009.

godina	krštenje	prva pričest	potvrda	ženidba	pokop
1968.	39		12	21	38
1969.	46		10	19	44
1970.	49		16	18	32
1971.	49		91	30	33
1972.	42		8	19	38
1973.	47		51	25	38
1974.	51			25	28
1975.	53		1	22	55
1976.	46		40	15	35
1977.	45			25	40
1978.	45			12	42
1979.	42		95	17	41
1980.	36			13	38
1981.	38			17	47
1982.	27		111	16	50
1983.	19			21	45
1984.	25		78	12	43
1985.	26			17	41
1986.	25		78	22	49
1987.	35			24	32
1988.	24		87	21	38
1989.	32	46		35	30
1990.	51	43	86	40	38
1991.	56	54		22	47
1992.	18		87	22	47
1993.	80	40	64	56	36
1994.	55	53	50	48	30
1995.	49	57	52	47	33
1996.	51	54	59	40	29
1997.	40	34	86	79	29
1998.	52	34	45	70	32
1999.	52	49	37	64	26
2000.	47	37	60	57	33
2001.	39	24	52	49	21
2002.	39	44	54	79	30
2003.	46	39	44	91	20
2004.	33	34	35	68	11
2005.	37	34	54	80	27
2006.	29	19	41	87	23
2007.	40	25	36	102	21
2008.	45	25	45	88	23
2009.	36	26	43	98	22

godišnji prosjek u razdoblju	krštenjā	pričestī	potvrda	ženidbī	sprovoda
1971.-1980.	46		29	20	39
1981.-1990.	30	45	44	23	41
1991.-2000.	50	46	54	51	34
2001.-2009.	38	30	45	82	22

Don Vinko Mioč (1924.-2009.)

Don Vinko 1979.

U 86. godini života i 55. svećeništva u Domu za starije i nemoćne osobe u Milohničima (na zapadu otoka Krka) u ponedjeljak 12. listopada 2009. preminuo je don Vinko Mioč, umirovljeni koločepski župnik, svećenik Dubrovačke biskupije. Pokopan je 14. listopada 2009. na zagrebačkom groblju Miroševac na grobnom mjestu 365-II-85. Sprovod je vodio msgr. don Mirko Maslač, generalni vikar Dubrovačke biskupije.

Don Vinko Mioč rođen je u utorak 4. ožujka 1924. u selu Klopče (danas predgrađe Zenice), a kršten je u vrhbosanskoj župi Crkvice. Imendan je slavio 22. siječnja. Otac mu je bio Jozo, a majka Delfa rođena Krezić. Imali su ukupno devetero djece. Pučku školu pohađao je Vracima kraj Zenice 1931.-1935., a gimnaziju kao isusovački kandidat u Travniku. Maturirao je u Zagrebu na Šalati. U Družbu Isusovu stupio je 7. rujna 1943., a iz nje je 22. svibnja 1980. prešao (inkardiniran je) u Dubrovačku biskupiju s čijim je tadašnjim ordinarijem Severinom Pernekom bio vršnjak i gimnazijski kolega u Travniku. Sukladno toj pripadnosti, svećenička titula od 1955. do 1980. bila mu je *otac (pater, padre)*, a od tada do smrti *don*.

Na isusovačkom Filozofsko-teološkom institutu u Zagrebu studirao je filozofiju 1945.-1948., a na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu teologiju 1952.-1956. Za svećenika ga je u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu zareadio nadbiskup koadjutor Franjo Šeper 30. srpnja 1955.

Intelektualac, vrsni i temeljit poznavatelj učenja Crkve, u duši je ostao privržen isusovačkim idealima svoje mladosti. Čitao je i govorio nekoliko jezika. Posljednjih godina, kad je bio oslobođen dužnosti u Biskupiji, na Veliki četvrtak došao bi u koncelebraciju u Bazilici Srca Isusova. Govorio je: „Želim svećenički dan slaviti u mjestu gdje sam postao svećenik.”

U Crkvi u Hrvata najčešće je obavljao dvije službe: odgojitelja i dušobrižnika.

Župničku službu obavljao je savjesno i odgovorno diljem Hrvatske: u Vuki u Đakovačkoj biskupiji 1964.-1967., u Rijeci (Sveti Križ – Zamet, Riječka nadbiskupija) 1967.-1973., na Lopudu 1982.-1983. i Koločepu 1983.-1994. Osim toga, bio je župni pomoćnik u Sutomišćici na otoku Ugljanu 1977.-1978., u Innsbrucku 1978.-1979. i u Smokvici 1979.-1982.

Kao *odgojitelj*, bio je razredni prefekt u sjemeništu na Šalati

Don Vinko Mioč bio je 11 godina župnik na Koločepu.

1949.-1952.; vjeroučitelj djece osnovne i srednje škole u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu 1957.-1963. i 1973.-1977. i u Osijeku 1963.-1964. te profesor dogmatike i sociologije na biskupijskoj (sjemenišnoj) Klasičnoj gimnaziji u Dubrovniku 1983.-1992., a župni vjeronauk držao je i u župama koje su mu bile povjerene 1964.-1973. i 1982.-1994.

U Družbi Isusovoj obnašao je službu poglavara isusovačke zajednice (superiora rezidencije) u Palmotićevoj u Zagrebu 1973.-1977. U Dubrovačkoj biskupiji bio je pomoćnik kancelara na Biskupskome ordinarijatu u Dubrovniku od 1983. do 1994. iako je istodobno bio župnik Kalamote. No, kako je Župa Velike Gospe na Koločepu tada brojila 96 vjernika, preko tjedna je stanovao i hranio se u Biskupskom sjemeništu te je pomagao don Anti Dračevcu u Kuriji na prvom katu Nadbiskupske palače ispred Katedrale. Njegova župna kuća na Koločepu bila je otvorena svećenicima za odmor i ljetovanje.

Umirovljeničke dane provodio je u Klenovici, mirnom i starom ribarskom mjestu između Novog Vinodolskog i Senja. Rodom iz Središnje Bosne, od 1967. do kraja života bio je vezan uz more pa je i iz zagrebačke gradske vreve rado odlazio na morski zrak. Strpljivo je do samoga kraja podnosio bolesti koje je tijekom godina prikupio (a još 1979. u Smokvici je doživio srčani udar). Suosjećajan i samozatajan čovjek, živio je vrlo skromno. Volio je djecu i mlade i bio obljubljen među učenicima i župljanima kao čovjek i vjeroučitelj; uvijek uredan, susretljiv i srdačan u ophođenju, nikad otresit nego očinski ljubazan; vrlo uslužan, sam zahvalan za svaku, pa i malu uslugu koju je primio. Na satu vjeronauka, za školskom katedrom i s propovjedaonice uvijek je nastojao da slušatelji čuju nešto novo, ali i da ih to oduševi. A to nije mogao pukom prirodnim nadarenošću, nego kao plod sustavnoga rada i naporene pripreme.

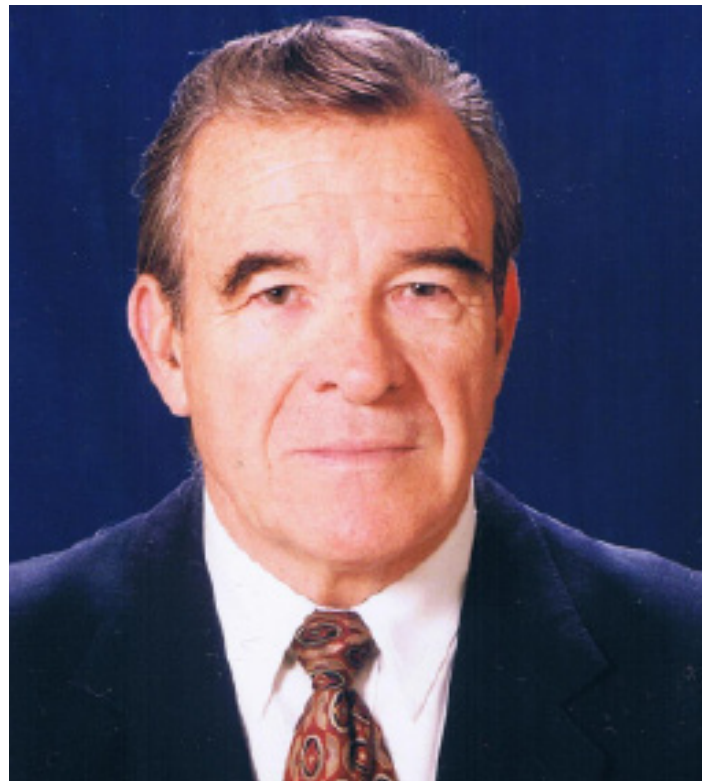
Od roditelja je baštiniio tihu, plemenitu narav, ali je taknut u ono što mu je bilo bitno znao biti vrlo emotivan i energično obrazlagati, primjerice, dokaze Božje opstojnosti ili da je Isus Krist istinski, stvarno i bivstveno nazočan u Hostiji. Istine vjere predavao je prema Franji Šipušiću (*Moja vjera*, Opatija 1974). I sam je bio priredio katehetski priručnik za mlade.

Stanko Lazo

Kad god želimo istaknuti odlike vjere vjernika-kršćanina, upotrebljavamo izraze: osvjedočen, praktičan, aktivan, pobožan, uzoran. Naš je pokojni Stanko imao sve te odlike i danas na bolnom rastanku s ponosom ističemo da je naš Grad u njemu imao dobra i čestita čovjeka i uzorna kršćanina koji je život i rad ispunio do kraja, kao suprug i otac, vrstan i odgovoran ekonomist i vrlo aktivan i zauzet vjernik.

U ovo pouskršno vrijeme istaknuta je potreba svjedočiti istinu Isusova i našega uskrsnuća. Čitamo u *Ivanovu evanđelju* (6, 38-39): „Siđoh s neba ne da vršim svoju volju, nego volju onoga koji me posla: da nikoga od onih koje mi je dao ne izgubim, nego da ih uskrisim u posljednji dan.” Spas je pravog vjernika savršena sreća, zasitan mir. A to je taj vječni život koji radije označava puninu života nego li život bez kraja. Ne može nam biti dana životna punina ako ne uskrsnemo. Bog je stvorio dušu i tijelo. Duša je po tijelu stjecala spoznaju, najplemenitije misli. Čak su i vjerske misli u duh stizale preko tijela. Duša je s tijelom poslovala, ljubila, griješila, trpjela. Zato duša može biti presretna, do kraja ispunjena sobom ako se ponovno sjedini s tijelom. Ali prije uskrsnuća u posljednji dan ne ćemo biti bezimene sablasti. Nebo stječemo zaslugama i ljubavlju. Naš će stupanj blaženstva odgovarati stupnju ljubavi u trenutku smrti. Posebno će se oni koji su se voljeli na ovoj zemlji lako prepoznati u nebu, jer ljubav nikada ne prestaje. Čestite veze s ove zemlje ostaju i u vječnosti.

Naš je pokojnik cijeli život gradio čvrste veze poštovanja i ljubavi prema svojoj obitelji, supruzi, djeci, sestri, rodbini. Tko je imalo upoznao njegovu obitelj mogao je to osjetiti, a ljubav se razgorjela do kraja tijekom njegove bolesti. Unatoč težini iznenadne bolesti očuvao je životni optimizam i sve je podnosio junački. Blagi izraz njegova lica i pogleda s karakterističnim osmijehom i vedrinom sačuvao je do kraja, a njegove riječi bile su: „Bogu hvala za sve.”

Stanislav Lazo

(Babino Polje, 20. VII. 1932. – Dubrovnik, 24. IV. 2010.)

Crkvu je doživljavao kao širu obitelj i znao je u njoj pronaći svoje mjesto tihoga i strpljivog apostola koji je najprije napunio svoje duhovne spremnike u molitvi i pričesti, a potom i drugima pomagao da produbljaju svoj duhovni život seminarima, duhovnim vježbama, bračnim vikendima, pobožnostima Presvetom. Njegovim zauzimanjem dvadeset i dvije godine obavlja se svakoga četvrtka klanjanje pred presvetim Oltarskim Svetootajstvom u crkvi Sv. Ignacija.

Osobito se zadnjih godina istaknuo u vođenju Bratstva presvetoga Sakramenta u Dubrovačkoj katedrali, u proslavi 455. obljetnice djelovanja, Tijelovskoj procesiji, Četrdesetsatnom klanjanju... Činio je to s toliko umijeća i gorljivosti da smo svi bili zadivljeni. Uspio je u Bratstvo učlaniti mlade i mlade ljude i nije posustajao ni onda kad je bolest uznapredovala.

Ono što je u njega bilo posebno vrijedno i lako prepoznatljivo bila je njegova blagost u govoru i nastupu, s puno takta i poštovanja tuđega mišljenja; traženje i nalaženje pravoga rješenja u korist zajedničkoga dobra.

Dragi Imenjače, za sve što si učinio za našu Katedralnu župu, za našu Biskupiju kao savjetnik ekonomist, za ovaj Grad u koji si s rodnoga Mljeta došao kao dijete od dvije godine – od srca hvala. Pamtit ćemo Tvoj dragi lik i djelo i Bogu trajno zahvaljivati što nam je u Tebi darovao dobroga čovjeka, praktičnog vjernika i zauzetog apostola. Posebna hvala za ljubav i pažnju koju si pokazivao prema svećenicima, redovnicima i redovnicama s kojima si promicao zajedništvo i povezanost klera i puka u našem Gradu i Biskupiji. Počivaj u miru Božjem koji si zaslužio, a Tvoj ožalošćenoj obitelji i rodbini iskrena sućut i obećanje da ćemo ovu bol zajednički dijeliti, a vjeru u uskrsnuće hraniti molitvom i euharistijom kako si Ti cijeli život činio.

Na Boninovu 26. travnja 2010.

don Stanko Lasić

Imenjaci 2. listopada 2005.

Petoga listopada ove godine navršava se devedeset godina otkako je dubrovački biskup Josip Marčelić u Blatu obukao redovničko odijelo budućoj blaženici. Devet dana kasnije, na prvom zavjetovanju rekao joj je: „Odsele se ne ćeš više zvati Marija Petković Kovač, nego sestra Marija Propetog Isukrsta.”

Kao i svaki drugi svetac, ona nije zavrijedila Raj u svetim uvjetima i mjestima nego u zemaljskim kušnjama i napastima koje je s Božjom pomoći i ljudskom krepošću svladala i pobijedila. Katolici ne štiju svece radi samoga primjera nego više zato da se svjedočenjem bratske ljubavi pojača sjedinjenje Proslavljene Crkve na nebu i Crkve koja hodočasti ovom zemljom. Sveci na Nebu zagovaraju pred Bogom ovdje živu braću i sestre u vjeri.

Crkva nema ovlast proglasiti da je bilo tko sigurno u paklu, ali suprotno, da je u raju, ima i čini. Proglašenje svetim nije ništa drugo nego svečana izjava da je kršćanska zajednica sigurna kako je dotična osoba u Nebeskom kraljevstvu. Zato joj se iskazuje javno čašćenje, predlaže je se kao uzor drugima i može joj se obraćati u molitvi da nas i ona zagovara pred Bogom i izmoli nam Božju pomoć i milost.

Kauza je crkvenopravni istraživačko-sudbeni postupak, posmrtno suđenje o životu i djelu nekoga katolika, utvrđivanje dokaza da je u Nebu. Odvija se u tri faze: biskupijski postupak, beatifikacija i kanonizacija. Korak prije proglašenja svetim zove se beatifikacija ili proglašenje blaženim. Provođi se od 1483. godine, a daje niži stupanj javnoga čašćenja, ograničeno na neki kraj, narod ili redovničku ustanovu. Bitna razlika u odnosu na proglašenje svetim ili kanonizaciju je stupanj ljudske sigurnosti pa onda i papino konačno i nezabudivo utvrđenje da je netko u nebeskoj diki.

Objavljujemo ovdje dekret *Amatum Dominum*, prvu od tri službene isprave Svete Stolice donesene u postupku proglašenja blaženom prve i do sada jedine takve žene iz Dubrovačke biskupije, Marije Propetoga Petković. Papa je 5. srpnja 2002. izjavio, a donjom odlukom Zbor za kauze svetih zabilježio da je ona u junačkom stupnju živjela bogoslovne i stožerne kreposti. Bogoslovne kreposti jesu: vjera, ufanje/nada i ljubav, a stožerne: razboritost, pravednost, jakost i umjerenost. Krepost je inače trajna raspoloživost prema dobru; svojstvo onoga koji ne sadržava, ne očituje ništa nevaljalo u svom ponašanju; tko je čestit, čudoredan; spremnost da se radosno i ustrajno, pa i uz protivljenje i žrtve, ostvaruje čudoredno dobro; vrsnoća. Sličnoznačnica za krepost je vrlina, ali ona ima neodređenije i šire značenje od kreposti. Vrlina je pozitivno svojstvo u čovjeka; junaštvo, hrabrost, srčanost; dobra odlika čega. I vrlina i krepost suprotne su opačini, mani, poroku. Naravne (stožerne) kreposti usavršuju značaj i brane protiv požude i prevlasti nagona, a nadnaravne (božanske, ulivene) kreposti finaliziraju naravne, usmjeruju čovjekovo biće i djelo prema sudjelovanju u životu trojstvenoga Boga. Odlukom o krepostima utvrđuju se dokazi o vjeri i izvrsnosti života dotičnoga sluge Božjega, kandidata za oltar. Nakon proglašenja odluke o krepostima on dobiva službeni naziv „časni sluga Božji / časna službenica Božja”.

Nakon što se to dogodilo s ovom ženom iz Dubrovačke biskupije, isto je „ministarstvo svetačkih poslova” 20. pro-

sinca 2002. donijelo odluku o potvrđenom čudu po zagovoru časne Službenice Božje. Konačno je papa Ivan Pavao II. 6. lipnja 2003. u Gružu Mariju Petković proglasio blaženom, o čemu je istoga dana u Dubrovniku sastavljeno apostolsko pismo *Vitae sensus*. Ta svetostolička isprava do sada još nije bila prevedena ni objavljena na hrvatskom pa to činimo ovdje uoči osme proslave blagdana naše Blaženice koji pada 9. srpnja.

Potrebno je da se po Blaženičinu zagovoru dogodi još jedno čudo; ljudski, medicinski ili fizički neobjašnjiv događaj ili ozdravljenje, nebeska potvrda rajnosti, pa da blažena Marija može biti proglašena i svetom. Razumije se da vrlo važnu ulogu ima i glas Blaženice u narodu, njezina religiozna popularnost, molitve i preporuke za njezin zagovor.

Zbor za kauze svetih

Odluka o krepostima

Službenice Božje Marije Propetoga Isusa
(u svijetu Marije Petković),
osnivačice družbe Kćeri milosrđa (1892.-1966.)

„**SVOGA VOLJENOGA** Gospodina Isusa Krista neprestance ljubite, za Nj radite i sav svoj život potrošite u djelima milosrđa. Sve u Družbi usmjeravajte prema Njemu. Za Nj život provodite i smrt podnesite. Po čitavom svijetu naviještajte njegovo Kraljevstvo ljubavi.”

Te preporuke, koje je Službenica Božja Marija Propetoga Isusa napisala u duhovnoj oporuci svojim sestrama, bile su pravilo njezina života, potrošena na slavu Gospodinovu i u služenju siromasima za koje je svim srcem činila duhovna i tjelesna djela milosrđa.

Službenica Božja rođena je u hrvatskom mjestu Blato u Dubrovačkoj biskupiji desetoga dana mjeseca prosinca 1892. godine kao šesto od trinaestero djece iz zakonito sklopljena braka svojih roditelja Antuna Petkovića i Marije Marinović. Oni su se isticali kako vjerom tako i zemaljskim dobrima. Na obredu krštenja nadjenuli su joj ime Marija. Roditelji su joj pružili valjan duhovni odgoj i izobrazbu. Stoga se već od mlađahne dobi isticala živahnim duhom, stamenim značajem, sklonošću pobožnosti, poslušnosti i dobročinstvu. Godine 1898. bila je obilježena svetootajstvom potvrde, a godine 1905. pristupila je prvoj euharistijskoj gozbi. Ti su događaji ostavili duboki trag u njezinu duhovnom životu. Posjećujući često Službenice milosrđa, shvatila je da i nju Bog poziva na posvećeni život. No, tomu su se protivili njezini roditelji, koji su je sklanjali na brak. Navršivši četrnaest godina života, položila je osobni zavjet vječne čistoće. Djelatno je sudjelovala u poslanju Crkve i pomagala u djelima apostolata. Bila je predstojnica društva Kćeri Marijinih, a utemeljila je i druga društva, kao Dobrog Pastira 1914. godine, te Društvo kršćanskih majki sljedeće godine. Svakodnevno je posjećivala bolesne i stare, a siromasima, siročadi i nahodima pružala duhovnu i tjelesnu pomoć. Dušu je hranila euharistijskom žrtvom, svetom pričešću, motrenjem presvetoga Sakramenta te razmišljanjem o Gospodinovoj mucu. Kad su 1919. godine Službenice milosrđa napustile kuću u mjestu Blato, na poziv preuzvišenoga gospodina Josipa Marčelića, dubrovačkoga biskupa i svoga duhovnog voditelja, zajedno s nekoliko svojih

**Bl. Marija
Petković
u prvim
godinama
redovničkog
života**

družica, preuzela je brigu za tu kuću te je mislila i na s njom povezan rad.

Dana četvrtog* listopada sljedeće godine obukla je redovničku odjeću i učinila da nastane družba Kćeri milosrđa Trećega samostanskog reda svetoga Franje sa svrhom da djelima milosrđa širi spoznaju božanske ljubavi. Tom** je prigodom uzela ime Marija Propetoga Isusa. Četrnaestog dana istoga mjeseca imenovana*** je vrhovnom glavaricom te je više od četrdeset godina razborito i brižno trošila sile na dobro svoje ustanove, skrbeći se o odgoju sestara, pokrećući različite pothvate za žensku mladež, za djecu u potrebi i za bolesne. Utemeljila je utočišta, domaćinske škole, kao i one krojačkoga zanata. Godine 1923. dobila je biskupijsko odobrenje Ustanova, a 1928. godine pridruženje ustanove Redu manje braće. Godine 1936. uspostavila je družbu u Argentini, boraveći i sama ondje od 1940. do 1952. godine, promičući nove ustanove obrazovanja i dobrotvornosti u raznim državama Latinske Amerike. Zatim se doselila u Rim, gdje je živjela u novoj Generalnoj kući. Godine 1954. pogodila ju je moždana kap s trajnom poluuzetošću. Godine 1960.**** zbog narušena zdravlja dragovoljno je napustila službu vrhovne glavarice.

Posljednje godine života provodila je u poniznosti, moleći i radeći za svoje sestre, kojima je pružala uzor krepsti, koje su tijekom godina postajale još sjajnije i savršenije. I doista, darežljivim, postojanim i vedrim srcem nastojala je oko vjere, ufanja, ljubavi i ostalih krepsti. Čvrsto se pouzdavala u Boga, ispunjavala njegovu volju i ustrajno radila na izgradnji Božjega Kraljevstva. Osobita zadaća Službenice Božje sastojala se u tome da slavi nebeskoga Oca i njegovo sveto Ime, kojemu je po svetom Srcu Isusovu prinosila hvale. Zajedništvo s Bogom njegovala je kroz bogoslužje, pobožnost prema presvetoj Euharistiji, kćerinsku ljubav prema Djevici Mariji, molitvu i razmišljanje o vječnim istinama. Snažnom duhovnom životu, obasjanom Božjom ljubavlju, pripojila je apostolsko djelo širenja vjere po cijelome svijetu kao i iskazivanja ljubavi malenima, siromasima, bolesnima, grešnicima, ostarjelima i neuglednima. O svojim duhovnim kćerima vodila je osobitu brigu te ih ljupko, ali čvrsto upravljala evanđeoskim putom.

Doživljavala je radost, ali i osjećaj dužnosti da približava duše Bogu. A da bi postigla tu svrhu, znala je podnositi umore, žrtve, protivštine i uvrede, jer se krijepla utjehom Božanske Providnosti u koju je polagala svu nadu. Jakost i razboritost crpila je iz zajedništva s Bogom, molitve i savjeta crkvenih pastira kojima je bila poučljiva i poslušna. Postupala je nadnaravnom mudrošću pri utemeljenju i pri upravljanju ustanovom, u pouci sestara, provedbi pothvata apostolskih djela i odabiru prikladnijih sredstava posvećenja. Živjela je vrlo pravedno prema Bogu i bližnjemu, umjereno pri služenju ze-

maljskim dobrima, hrabro u trpljenju poteškoća, strpljivo u podnošenju bolesti, postojano u nasljedovanju Krista. Istinska učenica svetoga Franje Asiškoga, Propetoga je ljubila nepodijeljenim srcem, a cijnila je siromaštvo i poniznost. Žudeći za rajem, mirno se pripravljala za vječni život, dok je Gospodin nije pozvao k sebi devetoga dana mjeseca srpnja 1966. godine.

Glas svetosti, što ga je Službenica Božja uživala za života, potvrđen je poslije smrti. O toj je činjenici Rimski vikarijat započeo kauzu za proglašenje blaženom i svetom, provevši biskupijsko ispitivanje čiju je pravnu snagu priznao Zbor za kauze svetih, odlukom od 8. svibnja 1998. godine. Kad je bio pripremljen „Podnesak“, raspravljalo se je li Službenica Božja u junačkom stupnju nastojala oko krepsti. Dana 23. travnja 2002. održan je posebni sastanak bogoslovaca-savjetnika koji je završio povoljnim glasovanjem. Oci kardinali i biskupi, okupljeni na redovitoj sjednici 21. svibnja ove godine, saslušavši izvješće predlagatelja kauze, preuzvišenoga gospodina Emilija Eida, naslovnoga biskupa Sarepte Maronita, proglasili su kako je Službenica Božja Marija Propetoga Isusa junački dostigla vrhunac bogoslovnih, stožernih i njima pripojenih krepsti.

Kad je napokon dolje potpisani kardinal-predstojnik o svim tim činjenicama vrhovnom svećeniku Ivanu Pavlu II. podnio pomno sastavljeno izvješće, Njegova je Svetost, prihvaćajući i potvrđujući želje Zbora za kauze svetih, naložila da se o junačkim krepstima Službenice Božje napiše Odluka.

Kad je to po propisu bilo učinjeno, pozvavši na današnji dan k Sebi nižepotpisanoga kardinala-predstojnika, predlagatelja kauze i mene, biskupa-tajnika Zbora i ostale koje je trebalo pozvati, u njihovoj je nazočnosti Preblašeni Otac svečano izjavio: „Čvrsto stoji činjenica o bogoslovnim krepstima: vjere, ufanja i ljubavi, kako prema Bogu, tako i prema bližnjemu, kao i stožernima: razboritosti, pravednosti, umjerenosti i jakosti, te njima pridruženim [krepstima], u junačkom stupnju, Službenice Božje Marije Propetog Isusa (u svijetu: Marije Petković), utemeljiteljice družbe Kćeri milosrđa Trećega samostanskog reda, u slučaju i prema učinku o kojemu je riječ.”

Sveti je pak Otac naložio, da se ova Odluka javno objavi i unese među spise Zbora za kauze svetih.

Dano u Rimu, petoga dana mjeseca srpnja godine Gospodnje 2002.

José kardinal Saraiva Martin, *predstojnik*

† Eduard Nowak, naslovni lunski nadbiskup, *tajnik*

latinski izvornik u: *Acta Apostolicae Sedis*, 95 (2003.), str. 349-352.

Prirediteljeve primjedbe

* Točnije 5. listopada 1920. jer je toga utorka dubrovački biskup dr. Josip Marčelić (1847.-1928.) u Blatu na Korčuli osnovao novu redovničku družbu i u nju primio prvih šest iskušenicu.

** Ime Marija Propetoga Isukrsta dobila je u četvrtak 14. listopada 1920., prigodom polaganja prvih zavjeta u plebanskoj crkvi Svih svetih u Blatu.

*** Kapitul (skupština) sestara birao je glavaricu u srijedu 13. listopada 1920. Sestra Marija Petković dobila je pet od šest glasova (tj. samo ona nije glasovala za sebe). Biskup Marčelić je potvrdio taj izbor i sljedeći ga dan proglasio puku u crkvi. Tako nije imenovana nego izabrana i potvrđena.

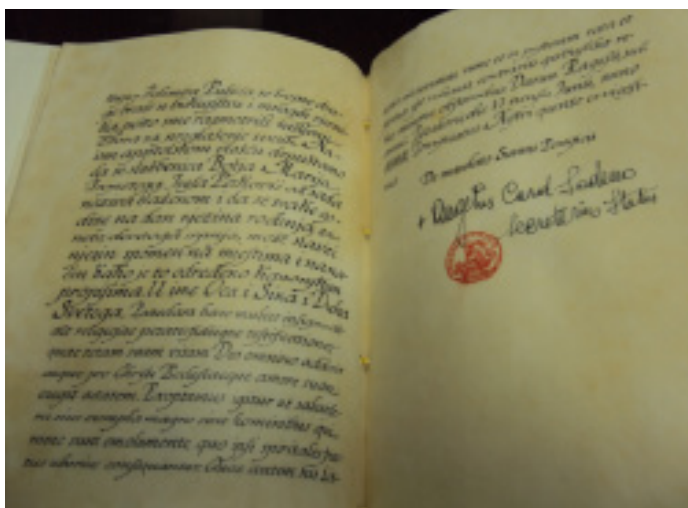
**** Tipkarska pogreška u izvorniku. Službeno je prestala biti vrhovna glavarica u ponedjeljak 23. siječnja 1961. kad je tu službu predala sestri Julijani Franulović, novoizabranom časnoj majci.

Prva papinska isprava izdana u Dubrovniku

Najdugovječnija kancelarija na svijetu, Papinska, razvila je stupnjevine i raznorodne oblike isprava. Tako je, primjerice, apostolsko pismo skupni, krovni nazivnik za apostolsko dekretalno pismo, obično apostolsko pismo (breve), kirolgraf, okružnicu i motu proprio. Breve, što latinski znači kratko pismo, vrsta je papinskoga dokumenta, po važnosti nakon konstitucije, dekretala, otpisa (reskripta), bule, okružnice (enciklike), pobudnice i apostolske poslanice, a prije motu proprio, izjave, običnoga pisma, poruke, propovijedi ili govora. Breve je spis nastao po papinoj ovlasti, naslovljen je papinim imenom i ovjerenim njegovim pečatom, ali ga papa ne potpisuje osobno. Kao i kod ostalih papinskih isprava, ne nosi ime po naslovu nego po početnim riječima prve rečenice glavnoga dijela isprave koja obično sadrži moralno objašnjenje dotičnoga pravnog čina. U ovom slučaju to su latinske riječi *Vitae sensus*. No, one se kao naslov ne prevode. Stoga nije uobičajeno reći breve *Smisao života* nego breve *Vitae sensus*.

Skupa s konstitucijom, dekretalom, otpisom i motu proprio ulazi u pravne (zakonodavne) papinske isprave. Zato na njegovu kraju stoji propis o vrijeđenju dotične odluke: „bez obzira na sve ostale suprotne odredbe”. Prema ustaljenom običaju Papinske kancelarije, o proglašenju blaženim sastavlja se breve koji potpisuje kardinal državni tajnik, a o proglašenju svetim apostolsko dekretalno pismo koje potpisuju Sveti Otac i nazočni kardinali.

Breve *Vitae sensus*, kao isprava o tome da je Ivan Pavao II. šestoga lipnja 2003. u Dubrovniku proglasio blaženom Mariju Propetog Petković, sastavljena je u Dubrovniku istoga dana i na nju je kao pečat utisnut Papin Ribarov prsten. Takav prsten-pečatnjak pape imaju od XIII. stoljeća. Zove se Ribarov (*anulus Piscatoris*) jer je sv. Petar bio ribar. Na njemu je urezan lik sv. Petra kako iz ladice baca mrežu i papino ime. U prosincu 1521. uvedeno je da kad papa umre, kardinal komornik lomi Ribarov prsten na prvaj sjednici kardinala.

Završne stranice (6-7) Papina dubrovačkog brevea. Snimila s. Emila Barbarić.

Latinski izvornik objavljen je u službenom listu Svete Stolice *Acta Apostolicae Sedis*, godište 97., broj 2, od 4. veljače 2005. na str. 132-134. To je prva i za sada jedina papinska isprava koja je izdana u Dubrovniku. U prijevodu na hrvatski jezik glasi:

Apostolsko pismo kojim se časnoj službenici Božjoj Mariji Propetog Isusa dodjeljuje nebesko dostojanstvo blaženika

Papa Ivan Pavao II. na trajni spomen.

„SMISAO ŽIVOTA je da se shvati Božja ljubav i da se, slaveći Boga, odgovori na tu ljubav.”

Ta misao majke Marije Propetog Isusa, u svijetu zvane Marija Petković, bila je njezin životni program. Ona se naime kao mlada žena, prožeta ljubavlju prema Kristu, potpuno predala toj ljubavi i posvetila djelima duhovnoga i tjelesnog milosrđa prema siromašnima, tako uvelike pridonoseći dobru Crkve i društva.

Časna službenica Božja rođena je 10. prosinca 1892. u selu Blato na otoku Korčuli u Dubrovačkoj biskupiji. U roditeljskom je domu naučila hoditi Gospodinovim putovima i u Župi apostolatom svjedočiti vjeru i milosrdnu ljubav. Kad je s četrnaest godina shvatila da želi posve pripadati Kristu, s njim se „zaručila” privatnim zavjetom trajne čistoće [čudoredne neporočnosti]. Revno je crpila snagu iz euharistije i molitve služeći bližnjima u udrugama Kćeri Marijinih, Dobroga Pastira, Kršćanskih majki kao i u pučkoj kuhinji. Osobitu je brigu posvećivala starijim osobama koje je običavala tješiti brižljivom ljubavlju, kao i siromašnima, siročadi i napuštenoj djeci. Godine 1919. život joj se u cijelosti promijenio. Naime, preuzvišeni Josip Marčelić, njezin biskup i duhovni vođa, zamolio ju je da ne napušta Blato i da služi siromašnima. U tom je zahtjevu službenica Božja prepoznala Gospodinovu volju koju je usrdno i spremno slijedila. Sama je s nekoliko družica počela uzdržavati kuću i djelatnosti što su ih do tada obavljale Službenice milosrđa koje su kanile napustiti selo. Tako je 25. ožujka te godine Marija počela služiti brinući se za dječji vrtić i pučku kuhinju. To je bio početak družbe Kćeri Milosrđa Trećega samostanskog reda svetoga Franje kojoj je svrha bila djelima milosrđa širiti spoznavu božanske ljubavi. Ustanovu koja je službeno osnovana 4. listopada godine 1920. sama je osnivačica vodila četrdeset godina. U svemu je tražila slavu Božju i spas duša; na srcu joj je bilo stalno stručno osposobljavanje sestara kao i ljudski i kršćanski napredak mladih, djece, siromašnih i bolesnih. Godine 1928. družba je pridružena Redu manje braće. Godine 1936. poslala je nekoliko sestara u Latinsku Ameriku da vode misije, a tamo je i sama pošla 1940. i ondje ostala do 1952. godine. Vrativši se u Europu, u Rimu je uspostavila upravu družbe. Godine 1954. trajno joj je oduzeta lijeva strana. Godine 1956. njezinu je ustanovu, obogaćenu članstvom i zgradama, odobrila Apostolska Stolica.

Napustivši zbog bolesti dužnost opće predstojnice, posljednje je godine provela u poniznosti i molitvi, ispunjavajući ono što je kao ostavštinu predala duhovnim kćerima kojima je običavala govoriti: „Kad ste najneznatnije i najponiznije, tada ste Isusu najdraže”. Majčinskim je srcem riječju i primjerom svojih kreposti i dalje nastavljala podupirati družice o kojima se, poučena od Isusa, naučila revno, ustrajno i radosno skrbiti. Oslanjajući se na vjeru, ufanje i ljubav, s Bogom je hodila, vjerovala njegovoj riječi, pokoravala se njegovoj volji, iz vrele milosti crpila snagu i služila izgradnji Kristova kraljevstva. Uz

veselje privođenja duša Bogu povezivala ju je ljubav prema euharistiji, Djevici Mariji, Crkvi i molitvi. Poteškoća nije nedostajalo, ali sve je prikazivala Gospodinu. Govorila je naime: „Prava se ljubav pokazuje u žrtvi, boli i križu”. U žarkoj želji da gleda Isusovo slavno lice, preminula je 9. srpnja **1966.** godine.

Budući da je bila na glasu svetosti, a takav je ugled uživala još za života, Rimski je vikarijat započeo postupak proglašenja blaženom i svetom. U Našoj je nazočnosti 5. srpnja **2002.** objavljena odluka o junačkim krepostima, a 20. prosinca iste godine razglašena je odluka o čudu koje se pripisuje zagovoru iste Službenice Božje. Stoga smo odlučili da se obred proglašenja blaženom obavi u Dubrovniku, u vrijeme našega pastirskog putovanja u Hrvatsku.

Danas smo stoga u bogoslužju izrekli obrazac: „Mi, udovoljavajući želji Našega brata dubrovačkoga biskupa Želimira Puljića te brojne druge braće u biskupstvu i mnogih vjernika, pošto smo razmotrili mišljenje Zbora za proglašenje svetih, Našom apostolskom vlašću dopuštamo da se službenica Božja Marija Propetoga Isusa Petković od sada naziva blaženom i da se svake godine na dan njezina rođenja za nebo, devetoga srpnja, može slaviti njezin spomen na mjestima i na način kako je to određeno kanonskim propisima. U ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga.”

Ova je divna žena dala izvrsna svjedočanstva redovničke pobožnosti i vjere; sav je svoj život u cijelosti posvetila Bogu i životni vijek provela u ljubavi prema Kristu i Crkvi. Želimo prema tome da njezini spasonosni primjeri budu na veliku dobit današnjim ljudima kako bi i sami obilnije davali duhovne plodove.

Hoćemo da ono što smo ovim pismom odredili sada i ubuduće bude valjano i stalno, a što god se tomu protivi nema nikakvu snagu.

Dano u Dubrovniku, pod Ribarovim prstenom, šestoga dana mjeseca lipnja godine **2003.**, dvadesetpete Našega papinstva.

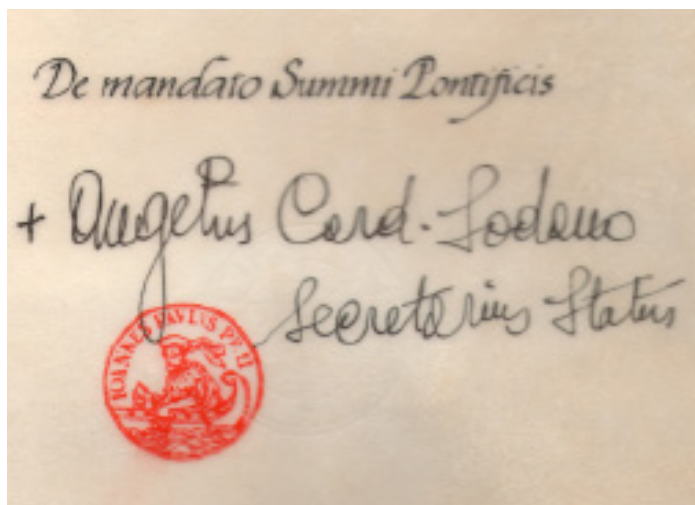
Po nalogu Vrhovnoga Svećenika

Angelo kardinal Sodano
Državni tajnik

mjesto pečata

U pismohrani Državnoga Tajništva br. 540.884

s latinskoga preveo dr. Ante Šoljić

Ribarov prsten, promjera 30 mm, na Papinoj ispravi izdanoj u Dubrovniku. Snimila s. Emila Barbarić.

blažena Marija Petković Kovač iz Blata 1908., kad je imala 16 godina.

Stvaralaštvo mladih

Škrinja

U maloj i usamljenoj sobi topoljskoj –
okupana mirisom dunja,
tiho priča neispričane priče, sve
molitve, radosti, tuge i nadanja, bijelim
cvijećem urešena – babina škrinja.
O, baba moja!
Miris sniježnobijelog rublja
čuva
uspomenu na
babinu mladost i –
marljive ruke njezine.
Škripe vrata, njezina teška
kao što bješe i život težački babe moje.
O, baba moja! Radoznale ruke moje otvarajući je
traže moju babu, a
škrinja, radosno mi ruke pruža i
umivena mirisom dunja
poklanja vječno lijepa sjećanja
na babu moju. O, baba moja!

Škrinja drvena, škrinja cvijećem posuta,
škrinja dunjama namirisana,
škrinja moje babe Jele – u
maloj, i ljubavlju ispunjenoj, sobi topoljskoj ...

Vido Kaznačić, VIII.a Osnovne škole Marina Getaldića

Dubrovački prostori koji nose ime po svećenicima

Sveopće posvjetovljenje (sekularizacija) nije zahvatilo samo Europu nego naš naraštaj i naš Grad. Ono što nije postigao komunizam, dobro no uspijeva kapitalizam: i Dubrovnik sve više gubi svoj kršćanski identitet. Javna očitovanja vjere sad su slobodna, ali na Festama svetoga Vlaha manje je svijeta nego prije demokratskih promjena; na ophodima za Veliki petak, Tijelovo i Veliku Gospu i na Putu od križa na Srđ sudjeluje manji dio onih koji su redovito na misi; psovke je više nego ikad prije, a post i nemrs kao da su iščezli pred dijetama za mršavljenje. Ni polovica onih čiji sprovod vodi svećenik ne umre s poputninom, a za to se ne može kriviti samo prometne nesreće i naglu smrt. Domaća duhovna zvanja ne pokrivaju ni osminu svećeničkih radnih mjesta u Biskupiji.

Svećenik je u naše vrijeme itekako potreban i tražen je kad je životom i djelovanjem vjerodostojan znak čovjekove određenosti za Nebo, kad je blagoslov onima s kojima dolazi u dodir; kad ne da da se plješće njemu nego Isusu Kristu, kad nije vlasnik crkvene imovine i obreda, ni „gospodar Baštine nego uzor stada” (*Prva Petrova* 5, 3) koji služi Crkvi i krštenicima. Biblijski, crkvenopravni i liturgijski pojam za zaređenoga svećenika je prezbiter, što na grčkom znači starješina. „To grčki znamenjuje starce, ne samo radi godišta koji su primnogo

potrebiti ovomu redu, ma mnogo veće radi stavnosti dobra življenja, nauka i mudrosti. Jerbo pisano jest (*Mudrost* 4, 8-9): ‘Starost častiva jest, ne dugoživa, ni brojena s brojem godišta. Razboritost u čovjeka valja koliko sijeda kosa i neokaljan život koliko zrela starost.’” (*Katekism rimski po naredbi s. Sabora tridentinskoga*, istomačen po Josefu Matoviću iz Dobrote, U Mlecieh, 1775., str. 295).

Svećenička godina prigoda je podsjetiti se na koji su sve način svećenici obilježili dubrovački prostor (ulice, poljane, tvrđave, crkve) u zadnjih 14 stoljeća pisane dubrovačke povijesti

kako bi se iz toga uvida u prošlost izvuklo neke zaključke za sadašnjost i budućnost. Pod svećenicima se razumijevaju dionici Kristova službeničkoga (ministerijalnog, hijerarhijskog) svećeništva, oni koji su primili prezbiterijski stupanj sakramenta svetoga reda i, dakako, Isus Krist, vrhovni i izvorni svećenik. Nisu uvršteni sveti Stjepan Prvomučenik, Lovro i Frano Asiški, jer su bili đakoni, a ne i prezbiteri; ni sveti Josip, Antun Opat, Đurđe, Petilovrijenci i Roko jer nisu bili zaređeni.

U obzir je uzet prostor pet župa u naselju Dubrovnik te jedna ulica u naselju i župi Nova Mokošica.

Evo abecednoga popisa lokaliteta:

Antuna Kazalija, ulica na području župe Svetoga Mihajla, spoj ulica dr. Ante Šercera i Puta ispod Petke. Trebalo bi joj popraviti ime u *dum Antuna Paska Kazalija*. Svećenik i pjesnik bajronovac *dum*

Antun Pasko Kazali (Dubrovnik, 29. IV. 1815. – Dubrovnik, 15. I. 1894.), zaređen 27. X. 1839., službovao je u Pločicama, Vrućici, Mokošici, Lopudu, Ošljem, Maranovićima, Zadru, Rijeci, Malom Stonu, Luci Šipanjskoj i na Boninovu. Pokopan je između Tri crkve.

Bandureva, ulica na području Gradske župe: slijepa ulica, okomita na ulicu Kneza Damjana Jude. *Dum Anselmo Bandur* (Dubrovnik, 18. VIII. 1675. – Pariz, 14. I. 1743.) bio je benediktinac, bizantolog, numizmatičar, filolog, arheolog i povjesničar.

Bartola Kašića, ulica u Novoj Mokošici. Otac *Baro Kašić* (Pag, 15. VIII. 1575. – Rim, 28. XII. 1650.) isusovac, pisac prve hrvatske gramatike, prevoditelj Svetoga Pisma, sastavljač hrvatsko-talijanskog rječnika. U Dubrovniku je živio 1609.-1612. i 1620.-1633. kao učitelj logike, propovjednik i prevoditelj Svetoga pisma s latinskoga na hrvatski.

Boškovičeva, ulica na području Gradske župe, između Dropčeve i Žudioske, spaja Placu i Vrata od buže. Isusovac od 1725. do 1773., otac *Ruđer Bošković* (Dubrovnik, 18. V. 1711. – Milano, 15. II. 1787.), umro je kao biskupijski svećenik, *dum* Ruđer. Pokopan je u crkvi Santa Maria Podone u Milanu. Najslavniji hrvatski znanstvenik, bio je matematičar, astronom, filozof, pjesnik i poklisar. Član londonskoga Kraljevskoga društva, ravnatelj optike za mornaricu u Parizu, član rimske akademije Arkadije. Za života objavio brojne znanstvene rasprave. U godini smrti, 1787. na hrvatskom piše svojoj sestri Anici: „Ja sam zdrav u svemu ostalom izvan glave... Moja se svrha približava, imam sedamdeset šest godišta i ćutim slabost. S Bogom.” Na zidu sakristije dubrovačke katedrale nalazi mu se velika spomen-ploča postavljena po nalogu Senata.

Celestina Medovića, ulica na području Gradske župe, uz istočni zid samostana Male braće, spaja Placu i Prijeko. Ranije se zvala Fratarska, a prije toga Svetoga Frana. Franjevac Celestin, kasnije don Mato Medović (Kuna, 17. XI. 1857. – Sarajevo, 26. I. 1920.), zaređen 2. V. 1880., bio je i slikar čija djela rese crkve u Križevcima, Požegi, Novoj Gradiški, Bjelovaru, Pašmanu, Čilipima i Slanome. Ulici bi trebalo popraviti ime u *don Mata Celestina Medovića* jer se on sam prebacio iz franjevaca u biskupijske svećenike i umro je kao don Mato.

Crijevičeva, ulica na području Gradske župe, spušta se od južne Buže uz crkvu Svetoga Ignacija do Umjetničke škole i

Boškovičeva ulica.
Snimila Berta Kopic.

Bandureva ulica.
Snimila Berta Kopic.

Strossmayerove. Tako se zove od 1930., a ne zna se po kojem točno pripadniku dubrovačkoga roda Crijević (Cerva). No, sva četiri poznata Crijevića bili su svećenici: 1. *Lujo Tuberon Crijević* (1459.-1527.), pjesnik, povjesničar, benediktinac, opat; 2. *Ilija Crijević* (1463.-1520.), pjesnik, latinist, kanonik; 3. *Toma Crijević* (Dubrovnik, 1474. – Dubrovnik, 10. XI. 1562.), dominikanac, generalni vikar, mrkansko-trebinjski (1532.-1562.) i stonski biskup (1541.-1550.), bio je pokopan u dubrovačkoj romaničkoj katedrali; 4. *Serafin Marija Crijević* (Dubrovnik, 4. X. 1686. – Dubrovnik, 24. VI. 1759.), povjesničar, dominikanac, prior, generalni vikar.

Don Frane Bulića, ulica na području župe Svetoga Andrije, od Branitelja Dubrovnika prema Parku Gradac (od ispod stare bolnice kraj Preparandije put Danača). Arheolog i konzervator *don Frane Bulić* (Vranjic kraj Splita, 4. X. 1846. – Zagreb, 29. VII. 1934.) otkopao je sarkofag hrvatske kraljice Jelene iz 976., crkvu Svete Marte hrvatskoga kneza Trpimira i starokršćansku baziliku na Manastirinama u Solinu. Bio je profesor na dubrovačkoj Gimnaziji od 1874. do 1877.

Don Iva Bjelokosića, ulica na području župe Svetoga Andrije, od ulice fra Marijana Blažića do ulice Miha Klaića. Tako se zove od listopada 2006. (*Službeni glasnik Grada Dubrovnika*, br. 11/06). Svećenik i hrvatski politički zatvorenik msgr. *dum Ivo Bjelokosić* (Čilipi, 27. XII. 1917. – Dubrovnik, 14. IV. 2001.) službovao je kao župnik u Topolom (1942.-1945.), Pločicama (1957.-1960.), Mlinima (1960.-1964.) i na Pilama (1964.-1991.) te kao upravitelj zborne crkve Sv. Vlaha (1991.-2001.). Nevin osuđen na smrt pa na 20 godina robije, punih dvanaest godina (17. III. 1945. - 17. III. 1957.) proveo u komunističkim zatvorima: Vila Rašica, Karmen, Trogir i Firule te kazneno-popravnog domu u Staroj Gradiški. Neko je vrijeme bio kanonik Stolnog kaptola i dubrovački dekan (1965.-1993.); uvijek vedar čovjek i obljubljeni svećenik. Predsjednik Tuđman odlikovao ga je 1996. Redom Stjepana Radića, a papa Ivan Pavao II. 2000. naslovom monsinjora. Uzničke uspomene opisao je u knjizi *Svećenik matični broj St. Grad*. 2019 (Dubrovnik, 2002.).

Dordićeva, ulica na području Gradske župe, ide od Place do Za Rokom, između Čubranovićeve i Široke. Tako se zove od 1912. po *dum Ignjatu Đurđeviću* (Dubrovnik, 13. II. 1675. – Dubrovnik, 22. I. 1737.), isusovcu pa benediktincu, opatu, pjesniku (*Ljuvene pjesni, Uzdasi Mandalijene pokornice, Suze Marunkove*) i povjesničaru. Pokopan je u Svetom Jakovu u Višnjici. Prepjevao je psalme (*Saltijer slovinski*). Ulici bi trebalo popraviti ime u *dum Ignjata Đurđevića*.

Đura Pulića, ulica na području župe Svetoga Petra, na Pilama, spaja Miletićevu i Srednji Kono. Trebalo bi joj popraviti ime

u *dum Gjura Pulića*. *Dum Gjuro Pulić* (Dubrovnik, 14. X. 1816. – Rim, 24. V. 1883.), zaređen 18. XII. 1839., doktor teologije, pedagog, filozof, književnik i pedagog, suosnivač Narodne stranke, Hrvatske čitaonice i Matice dalmatinske, kanonik Svetoga Jeronima u Rimu. Pokopan je u crkvi Svetoga Križa na Boninovu. Knjižnicu je ostavio dubrovačkom sjemeništu, a danas se nalazi na adresi: Poljana Ruđera Boškovića 6.

Ferićeva, slijepa ulica na području Gradske župe, ide iza Samostana svete Klare, iz ulice Za Rokom, između Čubranovićeve i Široke. Dva brata Ferić bili su svećenici. *Dum Nikola Ferić* (Dubrovnik, 10. V. 1736. – Dubrovnik, 30. V. 1819.), doktor kanonskoga prava, zaređen 1759., mrkansko-trebinjski biskup (1792.-1819.). *Dum Đuro Gvozdenica Ferić* (Dubrovnik, 5. VI. 1739. – Dubrovnik, 13. III. 1820.), doktor teologije, zaređen 1762., kanonik-arhiprezbiter, kapitularni vikar (upravitelj) Dubrovačke nadbiskupije nakon smrti zadnjega nadbiskupa Nikole Bana 1815., upravitelj Stonske biskupije, skupljač pučke književnosti, pjesnik. Pisao je na hrvatskom, latinskom i talijanskom.

Fra Filipa Grabovca, ulica na području župe Svetoga Mihajla, vodi od ulice dr. Ante Šercera prema brdu Petka. Franjevac fr. Filip Grabovac (Podosaj kod Vrlike, 1695. – otok Santo Spirito pred Venecijom, 13. II. 1749.) napisao je knjigu *Cvit razgovora naroda i jezika arvackoga* (1747.) u kojoj poziva hrvatski narod da se oslobodi mletačkoga sužanjstva.

Gorica svetoga Vlaha, ulica na području župe Svetoga Mihajla, vodi kroz naselje Gorica. Sveti Vlaho je naslovnik zavjetne crkvice na Gorici (spominje se 1255.) u kojoj se svake godine u nedjelju po blagdanu svetoga Vlaha, održava zaključno slavlje Feste svetoga Vlaha. *Sveti Vlaho* je bio biskup kršćanske zajednice u Sebasti u Maloj Armeniji, danas Sivas u Turskoj; podnio je mučeničku smrt 316. godine. Zaštitnik je Dubrovnika od 971. U dubrovačkoj prvostolnici od 1026. čuvaju se moći njegove glave.

Gradićeva, ulica na području Gradske župe, ide od Gospe do ulice Kneza Hrvaša. *Dum Stjepan Gradić* (Dubrovnik, 6. III. 1613. – Rim, 7. V. 1683.), ‘obnovitelj našega Grada i slobode’, naslovni opat, dubrovački kanonik-arhiprezbiter, kanonik Svetoga Jeronima u Rimu, teolog, pravnik, matematičar, fizičar, književnik, prevoditelj, poklisar, upravitelj Vatikanske knjižnice i organizator gradnje sadašnje, barokne dubrovačke katedrale. Zahvaljujući njegovu zauzimanju isusovci su u Dubrovniku otvorili Collegium Ragusinum (1658.).

Ilije Sarake, ulica na području Gradske župe, u Karmenu, ide od Gospe do Ispod mira. Od 1850. do 1930. zvala se Od Sjemeništa po starom Sjemeništu koje je ondje djelovalo do 1941. Dubrovčanin *Ilija Saraka* bio je dubrovački nadbiskup od 1342.-1360. Vodio je izaslanstvo Dubrovnika koje je 27.

Crijevićeva ulica.
Snimila Berta Kopic.

Ulica Celestina Medovića.
Snimila Berta Kopic.

Ferićeva ulica.

Snimila Berta Kopic.

leksikograf, povjesničar, skupljač pučke književnosti, pisac povijesnog zbornika *Zibaldone* i talijansko-hrvatsko-ruskoga rječnika. Pokopan je u crkvi Svetoga Đurđa na Boninovu ispod oltara Presvetoga Srca Isusova koji je sam podigao. Ulici bi trebalo popraviti naziv u *dum Ivana Marije Matijaševića* ili samo u *Matijaševićeva* da se ne daje netočna informacija.

Kardinala Stepinca, cesta na području župe Svetoga Mihajla, vodi od Pošte Lapad (Šetališta kralja Zvonimira) do hotela Neptun. *Blaženi Alojzije Viktor Stepinac* (Brezarić, 8. V. 1898. – Krašić, 10. II. 1960.), svećenik od 1930., nadbiskup koadjutor od 1934., zagrebački nadbiskup od 1937., kardinal od 1953. Pokopan je u zagrebačkoj katedrali. Ivan Pavao II. proglasio ga je blaženim 3. X. 1998. u Mariji Bistrici. Slavi se 10. veljače. Neustrašivi protivnik nacizma i komunizma, borac za crkvena i nacionalna prava i slobode, utemeljitelj Karitasa Zagrebačke nadbiskupije. Na montiranom političkom procesu 11. X. 1946. osuđen na 16 godina robije koju je izdržavao u Lepoglavi, a od 1951. do smrti u Krašiću. Vodio je Festu svetoga Vlaha u Dubrovniku 3. veljače 1941. te je tada u Katedrali rekao: „Svetkovina svetoga Vlaha nije samo simbol prošle slave i veličine grada Dubrovnika nego i živi izvor vaše životne snage kroz vjekove. Ona je u stanju i danas učiniti sretnim ne samo vaš starodrevni Grad nego i čitav hrvatski narod koji se njime ponosi.“ Ulici bi trebalo popraviti naziv u *blaženoga Alojzija Stepinca*.

Kunićeva, ulica na području Gradske župe, vodi s Place preko Prijekoga do Pelina, između Nalješkovićeve i Petilovrijejenaca. *Rajmund Kunić* (Dubrovnik, 24. I. 1719. – Rim, 22. XI. 1794.) bio je isusovac, latinist i prevoditelj.

Marijana Blažića, ulica na području župe Svetoga Andrije, na Pilama, između hotela Hilton Imperijal i Pošte, vodi od ulice Branitelja Dubrovnika do ulice don Iva Bjelokosića. *Fr. Marijan Blažić* (Blažići kraj Kastva, 25. III. 1887. – Daksa, 25. X. 1944.), franjevac, svećenik od 20. III. 1920., od 1929. profesor na Franjevačkoj gimnaziji i Bogosloviji u Dubrovniku, žrtva komunističke strahovlade. Ulici bi u *Službenom glasniku Grada Dubrovnika* trebalo popraviti ime u fr. Marijana Blažića.

svibnja 1358. u Višegradu priznalo vrhovništvo hrvatsko-ugarskih kraljeva, a zauzvrat dobilo praktičku neovisnost (Dubrovačka Republika bila je subjekt međunarodnoga prava od 1358.-1815.). Umro je na hrvatsko-ugarskom dvoru 1373.

Ivana Matijaševića, ulica na području župe Svetoga Petra, spoj ulice Vladimira Nazora s Između tri crkve i Anice Bošković na Boninovu. *Ivan Marija Matijašević* (Dubrovnik, 25. VI. 1714. – Dubrovnik, 7. II. 1791.), pravnik, isusovac, zaređen 1747., nakon ukinuća Družbe Isusove biskupijski svećenik,

Mata Vodopića, ulica na području župe Svetoga Mihajla, spaja ulicu Kralja Tomislava sa Šetalištem kralja Zvonimira u Lapadu. Od 1930. nosi ime hrvatskoga književnika, botaničara i dubrovačkoga biskupa *Mata Vodopića* (Dubrovnik, 13. XII. 1816. – Dubrovnik, 13. III. 1893.). Za svećenika je zaređen 22. XI. 1840., kanonik od 1873., a biskup od 1882. Pokopan je u crkvi Svetoga Ignacija gdje mu je „rodni grad“ 1938. podigao spomen-ploču kao „ocu siromaha, biskupu, rodoljubu, hrvatskom književniku“. Ulici bi trebalo popraviti naziv u *dum Mata Vodopića* ili *biskupa Vodopića*.

Na Andriji, mali trg na području Gradske župe, između Bokara i Rupa, spoj ulice Od Rupa s ulicom Od Kaštela. Naziv je dobio prema bivšem samostanu Svetoga Andrije sestara benediktinki koji je uza zidine postojao od 1234.-1667. *Sveti Andrija* iz Betsaide bio je prvi kojeg je Isus pozvao u apostole, a doveo je k Isusu: svoga rođenog brata Šimuna Petra (*Ivan* 1, 42), prve pogane, neke Grke (*Ivan* 12, 22) te dječaka s pet ječmenih kruhova i dvije ribice (*Ivan* 6, 9) s kojima je Isus nahranio pet tisuća ljudi. Umro je mučeničkom smrću pribijen na križ u obliku slova X koji se po njemu zove Andrijin križ. Slavi se 30. studenoga.

Nalješkovićeve, ulica na području Gradske župe, između Antuninske i Kunićeve, vodi od Place preko Prijekoga do Pelina. Tako se zove od 1912., a ne zna se po kojem točno pripadniku dubrovačkoga roda Nalješkovića (Nali). Među njima se ističe Augustin Nalješković, dominikanac, profesor teologije u Mletcima i Napulju te mrkansko-trebinjski biskup (1514.-1525.).

Obala pape Ivana Pavla II., na području župe Svetoga Križa, priobalna ulica u Gružu, od dominikanskog samostana Svetoga Križa do Batakovine. Na području Luke Gruž 6. lipnja 2003. u 11 sati sluga Božji Ivan Pavao II. (Karol Wojtyła, Wadowice, 18. V. 1920. – Vatikan, 2. IV. 2005., papa od 16. X. 1978.) predvodio je najposjećeniju euharistiju ikad održanu u Dubrovniku i rekao: „Sjećajući se svojega prethodnika Pija IV., koji je ovdje bio nadbiskup, s radošću dođoh u ovaj stari i slavni grad Dubrovnik, što stoji ponosan na svoju povijest i na svoju baštinu slobode, pravde i promicanja zajedničkoga dobra, o čemu svjedoče u kamen upisane riječi nad vratima tvrđave svetoga Lovrijenca: *Non bene pro toto libertas venditur auro* (Sloboda se ne prodaje ni za sve blago svijeta), i one na vratima Vijećnice u Kneževu dvoru: *Obliti privatorum, publica curate* (Zaboravite vlastite probitke i skrbite se za zajedničko dobro). Želja mi je da baština ljudskih i kršćanskih vrijednosti, što se je nagomilala tijekom minulih stoljeća, i dalje, uz Božju pomoć i pomoć vašega Parca, svetoga Vlaha, bude najdragocjenije blago puka ove zemlje.“ Tom prigodom Papa je proglasio blaženom Mariju od Propetog Isusa Petković (Blato, 10. XII. 1892. – Rim, 9. VII. 1966.)

Nalješkovićeve ulica.

Snimila Berta Kopic.

Poljana Ruđera Boškovića. Snimila Berta Kopic.

te istaknuo: „Lik me blažene Marije Propetoga Isusa vodi k razmišljanju o svim hrvatskim ženama; o suprugama i sretnim majkama te o onima, koje su zauvijek obilježene tugom zbog gubitka koga iz svoje obitelji u strašnome ratu iz devedesetih godina prošloga stoljeća, ili pak zbog kakva drugoga gorkog događaja, koji ih je pogodio. Mislim na tebe, ženo, jer svojom osjetljivošću, velikodušnošću i jakošću obogaćuješ poimanje svijeta i pridonosiš punini istine o međuljudskim odnosima. Tebi je Bog povjerio stvorenja, te si pozvana postati nezamjenjiva potpora postojanju svake osobe, posebno pak u krugu obitelji. Vrtoglavi tijek suvremenoga ljudskog života može dovesti do zamagljenja i čak do gubitka onoga što je ljudsko. Možda je našem dobu kao ni jednomu drugom razdoblju povijesti potrebna ona ‘umnost’ žene, koja će jamčiti osjetljivost za čovjeka u svakoj prigodi. Hrvatske žene, svjesne svojega vrlo uzvišenoga poziva ‘supruga’ i ‘majke’, nastavite gledati na svaku osobu očima srca te joj ići ususret i biti uza nju osjetljivošću, što je vlastita majčinskome osjećaju. Vaša je nazočnost prijeko potrebna u obitelji, u društvu, u crkvenoj zajednici.” Popodne istoga dana Papa je ispred Zborne crkve svetoga Vlaha pustio golubice mira i o Gradu, prvopričesnicima i festanjulima na skalinama rekao: „Pozdravljam Dubrovnik i djecu prve pričesti. Neka vas Bog sve blagoslovi! Ovaj lijepi grad, djeca i mladi, i ovi u poodmaklim godinama, lijepi su i dobri”. Drugi veljače 2004. proglašen je počasnim građaninom Dubrovnika, a povelju je primio 29. travnja 2004. te je tada rekao: „Radujem se što ste me htjeli ubrojiti među građane staroga i lijepoga Dubrovnika, toga pravog bisera hrvatskoga Jadrana, središta tisućljetne uljudbe prožete katoličkom vjeron i obilježene stalnom vjernošću Petrovim nasljednicima, pa i u vrlo teškim vremenima. Mogla se ta uljudbena i vjerska baština razvijati i rasti i u budućnosti, donoseći obilan rod na korist samoga Dubrovnika i svega hrvatskog naroda. Nad stanovnicima Dubrovnika i Dubrovačko-neretvanske županije kao i nad svim Hrvatima bdjeli uvijek presveta Bogorodica te sveti Josip i sveti Vlaho. Neka Bog blagoslovi Dubrovnik, koji je od danas i moj grad, i svu hrvatsku zemlju.”

Padre Perice, ulica na području župe Svetoga Križa, između Sustjepanske i Metohijske, vodi od gruške tržnice do iznad ulice Od gaja. Tako se zove od 1990., ali nelogično jer titula nije u genitivu, a nema ni osobnog imena. Trebalo bi joj popraviti ime u *padra Petra Perice*. Otac Petar Perica (Kotišina kraj Makarske, 27. VI. 1881. – Daksa, 25. X. 1944.), isusovac od 1901., duhovnik u dubrovačkom Sjemeništu od 1937., žrtva komunističke strahovlade. Napisao je tekstove pjesama *Do nebesa* i *Rajska Djevo*.

Poljana Marina Držića, trg na području Gradske župe, pred Gospom. S njega se ide u Karmen, akvarij, gradsku luku, Biskupsku palaču i u Gospu. Trebalo bi joj popraviti naziv u *Poljana dum Marina Držića*. Orguljaš, komediograf, svećenik i urotnik dum Marin Držić (Dubrovnik, 1508. – Mletci, 2. V. 1567.). Pokopan je u crkvi Svetoga Ivana i Pavla u Veneciji.

Poljana Ruđera Boškovića, trg na području Gradske župe, ispred crkve Svetoga Ignacija i Dubrovačkog kolegija (Biskupijskog sjemeništa i klasične gimnazije). Tako se zove od 1930. Isusovac Ruđer Bošković (1711.- 1787.) jedini ima dva lokaliteta u Gradu: ulicu i ovaj trg. Njegov lik nalazio se na svim novčanicama hrvatskog dinara (1991.-1994.). Po njemu se zove najveći znanstveni zavod u Hrvatskoj, Institut Ruđera Boškovića i odličje za znanstvene zasluge: Red Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića.

Restićeva, ulica na području Gradske župe, u Pustijerni, između Pobijane i Đura Baljivija. Zove se po neodređenom pripadniku dubrovačkoga roda Resti među kojima se ističe Miho Restić, stonski biskup (1609.-1615.).

Stajeva, ulica na području Gradske župe, u Karmenu, između Pustijerne i Ispod mira. Dum Benedikt Stay (Dubrovnik, 1714. – Rim, 25. II. 1801.) bio je isusovac pa kanonik Kaptola sv. Jeronima u Rimu (od 1752.). Filozof, pjesnik i latinist. Papa Klement XIII. imenovao ga je tajnikom latinskih pisama 1762. Za vrijeme Klementa XIV. bio je imenovan kanonikom bazilike Svete Marije Velike, papinim kućnim prelatom, konzultorom Kongregacije indeksa i datarijem Penitencijarije. Objavio je spjevove o Kartezijevoj filozofiji još u Dubrovniku u 24. godini i o Newtonovoj filozofiji s bilješkama i komentarima Ruđera Boškovića u Rimu. Pokopan je u bazilici Santa Maria Maggiore, gdje mu je u desnoj lađi ispred oltara Sv. Križa nadgrobni natpis. Ulici bi trebalo popraviti naziv u *dum Benedikta Staya*.

Strossmayerova, ulica na području Gradske župe, vodi od skalina niz Jezuite do ulice Od Rupa, usporedna je s ulicom Od Kaštela i Od puča. Josip Juraj Strossmayer (Osijek, 4. II. 1815. – Đakovo, 8. IV. 1905.), doktor filozofije i teologije, svećenik od 1838., đakovački biskup od 1849., vođa Narodne stranke (1860.-1873.), pobornik južnoslavenskoga jedinstva, mecena Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i Sveučilišta u Zagrebu, graditelj katedrale u Đakovu i brojnih javnih ustanova po Hrvatskoj, istaknuti govornik na Prvom vatikanskom saboru.

Stullijeva, ulica na području Gradske župe, ide od Gospe do Ispod mira, između ulica Kneza Hrvaša i Ilije Sarake. Tako se zove od 1912., a ne zna se po kojem točno pripadniku dubrovačkoga roda Stulića (Stulli). Jedan od njih bio je franjevac i leksikograf Joakim Stulli (11. IV. 1730. – 12.

Strossmayerova ulica.
Snimila Berta Kopic.

IV. 1817.). Pokopan je u sakristiji Male braće. Napisao je latinsko-talijansko-hrvatski rječnik na 4.800 stranica u koji je unio i brojne svoje kovanice, izvedenice i složenice.

Sveti Andrija 1. Župna crkva na Pilama iz IX. stoljeća (kapelaniya od 1512., župa od 1850.). **2.** otok na morskoj pučini, 12 km zapadno od gruške luke, južno od Koločepa i Lopuda, benediktinski samostan (priorat) od 1234. do 1799. **3.-6.** crkvice u Banima (istok Konavala), usred Stonskoga polja, Podobuću na Pelješcu i Dračevici kraj Smokvice na Korčuli. *Sveti Andrija Prvozvani*, apostol iz Betsaide, brata sv. Petra, umro je u Ahaji raspet na križu u obliku slova X (Andrijin križ). Blagdan mu je 30. studenoga.

Sveti Antun, 1. kapelica iz XVII. stoljeća u Hladovitoj ulici (na Donjem Konalu, iznad Ilijine glavice), vlasništvo obitelji Đurašić. **2.** crkvice sv. Antuna Padovanskog u Sustjepanu. **3.** kip sv. Antuna Opata iznad istočnih vrata crkve Svetoga Vlaha. Mogući naslovnici su: **a)** *Sveti Antun opat*, zvan i Pusti-njak (Herakleopolis Magna, Egipat, oko 251. - Monte Colzim, Egipat, 17. I. 356.). Slavi se 17. siječnja, no nema potvrde da je bio zaređen za svećenika. Kad su mu roditelji umrli, siromasima je razdjelio imovinu, povukao se u osamu i počeo pokornički život. Imao je puno učenika. Pomagao je sv. Atanazija protiv arijevaca. **b)** *Antun Padovanski*, crkveni naučitelj, rođen je u Lisabonu potkraj XII. stoljeća. Bio je augustinijanac, a nakon svećeničkog ređenja prešao je među Malu braću. Propovijedao po Francuskoj i Italiji, obraćao mnoge i predavao teologiju. Umro je u Padovi 1231. Slavi se 13. lipnja.

Sveti Bartul, bivša crkva i samostan benediktinki u Kalarnji, na kraju Ferićeve ulice, na području Gradske župe. Spominje se od 1170. do 1400., a od tada pod imenom Svetoga Marka (do urušenja 1667.). *Sveti Bartolomej apostol* (dubrovački Bartul i, odmilja, Baro) zvani i Natanael, rođen je u Kani. K Isusu ga je doveo apostol Filip. Prema predaji propovijedao je evanđelje u Indiji i ondje podnio mučeništvo. Slavi se 24. kolovoza.

Sveti Dominik, 1. jednobrodna crkva iz 1306. s gotičkom apsidom i baroknom lađom kraj vrata od Ploča, u čast *svetoga Dominika* (Kalaruega, 1173. – Bolonja, 6. VIII. 1223.). U tuluškom kraju, zaraženom albigenškim krivovjerjem, 1206. uveo je novi način izlaganja vjere primjerom evanđeoskog siromaštva i bratskim dijalogom o nauci vjere. Budući da je visoko cijenio ulogu žena u naviještanju Evanđelja, osnovao je za njih samostan u Prouilleu da bi tu mogle napredovati i pružati pomoć, odnosno utočište propovjednicima. U Toulouseu je primio zavjete nekih svojih drugova u „propovijedanju Isusa Krista” te tako osnovao prvo samostansko bratstvo (1215.) koje je bilo temelj novoga Reda propovjednika koji je 22. prosinca 1216. odobrio Honorije III. „Vazda je govorio s Bogom” da bi zatim mogao uspješno govoriti „i o Bogu”. Dok je žarkim propovijedanjem ljudima predavao Boga, dotle je snagom molitve ljude privlačio Bogu. „Svagdje se riječju i djelom pokazivao kao evanđeoski muž.” Proglašen je svetim 3. srpnja 1234. Grob mu se nalazi u Bolonji, a u Dubrovniku su moći njegova desnog kažiprsta. Blagdan 8. kolovoza. **2.** samostan Reda propovjednika (bijelih frataru) uz istoimenu crkvu. Dominikanci u Dubrovniku djeluju od 1225. do danas. **3.** četverokutna kula iz 1387. na dubrovačkim gradskim zidinama, sučelice južnom portalu crkve Svetoga Dominika.

Sveti Ignacije, isusovačka crkva iz 1725., najbarokniji kutak Dalmacije. Bask *sveti Ignacije Lojolski* rođen je 1491. u

Kula svetog Jakova. Snimila Berta Kopic.

Loyoli u Kantabriji. Bio je vojnik pa se obratio. U Parizu je studirao teologiju i sebi pridružio prve drugove s kojima je kasnije u Rimu osnovao Družbu Isusovu. Pisao je i poučavao učenike koji su zaslužni za obnovu Crkve. Umro je u Rimu 1556. Slavi se 31. srpnja. Isusovci su u Dubrovnik stigli 1560. Od 1684. do 1773. imali su kolegij, a u Dubrovniku ponovno imaju rezidenciju od 1854. do danas.

Sveti Ivan, najfotogeničnija dubrovačka tvrđava, glavna obrana gradske luke, naslonjena uz istočni kut Grada, na Mulu. Građena je u četiri navrata između 1346. i 1557., dovršena prema nacrtima Paska Miličevića kao polukružna tvrđava. *Sveti Ivan, apostol i evanđelist* (Betsaida u Galileji, početkom I. st. - otok Patmos, 101. godine), dubok teolog koji je definirao: Bog je ljubav; pisac četvrtoga Evanđelja, triju poslanice i Otkrivenja. Blagdan mu se slavi 27. prosinca. Poznat je i kao Isusov ljubljani učenik (*Ivan* 13, 23; 21, 7). Židov iz Galileje, ribar na Galilejskom jezeru, učenik Ivana Krstitelja. Prvi je s Andrijom pošao za Kristom i jedini od apostola pratio Isusov kazneni postupak i bio pod njegovim križem; Isus mu je povjerio svoju majku; najmlađi od Dvanaestorice. Nalazi se, uz sv. Petra i sv. Jakova Starijega, svoga brata, u užoj skupini učenika koje Isus u određenim okolnostima uzima sa sobom. Nakon Petrova i Pavlova mučeništva, nastanjuje se u Efezu u Maloj Aziji postavljajući biskupe i osnivajući kršćanske zajednice po Maloj Aziji. Doživio je duboku starost i jedini od apostola umro prirodnom smrću. Njegov simbol na slikama je orao.

Sveti Jakov 1. polukružna kula iz druge polovice XVI. stoljeća na dubrovačkim gradskim zidinama, između Buže i Asimona. Nalazi se iznad crkve Svetog Jakova na Pelinama. Četverokutna kula s imenom toga apostola na istom se mjestu spominje 1363., a na njoj su do 1453. bila vrata kroz zidine. *Sveti Jakov Stariji* († 44.), apostol iz Betsaide, sin Zebedeja i Salome, stariji brat apostola Ivana, galilejski ribar, pripadao je krugu prvih Isusovih apostola. Prvi apostol koji je umro mučeničkom smrću. Prema predaji djelovao u Španjolskoj, pa je na njegovu grobu sagrađena crkva, oko koje nastaje mjesto Santiago da Compostela, od X. do XV. st. najpoznatije hodočasničko mjesto u Europi nakon grobova svetih Petra i Pavla u Rimu. Blagdan 25. srpnja. **2.** predromanička crkva Svetoga Jakova na Pelinama (iznutra 2,7 x 6,16 m), na vrh Zlatarske ulice, u Gradskoj župi. Nekad se zove i Sveti Jakov Pipunar jer se njezin naslovnik slavi 25. srpnja, u doba kad dozrijevaju pipuni. Uz nju su dominikanci 1225. osnovali svoj prvi samostan u Dubrovniku. **3.** Crkva u Višnjici iz 1234. i

Benediktinski samostan iz 1222. po kojima se danas zove cijeli gradski predjel kao i plaža ispod Samostana. Službeno su samostan i crkva posvećeni svetim apostolima Filipu i Jakovu, ali se Filip negdje izgubio. *Sveti Jakov Mlađi* drugi je apostol istoga imena, rodom iz Betsaide, kamenovan u Jeruzalemu 62., sin Alfejev, Isusov prvi rođak po sv. Josipu, poglavar Jeruzalemske Crkve (od 42.); zagovornik judaističkoga smjera na Apostolskome saboru (50.), pripisuje mu se autorstvo Jakovljeve poslanice i apokrifno Protoevanđelje Jakovljevo iz II. st. Provodio je strog život i obratio mnoge židove. Slavi se skupa s apostolom Filipom, od 1970. treći svibnja.

Sveti Jeronim naslovnik jednoga samostana i deset bogomolja u Dubrovačkoj biskupiji. Posvećeni su mu: franjevački samostan iz 1399. u Slanom; samostanska crkva iz 1420. u Slanom; crkvice: u Zatonu (izvan uporabe), iz XVII. st. na Lopudu, u Luci Šipanjskoj, u Stonskom polju, na Kobašu kraj Stona, iz 1445. u Blatu; kapelice: u Gradu (Stullijeva 6), iz 1546. Arboretumu u Trstenome i u Skrivenoj Luci na Lastovu (XX. st.). *Sveti Jeronim*, zaštitnik Dalmacije i crkveni naučitelj, rođen je 340. u Stridonu u Dalmaciji. Školovao se u Rimu gdje je i kršten. Prigrlio je asketski život, pošao na Istok i bio zaređen za svećenika. Vrativši se u Rim, postao je tajnik pape Damaza. Tada je započeo prevoditi Sveto pismo na latinski. Iz kleričkih spletki u Rimu povukao se u Betlehem gdje je umro godine 420. Promicao je monaški život. Napisao je brojna djela, osobito tumačenja Svetoga pisma. Blagdan 30. rujna.

Sveti Klement, jedna od Tri crkve na Boninovu, spominje se 1281. *Sveti Klement*, četvrti papa (90.-101.) i mučenik. Njegovo tijelo su u IX. stoljeću u Rim donijeli sveta braća Konstantin (Ćiril) i Metodije. Pripada apostolskim ocima. Poslanicom Korinćanima (95.-96.) pokušao je spriječiti razdor među kršćanima u Korintu. Slavi se 23. studenoga.

Sveti Lazar, crkvice u Hvarskoj ulici broj 24, na području župe Svetoga Andrije. Spominje se od 1463. *Svetome Lazaru* posvećeni su i: župna crkva u Pločicama iz XV. stoljeća i crkvište na Grbavcu (župa Postranje, crkvice se spominje 1285.), a on je naslikan i na Tizianovu poliptihu u svetištu dubrovačke prvostolnice, lijevo od Gospina praznog groba,

Crkva sv. Jakova na Pelinama.
Snimila Berta Kopic.

uz svetoga Vlaha. Njegov spomen 14. prosinca donosi prvi tiskani glagoljski misal iz 1483. Lazar, koji se u evanđeljima spominje kao brat Marije i Marte, čovjek nad čijim je grobom Isus plakao i kojeg je uskrisio, prema predaji bio je biskup u Marseilleu u Francuskoj, odnosno na Cipru gdje mu je i grob.

Sveti Luka, 1. predromanička crkva u ulici Svetoga Dominika 2. romboidna kula iz XIII. stoljeća na dubrovačkim gradskim zidinama. Zove se po crkvi koja se nalazila ispred nje. Do izgradnje lukobrana od kule Svetoga Luke do kule Mula protezao se lanac ko-

jim se luka zatvarala po noći. *Sveti Luka evanđelist* (Antiohija / danas Antakya, oko 10. pr. Kr. – Teba u Grčkoj, oko 74. po Kr.), liječnik i pisac trećeg Evanđelja i Djela apostolskih u kojima je opisao Isusov život od začeca do uzašašća te rast apostolske Crkve od Duхова u Svetom Gradu do pred Pavlovu smrt u Vječnom Gradu; po predaji autor prve Gospine ikone. Blagdan 18. listopada. Za boravka u Jeruzalemu susreo je neke od žena koje on jedini od evanđelista spominje. Pratio je sv. Pavla do Rima i za vrijeme njegova dva rimska boravka u tamnici. Na brodovima je radio kao liječnik. Ikonografski znak mu je krilati bik, vjerojatno stoga što njegova Radosna vijest ističe Kristovo svećeništvo, a vol je simbol žrtvovanja.

Sveti Marko, bivša crkva i samostan benediktinki u Kalarinji, na kraju Ferićeve ulice, na području Gradske župe. Spominje se od 1345. do 1667. (prije se zvao Sveti Bartul). S južne strane je graničio sa samostanom Svetoga Andrije. *Sveti Marko evanđelist* bio je sin Marije u čijoj je kući Cenakul, dvorana Posljednje večere i silaska Duha Svetoga i neput apostola svetoga Barnabe Cipranina, Pavlov i Barnabin poslužitelj, osnivač Crkve u Aleksandriji, Pavlov i Petrov suradnik, pisac najkraćeg evanđelja. Simbol svetoga Marka je krilati lav jer njegova Radosna vijest ističe kraljevsko dostojanstvo Isusa Krista, lava iz koljena Judina.

Sveti Nikola, crkve: na Prijekome u Gradu (spominje se od 1272., u njoj je imalo sjedište bratstvo mesara iz 1378.), na Kantafigu iz 1286. (sadašnja iz 1527.), u Dračevu Selu, na groblju u Sustjepanu; kapelice: na Gornjem Konalu (Privežna 6, vl. obitelj Bete) i u Ljetnikovcu na putu od Petke prema Gorici, iz 1286. *Sveti Nikola* bio je biskup Mire u Liciji (današnja Turska). Umro je sredinom IV. stoljeća. Časti se u svojoj Crkvi, Istočnoj i Zapadnoj. Zaštitnik je putnika i pomoraca i najčašćeniji svetac u Dubrovačkoj biskupiji (posvećene su mu 42 crkve, crkvice i kapelice). Blagdan 6. prosinca.

Sveti Petar, 1. polukružna utvrda na morskim hridinama, u sklopu dubrovačkih gradskih zidina između kule Svete Marije i bastiona Svete Margarite, na predjelu Mrtvo zvono, ispod crkve Svetoga Petra Klobučića /klobučić od neke presvođene ulice, klobučine/ ili Svetoga Petra Maloga /za razliku od Velikoga gdje je sada bivša crkva Svete Katarine – danas dio Umjetničke škole/, uz koji je 1234.-1667. djelovao samostan klarisa Svetih Apostola (sv. Petra i Pavla). Od svih tih građevina s Petrovim imenom, nauzgor živa je jedino utvrda, građena od 1509.-1574. prema nacrtima Paska Miličevića. 2. crkvice u Pilama, Kukuljevićeva 17, iz XVIII. stoljeća. 3. crkvice u Čajkovićima 4. župna crkva na Boninovu iz 1980., sagrađena marom dum Pera Vuletića prema nacrtu ing. Ivana Prtenjaka. *Šimun Jonin* iz Betsaide u Galileji, ribar s Genezaretskoga jezera, oženjen u Kafarnaumu; apostol kojem je Isus promijenio ime u *Petar* (Stijena, Kefa); prvak apostolskoga zbora koji je tri puta zatajio Isusa u Noći tmina i tri puta mu potvrdio svoju ljubav; predsjedatelj Apostolskoga sabora u Jeruzalemu (50.),

Crkva sv. Luke.
Snimila Berta Kopic.

pisac dvaju novozavjetnih poslanica, starješina Crkve u Antiohiji i u Rimu gdje je umro naglavačke razapet 64. godine po Kristu. Svetkovina 29. lipnja. Obično ga se prikazuje s dva ključa u rukama (nebeski vratar). Grob mu se nalazi u kripti Bazilike svetoga Petra u Vatikanu. Po svetome Petru dobio je ime konavoski otok Supetar, pred Cavtatom na kojem je do 1326. nalazio benediktinski samostan (priorat) Svetoga Petra usred mora, otok povijesno pripada Mrkanskoj biskupiji.

Sveti Sabin, ruševna crkva iz 1281. na otoku Daksi, prema Babinu kuku, dio kompleksa nekadašnjeg franjevačkog samostana. Crkva je posvećena svetome Sabinu prema želji osnivača i graditelja samostana, dubrovačkoga vlastelina Sabina Getaldića koji je samostanu ostavio sav imetak. Pokraj crkve su strijeljane i pokopane žrtve komunističkog terora u Dubrovniku u listopadu 1944. Jedan *sveti Sabin* († Spoletu, 303.) bio je biskup Asiza u Italiji i mučenik. Drugi *sveti Sabin* († 566.), bio je biskup Barija u Italiji, prijatelj sv. Benedikta i papin izaslanik na sinodi u Carigradu 537. Čašćen je u Pulji, a odatle i u dubrovačkom kraju; blagdan 9. veljače.

Sveti Spasitelj, bastion koji je 1647.-1657. na dubrovačkim gradskim zidinama ispod Pustijerne, između bastiona Svetoga Stjepana i tvrđave Svetoga Ivana, kao peterokutnu utvrdu sagradio Marin Držić, guverner oružja Dubrovačke Republike. Bastion je dobio ime po crkvi Svetoga Spasitelja u Pustijerni koja se spominje od 1348., a nestala je nakon potresa 1667. Spasitelj je, nakon Pomazanik i Gospodin, najčešće biblijsko ime za Boga Sina. *Isus Krist*, jedini svećenik novoga i vječnoga Saveza, spasitelj je ljudskoga roda; po svojoj muci i smrti na križu pomirio je čovječanstvo s Bogom prinijevši žrtvu za grijehe svega svijeta, a svojim je uskrsnućem i za nas prekoračio prag nade. „Mi smo vidjeli i svjedočimo da je Otac poslao Sina kao Spasitelja svijeta” (*Prva Ivanova* 4, 14). „Jedan je posrednik između Boga i ljudi, čovjek – Krist Isus, koji sebe samoga daje kao otkup za sve” (*Prva Timoteju* 2, 5-6). „Takav nam Veliki svećenik i bijaše potreban – svet, nedužan, neokaljan.” (*Hebrejima* 7, 26). Papinska velika bazilika svetoga Ivana Lateranskog, katedrala grada Rima, službeno se zove Nadbazilika presvetog Spasitelja, a naslovnika slavi na blagdan Gospodinove Preobrazbe na Taboru (6. kolovoza). Može se pretpostaviti da je tako bilo i sa crkvom Sv. Spasitelja u Pustijerni, premda još jedna crkva u Gradu slavi gđd isti dan – *Sigurata* (naziv je nastao ispuštanjem nekih glasova iz latinskoga transFIGURATio Christi (Preobraženje Kristovo). Sličan naziv, *Sveti Spas* (ali naslovnika ne slavi na taj dan nego na Spasovo, Kristovo uzašašće na nebo), ima i zavjetna crkva iz 1528., preko puta Velike Onofrijeve fontane na Placi.

Sveti Toma, 1.-5. crkvice u Konavlima (Vinogradcima – Donjim Radovčićima, Dobruši kraj Grude i na Kunoj) i na Pelješcu (u Hrasnomu kraj Stona i u Potomju); 6. ime bivšega samostana benediktinki (1234.-1667.) u Pustijerni, na području Gradske župe, između Stajeve i Bandurove te ulice Od Pustijerne i Damjana Jude. *Sveti Toma apostol*, zvan „Nevjerni” zbog sumnjičavosti prema tvrdnjama drugih apostola da su vidjeli uskrsloga Isusa, a on nije doživio da ih je taj čudesni događaj baš preobrazio. Od IX. stoljeća do 1969. slavio se 21. prosinca, a da ne prekida božićnu devetnicu, od 1970. do danas slavi se 3. srpnja, na dan prijenosa njegovih moći u Edesu (danas Urfa u Turskoj, blizu Sirije).

Sveti Vlaho, 1. Zborna crkva na Placi iz 1715., pokraj Zvonika i Sponze, tlocrt joj je u obliku grčkoga križa (+), a građena je u slogu mletačkoga baroka. Njezin naslovnik,

Ulica svetog Dominika s istoimenom crkvom.
Snimila Berta Kopic.

sveti Vlaho (†316.), sebaški biskup i mučenik, zaštitnik od bolesti grla i poglaviti dubrovački obranitelj od 971. do danas. Blagdan mu je 3. veljače. 2. mala presvođena kapelica u gornjem dijelu kule Puncjela, između tvrđave Bokar i Vrata od Pila, kao uspomena na prastaru crkvu Svetoga Vlaha koja je bila u blizini prije izgradnje te kule (1305.). 3. zavjetna crkvića na Gorici. Na tom se mjestu spominje od 1255.

Svetoga Dominika, ulica na području Gradske župe, vodi od Zvonika do Vrata od Ploča. *Sveti Dominik* (Kalaruega, 1173. – Bolonja, 6. VIII. 1223.) osnovao je 1216. Red propovjednika koji su poznatiji kao bijeli fratri ili dominikanci, a u Dubrovniku djeluju od 1225.

Svetoga Nikole, ulica na području župe Svetoga Križa, na Kantafigu, odvojak od primorske ceste uz crkvu Svetoga Nikole (sadašnja iz 1527., ranija se na istome mjestu spominje 1286.). *Sveti Nikola* (270.-340.), biskup u Miri, zaštitnik putnika i pomoraca čije se moći čuvaju u Bariju od 9. svibnja 1087., svetac kojem je u Dubrovačkoj biskupiji posvećeno najviše bogomolja (42). Slavi se 6. prosinca.

Svetoga Šimuna, ulica na području Gradske župe, između Mrtvoga zvona i ulice Ivana Rabljanina. Ime je dobila po samostanu Svetoga Šimuna sestara benediktinki koji je tu postojao od 1108.-1667., a zauzimao je prostor zapadnoga vrta samostana Svete Katarine, sada Umjetničke škole. Na čelu mu je bila opatica. *Sveti Šimun Revnitelj* (Kananaj) jedan je Dvanaest Isusovih apostola. Blagdan 28. listopada, skupa s apostolom Judom Tadejom. Apostola Šimuna obično se slika s klupkom zmija otrovnica koje su na njega pustili perzijski vračevi, ali koje su se okrenule na te vračeve, ili s pilom jer ga je prema predaji perzijski kralj dao prepiliti da prestane naviještati Isusa Krista.

Vetraniceva, ulica na području Gradske župe, vodi od Place do ulice Hanibala Lucića, usporedna s Petilovrijencima i Zamanjinom. *Dum Mavro Vetranic Čavčić* (Dubrovnik, 1482. – Sveti Jakov u Višnjici, 15. I. 1576.), benediktinac, opat, religiozni i rodoljubni pjesnik i pisac, glavna hrvatska književna pojava sredine XVI. stoljeća.

Zamanjina, ulica na području Gradske župe, vodi od Place do ulice Hanibala Lucića, nalazi se između Vetraniceve i Dropčeve. Tako se zove od 1912., ne zna se po kojem točno pripadniku dubrovačkoga roda Džamanjić (Zamagna). Među njima se ističu: 1. *fr. Rajmund Džamanjić* (Dubrovnik, 1587. – Dubrovnik, 14. III. 1647.), dominikanac, pisac prvoga hrvatskog pravopisa (Nauk za pisati dobro, 1639.). 2. *otac Bernard (Brno) Džamanjić* (Dubrovnik, 10. IX. 1735. – Dubrovnik, 2. IV. 1820.), isusovac, 1777. preveo Odiseju s grčkoga na latinski.

Zaključak

Biljeg Gradu utisnuli su svećenici raznih službi (prezbiteri, opati, biskupi, apostoli, pape), raznih razdoblja (od prvog do XX. stoljeća) i nebeskoga statusa (pokojnici, blaženici, sveci, zaštitnici). Svi oni žive i kroz lokalitete koji čuvaju njihov spomen.

Svećenici koji su postali sveci dospjeli su u nazive lokaliteta zahvaljujući crkvama koje su im posvećene, a po kojima su prozване i neke ulice ili utvrde.

Među svecima, stari su Dubrovčani davali prednost Kristovim apostolima. Od njih svoj lokalitet u Dubrovniku imaju osmorica: Andrija, Bartul, Ivan, Jakov Stariji, Jakov Mlađi, Petar, Toma i Šimun Revnitelj; a nemaju Filip, Matej, Juda Tadej, Matija, Pavao i Barnaba. Od evanđelista, nema ga samo Matej.

Uz apostole i evanđeliste, po broju crkava koje su im posvećene, najčastćeniji su: zaštitnik putnika sveti Nikola, zaštitnik Grada i Biskupije sveti Vlaho, zaštitnik Dalmacije sveti Jeronim, uzor kršćanske solidarnosti sveti Martin te osnivači crkvenih redova (Franjo, Dominik i Ignacije).

Od stotinjak dubrovačkih biskupa, ulice imaju samo dva: nadbiskup Saraka i biskup Vodopić.

Đorđićeva ulica, u čast benediktincu, književniku i povjesničaru dum Ignjatu Đurđeviću.

Snimila Berta Kapić.

Osim don Iva Bjelokosića, većina svećenika dobila je ulicu zbog nekoga drugog mjerila, a ne zato što su bili vjerni i revni svećenici: arheolog (Bulić), diplomat (Gradić), državnik (Saraka), jezikoslovac (Kašić, Stulli), književnik (Držić, Đurđević, Ferić, Grabovac, Kazali, Kunić, Vetranić, Vodopić), mučenik (Blažić, Perica), nacionalni ponos (Strossmayer, Stepinac), političar (Pulić), povjesničar (Matijašević), slikar (Medović), znanstvenik (Bandur, Bošković).

Godine 1990. dotadašnjoj ulici Frana Bulića dodana je njegova crkvena titula don, ali to do danas nije provedeno u ostalim nazivima ulica imenovanih po svećenicima (dum, fr.).

Niz vrlo uglednih i zaslužnih dubrovačkih svećenika do danas nije dobio ulicu u rodnome gradu: dominikanac, biskup i kardinal *Ivan Stojković* (Dubrovnik, 1385. – Lausanne, 28. VIII. 1443.), najpoznatiji i najcitiraniji hrvatski teolog, od Bazelskoga sabora pribavio Gradu povlasticu trgovanja s Istokom, ili drugi dubrovački kardinal *Nikola Radulović* (1626. – Rim, 27. X. 1702.), svećenik od 16. II. 1659., nadbiskup Chietija od 10. III. 1660., kardinal od 14. XI. 1699., pokopan u crkvi Svetoga Marcela u Rimu.

Ulicu u Dubrovniku nemaju ni *sveti Jeronim*, zaštitnik Dalmacije; *sveti Leopold Bogdan Mandić*, zaštitnik Županije; *sveti Srđ*, prvotni zaštitnik Dubrovnika; *sveti Emigdije*, drugotni zaštitnik Biskupije; *sveti Franjo Saleški*, drugotni zaštitnik Grada; ni hrvatski sveci i blaženici: Augustin Kažotić, Nikola Tavilić, Ozana Kotorka, Marko Križevčanin, Gracija iz Mula, Ivan Merz i Marija Propetog Petković.

Ulicu nema ni dubrovački nadbiskup i kardinal blaženi *Ivan Dominici* (Firenca, 1355. – Budim, 10. VI. 1419.), pisac prvoga pedagoškog priručnika u Europi u kojem izlaže temelje kršćanskog odgoja. Poznate su njegove izreke: „Čovjek je u duši plemenit i lakše ga je uvjeriti blagošću nego strogošću.” i: „Neka vaša djeca vide sliku pokolja nevine dječice da zamrže oružje i rat.”

Ulicu nema ni papa *Grgur V.* (996.-999.) koji je prvi prepoznao Dubrovnik kao regionalno središte i u njemu ustanovio nadbiskupiju i metropoliju, ni papa *Pio IV.* (1559.-1565.) koji je kao Giovanni Angelo de' Medici bio dubrovački nadbiskup od 1545.-1553., a od 1549. do 1559., kao kardinal, potpisivao se kao *cardinalis Ragusinus*.

Ulicu nema ni dubrovački biskup *Josip Marija Carević* (Metković, 16. II. 1883. – Strmec, 10. V. 1945.) koji je podigao križ na Srđu i žrtva je komunističke strahovlade.

Ulicu nemaju ni svećenici itekako zaslužni za dubrovačku povijest i kulturu: dominikanac *Serafino Razzi* (1531.-1611.), pijarist *Francesco Maria Appendini* (1768.-1837.) i kanonik *Stijepo Skurla* (1832.-1877.).

Ulicu nema ni *don Ivo Prodan* (1852.-1933.) iz Janjine, istaknuti hrvatski političar i publicist.

Vrijedeća imena ulica i trgova utvrđena su u *Službenom glasniku Grada Dubrovnika* br. 6/04. Više o tvrđavama, kulama i bastionima: Lukša Beritić, *Dubrovačke zidine* (Dubrovnik, 1963.), a o nazivima trgova, poljana, cesta, stubišta, perivoja, prolaza i odvojaka na području naselja Dubrovnik (od Kantafiga do Orsule): Aida Cvjetković, *Dubrovačkim ulicama* (Dubrovnik, 1999.). Više o apostolima: Ratko Perić, *Da nisam ja, Gospodine* (Mostar, 2005.), a o njihovim učenicima i suradnicima: Ratko Perić, *Znamenita imena iz apostolskih vremena* (Mostar, 2008.)

Osnove grboslovlja

Ovaj prikaz napravljen je prema djelima koja su napisali: Davor Zovko, Bartol Zmajić, Bruno B. Heim i Guy W. Selvester.

GRBOSLOVLJE ili stematologija (od grčkoga *stemma* vijenac, loza, obitelj) je znanost o grbovima. Teorijsko grboslovlje proučava nastanak i povijest grbova te pravo u heraldici; to je sustav pravila koja određuju izgled, nošenje i nasljeđivanje grbova. Praktično se grboslovlje bavi heraldičkom umjetnošću, oblikovanjem i slikanjem grbova. Grboslovlje kao pomoćna povijesna znanost pomaže smjestiti osobe u vremenu i proučavati njihove živote; brojni povijesni događaji mogu se raščlaniti pomoću grbova. Prvi su grbovi došli s vitezovima koji su sudjelovali u prvom križarskom pohodu (1099.).

Ustaljeni međunarodni izraz za grboslovlje je *heraldika*, od staronjemačke riječi *Herold*, glasnik, glasonoša. Heraldika je umjetnost, uvježbanost (znanje, praksa) i znanost bilježenja rodoslovlja, opisivanja grbova ili grbovnih stjegova te osmišljavanja grbova. Znanost je ukoliko utvrđuje pravilna načela i izvlači zaključke koji iz njih proizlaze. Ona je i umjetnost: sredstvo za kreativno izražavanje i genijalnost koja se stalno razvija i mijenja.

Mnogi se pitaju je li grboslovlje plemenita znanost ili samo znanost umišljenih ili blagorodnih ili onih s dugim sjećanjem. Kako god, i ona ima određena pravila koja se ne mogu nekažnjeno kršiti. Ako se grboslovlje uopće upotreblja, valja obratiti dužnu pozornost zahtjevima koji, premda se čine samovoljni, imaju potvrdu u stoljetnoj primjeni. To što ih možda smatramo zastarjelima ili besmislenima svakako nije dovoljan razlog za njihovo kršenje. Tko se upušta u heraldiku, mora to učini kako spada ili nikako.

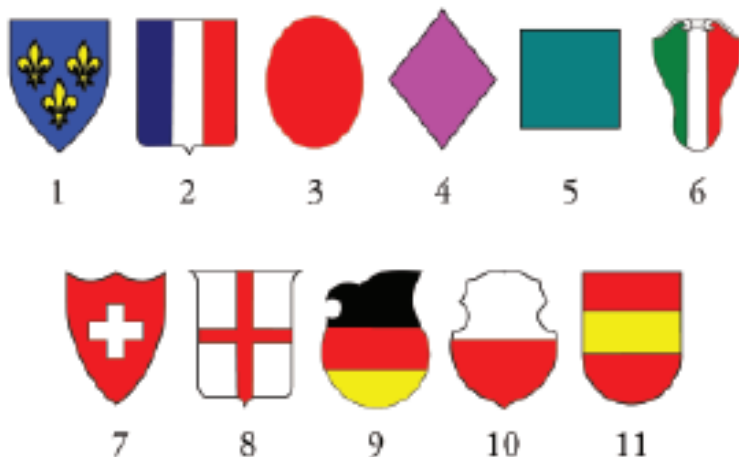
Grb Viteškoga reda Svetoga Groba Jeruzalemskog.
Nacrtao Davor Zovko.

Dijelovi grba: 1 – štit, 2 – kaciga (otvorena), 3 – kacigin nakit, 4 – kruna, 5 – ogrlica, 6 – plašt, 7 – štitonoše, 8 – geslo, 9 – postolje. Neki od tih dijelova istodobno su simboli grbonošina položaja (i zato se zovu atributi).

GRB (lat. *insigne*, eng. *coat of arms*, njem. *Wappen*, fran. *armes*, tal. *stemma*, kastilski *escudo*, grčki *ethnosemo*) je nečiji stalni obojeni simbol, slika koja je znak obitelji, čeljadetu, državi, općini, te se stavlja na štit, stijeg, pečat,

kuću; trajno obilježje koje se izražava likovnim sredstvima prema određenim zakonitostima. Riječ grb u hrvatski je jezik došla iz ruskoga *gerb* preko poljskoga i češkoga *herb*, a od njemačkoga *Erbe*, baština. Svaki grb mora biti jedinstven. Da bi se neki znak mogao smatrati grbom, mora biti složen prema heraldičkim pravilima. Mnogi koji dovoljno ne vladaju heraldikom pokušavaju oblikovati i slikati grbove pri čemu nastaju brojne i nevjerovatne pogreške.

Štit je jedini obvezni dio grba. Znakovi na njemu moraju biti vrlo jasni, pa su zato uvijek jednostavni i slažu se u jakim suprotnostima.

Osnovni oblici štita: 1. gotički (stari francuski, fran. *français ancien*, njem. *Dreieckschild* 13-14. Jhdt) 2. moderni (francuski, tal. *sannitico*), 3. jajoliki (klerički, ženski, damski), 4. zvrkav (rombolik, rompski, romboidan, fran. *des damoiselles*, tal. *a losanga*, njem. *Rautenschild*), 5. stijegovni /širina : visina = 7:8/ (pravokutni, zastavni, turnirski, fran. *de tournoi ou banniere*, en *carré*, tal. *da torneo*, *banderese*), 6. konjoglavi (izokrenuta kruška, talijanski, tal. *a testa di cavallo*), 7. švicarski (njem. *Dreieckschild* 18-19. Jhdt), 8. engleski, 9. urezani (njemački, eng. i fran. *targe*, njem. *Tartsche*, tal. *a tacca*), 10. renesansni (uvijeni, poljski, fran. *countourne*, tal. *a cartoccio*, *sagomato*), 11. polukružni (zaobljeni, kaležast, iberski, španjolski, portugalski, flamanski, njem. *Halbrundschild*).

BLAZON (francuski *blason* grbovni štit) sadržava točan opis grba. To priopćavanje riječima zove se blazoniranje ili stematografski opis. Oslikavanje grba ovisi o vremenu nastanka slike i o njezinoj namjeni. Pojedina slika grba je umjetnikovo viđenje toga grba. Zato je „izvornik” grba njegov stručni pisani opis (blazon), a ne likovni prikaz. Tako se lik grba može promijeniti i prilagoditi mjestu izvedbe, a da se ne povrijedi njegov sadržaj. Grbovi se opisuju iz nositeljeve, a ne iz gledateljeve perspektive, pa je „desno” promatraču „lijevo” i obrnuto. Postoje precizna pravila kako grb mora izgledati i kako se može složiti novi grb. Prvo pravilo je da grb mora biti prepoznatljiv. Iz toga slijede neka praktična pravila.

PRAVILO TINKTURA. Postoji pet osnovnih boja, dvije kovine i tri pomoćne boje, što se sve naziva tinkturama. Osnovne boje su: crvena, plava, zelena, crna i purpurna; pomoćne boje su: tamnocrvena, smeđa i boja krvi. Kovine su: zlato i srebro, a prikazuju se na grbovima kao žuta i bijela boja. U heraldici je dopušteno da se neki element prikaže u svojoj boji; to se onda naziva prirodnom bojom i oblikom prikaza. Iz toga proizlazi

da se boje ne smiju miješati i prikazivati jedna preko druge na grbu, kao ni kovine, nego se može postići kombinacija kovine i boja; a sve to radi smanjivanja zabune prilikom isticanja grba i povećavanja jasnoće prikaza, primjerice, zeleni lik na crnom štitu bio bi teško raspoznatljiv.

Treba paziti da se u štitovima međusobno ne dodiruju dvije boje ili dvije kovine. Dakle, boja ne smije ići uz boju, a kovina ne smije ići uz kovinu. Koriste se čisti tonovi, ne pastelni ili nejasni. Izmjenično postavljanje (tamnih) boja i (svijetlih) kovina osigurava jake kontraste koji čine da se grbovi lako mogu „čitati” i s većih udaljenosti.

STROGE ZAKONITOSTI. U grboslovlju postoje neumoljiva pravila, koja se moraju poštovati ako se nešto želi nazvati grbom. Takvih odredbi ima puno, evo nekoliko osnovnih:

Grb mora biti jedinstven i neponovljiv. To znači da se grbovi moraju razlikovati međusobno makar u detaljima. To je temeljni zahtjev. Heraldika je u osnovi oblik prepoznavanja.

Nitko ne smije imati više od jednog grba, bilo da je riječ o osobi, gradu, ustanovi ili državi.

Heraldički je pravilno samo ono što zadovoljava i što se uklapa u heraldička pravila. To znači da heraldiku i heraldičare ne zanima umjetnički dojam nekog grba, nego pravilnost i primjenjivost pravila, tek se na kraju razmatra pitanje estetike.

U heraldici postoje desna i lijeva heraldička strana i to s gledišta onoga koji nosi štit. To znači da je ono što je promatraču lijevo – u heraldici desno. Desna heraldička strana je nešto pozitivno, i ako su elementi na grbu pozicionirani ili su okrenuti prema desnoj heraldičkoj strani onda je to nešto povoljno.

Koso postavljeni grbovi ukazuju na veliku starost podrijetla nositelja grba, najvjerojatnije prije XIII. stoljeća.

Koso postavljeni elementi na grbu kao što su prečke, lente i grede, od lijeve na desnu heraldičku stranu, predstavljaju grbove izvanbračne djece.

Pravilo sjedinjavanja grbova: u središnji položaj grba ide grb pobjednika ili obitelji koja dominira, a u desnu heraldičku stranu grbovi ostalih prema dostojanstvu prema lijevoj heraldičkoj strani; u slučaju braka u kojem su oba supružnika nositelji grba, mužev grb ide na desnu, a ženin na lijevu heraldičku stranu.

PRAVO NA GRB. Čuveni pravnik Bartolomej de Sassoferrato (1313.-1357.) utvrdio je načelo: „*Quilibet potest sibi assumere arma et insignia illa portare et in rebus propriis impingere.*” (Bilo tko može sebi uzeti grb i nositi taj znak i slikati ga na vlastitim stvarima.) „Pravo na grb nije nikakva povlastica nego pravo koje pripada svakoj osobi” (Bruno Bernard Heim). Svatko može nositi ime i znak kojim se razlikuje od drugih ljudi. Dobro je imati grb ako on podsjeća vlasnika na pozitivna životna načela i opominje ga da se od njih ne treba udaljiti. Svi međutim nemaju pravo nositi sve dijelove grba. Dijelove grba koji su ujedno i atributi (oznake grbonošina statusa) smiju nositi samo oni koji imaju pravo na te attribute.

HEROLDI su se pojavili u južnoj Francuskoj pokraj XI. stoljeća i bili su prozivači na viteškim turnirima, kasnije suci, organizatori i nadzornici turnira; skupljali su postojeće grbove i upisivali ih u grbovnike. Tako je grb Dalmacije zabilježen u grbovniku Gelre oko 1370. godine. U nekim zemljama (Španjolska, Irska, Velika Britanija) heroldi i danas nadziru upotrebu grba.

GRBOVNICA (lat. *litterae armales*) je povelja kojom se dodjeljuje grb.

GRBOVNIK (njem. *Wappenbuch*) je knjiga u koju se bilježe grbovi.

HERALDIČARI su stručnjaci za grboslovlje.

Crkvena heraldika danas

Proučavajući svete sličice (inkunice, kipece) koje se mogu dobiti na ređenjima ili ustoličenjima katoličkih biskupa u Hrvatskoj ili Katolički imenik Sjedinjenih Američkih Država (*United States Catholic Directory*) koji sadrži i grbove biskupija, otkrivaju se dvije činjenice. Jedna je da svaki biskup ima grb (u Americi i svaka dijeceza ima svoj grb, a umjesto toga u Hrvatskoj neke biskupije imaju znakove, ambleme ili logotipe). Druga je da su dizajnerski standardi neujednačeni. To se izravno može povezati s činjenicom da ne postoji crkveno regulatorno heraldičko tijelo koje donosi smjernice i održava standarde. Posljedica toga je da se suvremena crkvena heraldika uvelike razlikuje u kvaliteti. Još u drugoj polovici XIX. stoljeća postojao je crkveni Grboslovni ured Papinske Države, ali već stoljeće i pol takve crkvene ustanove – nema. Bez službenih smjernica, suvremena crkvena heraldika većim dijelom odražava osobne ukuse i izbor osoba koje se kite grbovima. Oni često uopće nemaju iskustva u toj stvari. To ne znači da ne postoje stručnjaci koji mogu ponuditi savjet, nego samo to da stručnjaci nemaju autoritet osim moralnoga.

Bruno Heim (1911.-2003.), Švicarac, svećenik, nadbiskup, diplomat i kuhar, primjerice, bio je vrlo poštovan crkveni grboslovac i cijenjen umjetnik osebujna, modernog stila. Često su ga konzultirali te je oblikovao brojne izvrsne grbove iako nije bio službeni crkveni herald. Bio je utjecajan dijelom zbog bliske suradnje s papom blaženim Ivanom XXIII. kojemu je bio osobni tajnik dok je Roncalli bio papinski nuncij u Francuskoj. Zanimljivo je, međutim, da je Heim uvjerio papu Ivana Dobrog da ne osniva crkveni heraldički ured na osnovi činjenice da je „nemoguće ozakoniti dobar ukus” jer se o ukusima ne raspravlja (*De gustibus non est disputandum*).

KAKO NASTAJE BISKUPSKI GRB? Prvi korak da biskup uzme grb je, naravno, da postane biskup. Papinski ga nuncij nazove ili pozove i obavijesti da će biti imenovan. Premda je moguće služiti Crkvi, a da se ne izabere grb, biskupi ih najčešće upotrebljavaju i rijetko koji to ne čini. U anglosaskom govornom području u pravilu raskole štit i na jednu polovicu stavljaju grb biskupije, a na drugu dodaju osobne elemente. U Švicarskoj i Njemačkoj grb se u pravilu raščetvori (usp. grb kardinala Ratzingera).

Uobičajeno je da novi biskup sam oblikuje svoj grb. Čini se da je ustaljena praksa kombinirati osobne reference (podrijetlo, usmjerenost, prethodne poslove) s izjavama vjere. U tom pristupu ništa nije loše. Pa ipak, u nedostatku bilo kakvoga tijela za heraldičko oblikovanje, rezultat je često „marljiv”: štit je pretrpan likovima. A kad se štitovi previše puta podijele, dobije se suprotnost jasnom i jednostavnom. Dobro oblikovanje najbolje se izražava kroz dobar crtež. Heraldika je vizualna disciplina i podložna je tumačenju umjetnika. Razni umjetnici mogu isti grb prikazivati različito, a neki će to učiniti bolje od drugih jer su se usavršili i izvježbali da umiju stvoriti uspješan sastav.

ODAKLE GRBOVI U CRKVI? U prvom tisućljeću kršćanstva takvo što nije postojalo. Kršćanstvo je zarana prihvatilo križ kao znak otkupljenja i pobjede te ribu kao znak kršćanske vjere (jer riba, grčki *ichyts*, sadržava početna slova sažetka kršćanske vjeroispovijesti na grčkom: Isus Krist je Božji Sin i Spasitelj). Koristi se Kristov monogram (pax,) i sveti troslov njegova imena (IHS) i tu staje priča. Poistovjećivanje pojedinaca s likovima životinja i predmeta urezanim na štitu s biblijskoga stajališta zvuči upravo bogohulno.

Međutim, kao što su vitezovi zakrabiljeni u oklope bili prisiljeni osmisliti označavanje „svojih” da bi ih mogli prepoznati u borbi, slično u srednjem vijeku biskupi sve više upotrebljavaju pečatnjake kako postaju uključeni u svjetovnu upravu. Tako je pečatnjak postao glavni prijenosnik heraldike u Crkvu. Crkveni pečatnjaci (osim papinskih) izvorno su jaboliki (0) ili bademasti (()) da bi se razlikovali od okruglih svjetovnih pečatnjaka. Obično prikazuju likove svetaca ili čak portrete samih biskupa. Heraldika postaje važna kao sredstvo za ovjeravanje isprava. Biskupije, katedrale, kaptoli, opatije, samostani i druge vjerske ustanove prikazuju grbove u svojim pečatnjacima. Heraldikim znakovima može se označiti da nešto pripada nositelju takvoga znaka. Dijelove ukrasa (kacigu, nakit, krunu, ogrlicu, plašt...) zamjenjuju mitra, križ, biskupski štap i crkveni klobuk čije boje i broj kita označavaju status, crkveni položaj vlasnika grba.

Nije postojala heraldička jednolikost ni općenitost sve dok u XVII. stoljeću grboslovac Pierre Palliot (1608.-1698.) nije osmislio sustav crkvenih klobuka služeći se spisima isusovca slikara Mathieu Compaina, ali dosljedan sustav kakav poznajemo danas za sve stupnjeve klera postoji tek od 21. veljače 1905. (motu proprij *Inter Multiplices* svetoga Pija X.).

PREPOZNATLJIVOST CRKVENIH GRBOVA. Upotreba grbova zajednička je vojnicima i plemstvu od srednjega vijeka. To je razvilo specifičan heraldički jezik za reguliranje i opis svjetovne heraldike. Istodobno se razvilo i crkveno grboslovlje za kler. Ta upotreba grbovlja slijedi ista pravila kao svjetovna heraldika, ali ga okružuje crkvenim ili vjerskim simbolima i amblemima sukladno kanonskom položaju u svetom redu, vlastima i dostojanstvu. U Katoličkoj se Crkvi grbonošin rang označava klobucima različitih boja i kitama koje vise s klobuka. Kite (ukrasi od niti, vezanih na gornjem kraju, a slobodnih na donjem) u biti su iste kao na konavoskoj ženskoj nošnji. Kardinalski grb ima crveni klobuk ukrašen s trideset kita (po pet u zadnjem redu), primasovski i patrijarški – zeleni klobuk s trideset kita (po pet u zadnjem redu), nadbiskupski – zeleni klobuk s dvadeset kita (po četiri u zadnjem redu), biskupski – zeleni klobuk s dvanaest kita (po tri u zadnjem redu). Grb područnih opata (prelata *nullius dioecesis*) također ima dvanaest zelenih kita i zeleni šešir kao biskupi; jedina je razlika što biskup iza grbnoga štita, a ispod klobuka ima križ, a opat pastirski štap (v. crteže na predzadnjoj stranici korica).

Nadopati imaju dvadeset kita i klobuk, sve crne boje.

Vrhovni poglavari crkvenih redova (generali), opati samostana, generalni i biskupski vikari imaju po dvanaest kita crne boje i crni klobuk.

Istaknute svećenike koji nisu zaređeni za biskupe Sveta Stolica može odlikovati jednim od triju naslova: apostolski prabilježnik (protonotar), počasni prelat Njegove Svetosti ili kapelan Njegove Svetosti; svi oni onda imaju po dvanaest kita i klobuk. Kite apostolskih prabilježnika i pravih prelata su grimizne, a počasnih prelata i kapelana Njegove Svetosti ljubičaste. Klobuci apostolskih prabilježnika i prelata su ružičasti, a kapelana Njegove Svetosti crni.

Kanonici, provincijali i arhiđakoni imaju crne klobuke i po šest kita (po dvije u zadnjem redu).

Dekani i priori imaju crne klobuke i po četiri kite (po jednu u zadnjem redu).

Konačno, ostali svećenici imaju crne klobuke i po dvije kite, na svakoj strani po jednu.

Ostali atributi su: tijara i prekriženi ključevi za papu, palij za metropolita, križ s dvostrukom gredom za nadbiskupa, križ s jednostrukom gredom za biskupa, pastirski štap za područnoga, samostanskoga i mitronosnoga opata.

Poglavari ženskih samostana koje imaju naslov opatice imaju okrugli štit oko kojeg je omotana krunica.

PAPINSKI GRBOVI. Tradicija da uz simbole vlastite Apostolskoj Stolicu pape imaju osobne grbove stara je najmanje osamsto godina. Tijekom renesanse i sljedećih stoljeća bilo je uobičajeno grbovima vladajućeg vrhovnog svećenika označiti sva njegova glavna djela. Tako se papinski grbovi pojavljuju na zgradama i na različitim izdanjima, uredbama i ispravama. Pape često koriste štitove svojih obitelji ili sastavljaju vlastite, sa simbolima koji naznačuju njihove životne ideale ili upućuju na protekle događaje ili iskustva, pa čak i elemente vezane uz specifične papinske programe. Tako povijesti prenose svoju osobnost i pontifikat. Ponekad su dodavali inačice štitovima koje su uzeli kad su postali biskupi.

KOMORNIK ili kamerlengo (lat. *camerarius* komornik, tal. *camerlengo*, fran. *camerlingue*). Postojale su dvije kardinalske službe u Rimu s takvim nazivom. Prvo, *kamerlengo Svetoga kolegija*, rizničar Kardinalskoga zbora, dužnost među kardinalima 1198.-1995. (kad je položaj ukinut). On je upravljao izdatcima i primitcima koji pripadaju Zboru, slavio mise za pokojne kardinale i vodio upisnike konzistorijalnih spisa. Franjo Šeper je 1974.-1977. bio kamerlengo Svetoga kolegija. Kako Kardinalski zbor više nema kamerlenga, više nema ni mjesta zabuni jer je ostao samo jedan komornik: *kamerlengo Svete Rimske Crkve*. Titula postoji od 1432. do danas (obnaša je Tarcisio Bertone od 2007.). To je kardinal koji ima dvije obveze: kad nema pape ili je na putu, upravlja vremenitim crkvenim dobrima; a kad papa umre, na čelu je Svete Stolice. Kamerlengo Svete Rimske Crkve ima, osim redovnih kardinalskih, posebne attribute na grbu: kišobran i ključeve svetoga Petra (v. crtež na predzadnjoj stranici korica).

GALER je u grboslovlju oznaka klerika, klobuk sa širokim obodom s kojeg vise vrpce koje sa svake strane grbovnog štita završavaju s nekoliko kita, i to: crveni kardinalski klobuk s 15 crvenih kita na svakoj strani poredanih u šest redova; nadbiskupski zeleni klobuk s deset kita na svakoj strani i biskupski zeleni klobuk sa šest zelenih kita na svakoj strani 1:2:3.

Galer ili crkveni klobuk sveudilj se koristi u crvenoj heraldici da zaokruži grb njegova nositelja, katoličkoga klerika. Zamjenjuje kacigu i krijestu (točenicu) sa svjetovnih grbova budući da se ti dijelovi smatraju preratobornima za svećenički

Nositi zeleni šešir u kineskom izražavanju znači rogonju (prevarenoga muža). Zato kineski biskupi izbjegavaju zeleni galer u svojim grbovima. Tako biskup John Tong Hon upotrebljava ljubičasti. Želimir Puljić je kao dubrovački biskup na službenom glasilu – *Obavijestima Dubrovačke biskupije* od 2001., klobuk i kite imao u zlatnoj ili srebrnoj boji.

Papinski pečati za dogmatske spise iz službenog glasila *Acta Apostolicae Sedis*: uokolo križa piše: *sanctus Petrus* (sveti Petar), *sanctus Paulus* (sveti Pavao), a niže je ime pape. U vanjskom krugu je geslo pojedinoga pape.

Benedikt XV.: *Mirabilis Deus in sanctis suis* – Divan je Bog u svetima svojim (*Psalam 68 /67/, 36*)

Pio XI.: *Pro annis quibus vidimus mala* – [Obraduj nas] za godine kad smo stradali (*Psalam 90 /89/, 15*)

Pio XII.: *Veritatem facientes in caritate* – Istinujući u ljubavi / držeći se istine u ljubavi (*Efežanima 4, 15*)

bl. Ivan XXIII.: *Oboedientia et pax* – Posluš i mir

Pavao VI.: *In nomine Domini* – U Gospodinovo ime! (51 put u Bibliji)

Ivan Pavao II.: *Totus tuus* – Sav tvoj

Benedikt XVI.: *Cooperatores veritatis* – [da budemo] suradnici istine (*Treća Ivanova, 8*).

stalež. Boja galera i broj kita pokazuju klerikovo mjesto u hijerarhiji. Prezbiteri općenito imaju crni klobuk s vrpcom i kitama, a njihov broj ovisi o stupnju dostojanstva. Biskupi u pravilu imaju zeleni klobuk sa zelenim vrpcama i šest zelenih kita sa svake strane, nadbiskupi to isto, ali s po deset zelenih kita, a kardinali crvene klobuke, vrpce i po petnaest kita na svakoj strani. Oslikavanje grba može uvelike varirati, ovisno o umjetnikovu stilu, ali čak i onda kad izgleda kao rimski šešir s kitama, u heraldici ga se još uvijek smatra galerom. Ostali znakovi crkvenog dostojanstva ili vlasti (križ, štap, ključevi) poredani su ili ukršteni iza grba, tako da im glavni dijelovi vire iznad štita.

GESLO. U heraldici uopće, i svjetovnoj i crkvenoj, uobičajeno je da se na vrpci ili kartuši ispod štita nalazi geslo. Ono u nekoliko riječi izražava životni ideal ili program. U biskupskom grbu kardinal Joseph Ratzinger imao je geslo: „cooperatores Veritatis” (suradnici Istine). To je izraz iz *Treće Ivanove* poslanice, osmog retka. Kardinal Ratzinger objasnio je zašto baš to geslo: „S jedne mi se strane činilo da ono ističe vezu između moga rada kao profesora i novog mi poslanja. Premda je djelovanje različito, ono što je bilo i nastavlja biti u igri jest slijediti istinu i biti u njezinoj službi. S druge strane, izabrao sam taj moto jer smo u svijetu danas gotovo potpuno zaboravili temu istine kao nešto što se čini preveliko za čovjeka, a opet sve propada ako istina nedostaje.” To ostaje njegova težnja ili osobni program i od kad je Papa, ali se ne pojavljuje u njegovu papinskom grbu, u skladu s nepisanim pravilom svih prvosvećenika zadnjih stoljeća. Ivan Pavao II. često je navodio svoje geslo: „Totus Tuus” (Sav sam tvoj, Marijo!), iako se ono nije nalazilo u njegovu grbu. Naime, papino geslo nalazi se na drugom mjestu – u pečatnjaku kojim ovjerava svečane isprave o proglašenju svetaca (*litterae de-*

cretales) ili proglašava vjerske istine (primjerice da je Marija uznesena na nebo, 1950.).

MITRA se u grboslovlju može nalaziti na štitu, označavajući crkveno dostojanstvo, ili iznad njega, umjesto krune, kao znak velikosvećeničke vlasti (biskupi i mitronosni opati). Od pape Benedikta XVI. (2005.) mitra je i atribut papinskoga grba umjesto dotadašnje tijare. Do 1969. stavljala se na grbove biskupa, a od tada samo na grbove biskupija. Po inerciji i primjeru svojih prethodnika koji su imali takve grbove, većina dalmatinskih biskupa tu je zabranu previdjela te je sve do danas zadržala mitru i štap u svojim grbovima.

PASTIRSKI ŠTAP. U heraldici se pastirski štap može pojaviti u štitu ili iza njega. Pastirski štap u štitu obično ukazuje na crkveno dostojanstvo pa se nalazi u grbovima mnogih gradova u kojima je biskupsko sjedište (primjerice kantona Basel Stadt). Kad se nalazi iza štita, označava stupanj dostojanstva crkvene osobe koji ga nosi. Pastirski štap dolazi na grbovima: opata, opatica, biskupa i kardinala.

Opatski štapovi okrenuti su prema unutra (heraldički na desno) i prikriiveni su ubrusom (sudarijem) ili velom jer su opatima rukavice bile zabranjene. Papa Aleksandar VII. odredio je 1659. da opati upotrebljavaju veo. Nadopati i područni opati također imaju opatske pastirske štapove u grbovima.

Biskupi su vitešku kacigu i plemićku opremu za glavu (krunu) zamijenili vlastitom „kacigom”: mitrom. Nju su svi biskupi (i opati) počeli nositi na glavi u XI. stoljeću, a ubrzo i na grbovima. Biskupi su do 1969. stavljali pastirski štap zlatne boje u pozadini lijeve strane štita. Većina dalmatinskih biskupa od toga još nije odustala.

Svjetovni opat (svećenik s naslovom opata koji nije bio redovnik, primjerice opat Stjepan Gradić, graditelj dubrovačke

katedrale), samostanski opat (primjerice Svete Marije Lokrumske, Mljetske ili Rožatske; Svetoga Jakova u Višnjici) i opatica (primjerice Svete Marije od Kaštela) stavljaju srebrni pastirski štap iza štita po sredini, a prior (primjerice Svetog Andrije na Pučini) i priorica upotrebljavaju posve ravni pastirski štap sličan palici, uspravno iza štita.

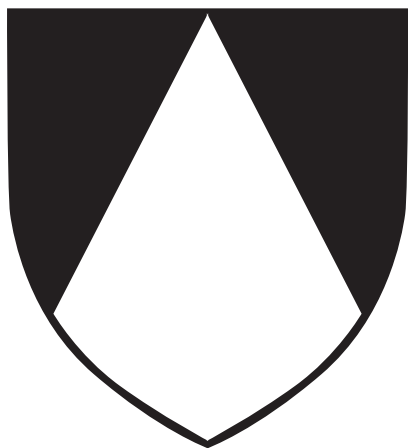
Križ. Križ iznad grbova pridržan je samo biskupima pa ni kardinal, koji nije zaređen za biskupa, ne može imati križ iznad grba. Kao i mnogi drugi crkveni simboli, i križ je evoluirao. Prvotno jednostavan križ (†, zvan i latinski) nošen je ispred pape u liturgijskim ili svečanim ophodima. Nakon toga križ su upotrebljavali papini izaslanici pokazujući da zastupaju papu. Ophodni križ ili raspelo nije isto što i heraldički križ. Patrijarsi su prihvatili dvogredni (patrijarški križ) u XV. stoljeću, a to su u XVII. stoljeću učinili i katolički nadbiskupi. Biskupi su zadržali jednostavni latinski križ, a pape uzeli trogredni, s tri prečke.

Dominikanski grb

Početkom XV. stoljeća Red braće propovjednika (bijeli fratri, dominikanci) usvojio je jednostavan heraldički znak: crni odresci na srebrnome polju što predstavlja crni dominikanski plašt preko bijele redovničke tunike tj. redovnikove prsi. Crno označava pokoru, a bijelo radost. Štit je gotički.

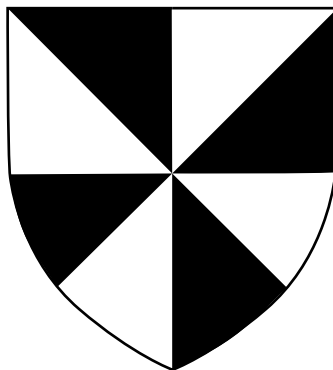
Sveti Dominik u habitu s ljiljanom i knjigom, kako ga je zamislio Lovro Dobričević (poliptih Krštenje Kristovo, tempera i pozlata na dasci, Dubrovnik, 1448.). Snimio Marko Bobaš. **Na knjizi piše:** *Sancte pater Dominice, tuorum memor operum, sta coram Summo iudice pro tuo coetu pauperum* (Dominiče, oče blagi, svojih se djela spominjuć, pred Vrhovnim sucem stani za siromahe vapijuć!).

Takav grb u heraldici se opisuje kao **šiljak** (*per chevron*). Do njega dolazi običnom diobom štita u obliku roga. **Rog** pak (poput roga na krovištu) nastaje sastavljanjem kosih (\\) i ljevokosih greda (/) koje vrhom dosežu ili gotovo dosežu gornji rub štita. Ako rog seže samo do polovice štita, zove se **sniženi rog**.

Dominikov grb

Tijekom XV. stoljeća za vrhovnog poglavara dominikanaca, učitelja Reda, smišljen je štit drukčiji od dominikanskog (crno-srebrnog šiljka). Tako je nastao grb u kojem su spojeni grbovi plemićkih loza Dominikovih roditelja.

GUZMANOV STALAK. Otac svetoga Dominika, čije su obiteljske grbovne boje od kovinskih srebna, a od emajla crna, zvao se Don Felice de Guzman. Od njega potječe crno-bijelo guzmanovsko polje, podijeljeno na osam dijelova. Naime, štit je **koso razdijeljen** ako kosa crta ide od gornjeg desnog kuta na do-

nji lijevi kut (\\). **Ljevokoso razdijeljen** štit znači da kosa crta ide od gornjeg lijevog na donji desni kut (/). Kombinacijom dijeljenja odnosno raskoljavanja kosog i ljevokosog dijeljenja nastaje geometrijska dioba od osam polja to jest heraldički **stalak** (*gyronny*).

LJILJANSKI KRIŽ. Obitelj Dominikove majke, blažene Ivanice od Aze, pripadala je kalatravskim vitezovima, a oni su nosili „ljiljanski” križ čiji se krakovi rascvjetavaju u ljiljanovu čašku. Tako je iz Ivaničina grba preuzet križ koji predočuje žrtvu što se pretvara u radost.

Dominikov grb dobije se spojivši grb njegova oca i majke, zaokruživši ih natpisom na vrpici (lenti): LAUDARE - BENEDICERE - PRAEDICARE (hvaliti, blagoslivljati, propovijedati). To je geslo uzeto iz srednjovjekovnoga predslavlja mise Velike Gospe prema dominikanskom obredu: „Uistinu je dostojno i pravedno, pravo i spasonosno uvijek i svugdje zahvaljivati tebi, sveti Gospodine, svemogući Oče, vječni Bože, i zanesenih duša tebe hvaliti, blagoslivljati i očitovati

[oglašavati] o uznesenju blažene Marije vazda Djevice. Ona je, zasjenjena Svetim Duhom, začela tvoja jedinorođenca i očuvavši slavu djevičanstva rodila svijetu vječno svjetlo, Isusa Krista, našega Gospodina...”

Vrpce odnosno cijeli grb kruni zvijezda (simbol svjetla i milosti) što je zasjala iznad Dominikove glave na njegovu krštenju. Osmerokraka zvijezda pokazuje istaknutu sličnost s izgledom busole usmjerene na sve strane svijeta (a Dominik je braću razaslao u parovima na sve strane; u Dubrovnik su došli 1225.).

Franjevački amblem

Red Manje braće (Mala braća, franjevci) nema pravi grb nego umjesto toga upotrebljava znak (amblem) koji iznad ob-

laka prikazuje križ u prirodnoj boji drva (smeđe) te dvije ruke s ranom (stigmom): na Isusovoj desnoj ruci i na lijevoj ruci svetoga Franje koji nosi smeđi franjevački habit.

Kristov monogram – znak Družbe Isusove

IHS je od Isusova monograma i kršćanskog simbola postao tipično katoličko obilježje te se i danas utiskuje na hostije i upotrebljava na bogoslužnoj opremi i predmetima, a Družba Isusova uzela ga je i za svoj znak.

Židovsku predaju o neizgovaranju Božjega imena, zasnovanu na drugoj Božjoj zapovijedi (*Izlazak* 20, 7; *Brojevi* 5, 11) uslijed koje se Ime objavljeno Mojsiju (Ja Sam Koji Jesam – *Izlazak* 3, 14) pisalo suglasnicima JHWH, ali se pri čitanju ne

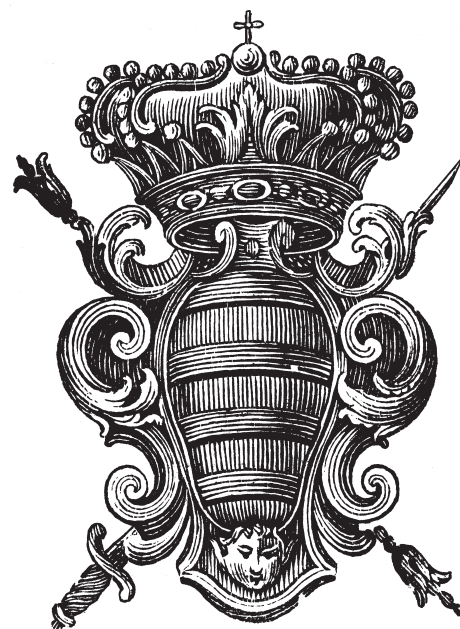
izgovara Jahve, nego Adonaj (Gospodin), preuzeli su i kršćani tako da se u bogoslužju nikad ne izgovara sveti četveroslov (tetragram), nego samo Gospodin. Zabrana uzaludnog izgovaranja Božjeg imena proširila se i na pisani tekst pa najstariji grčki i latinski rukopisi redom krata sveta imena (*nomina sacra*): Bog, Sveti, Isus, Krist i Duh, ostavljajući samo prvo i zadnje slovo (na grčkomu) ili prvo, drugo i zadnje na latinskomu. Odjek toga shvaćanja može se u ulomku kojim benediktinac Kristijan iz opatije Stavelot (na istoku Belgije) u IX. stoljeću tumači stegnuće (kontrakciju od prvoga, drugoga i zadnjeg slova presvetog Imena) IHS: „Isus se u nas piše: jota, eta i sigma s crticom odozgor. Naime, u grčkim se knjigama nalazi napisano samo kao jota i sigma s crticom odozgo, te se kao i druga Božja imena mora pisati shvatljivo [*tako da se razabire, da se pod tim razumije*], jer se Božje ime ne može izložiti [razložiti, objasniti] slovima. Kad označuje samo čovjeka [primjerice, *Sirah* proslov, 5; 50, 27], piše se svim slovima.” Stoga, premda izgledaju kao tri latinska slova (IHS), riječ je o trima grčkim slovima: jota (I), eta (H) i sigma (kad je na kraju riječi, piše se S), a ona su zapravo kratica Isusova imena *Iesus* na grčkom, jeziku na kojemu su nam predana sva četiri evanđelja. Ime je Božje divno jer čini čudesna djela u svim stvorenjima, vrijedno je ljubavi, dostojno štovanja i neizrecivo je.

U predvorju palače Sponze, ispod najvećega Isusova monograma u Dubrovniku, 1520. uklesana je molitva dubrovačkoga kanonika Ilije Crijevića (1463.-1520.): „Isus! Tebi se, Bože, jedinom treba klanjati; o sretno i ljubljeno ime! Dubrovnik podupiri ugledom što još više usrećuje. Dušmane ispuni strahom i rasprši užasom. Daj da našim građanima budu prohodne zemlje i mora. Daj da im budu otvorena nebesa, sve sigurno, te im budi na spas, jer je Isusovo ime spasonosno!”

Grb Dubrovačke Republike

Na štitu oblika izokrenute kruške u srebrnom polju četiri su poprečne crvene grede. Desno (heraldički lijevo) ispod štita je ukršteno žezlo, a desno mač, oboje u zlatnoj boji. Žezlo označuje vlast u građanskim poslovima, mač u vojnim, a kruna suverenitet. Iznad štita u crvenom je zlatna kraljevska kruna s križem. Na podnožju štita je ljudska glava.

Grb Dubrovačke Republike 1359.-1815., sada grb Grada Dubrovnika, u baroknom obliku, bakropis, zrcaljen iz *Glasnika sv. Terezije Maloga Isusa*, 2/1936., str. 23.

Grb Alojzija Stepinca

Blaženi Alojzije Viktor Stepinac (1898.-1960.) imao je grb u dvije inačice: prvu kao nadbiskup, 1934.-1952., a drugu kao kardinal, 1953.-1960. Razlika između njih je samo u vanjskim ukrasima: kao nadbiskup iznad štita je imao zeleni klobuk, vrpce i na njima ukupno dvadeset kita, a kao kardinal crveni klobuk, vrpce i po petnaest kita na svakoj strani. Štit je cijelo vrijeme ostao isti, po obliku gotički tj. u donjem dijelu šiljast. Na modrom polju je srebrni križ s krakovima proširenim na krajevima. Uz donji krak križa nalazi se, heraldički s desna, veliko grčko slovo alfa (Α) srebrne boje, a križu heraldički s lijeva veliko grčko slovo omega (Ω) srebrne boje. Iza štita je nadbiskupski križ (s dvije poprečne grede), a ispod geslo: „In te, Domine, speravi” (latinski: U tebe se, Gospodine, uzdah), koji dolazi na dva mjesta u Svetome pismu, u Psalmu 31, 2, i 71, 1: „Tebi se, Gospodine, utječem, o, da se ne postidim nikada.”

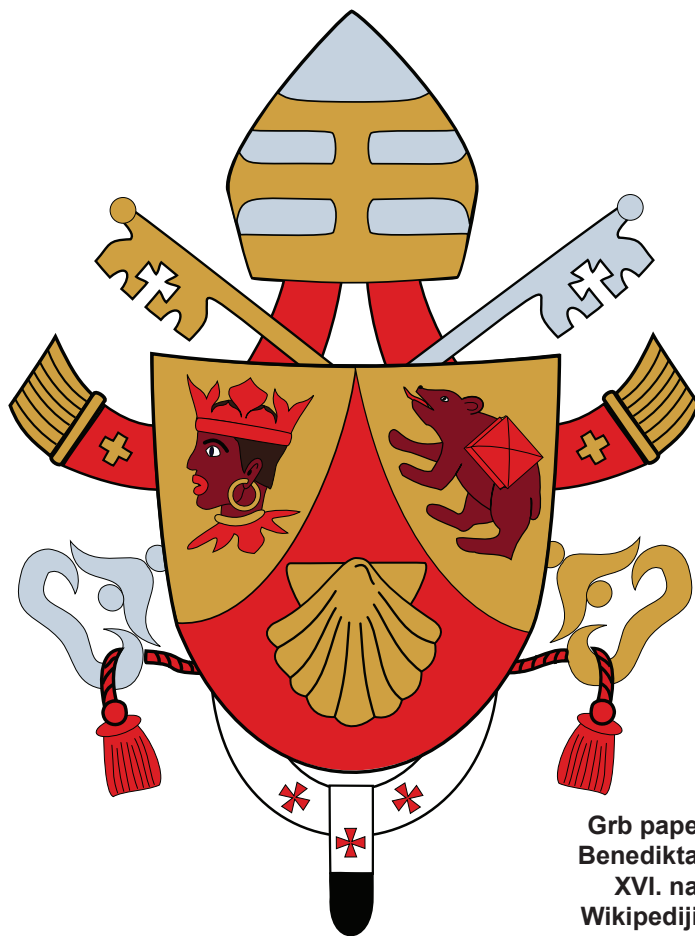
Taj grb bio je utisnut na pečate svih župnih ureda i drugih ustanova Zagrebačke nadbiskupije. Nakon Stepinčeve smrti, njegov nasljednik Franjo Šeper proglasio ga je grbom Zagrebačke nadbiskupije. Sljedeći nasljednik Franjo Kuharić je 23. siječnja 1970. uveo nove pečate, s istim motivom, proglasivši da grb Zagrebačke nadbiskupije ostaje dotadašnji, već godinama uvedeni (pod komunizmom nije smio napisati da je to Stepinčev grb), te da će na pečatu Nadbiskupskoga duhovnog stola, promjera 40 mm, biti vanjski ukrasi (klobuk, kite, križ i geslo), a sve ostale ustanove i uredi u Nadbiskupiji da će imati samo štit na pečatu promjera 35 mm.

Grb kardinala Alojzija Stepinca, crtež heraldičara Davora Zovka iz 1998. Kolekcionarska razglednica u izdanju hrvatskih katoličkih misija u Švedskoj prigodom desete obljetnice Kardinalova proglašenja blaženim.

Grb pape Benedikta XVI.

Grb Benedikta XVI. oblikovao je nadbiskup Andrea Cordero Lanza di Montezemolo (rođen 1925., arhitekt, svećenik

Grb pape Benedikta XVI. na Wikipediji

od 1954., nadbiskup i apostolski nuncij od 1977., kardinal od 2006.) ubrzo nakon što je Joseph Ratzinger izabran za papu. Grb se sastoji od štita i vanjskih ukrasa (koji označavaju papinsko dostojanstvo). Grbno polje (štit) pape Benedikta XVI. sadržava simbole koje je već imao u grbovima kao nadbiskup Münchena [čita se: Minhena] i Freisinga [čita se: Frajzinga], a zatim i kao kardinal. Međutim, oni su u Papinu grbu različito raspoređeni u novi spoj.

Štit

Oblik štita varira od umjetnika do umjetnika. Na prvotnoj slici grba pape Benedikta XVI. za štit je odabran oblik kaleža (zaobljeni, polukružni), što je najčešće korišten oblik u crkvenoj heraldici. Prema višestoljetnoj tradiciji štit je jedino mjesto unutar papina grba koje se mijenja od pape do pape.

BLAZON je pisani prikaz sadržaja grba. Pri tom se koristi heraldičko nazivlje, a redosljed je ustaljen. Ipak, ne postoji jedinstveni način da se opiše grb. Oblikovatelj Andrea Cordero Lanza di Montezemolo objavio je u poluslužbenom vatikanskom dnevniku *L'Osservatore Romano* od 25. svibnja 2005. sljedeći opis: „Crveni, sa zlatnim plaštem i zlatnom školjkom; na desnom plaštu Maurova glava prirodno s crvenom krunom i ovratnikom; na lijevom plaštu medvjed prirodno, u pokretu, natovaren crvenim jarmom privezanim crno u križ.”

Prevedeno na razumljiviji hrvatski to znači: crveni štit ogrnut zlatnim plaštem. Na štitu je polukružna zlatna školjka. Desni (za nositelja štita, lijevi sa stajališta gledatelja) dio plašta ima Maurovu glavu u prirodnoj (smeđoj) boji. Maur nosi crvenu krunu i crveni ovratnik. Na lijevom dijelu plašta hoda medvjed prirodne (smeđe) boje noseći crveni omot svezan crnom vrpcom u Andrijin križ.

Budući da ne postoji jedinstveni način opisivanja grba, drugi bi prikaz mogao glasiti: savijeni rez zlatno i crveno; desno Maurova glava pravilno, okrunjena i s ovratnikom u crveno; lijevo smeđi medvjed u hodu, pravilno, nosi crveni paket; obavijen srebrno [*a ne crno!*]; na osnovi je zlatna školjka.

To bi se moglo prereći ovako: štit je podijeljen zakrivljenim crtama koje se spuštaju od gornjega središta štita na obje strane u obliku grčkog slova lambda Λ (*ili*: zaobljenoga slova V naopačke, *ili*: zaobljenih kosih greda krovišta). Gornji dijelovi su zlatni („žuti”), a osnova je crvena.

U oba gornjeg kuta nalazi se savijeni rez zlatne boje koji tvori plašt (ogrtač). Plašt je simbol vjere; označava idealizam nadahnut monaškom, ovdje preciznije rečeno benediktinskom duhovnošću. Više crkvenih redova, kao karmelićani i dominikanci, usvojili su u svojim grbovima savijeni rez. Papa Benedikt XIII. (1724.-1730.) iz Reda propovjednika u gornjoj polovici štitnoga polja imao je dominikanski grb.

U gornjem desnom dijelu (lijevom s promatračeve točke gledišta) glava je Maura u prirodnim bojama koji nosi krunu i ovratnik (glava je poznata i kao frajzinški Maur ili etiopska glava, *Caput ethiopicum*). U gornjem lijevom dijelu smeđi je medvjed (*Ursus arctos*) u prolazu u prirodnim bojama koji nosi crveni paket pričvršćen srebrnim („bijelim”) remenima. Takav je medvjed poznat i kao Korbinijanov medvjed. Na osnovi, ujedno i na počasnoj točki štita je školjka (Jakobova kapica, *Pecten jacobaeus*) zlatne boje.

OZNAKE NA GRBU: Maurova glava, Korbinijanov medvjed i školjka pojavljuju se na prethodnom Papinom grbu, koji je imao kao nadbiskup Münchena i Freisinga. Ipak, oni se ne odnose samo na njegovo podrijetlo, nego i na vjeru u Boga, na koju se kršćani pozivaju da bi izdržali iskušenja i napore svijeta, kao i na Papino poslanje da tu vjeru prenosi drugima (Isus je rekao Petru: „Ja sam molio za tebe da ne malakše tvoja vjera. A ti, kad dođeš k sebi, učvrsti svoju braću.” - *Luka 22, 32*).

ŠKOLJKA. Simbolizam školjke je višestruk. Sveti je Augustin (354.-430.) jednom šetao uz morsku obalu, razmišljajući o neshvatljivoj tajni Presvetoga Trojstva. Naišao je na dječaka koji je školjkom pretakao morsku vodu u malu rupu. Kad ga je Augustin pitao što čini, odgovorio mu je: „Prelijevam more u ovu rupu.” Tako je dijete objasnilo uzaludan pokušaj, a Au-

gustin ga uzeo kako bi označio svoje uzaludno nastojanje da obuhvati Božju beskrajnost unutar granica ograničena ljudskog uma. Augustin je tada shvatio da čovjek nikad ne će prodrijeti u dubine otajstva Boga. Priča ima duhovnu simboliku, to je poziv da se spozna Boga, ali u poniznosti neodgovarajućega ljudskog razumijevanja, crpeći iz neiscrpnoga izvora svete nauke.

Školjka nije samo sredstvo za uranjanje u beskrajno more božanstva nego i simbol akademika Ratzingera, koji je 1953. stekao doktorat iz teologije obranivši raspravu *Božji narod i Božja kuća u Augustinovu učenju o Crkvi*, pa stoga ima osobnu povezanost s mislima velikog crkvenog učitelja.

Osnovno značenje koje se krije iza školjke jest svetootajstvo krštenja. U Katoličkoj se Crkvi Jakobova kapica često upotrebljava za izlivanje vode na djetetovu glavu pri krštenju. Dubrovački kapetani proteklih su stoljeća znali donositi goleme školjkače iz Indijskog i Tihog oceana da bi u njima, pokraj ulaza u crkve, stajala blagoslovljena voda. Tako školjka podsjeća na obred po kojem smo postali udovi Kristova tijela i koji je temeljan za kršćanski život.

Benedikt XVI. želio je zadržati tu simboliku živom, idući stopama Ivana Pavla II., velikoga hodočasnika koji je dopro u gotovo svaki kutak svijeta.

Po polukružnoj ljusci se, osim toga, stoljećima prepoznaju hodočasnici. Naime, kad se stavi na štap, dobije se Jakovljevič štap kojim su se služili hodočasnici. U crkvenoj umjetnosti, Jakobova kapica simbol je svetog Jakova apostola i njegova svetišta u Santiago de Composteli u Španjolskoj, vjerojatno najposjećenijeg hodočasničkog mjesta u srednjem vijeku. Taj znak aludira i na *hodočasnički Božji narod*, definiciju Crkve koju je Joseph Ratzinger skovao na Drugom vatikanskom saboru kao *perit* (teološki savjetnik) kölnskoga kardinala Josepha Fringsa i minhensko-frajzinškog kardinala Juliusa Dopfnera (kojeg je naslijedio kao nadbiskup). Kad je postao nadbiskup, uzeo je školjku u grb. Ona se može naći i na znaku raspoznavanja Schottenklostera u Regensburgu, gdje je bogoslovno sjemenište u kojem je don Joseph Ratzinger bio profesor teologije.

Konačno, hodočasnički simbolizam može se odnositi i na izmijenjenu ulogu pape ne samo kao vladara, nego i hodočasnika među ljudima i narodima svijeta. Papa Pavao VI. – koji je Josepha Ratzingera imenovao kardinalom 1977. – često je nazivan i Papa hodočasnik, zbog posjeta Svetoj Zemlji, Indiji, Sjedinjenim Američkim Državama, Kolumbiji, Filipinima i drugdje. To je nadmašio papa Ivan Pavao II. povijesnim putovanjima kojih je bilo više od stotinu. Stoga, Benedikt XVI. možda odaje počast svojim prethodnicima i ističe novu ulogu papinstva, koju i on sam mora nastaviti i učiniti svojom.

BOČNI LIKOVİ. U plaštu su dva simbola iz bavarske tradicije koje je Joseph Ratzinger stavio u grb kad je 1977. postao minhensko-frajzinški nadbiskup: crnac i medvjed.

FRAJZINŠKI MAUR. Maurska glava je heraldička oznaka vezana uz Freising, grad s 48.500 stanovnika u njemačkoj pokrajini Bavarskoj, veličine Dubrovnika. Taj lik je drevni znak biskupije u Freisingu, osnovane u osmom stoljeću, koja je postala minhensko-frajzinška nadbiskupija i metropolija 1818., slijedom konkordata između pape Pija VII. i bavarskog kralja Maximiliana Josepha od 5. lipnja 1817. Podrijetlo te glave poznate i kao *caput ethiopicum* u Freisingu nije potpuno razjašnjeno. Glava koja gleda nalijevo pojavljivala se na grbu

Grb kardinala Josepha Ratzingera

Grb Svete Stolice

stare frajzinške kneževine najranije 1316. U grboslovlju postoji nekoliko inačica Maurove glave, a ona koja se pojavljuje u Freisingu i koju je Benedikt XVI. preuzeo uvijek je okrunjena i s ovratnikom. Općenito, u tom obliku: usne, krune i ovratnik su uvijek crveni, lice i kosa su smeđi, a oči bijele. Ako se prikazuje naušnica, ona je zlatna. Neke od teorija o izvornom liku su da je to: **Baltazar** (I. st.), jedan od mudraca (sveta tri kralja: *Matej* 2, 1-12), koji je prema predaji bio Maur, stanovnik Zapadne Sahare, potomak Berbera, Arapa i crnaca; **Etiopljanin** (I. st.), dvorjanin i rizničar etiopske kraljice Kandake kojeg je krstio đakon Filip (*Djela apostolska* 8, 27-38); sveti **Mauricije** (III. st.), rimsko-egipatski vojnik i mučenik; sveti **Zenon Veronski** (300.-370.), biskup i mučenik, često prikazivan kao Maur; sveti **Sigismund** (†524.), burgundski kralj, često zamjenjivan sa svetim Mauricijem; sveti **Korbinijan** (670.-730.), monah, osnivač frajzinške biskupije, za koga se pogrešno smatralo da je bio Maur. Mauri su danas islamizirani stanovnici sjeverozapadne Afrike, većinom nomadski stočari, a po njima se zove država Mauritanija. Maur je opstao i na grbovima Sardinije i Korzike. Talijanska heraldika, međutim, obično prikazuje Maura koji nosi bijeli pojas oko glave umjesto krune, što ukazuje na roba koji je bio oslobođen, dok u njemačkom grboslovlju Maur ima krunu. U Dalmaciji se kaže za nekoga da je crn k'o Moro.

KORBINIJANOV MEDVJED. Vjerovalo se da se medvjeda mladunčad rađa bezoblična i da im majka-medvjedica daje oblik. Taj legendarni čin postao je simbol kršćanstva koje preoblikuje i preporuča neznaboške narode. U tom smislu tumače se brojne zgode o tomu kako su razni sveci pripitomljavali medvjede. Svetački životopis kaže da se sveti Korbinijan uputio za Rim. Na putu, dok je jahao kroz šumu, medvjed mu je ubio teglećega konja. Svetac (rođen oko 680. u Chatresu u Francuskoj, umro 8. rujna 730.), naložio je medvjedu da nas-

taviti nositi teret umjesto konja. To objašnjava zašto je medvjed prikazan kako nosi paket. Lako je protumačiti: medvjed pripitomljen po Božjoj milosti je sam frajzinški biskup, a samar (tovarno sedlo) teret je njegova biskupstva. Kad su stigli, Korbinijan je otpustio medvjeda i on se vratio u Bavorsku. Dublji smisao priče bio bi da je kršćanstvo ukrotilo i pripitomilo pogansko divljaštvo i tako stvorilo temelje za veliku uljudbu u Bavorskom vojvodstvu. Istodobno, Korbinijanov medvjed, kao Božji nosač, simbolizira obveze biskupske službe i odgovornost koja je na leđima Benedikta XVI.

Vanjski ukrasi

GRB SVETE STOLICE. Prema ustaljenoj heraldičkoj konvenciji, papinski je grb okrunjen trokrunom, trostrukom papinskom krunom (tijarom), s vrpčama (*infulae*) i prekrštenim ključevima svetog Petra s konopcem. Jedan ključ je zlatne, a drugi srebrne boje. Pojavljuju se iza štita ili iznad njega, te su prilično istaknuti. Neki ih tumače kao simbole duhovne i vremenske moći. Povrh toga, nikakav drugi predmet ili geslo se ne dodaju. Trokruna simbolizira papinu ulogu i ovlasti, a ključevi označavaju moć da vezuje i razvezuje na Nebu i na Zemlji (prema *Matej* 16, 19). Grb pape Benedikta XVI. zadržao je ključeve, ali je zamijenio tijaru mitrom i dodao palij. No, tijara i ključevi ostaju simbol papinstva i pojavljuju se na zastavi Države Vatikanskoga Grada i na grbu Svete Stolice.

MITRA. Na grbu Benedikta XVI. trokrunu zamjenjuje mitra. Ipak, na tijaru podsjećaju srebrna boja mitre i tri zlatne pruge. One označavaju: sveti red, primat i učiteljsku vlast (to se donekle razlikuje od tradicionalnih značenja tri krune na tijari: poučavanje, posvećivanje i upravljanje). Na vrhu mitre nema maloga globusa ni križa kao na tijari. Ta razlika može biti samo drukčiji rječnik upotrijebljen u novom slučaju, ali može predstavljati i promjenu tradicionalne uloge papinstva u svjetlu prethodne funkcije kardinala Ratzingera kao pročelnika Zbora za učenje vjere. Pruge su povezane uspravnom zlatnom vrpcom simbolizirajući jedinstvo u istoj osobi.

NARAMENIK s crvenim križevima isto je tako novi dodatak na papinskom grbu, premda je tipično liturgijsko obilježje vrhovnog svećenika još od IV. stoljeća i često se pojavljuje na najstarijim portretima rimskih biskupa, posebno od V. do XIV. stoljeća. On označava papinu odgovornost kao pastira

Zastava Države Vatikanskoga Grada (od 1929.)

**Grb Benedikta XVI.
kao reljef u bronci**

ALTERNATIVNI OBLIK TIJARE I KLJUČEVA. Mnogi heraldičari osudili su dodavanje mitre i palija na papinski grb. Smatraju da sadašnji grb zanemaruje heraldičke konvencije i mijenja ih. Prigovori se mogu sažeti u nekoliko točaka:

Heraldika se zasniva na prihvaćenim običajima. Umjetnici imaju slobodu u prikazivanju elemenata grba, dokle god se poštuju određena pravila.

Heraldčki se običaji zasnivaju na prihvaćenoj praksi ili na pravilima koja su zadali kompetentni autoriteti odgovarajućim proglasima.

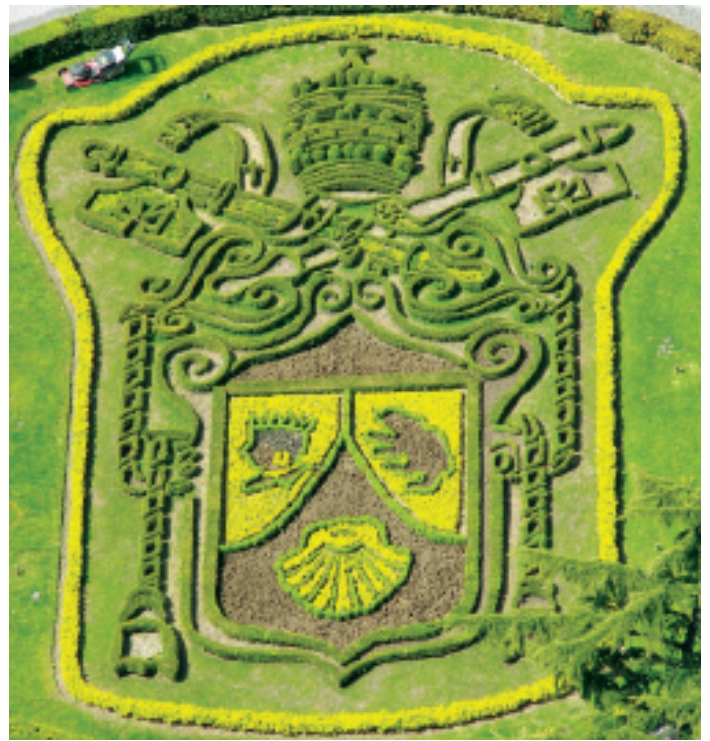
Upotreba tijare kao papina simbola ustaljena je praksa, s vrlo konzistentnom primjenom još od XIV. stoljeća.

Upotreba mitre na osobnim grbovima biskupa zabranjena je nalogom Svete Stolice iz 1969. koji je još uvijek na snazi. Kako je i papa biskup, to bi se teorijski moglo odnositi i na njega.

Duga tradicija zabranjuje upotrebu svih vanjskih ukrasa, osim tijare i ključeva, na papinskom grbu. To znači i palija.

Iako papa, kao poglavar Crkve i vladar Vatikanske države, ima ovlast mijenjati pravila heraldike u Crkvi i dopustiti da se

stada koje mu je Krist povjerio. Palij prikazan na grbu je manja, novija verzija kakav koriste nadbiskupi metropoliti (ali s crnim križevima). On je bitno manji od ranijih palija koji su više sličili na omofor kakav je papa Benedikt XVI. nosio na svečanoj misi u povodu početka petrovske službe. Omofor se koristio na Zapadu do velikoga raskola u XI. stoljeću, a i danas je sveudilj u upotrebi u grkokatoličkim i pravoslavnim crkvama.

**Grb Benedikta XVI. u Vatikanskim vrtovima
iza Bazilike svetoga Petra 2006.**

mitra i naramenik pojavljuju u grbu, još nije izdao odgovarajući akt takvog sadržaja osim dozvole koju je dao svome osobnom grbu. Time je, istom ovlašću, postojeća pravila jednostavno stavio po strani u pogledu svoga grba.

Uskoro nakon objavljivanja grba, Sveta Stolica je objavila da tijara i dalje ostaje simbol papinstva i Vatikana.

Praktična upotreba nekih predmeta u svakodnevnom životu ne utječe automatski na heraldiku. Činjenica da pape ne nose tijaru od 1963. i da zadnja trojica papa nisu njome ni okrunjena, nema utjecaja na heraldiku. Slično je i sa službeno zabranjenom praksom nošenja *galera* (kardinalskoga crvenog klobuka širokog oboda) od 1963., koja nije utjecala na njegovu upotrebu na kardinalskim grbovima.

Stoga, prema navedenim prigovorima, uvođenje mitre i palija na papin osobni grb nije primjereno. Prema sadašnjim heraldičkim običajima, grb Benedikta XVI. može se predočavati i s tijarom i bez palija.

Jedna je od teorija i da mitra nije trebala biti uvedena u papinsku heraldiku, nego da ju je samo predložio, bez prethodnog udublivanja u pravila, netko tko je smatrao da su vanjski ukrasi samo stvar osobnoga ukusa, kao što je to sa štitom. Nakon što je grb službeno prikazan, a heraldička greška uočena, Papa je možda odlučio ostaviti grb takvim da ne bi doveo u nezgodnu situaciju ljude uključene u taj posao.

Novi je Papin grb na nekoliko mjesta prikazan s tijarom i bez palija, najuočljivije u Vatikanskim vrtovima, iza bazilike Sv. Petra, što se može vidjeti s vrha Kupole Svetoga Petra. Ubrzo nakon smrti Ivana Pavla II., sadržaj štita je promijenjen, ali tijara nije dirana.

Slična je priča s naoko nevažnim detaljem: remenjem kojim je povezan jaram (teret) koji nosi Korbinijanov medvjed. Budući da je jaram (paket) crvene boje, heraldička pravila zabranjuju da preko njega dolazi tinktura, pa povez (uzde, remeni) mora biti u boji kovine, znači srebrni ili zlatni. U poluslužbenom vatikanskom dnevniku *L'Osservatore Romano* 25. svibnja 2005. objavljeno je da su ti remeni crne boje.

**Stijeg Švicarske garde s grbom njezina
aktualnoga vrhovnog zapovjednika.**

U opisu Papina grba na Wikipediji stoji da su oni srebrni. U Papinu grbu napravljenom od šljunka i cvijeća u vatikanskim vrtovima, paket i remenje posve je izostavljeno. Na tapiseriji koja se vješa na baziliku Svetoga Petra za svečane blagoslove gradu Rimu i svijetu (*Urbi et orbi*) otkan je Korbinijanov medvjed, ali su remeni izostavljeni.

Grb Benedikta XVI. na tapiseriji na Bazilici svetoga Petra na Cvjetnicu 2006.

ALTERNATIVNI GRB S KAMELAUKUMOM. Ako će napuštanje tijare postati i formalna izmjena u papinskom grbu, neki predlažu da se izmijeni oblik mitre. I mitra i tijara imaju zajedničko porijeklo, od kamelaukuma Bizantskog carstva. Iako ne bi predstavljala tijaru, opći izgled bio bi očuvan.

Isusov našijenac 19 stoljeća poslije

Smrću si pobijedio smrt, i uskrsnuo iz groba duh i snagu. I kročio našom osamom i pohodio perivoje našega zanosa. Učitelju riječi neizrečenih! Tvoji su prijatelji još s nama radi utjehe i potpore, a i dušmani tvoji, radi snage i sigurnosti.

Mi zazivamo jedni druge, ali uistinu zazivamo tebe. Poput plime u proljeće naše potrebe i želje, i poput oseke kad nam jesen dođe. Glasno ili tiho, tvoje je ime na našim usnama, Učitelju beskraja sućuti!

Učitelju, Učitelju naših sati samotnih. Ovdje i tamo, između kolijevke i groba, srećem tvoju šutljivu braću.

Učitelju, Meštre Pjesniče, Učitelju naših tihih želja!

Srce svijeta dršće od kucanja tvog srca, ali ne gori tvojom pjesmom. Svijet sjedi i glas ti sluša u tihoj radosti, ali ne ustaje sa sjedala svoga da uzađe na vijence tvojih gora.

Autori

Bačić, Živko	23
Barbarić, Emila	62, 63
Bašić, Petar	37
Benedikt XVI.	5-6, 8, 14-15, 29
Bobaš, Marko	76
de Micheli Vituri, Danijela	51-52
Džubran, Halil	82
Gjukić, Božo	9, 15, 38-43
Gugić, Ivo	45
Ivan Pavao II.	32, 62-63
Ivas, Ante	21-23
Jaworski, Piotr Michał	83
Kalić, Arkandeo	17
Kašić, Bartul	12
Kaznačić, Mirjana	19-20, 36
Kaznačić, Vido	63
Kopić, Berta	18, 56, 64-71
Koš, Julija	13, 44
Krilić, Jelena	34
Kupareo, Rajmund	10, 15
Lasić, Stanko	18-19, 26-27, 28, 46-47, 52-53, 59
Lučić, Toma	28-29, 33-34, 37
Margaretić, Jakša	16, 23
Marlais, Ivo	1, 2, 19, 20, 21, 22, 29, 30, 33, 35, 57, 84
Mateljan, Ante	10, 49-51
Medini, Vice	11, 12
Mesić, Jasen	28
Nodari, Maja	25-26
Obuljen, Mirjana	14
Pavelić, Milan	12
Peričić, Denis	49
Perić, Ratko	24
Pšihistal, Ružica	54-55
Rehak, Eta	24-25
Saraiva Martin, José	60-61
Singer, Isaac Bashevis	44
Sodano, Angelo	62-63
Šoljić, Ante	62-63
Viđen, Ivan	47-48
Zovko, Davor	72, 78, 83
Živić, Dražen	53-54

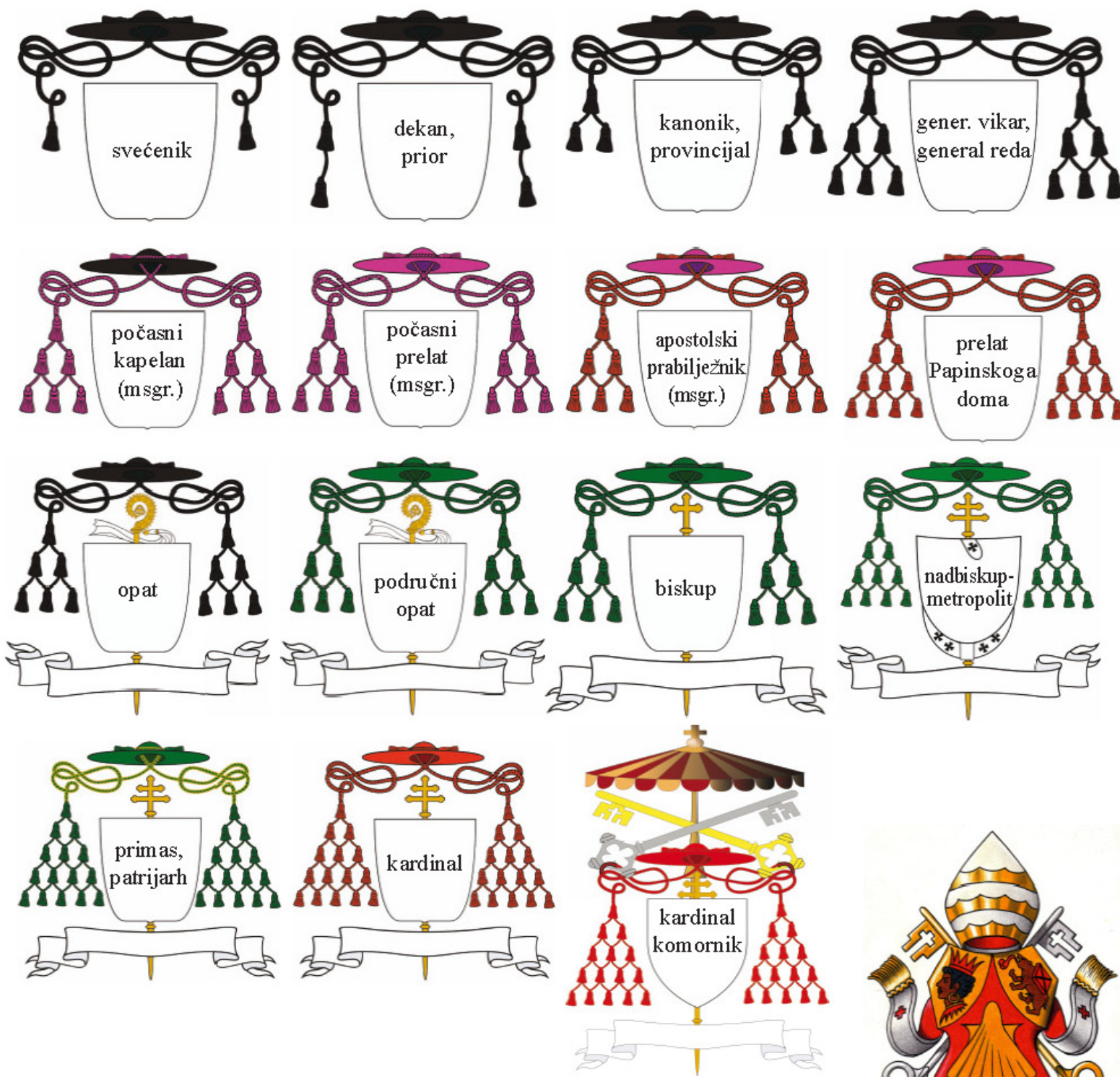
Čovjek bi da sanja tvoj san, ali ne bi da se probudi u tvoju zoru koja je njegov veći san. Gledao bi s tvojim viđenjem, ali ne bi da vuče svoje tromе noge do tvogе prijestolja.

A ipak mnogi zasjedoše na prijestolje u tvoje ime i staviše mitru s tvojim ovlastima. I pretvoriše tvoj zlatni posjet u krune za svoju glavu i u žezla za svoju ruku.

Ali Učitelju, Srce nebesko, Viteže našega ljepšeg sna, ti jednako kročiš ovim danom; ni lukovi ni koplja ne će zaustaviti tvoj hod. Ti prolaziš kroz sve naše strijele. Smiješiš se odozgo na nas.

Pjesniče, Pjevaču, Veliko Srce, neka nam Bog oprostí svi-ma.

Halil Džubran (1883.-1931.), iz: *Isus, Sin Čovječji*
s engleskoga prevela Olga Vučetić

Oslikavanje grba pape Benedikta XVI. nacrtali:

Michael McCarthy

Marco Foppoli

Marco Foppoli

Ikkon-André Yamashita

Davor Zovko

